

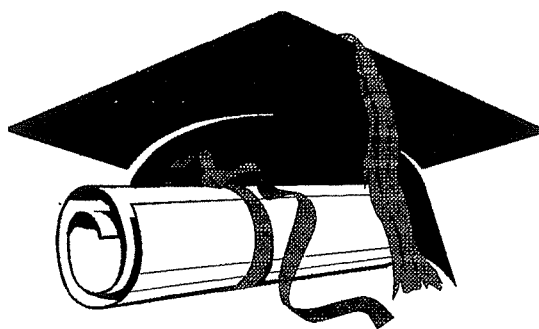
OP NIEUWE KOERS

Interdepartementaal
beleidsonderzoek
Internationaal Onderwijs

Ronde 1997 - Rapport 13

OP NIEUWE KOERS

Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs
Eindrapport

's Gravenhage, mei 1998

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen	I
Samenvatting	II
Inleiding	VII
I. Referentiekader:	1
- internationale samenwerking	
- herijking	
- financiële vernieuwing	
II. Schets van het huidige IO:	2
- de doelstellingen van IO	
- de verdeling van de departementale verantwoordelijkheden voor IO	
- de IO-programma's	
- de IO-instituten	
- het IO-budget	
III. Samenhang in het IO door beleidsafstemming	5
IV De doeltreffendheid van het IO	7
V De doelmatigheid van het IO	11
VI Conclusies en aanbevelingen	15
- conclusies	
- aanbevelingen	
VII Implementatie	19
Bijlagen:	
1. de Taakopdracht	
2. samenstelling van de werkgroep IBO IO	
3. overzicht IO-instituten en programma's	
4. Startnotitie IBO IO	
5. Onderzoeksopzet IBO IO	
6. rapporten van DESC	
7. rapporten van CSHOB	

Lijst van afkortingen

ASC	Afrika Studie Cenrtum
BIO	Beurzenprogramma voor IO-instituten
CSHOB	Centrum voor Studies van het Hoger Onderwijs Beleid
DESC	Department of Educational Studies and Consultancy
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HOB	Samenwerking Nederlandse HBO-instellingen met Onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van het Basisonderwijs
HRD	Human Resources Development
IAC	International Agricultural Centre
ID	Institutional Development
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering (IHE)
IHS	Institute for Housing and Urban Development Studies
IRC	International Reference Centre for Watersupply
ISOVO	Interdepartementale Stuurgroep inzake Onderwijsamenwerking Voor Ontwikkelingslanden
ISS	Institute of Social Studies
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LUW	Landbouwuniversiteit Wageningen
MATRA	Maatschappelijke Transformatie in Midden en Oost-Europa
MHO	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking
NFP	Netherlands Fellowships Programme
NUFFIC	Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education
ODA	Official Development Assistance
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen-LUW
SBP	Speciale Beurzen Programma
SPP	SAIL Projecten Programma
TSP	Jan Tinbergen Scholarships Programma
UBP	Universitaire Beurzen Programma

SAMENVATTING

Het Internationaal Onderwijs

Het IO¹ is voor het overgrote deel gericht op ontwikkelingslanden. Er is jaarlijks een budget van ongeveer f 250 mln² beschikbaar dat als Official Development Assistance (ODA) kwalificeert. Het IBO IO beperkt zich echter tot de besteding van HGIS-middelen voor IO door Nederlandse instituten³:

BZ/OS:	f 55 mln voor beurzenprogramma's (Human Resources Development)	
	f 70 mln voor institutionele versterking (Institutional Development)	
	f 36 mln voor basisfinanciering van instituten:	KIT, RNTC
OCenW:	f 72 mln voor basisfinanciering van instituten:	ITC, IHE, IHS, MSM, ISS
	f 10 mln bestuurlijke overeenkomst met de	NUFFIC
VROM:	f 1 mln voor capaciteitsfinanciering:	IRC

Taakopdracht.

De taakopdracht⁴ voor het IBO IO was aan te geven of, en zo ja hoe, de rol van Internationaal Onderwijs binnen de Nederlandse internationale samenwerking kan worden versterkt. Tevens diende het IBO IO mogelijkheden aan te geven voor een doelmatiger en/of doeltreffender inzet van middelen voor IO en/of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's.

De conclusies van het onderzoek.

De rol van het Internationaal Onderwijs binnen Internationale Samenwerking kan aanmerkelijk versterkt worden door het beter te doen aansluiten bij de prioriteiten van ontwikkelingssamenwerking en andere aspecten van het buitenlands beleid.

Om dat te bereiken dienen die overheidsonderdelen die belang hebben bij Internationaal Onderwijs in onderling overleg een gezamenlijk, interdepartementaal, beleid te ontwikkelen, waarbij over en weer invloed op de besluitvorming ten aanzien van IO in brede zin wordt uitgeoefend (**beleidsafstemming**).

¹ met internationaal onderwijs worden de IO-programma's in het kader van ontwikkelingssamenwerking bedoeld tenzij anders is aangegeven.

² LNV besteedt buiten de HGIS ca. 10 mln NLG ODA-middelen voor het IAC, ILRI, ASC, LUW en LIAC.

³ zie voor overzicht IO-instituten bijlage 1

⁴ zie voor de volledige tekst bijlage 2

Om het IO-beleid doeltreffend te kunnen uitvoeren zal meer aandacht moeten worden besteed aan de behoefte en prioriteiten van partners in ontwikkelingslanden. Daarop wordt het IO-aanbod afgestemd, rekening houdend met het comparatief voordeel dat Nederland te bieden heeft (**vraaggerichtheid**).

Om het IO-beleid doelmatig te kunnen uitvoeren dient het IO zodanig geherstructureerd te worden dat de overheid de beleidsruimte krijgt om de beschikbare middelen op flexibele wijze in te zetten (**flexibiliteit**). In de nieuwe situatie zal de overheid zich toeleggen op beleidsformulering en de implementatie uitbesteden door tussenkomst van één of meer onafhankelijke intermediaire organisaties. De toewijzing van middelen aan uitvoerende instituten door de intermediaire organisatie zal plaatsvinden op basis van prijs-kwaliteit vergelijking (**concurrentiestelling**). De overheid zal de IO-instituten met tijd en geld in de gelegenheid moeten stellen om zich in te stellen op de nieuwe koers (**overgangsproces**).

Het onderzoek komt tot het volgende ideaalbeeld van het Internationaal Onderwijs.

Het IO-veld wordt als een vloot van reders (IO-uitvoerende-instituten) die zelfstandig opereren en voor eigen risico varen. Een deel van de opdrachten komt van een bevrachtingskantoor (intermediaire organisatie). Het bevrachtingskantoor krijgt zijn opdrachten voor een groot deel van één opdrachtgever (de overheid). Het doel van deze opdrachtgever is bij te dragen aan de opbouw van overzeese partners. De opdracht aan het bevrachtingskantoor luidt de overzeese partners te bevoorraden. Het bevrachtingskantoor zal zijn opdracht naar tevredenheid trachten uit te voeren door voortdurend te zoeken naar optimale inzet van de aangeboden schepen door prijs-kwaliteit vergelijking. De reders zullen ernaar streven zoveel mogelijk opdrachten te verwerven. De onderlinge concurrentie in de vloot zal leiden tot inzet van moderne schepen en samenwerking of zelfs fusies tussen reders.

De opdrachtgever zal tevreden zijn als hij kan vaststellen dat zijn overzeese partners goed bevoorrad zijn. De mate van succes zal afhangen van een goed ondernemingsplan (beleidskader), vraaggerichtheid, flexibiliteit en concurrentiestelling.

Het onderzoek komt tot het volgende beeld van het huidige Internationaal Onderwijs.

Het huidige IO-veld is als een groep van reders waarmee de opdrachtgever vaste afname contracten heeft gesloten voor een vaste route en vaste produkten. Het doel van de opdrachtgever is bij te dragen aan de opbouw van overzeese partners. De opdrachtgever heeft weinig invloed op de keuze van reders en partners, noch op de kosten. Hij kan niet van andere reders gebruik maken. De overzeese partners hebben te weinig invloed op de produkten die zij zullen ontvangen. Zij weten niet of zij tevreden moeten zijn, want zij weten niet welke produkten er tegen welke prijs geleverd hadden kunnen worden door andere reders. De opdrachtgever kan niet vaststellen of de overzeese partners optimaal (prijs-kwaliteit

vergelijking) bevoorraad zijn . Hij is gebonden aan de produkten die de gecontracteerde reders vervoeren.

De aanbevelingen van het onderzoek.

Ter versterking van het IO zal een structuur moeten worden geschapen die is gebaseerd op de bovengenoemde voorwaarden voor succes: vraaggerichtheid, flexibiliteit en concurrentie. Dit zal een aanpassingsproces vergen aan de zijde van de overheid en aan de zijde van het IO-veld. Voor het proces zal voldoende tijd (maximaal 4 jaar) en geld (budgetneutraal) uitgetrokken moeten worden.

Beleidsafstemming

De overheid zal een interdepartementale overlegstructuur moeten creëren die een beleidskader formuleert voor het IO-beleid en zorgt voor een compleet beeld van Nederlandse activiteiten op het gebied van IO. Hiervoor maakt de overheid gebruik van de *Interdepartementale Stuurgroep inzake Onderwijssamenwerking Voor Ontwikkelingslanden* (ISOVO) en breidt deze uit met andere bij IO-betrokken departementen. BZ vervult een coördinerende rol in de ISOVO. Alle internationaal onderwijsprogramma's (ook buiten ontwikkelingssamenwerking) van de overheid dienen in de ISOVO aan de orde te komen voor zover van belang in het kader van geïntegreerd buitenlands beleid.

Wederzijdse beïnvloeding leidt tot grotere samenhang in het beleid en wederzijds voordeel (win-win).

Vraaggerichtheid

Onder coördinatie van BZ/OS komt een nieuw beleidskader voor IO tot stand op basis van de volgende procedure:

- ambassades geven een indicatie van de behoeften aan IO in de ontvangende landen;
- regiodirecties en themadirecties van BZ geven hun prioriteiten aan;
- andere departementen geven hun prioriteiten aan;
- ISOVO stelt op basis hiervan het beleidskader op voor een periode van maximaal vier jaar;
- de Ministerraad stelt het beleidskader vast.

Het beleidskader bevat doelstellingen, uitgangspunten en criteria voor programma's en een keuze voor landen, sectoren en doelgroepen waarop het IO zich concentreert, alsmede de bijbehorende middelen. Uiteraard blijft besluitvorming over de omvang van het budget in HGIS-verband plaatsvinden. Daardoor zal de doeltreffendheid van het IO toenemen, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de OS-relevantie van de in te zetten ODA-middelen.

Concurrentie

De ISOVO stelt één of meer intermediaire organisaties aan op basis van een tender om IO-programma's uit te voeren. De huidige intermediaire organisaties als de NUFFIC en het SAIL Projecten Bureau zullen zich moeten profileren op basis van prijs-kwaliteit.

De intermediaire organisatie(s) zullen opdrachten voor de uitvoering van activiteiten verstrekken op basis van prijs-kwaliteit vergelijking van alle IO-aanbod in Nederland. De huidige, maar ook andere potentiële IO-uitvoerende-instituten, zullen uitgedaagd worden zich te kwalificeren door kennis en capaciteit aan te bieden op de terreinen die gevraagd worden. De bekostiging van activiteiten zal plaatsvinden op basis van integrale kostprijsvergoeding en op basis van marktconforme tarieven.

Het voordeel voor de overheid van de invoering van concurrentie is dat doelmatigheid en flexibiliteit toeneemt. IO-uitvoerende-instituten kunnen naar objectieve maatstaven op hun kwaliteiten beoordeeld worden. Voordeel voor de IO-uitvoerende-instituten is dat het zal aanzetten tot klantgerichtheid, creativiteit, flexibiliteit en samenwerking. De kwaliteit en doelmatigheid van het IO zal daardoor verbeteren. Instituten met aantoonbare meerwaarde zullen daarvan de vruchten kunnen plukken.

Basisfinanciering

Invoering van integrale kostprijsvergoeding maakt verlening van basissubsidie in principe overbodig. Omzetting (zo veel mogelijk⁵) van basisfinanciering (input) in outputfinanciering zal de gewenste verzakelijking in de relatie tussen de overheid en IO-instituten bevorderen. Vanaf 1999 voert de overheid met de betreffende IO-instituten onderhandelingen over de modaliteiten waaronder dit op acceptabele wijze kan geschieden. In deze onderhandelingen komt de vraag aan de orde of het instituut unieke kennis bezit die een bijdrage levert aan internationale samenwerking en aan beleidsontwikkeling. Deze zal op basis van outputfinanciering (contractmanagement) worden gefinancierd. Het onderzoek naar de behoeften aan externe kennis dat bij BZ/OS en bij andere departementen plaatsvindt, legt hiervoor de basis.

Het voordeel van de nieuwe bekostigingssystematiek is dat instituten aangezet worden tot resultaatgerichtheid, creativiteit, flexibiliteit en samenwerking, waardoor zij de basis voor hun continuïteit versterken. Het voordeel voor de overheid en voor partners in ontwikkelingslanden (en elders) is dat de sterke kanten van de Nederlandse kennisinfrastructuur de beste kansen krijgen.

De implementatie van de aanbevelingen.

Opstellen van een beleidskader

De ISOVO zal zo spoedig mogelijk na een besluit van het kabinet een nieuw beleidskader voor IO dienen te formuleren, waarin doelstellingen in een strategie worden uitgewerkt, criteria voor de te formuleren vraag naar IO (landen, sectoren, doelgroepen) en het in te zetten aanbod aan IO worden aangegeven. Het beleidskader, waaraan alle betreffende departementen zullen zijn gehouden, dient in de rijksbegroting van 2000 zijn weerslag te vinden.

⁵ Er zijn kostenposten denkbaar, zoals de kosten voor het in stand houden van de collecties van het KIT, waarvoor geen outputfinanciering mogelijk is en waarvoor daarom basisfinanciering de enige oplossing blijft.

Invoeren van concurrentie

De huidige IO-uitvoerende-instituten zijn goeddeels afhankelijk van de vaste basisfinanciering gekoppeld aan de uitvoering van een vast deel van de IO-programma's. Het invoeren van concurrentiestelling zal in een geleidelijk proces, dat maximaal 4 jaar in beslag zal nemen, dienen plaats te vinden, zodat intermediaire organisaties en IO-uitvoerende-instituten de gelegenheid krijgen zich hierop in te stellen. In 1999 vindt op basis van concurrentiestelling de selectie van één of meer intermediaire organisaties plaats. Vanaf het jaar 2000 vindt jaarlijks aanbesteding van de uitvoering van 25 % van het programmabudget op basis van het nieuwe beleidskader en van concurrentiestelling plaats tot 100 % in 2003.

Herziening van de basisfinanciering

Parallel aan de invoering van concurrentie vindt omzetting plaats van basisfinanciering (input) in outputfinanciering voor IO-opleidingen, IO-projecten en eventueel voor bepaalde taken op het gebied van kennisontwikkeling.

Vanaf 1999 voert de overheid met de betreffende IO-uitvoerende-instituten onderhandelingen over de modaliteiten, waaronder dit op acceptabele wijze kan geschieden. De overheid zal dienen te bepalen bij welke instituten kennis aanwezig is die ter ondersteuning van overheidsbeleid in stand dient te worden gehouden. Daarvoor zal contractmanagement worden ingevoerd naar het voorbeeld van het KIT.

Inleiding

De hoofddoelstelling van het Internationaal Onderwijs is het vergroten van de capaciteit en de kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden; sinds de herijking van het buitenlands beleid dient ernaar te worden gestreefd dat Internationaal Onderwijs ook - waar mogelijk - een bijdrage levert aan andere doelstellingen van internationale samenwerking, zoals de opbouw van wetenschappelijke, culturele, politieke en economische relaties en vice versa. Er dient met andere woorden gestreefd te worden naar synergie in het buitenlands beleid.

De taakopdracht voor het IBO IO was aan te geven of, en zo ja hoe, de rol van Internationaal Onderwijs binnen de Nederlandse internationale samenwerking kan worden versterkt. Tevens diende het IBO IO mogelijkheden aan te geven voor een doelmatiger en of doeltreffender inzet van middelen voor IO en/of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's.

Daartoe diende onderzoek te worden gedaan naar:

- de relatie tussen de overheid en de IO-uitvoerende-instituten;
- de verbindingen tussen IO-uitvoerende-instituten en universiteiten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend (export van kennis, opbouw economische relaties).

Hoofdstuk I geeft het referentiekader aan waarbinnen het onderzoek heeft plaatsgevonden.

Hoofdstuk II schetst de huidige situatie in het IO. Hoofdstuk III geeft een analyse van de samenhang in het IO, hoofdstuk IV van de doeltreffendheid en hoofdstuk V van de doelmatigheid. Hoofdstuk VI bevat de conclusies en aanbevelingen. Hoofdstuk VII schetst het proces van de implementatie van de aanbevelingen.

I. REFERENTIEKADER

De herijking van het buitenlands beleid.

De Nota *Herijking van het Buitenlands Beleid* stelt vast dat internationale problemen steeds minder vanuit een enkele invalshoek opgelost kunnen worden. Het gaat er dan ook vooral om ons internationaal beleid in zijn onderlinge samenhang te bezien, het vermogen van Nederland om invloed uit te oefenen op zijn internationale omgeving en de mate waarin oude instrumenten nog kunnen worden toegepast op nieuwe prioriteiten.⁶ Een multidisciplinaire, ontschotte benadering in het buitenlands beleid is gewenst, temeer daar de internationalisering van nationale problemen (bijv. milieu, migratie, gezondheid, criminaliteit) ertoe heeft geleid dat het buitenland niet langer uitsluitend het werkterrein van de ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking is.

Dit vergt organisatorische aanpassingen en meer interdepartementale afstemming, waarbij de verschillende beleidsintenties van de betrokken vakministeries worden geïntegreerd tot één ontschot buitenlands beleid. Het is de taak van het ministerie van BZ als coördinator te zorgen voor verhoging van de samenhang in en de slagkracht van het buitenlands beleid.

Om de samenhang en slagkracht van het buitenlands beleid te versterken zijn alle uitgaven in het kader van de Nederlandse presentatie in het buitenland met ingang van 1997 gebundeld in de nieuwe Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). De instelling van de HGIS maakt een betere samenwerking en afstemming tussen de ministeries mogelijk en dwingt tot het maken van een integrale afweging van de diverse beleidsprioriteiten.

De doelstellingen van internationale samenwerking.

Internationale samenwerking is een belangrijk instrument ter ondersteuning van het buitenlands beleid dat erop gericht is de belangen van het Koninkrijk te behartigen en de internationale rechtsorde te bevorderen⁷. In de MvT bij de begroting van BZ 1998 staat, naast verdere Europese integratie, de bevordering van vrede en veiligheid centraal. De bevordering van vrede en veiligheid vereist speciale aandacht voor het voorkomen van nieuwe en uitbreiding van bestaande conflicten. Armoedebestrijding, het bevorderen van democratisering en goed bestuur in ontwikkelingslanden, snelle hulp bij wederopbouw, toezicht op naleving van vredesakkoorden en wapenbeheersing zijn instrumenten daarvoor.

Voorts zijn in het kader van het IBO de uitgangspunten van de Nota *Hulp in Uitvoering* voor verbetering van doeltreffendheid en doelmatigheid van ontwikkelingssamenwerking van belang.

⁶ Nota *Herijking van het Buitenlands Beleid* p.3

⁷ Zie ook Nota *Herijking Buitenlands Beleid* p. 15:
" .. het buitenlands beleid van het Koninkrijk dient zich natuurlijk mede te richten op het nationaal belang in enge zin, dat is het belang dat in competitie is met het nationale belang van andere landen. Maar het belang in enge zin moet altijd gezien worden als een belang binnen een ruimer perspectief, dat is het nationaal belang in brede zin, dat zich vertaalt in een streven naar een goed geordende internationale samenleving waarin mensenrechten worden gerespecteerd en sociale rechtvaardigheid wordt nagestreefd."

Kwaliteitsverbetering betekent ten eerste meer algemene hulp zoals programmahulp en begrotingshulp, ten tweede meer nadruk op programma's die dienen om de institutionele capaciteit van de hulpontvangers te versterken om zelf beleid op te zetten en projecten uit te voeren en ten derde terugkeer naar de oorspronkelijke technische bijstand: het vullen van lacunes in aanwezige capaciteit.⁸

Vraaggerichtheid wordt erkend als absolute voorwaarde voor doeltreffend OS-beleid. Dit is dan ook een van de centrale thema's in het onderzoek.

De doelstellingen van 'financiële vernieuwing'⁹

Het IBO IO vindt plaats in het kader van de Nota *Financiële Vernieuwing* die erop is gericht door wijziging in de financieringssystemen van voorzieningen te komen tot doelmatiger en doeltreffender uitvoering van overheidsbeleid. Uitgangspunt is dat hervorming van financieringssystemen een bijdrage kan leveren aan kostenverlaging en prestatieverbetering. De Nota *Financiële vernieuwing* karakteriseert de relatie tussen de overheid en uitvoerende instellingen als die tussen principaal en agent. De principaal (overheid) staat een aantal instrumenten ter beschikking om het gedrag van de agent (de IO-uitvoerende instellingen) te beïnvloeden:

- a. het verzamelen van informatie over de feitelijke kosten en prestaties van de uitvoerende instelling en het daarop afstemmen van het beschikbare budget;
- b. het scheppen van financiële prikkels in de financieringssystematiek waardoor de uitvoerende instelling zelf belang krijgt bij kostenbeheersing en het leveren van goede prestaties;
- c. het bevorderen van (meer) concurrentie in het aanbod.

II. SCHETS VAN HET HUIDIGE IO

In het kader van het IBO IO zijn twee studies verricht, die als bijlagen aan dit rapport zijn toegevoegd. De werkgroep heeft deze rapporten geanalyseerd en komt tot de volgende situatieschets van het huidige IO.

De doelstellingen van IO

Het IO kent twee hoofddoelstellingen.

Human Resources Development (HRD):

- de ontwikkeling van menselijk potentieel door onderwijs en training in Nederland teneinde op korte termijn te voorzien in zowel kwantitatieve als kwalitatieve tekorten aan geschoold

⁸ Nota Hulp in Uitvoering p 77/78.

⁹ De Nota Financiële Vernieuwing : TK '94-95, 23900, nr 22, bijlage 1

kader in ontwikkelingslanden. Nevendoelstelling van het programma is het leveren van een bijdrage aan de opbouw en versterking van instellingen in ontwikkelingslanden.

Institutional Development (ID):

- bijdragen aan de ontwikkeling, verbetering en versterking van het algehele functioneren van hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden (institution building) teneinde een duurzame capaciteitsversterking te realiseren.

Deze algemene doelstellingen zijn niet in voldoende mate geoperationaliseerd in concrete doelstellingen/strategieën op programmaniveau om aan te kunnen geven hoe doeltreffend het IO is. Een bijdrage leveren aan andere doelstellingen van internationale samenwerking, zoals het opbouwen, verdiepen en ondersteunen van politieke, economische, wetenschappelijke en culturele relaties, is thans geen doelstelling van IO en speelt dan ook bij de keuze voor activiteiten geen rol van betekenis.

De verdeling van departementale verantwoordelijkheden in het IO

Het budget voor IO staat op verschillende begrotingen. De beleidsinhoudelijke verantwoordelijkheid voor IO ten behoeve van ontwikkelingslanden ligt bij BZ, terwijl de verantwoordelijkheid voor het in stand houden van de capaciteit en kwaliteit van het IO bij de vakdepartementen (OCenW, LNV en VROM) ligt. Dat bemoeilijkt het ontwikkelen en realiseren van een eenduidig IO-beleid.

Naast BZ zijn ook andere departementen internationaal beleid gaan ontwikkelen. Aan de coördinerende rol van BZ daarbij is onvoldoende inhoud gegeven, waardoor te weinig gebruik is gemaakt van de mogelijkheden tot samenhang en synergie.

De IO-programma's

Het IO is omstreeks 1950 gestart met en bouwt voort op beurzenprogramma's die zich richten op het voorzien in tekorten aan geschoold kader (HRD) in ontwikkelingslanden door middel van opleidingen in Nederland. Dit betreft het BIO¹⁰. Om het gewenste ontwikkelingsrelevante onderwijs in Nederland aan te kunnen bieden dat niet binnen het reguliere Nederlands onderwijsbestel aanwezig was, werden met behulp van overheidsfinanciering speciale IO-uitvoerende-instituten opgericht. De financiering van de basiscapaciteit van deze instituten wordt sedertdien als voorwaardescheppend beleid voortgezet en neemt ongeveer de helft van het budget voor IO (ongeveer f 125 mln) in beslag.

De *Nota Onderwijs en Ontwikkelingslanden in de 90er Jaren* legt meer de nadruk op het belang van lokale capaciteitsopbouw. Daarom werd meer ruimte gecreëerd voor programma's voor Institutional Development (ID), die zich richten op de versterking van onderwijs- en

¹⁰ BIO: Beurzenprogramma voor IO-instituten

trainingsinstituten in ontwikkelingslanden. Dit betreft het MHO, het SPP en het HOB¹¹. Voorts werd de behoefte gevoeld nieuwe beurzenprogramma's te introduceren om aan specifieke behoeften te voldoen SBP¹² en het TSP¹³ en om gebruik te kunnen maken van het aanbod van de universiteiten UBP¹⁴

Zo is in de loop der jaren naast het oorspronkelijke beurzenprogramma een systeem voor financiering van basiscapaciteit en een scala van programma's ontstaan. De verdeling tussen basiscapaciteit en de verschillende programma's ligt min of meer vast en bovendien gelden voor elk van de programma's eigen criteria.¹⁵ Dit staat een flexibele inzet van middelen in de weg.

De IO-uitvoerende-instituten

De IO-programma's worden uitgevoerd door Nederlandse IO-instituten (200 mln) en Nederlandse universiteiten (50 mln). Omdat de uitvoering van het IO grotendeels beperkt is tot IO-instituten en in mindere mate tot universiteiten en hogescholen is het niet mogelijk adequaat gebruik te maken van de capaciteit van andere kennisinstituten die tot de speerpunten van de Nederlandse kennisinfrastructuur gerekend kunnen worden.

De meerwaarde van de traditionele 14 IO-instituten is dat zij gespecialiseerd zijn in het aanbieden van kennis voor de praktijksituatie in ontwikkelingslanden en in staat zijn begeleiding te geven aan studenten uit zeer verschillende culturen en met zeer verschillende achtergronden.

Wijzend op de toenemende vraag naar hogere opleidingen en aangelokt door het hogere imago van wetenschappelijk onderwijs, bestrijken de IO-instituten in toenemende mate niveaus van opleidingen die ook door Nederlandse universiteiten en hogescholen worden bestreken. Universiteiten en hogescholen zijn in het kader van de internationalisering engelstalige MSc-opleidingen gaan aanbieden. Zo is concurrentie tussen IO en WO ontstaan. Tegelijkertijd is het niet uitgesloten dat IO-instituten concurreren met instituten in ontwikkelingslanden. Dit doet de vraag rijzen of alle IO-instituten nog voldoende meerwaarde hebben om hen als aparte categorie onderwijs naast het reguliere onderwijs te blijven financieren.

De accenten op bepaalde kennisterreinen in het IO zijn in de loop der jaren ongewijzigd

¹¹ MHO: Medefinancieringsprogramma voor Universitaire en HBO samenwerking
SPP: het SAIL-projectenprogramma
HOB: het programma Samenwerking Nederlandse HBO-instellingen met Onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden t.b.v. het Basisonderwijs

¹² SBP: Speciale Beurzenprogramma

¹³ TSP: Tinbergen Scholarships Programma

¹⁴ UBP: Universitair Beurzenprogramma

¹⁵ zie Startnotitie

gebleven, zij het dat wel actualisering van de cursusinhoud heeft plaatsgevonden. Omdat het IO goeddeels beperkt is tot het aanbod van de IO-instituten is het moeilijk flexibel op een zich wijzigende vraag en aanbod in te spelen. Dat kan ten koste van de doeltreffendheid gaan.

Het IO-budget

In totaal is voor IO ruim 250 mln beschikbaar. Dit budget wordt voor de helft besteed in de vorm van programmafinanciering¹⁶ en voor de helft in de vorm van capaciteitsfinanciering¹⁷ van Nederlandse IO-instituten.

De verdeling van middelen tussen HRD (55 mln), ID (70 mln) en capaciteitsfinanciering (125 mln), evenals de verdeling van middelen over de uitvoerende IO-instituten is voor een groot deel historisch bepaald. Bij de huidige programmaopzet zijn er geen mogelijkheden om op basis van prijs -kwaliteit vergelijking middelen toe te delen. Daardoor moeten vraagtekens worden gezet bij de doelmatigheid.

III SAMENHANG IN HET IO DOOR BELEIDSAFSTEMMING

Voorwaarde voor de doeltreffendheid en doelmatigheid van het IO is de formulering van heldere doelstellingen en een samenhangend beleid. De samenhang in het IO zal toenemen naar mate er betere beleidsafstemming op departementaal en interdepartementaal niveau is. Als basis hiervoor kan de overheid gebruik maken van de *Interdepartementale Stuurgroep inzake Onderwijssamenwerking Voor Ontwikkelingslanden* (ISOVO). Alle internationaal onderwijsprogramma's (ook buiten ontwikkelingssamenwerking) van de overheid dienen in dit overleg te worden meegenomen, voor zover van belang in het kader van geïntegreerd buitenlands beleid. Uiteraard zal besluitvorming over de omvang van het budget plaatsvinden in HGIS-verband. Wederzijdse beïnvloeding leidt tot grotere samenhang in het beleid en wederzijds voordeel (synergie).

In de huidige IO-programma's is samenhang tussen programma's geen doel. De programma's zijn afzonderlijk ontwikkeld ieder met zijn eigen karakteristiek. De uitvoering geschiedt langs gescheiden kanalen en met gescheiden middelen. Er vindt geen monitoring op supra-programmaniveau plaats. Dat ligt ook niet voor de hand zolang er geen mogelijkheden zijn om verschuivingen tussen programma's aan te brengen. Ieder programma wordt op zijn eigen merites beoordeeld.

¹⁶ Onder programmafinanciering wordt verstaan financiering van tussen opdrachtgever en opdrachtnemer overeengekomen activiteiten met verantwoording achteraf.

¹⁷ Onder capaciteitsfinanciering wordt verstaan de vaste voet financiering van niet nader gedefinieerde basiskosten.

Naast de IO-instituten zijn ook universiteiten en andere kennisinstituten zich op het terrein van het IO gaan bewegen. De tendens is reeds dat IO-instituten naar het WO toegroeien. Het onderscheid in onderwijsniveau's en oriëntatie neemt af. Het voornaamste onderscheid is dat de IO-instituten middelen ter beschikking hebben om hun studenten intensief, individueel, tailor made te begeleiden. Onder het hoofdstuk doelmatigheid wordt overigens geconstateerd dat moeilijk is vast te stellen of de IO-instituten deze vergoedingen ook optimaal gebruiken. De vraag lijkt gelegitimeerd of het WO met dezelfde toeslagen niet eenzelfde of een beter resultaat zou behalen.

Momenteel is het budget voor IO verspreid over verschillende departementen :

- BZ	125 mln voor de programma's	
	36 mln voor capaciteitsfinanciering:	161 mln
- OCenW	72 mln voor capaciteitsfinanciering:	72 mln
	10 mln bestuurlijke overeenkomst met de NUFFIC	10 mln
- VROM	1 mln voor capaciteitsfinanciering:	1 mln
- LNV	10 mln voor capaciteitsfinanciering:	<u>10 mln</u> ¹⁸
		254 mln

Daarom is voor optimale doeltreffendheid en doelmatigheid interdepartementale beleidsafstemming noodzakelijk. Deze wordt echter bemoeilijkt door de verschillen in verantwoordelijkheden en taken. De verantwoordelijkheid voor het IO-beleid ten behoeve van ontwikkelingslanden ligt bij BZ, terwijl de verantwoordelijkheid voor het in stand houden van de capaciteit en kwaliteit van het IO bij de vakdepartementen OCenW, LNV en VROM ligt. Bovendien hebben laatstgenoemde departementen de laatste jaren ook eigen IO-beleid ontwikkeld. Onder de huidige omstandigheden vindt geen optimale beleidsafstemming plaats, omdat er onvoldoende mogelijkheden zijn om invloed uit te oefenen op elkaars beleid. De herijking van het buitenlands beleid is er nu juist op gericht om daar verandering in te brengen.

De herijking vereist een cultuuromslag in denken, zowel departementaal als interdepartementaal. Er moet gestreefd worden naar de mogelijkheden om samen te werken in plaats van te streven naar het vermijden van beïnvloeding van buiten. Dat kan alleen werken als er wederzijds iets te winnen valt. Dit betekent dat gezocht moet worden naar win-win situaties. Zulke voorbeelden in het IO zijn er inmiddels in het SBP en in de Aziëfaciliteit. Tevens kan gezocht worden naar afstemming tussen het IO en andere instrumenten van buitenlands beleid, zoals het exportinstrumentarium en tussen het IO en programma's zoals MATRA en PASSAGE.

De coördinerende rol van BZ in het IO - d.w.z. zorgen voor het tot stand komen van een

¹⁸ deze f 10 mln valt volgens de taakopdracht buiten het IBO IO, omdat het geen HGIS-middelen zijn

geïntegreerd beleidskader voor IO - heeft gezien bovenstaande nog onvoldoende invulling kunnen krijgen. Hoe daaraan inhoud gegeven zou kunnen worden laat de Aziëfaciliteit zien (in principe althans). Programmamiddelen die op de BZ-begroting staan worden gebruikt op basis van interdepartementale beleidsafstemming en besluitvorming.

Het IO zou waar mogelijk op die manier gestructureerd kunnen worden. Dit laat uiteraard onverlet dat ODA-middelen voor OS-doelstellingen ingezet moeten worden.

Aanbevelingen:

1. Creëren van een interdepartementaal overlegorgaan voor IO (ISOVO) dat zorg draagt voor het ontwikkelen van een interdepartementaal gedragen beleidskader voor alle IO-programma's van de overheid, waardoor synergie ontstaat.
2. BZ dient zijn coördinerende rol in het ISOVO inhoud te geven door inbreng van regionale en thematische expertise.
3. Ten behoeve van monitoring en beleidsontwikkeling door de overheid dienen jaarplannen en rapportages (door intermediaire organisaties) gestandaardiseerd te worden.

IV. DE DOELTREFFENDHEID VAN HET IO

Het IO biedt sinds de vijftiger jaren mogelijkheden om ontwikkelingslanden te laten profiteren van de kennis van een aantal (14) gespecialiseerde IO-instituten, die kennis hebben opgebouwd over de problematiek in ontwikkelingslanden, opleidingen hebben ontwikkeld die hierop zijn afgestemd en die tevens samenwerkingsprojecten in ontwikkelingslanden uitvoeren. De overheid heeft ervoor gekozen de meeste van deze instituten jaarlijks vaste subsidies te verlenen onder vrij algemene voorwaarden. Daardoor is de ruimte om wijzigingen in beleid door te voeren voor een groot deel uit handen gegeven. De vaste subsidies betreffen zowel basisfinanciering, als programmafinanciering. Bovendien ligt de verdeling van middelen tussen programma's en tussen instituten vast. In de huidige systematiek van vaste toedeling van middelen is het slechts in beperkte mate mogelijk nieuwe prioriteiten en ontwikkelingen in de behoefte in ontwikkelingslanden in het IO te laten doorwerken.

De meerwaarde van de IO-instituten ligt traditioneel in de capaciteit om kennis toegankelijk en toepasbaar te maken voor professionals uit ontwikkelingslanden met zeer verschillende behoeften. Universiteiten en hogescholen verzorgen als gevolg van internationalisering van het onderwijs in toenemende mate reguliere MSc en PhD-opleidingen, terwijl tegelijkertijd ook de IO-instituten zich meer op dit niveau onderwijs toeleggen. De kracht van IO-instituten ligt in de mate waarin zij in staat zijn op de situatie in ontwikkelingslanden toegesneden onderwijs te verzorgen. De kracht van universiteiten ligt in de mate waarin zij kennis genereren. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat door samenwerking van beiden optimaal IO-aanbod

ontstaat. In praktijk blijkt dit ook de trend te zijn.

De huidige doelstellingen van het IO behoeven uit hoofde van ontwikkelingssamenwerking geen wezenlijke aanpassing, al verdient het voorkeur de doelstellingen voor HRD en ID beter af te stemmen door ook HRD instrumenteel voor ID te maken. Daarbij maakt geïntegreerd buitenlands beleid het wenselijk waar mogelijk andere belangen van Nederlands buitenlands beleid, zoals het onderhouden van politieke, wetenschappelijke, culturele en economische relaties te bevorderen.

Hoe doeltreffend het huidige IO op programmaniveau is blijkt vaak moeilijk vast te stellen, omdat de algemene doelstellingen van HRD en ID slechts in zeer beperkte mate zijn geoperationaliseerd in de verschillende programma's. Dientengevolge vindt monitoring vooral plaats op activiteitsniveau, niet op programmaniveau.

In het MHO en het SPP blijken de meeste projecten redelijk succesvol te zijn in het behalen van de projectdoelstellingen, die veelal geformuleerd zijn in termen van 'direct output'. Wat betreft duurzame institutionele versterking blijven de resultaten veelal achter bij de verwachtingen. Er wordt gewezen op beperkende lokale omstandigheden zoals absenteïsme van docenten ten gevolge van lage overheidssalarissen, beperkte management capaciteit van de onderwijsinstellingen. In de ID-programma's zal de doeltreffendheid kunnen worden verhoogd door meer aandacht te besteden aan werkelijke samenwerking in de zin van wederzijds belang van de samenwerkende instellingen (van elkaar leren) bij de uitvoering van projecten. Dat wil zeggen meer aandacht voor institutionele analyse vooraf en voor management en beheersaspecten van ID.

De doeltreffendheid van IO neemt toe naar mate het beter in staat is om te beantwoorden aan de vraag in ontwikkelingslanden naar ondersteuning ten behoeve van HRD en ID met de middelen en instrumenten die Nederland ter beschikking staan. Binnen deze vraag heeft de overheid vaste prioriteiten gesteld door zijn keuze voor bepaalde IO-uitvoerende-instituten en vaste toedeling van middelen daaraan. Aanpassing van het cursusaanbod voor HRD om beter aan te sluiten bij lokale behoeften vindt alleen plaats binnen het door een IO-instituut bestreken expertiseterrein. Keuzes voor ID-projecten worden niet gemaakt op basis van behoefte-inventarisatie op nationaal niveau. Tevens worden de behoeften op instellingsniveau niet volledig in kaart gebracht. Of het aanbod aansluit bij de prioritaire IO-behoeften in ontwikkelingslanden is momenteel moeilijk vast te stellen.

Niet in alle programma's vindt identificatie van de vraag plaats door overleg met de counterpartorganisatie; slechts in enkele gevallen wordt vraag gecreëerd zonder actieve betrokkenheid van IO-uitvoerende-instituten. Acquisitie onder andere door gebruik te maken

van het alumni-netwerk genereert de vraag. Met andere woorden het aanbod van de IO-uitvoerende-instituten (met name in het HRD) bepaalt in hoge mate de vraag. Zo lang het aanbod beperkt is en daarvoor vaste subsidiebedragen beschikbaar zijn, kan ook maar aan een beperkte vraag worden tegemoet gekomen. Als optimaal en flexibel van het in Nederland aanwezige IO-aanbod gebruik kan worden gemaakt, een helder beleidskader is geschapen en geoperationaliseerd door de intermediaire organisatie, vervalt het bezwaar tegen acquisitie door belanghebbenden. Hoe meer goede voorstellen worden ingediend hoe meer mogelijkheden er zijn om de beste te kiezen. De betrokkenheid van de counterparts bij de identificatie, alsmede het advies van de ambassades zullen bij de beoordeling door de intermediaire organisatie van doorslaggevende betekenis worden.

De doeltreffendheid in het IO zal hoger zijn naar mate de programma's meer in staat zijn op flexibele wijze het beste aanbod bij de vraag te zoeken en er prikkels zijn om topkwaliteit te leveren door meer concurrentiestelling. De programma's dienen optimaal gebruik te kunnen maken van de in Nederland aanwezige kennis en capaciteit. Aansluiting dient te worden gezocht bij de sterke kanten van de Nederlandse kennisinfrastructuur.

Momenteel wordt de doeltreffendheid beperkt door de vaste toekenning van middelen in het Nederlands Fellowships Programma (NFP) en de daaraan gekoppelde vaste verdeling van middelen voor capaciteitsfinanciering (de zogenaamde dubbele vaste voet). Het aanbod van het NFP is voor het grootste deel gefixeerd op het cursusaanbod van de IO-instituten, waarvoor jaarlijks per instituut een vast budget beschikbaar is. Om het cursusaanbod mogelijk te maken ontvangen IO-instituten jaarlijks een vaste bijdrage voor capaciteitsfinanciering van in totaal ongeveer f 125 mln. Ook het SAIL Projecten Programma (20 mln) beperkt de keus in het aanbod tot de 6 betrokken instituten. Daardoor bestaat voor 186 (41+20+125) mln van de 250 mln geen beleidsruimte voor aanpassing van het aanbod op grond van wijziging in het overheidsbeleid of in de behoeften aan de vraagzijde.

Om optimaal aanbod te stimuleren zou de uitvoering van IO-activiteiten gebaseerd moeten zijn op vergelijkend onderzoek op basis van bepaalde kwaliteitscriteria. Deze criteria zullen nog moeten worden ontwikkeld. Voor de HRD-programma's betekent zulks dat, nadat de te bedienen vraag is gedefinieerd, instituten worden uitgenodigd voorstellen voor uitvoering in te dienen. Een onafhankelijke instantie zal de toewijzing van programmamiddelen aan geselecteerde instituten bepalen. De middelen zullen worden verstrekt voor een beperkt aantal jaren (4), waarna opnieuw keuzes worden gemaakt. Zo ontstaat de mogelijkheid om regelmatig de programma's aan te passen aan het aanbod en aan de vraag.

De doeltreffendheid van de HRD-programma's wordt beperkt door het ontbreken van manpowerplanning en scholingsbeleid in ontwikkelingslanden. Hoewel de praktische toepasbaarheid ten gevolge van beperkingen in de lokale infrastructuur soms beperkt is,

worden de cursussen van het BIO en SBP door betrokkenen en hun werkgevers als nuttig ervaren. Wel lijkt het persoonlijk nut voor de bursaal groter dan het nut voor de organisatie waar hij werkzaam is, onder meer vanwege het geringe aantal individuen per organisatie dat een beurs krijgt. Trainen van meer personen uit dezelfde organisatie zal meer impact op het functioneren van de organisatie te hebben: critical mass.

Professionals uit ontwikkelingslanden hebben de meeste baat bij tailor-made opleidingen. Het SBP toont aan dat groepsopleidingen meer impact hebben dan individuele opleidingen. Er is dan ook veel te zeggen voor een meer projectmatige aanpak in het HRD, zoals het SBP die kent. Op die manier zal eerder de gewenste institutionele versterking worden bereikt dan door opleiding van individuele studenten. In plaats van een wereldwijd HRD-programma gericht op individuen verdient het de voorkeur het programma te concentreren op een beperkt aantal counterpartorganisaties, waarmee éénmalige dan wel langduriger samenwerking wordt afgesproken.

Uit het CSHOB-onderzoek blijkt dat de opleidingen, zeker die tot een universitaire graad leiden, meer economische waarde voor het individu dan praktisch nut voor zijn organisatie blijken te hebben. Voorop dient echter de versterking van de lokale organisatie te staan. Door afspraken over opleidingen met de organisatie in plaats van met de bursaal te maken zou de commitment van die organisatie verbeterd kunnen worden.

De doeltreffendheid van het IO wordt verbeterd door meer follow-up, zoals de refresher courses, in te bouwen. Het alumni-beleid dat nog in de kinderschoenen staat zal verder vorm gegeven moeten worden. Daarbij kan zowel aan professionele follow-up gedacht worden, als ook aan activiteiten gericht op het gebruik maken van de opgebouwde relatie met Nederland ten behoeve van ontwikkelingssamenwerking, wetenschappelijke, culturele, politieke, en economische samenwerking.

Aanbevelingen ten aanzien van het beleid:

1. De doelstellingen van het IO behoeven aanvulling op basis van de uitgangspunten van geïntegreerd buitenlands beleid, waardoor meer synergie wordt gecreëerd
2. Er dient eenduidige formulering van de vraag plaats te vinden door departementaal en interdepartementaal overleg (ISOVO), waarbij vervolgens het meest passende aanbod kan worden gezocht
3. De overheid ziet toe op operationalisering van de beleidskaders in meetbare resultaten, zodat de doeltreffendheid op programmaniveau beter gemonitord kan worden

Aanbevelingen ten aanzien van de programma's:

1. Er dient flexibiliteit gecreëerd te worden door:
 - het openstellen van de programma's voor ieder Nederlands aanbod binnen de

ontwikkelingslanden ongewenste concurrentie wordt aangedaan door het aanbieden van opleidingen van Nederlandse instituten, die ook in ontwikkelingslanden aangeboden worden. Hetzelfde geldt *mutatis mutandis* voor ID-activiteiten.

Vijf IO-uitvoerende-instituten ontvangen een geïndexeerde basisfinanciering van OCenW (ISS, ITC, IHE, IHS, MSM). Het bekostigingsmodel dat hiervoor gehanteerd wordt gaat uit van de bekostigingsnormen die tot 1994 voor de universiteiten golden. Daarnaast worden twee verschillende opslagen gehanteerd, die rekening houden met het specifieke karakter van het IO in het algemeen en van de IO-instituten ieder afzonderlijk. Deze opslagen, die een groot deel van de subsidie uitmaken, zijn gebaseerd op historisch bepaalde subsidiebedragen. Het CSHOB-onderzoek plaatst vraagtekens bij dit bekostigingsmodel.

De vaste capaciteitsfinanciering aan de IO-instituten biedt weinig stimulansen voor prestatieverbetering en vernieuwing. De helft van het budget (125 mln) wordt in feite besteed aan voorwaardescheppend beleid: om IO-programma's te kunnen uitvoeren wordt een historisch gefixeerde capaciteitsfinanciering verstrekt. Onder de huidige omstandigheden kunnen vraagtekens geplaatst worden bij de noodzaak om speciale onderwijscapaciteit ten behoeve van ontwikkelingssamenwerking in stand te houden. Omzetting in outputgerichte programmafinanciering of contractmanagement (vergoeding per afgestudeerde student, project, afgerond onderzoek etc.) is gewenst, in lijn met het algemene overheidsbeleid ten aanzien van publieke voorzieningen.

In het algemeen kan de doelmatigheid worden bevorderd door invoering van output-bekostiging in plaats van input-bekostiging. Er dienen meetbare kwaliteitscriteria voor de output te worden gedefinieerd en de kosten van die output dienen te worden genormeerd in plaats van afrekening op basis van werkelijke kosten. De beheerskosten van intermediaire organisaties als NUFFIC en SAIL, die momenteel een apparaatskostenvergoeding van 7,5% van de omzet ontvangen, kunnen dalen als afgezien wordt van gedetailleerde declaratiebekostigings-systematieken.

Een nieuwe rechtvaardiging voor subsidie aan IO-uitvoerende-instituten kan gevonden worden in handhaving van unieke kennis in sectoren en thema's die een bijdrage levert aan internationale samenwerking en aan beleidsontwikkeling. Het onderzoek naar de behoeften aan externe kennis van BZ en van andere departementen kan leiden tot financiering van specifieke taken op het gebied van kennisontwikkeling. Ook andere departementen, met name OCenW en LNV en het bedrijfsleven kunnen belang hebben bij financiering van bepaalde taken die IO-instituten kunnen vervullen en daarvoor middelen beschikbaar kunnen stellen.

Het proces van omzetting van basisfinanciering in outputfinanciering (contractmanagement) dat

BZ met het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) is overeengekomen, bevindt zich in een vergevorderd stadium en kan als voorbeeld dienen voor andere IO-uitvoerende-instituten. BZ heeft heldere doelstellingen/taken geformuleerd op basis van de specifieke capaciteit van het KIT en heeft het KIT uitgenodigd met voorstellen te komen voor uitvoering daarvan tegen een marktconforme prijs. Over prijs en kwaliteit wordt onderhandeld. Alleen voor kostenposten waaraan redelijkerwijs geen output is te verbinden en die toch van wezenlijk belang geacht worden voor het KIT, zoals het monumentale gebouw en de daarin bewaarde collecties Nederlands erfgoed, zal basisfinanciering worden gecontinueerd.

Concurrentiestelling is een probaat middel om doelmatigheid te bevorderen. Concurrentie veronderstelt wel dat er voldoende aanbieders met een vergelijkbaar produkt zijn om daaruit een verantwoorde keus te kunnen maken. De vraag die door de beschikbare subsidie van 125 mln voor IO wordt gecreëerd is te klein om veel aanbieders te verwachten die daarvan afhankelijk zijn, zoals de IO-instituten. Om IO-instituten een redelijke kans te geven zich hierop in te stellen zal concurrentie gefaseerd ingevoerd moeten worden. Door hun afhankelijkheid van BZ/OS zullen zij niet of althans niet op korte termijn in staat zijn de bedrijfsrisico's te dragen, die de invoering van meer marktwerking in het IO met zich mee zal brengen. Blootstelling aan concurrentie zal positieve effecten voor de IO-instituten kunnen hebben. Alleen concurrentiestelling biedt IO-uitvoerende-instituten de mogelijkheid hun bestaansrecht te bewijzen. Het zal de IO-uitvoerende-instituten uitdagen zich beter te positioneren, zonodig te heroriënteren cq te reorganiseren, waartoe hen in een overgangsproces de ruimte dient te worden geboden.

Het proces van toewijzing van middelen op basis van concurrentiestelling en monitoring van de uitvoering dient uitbesteed te worden aan één of meer onafhankelijke intermediaire organisaties. Traditioneel is er maar één geëigende intermediaire organisatie, de NUFFIC. Daarnaast is door de recente uitbesteding van programma's het SAIL Projecten Bureau ontstaan. Op basis van prijs-kwaliteit vergelijking (tendering) moet onderzocht worden welke organisatie (s) het best kwalificeren voor uitbesteding.

Om flexibiliteit in de programma's te scheppen is het noodzakelijk dat jaarlijks voldoende committeringsruimte ontstaat voor nieuwe verplichtingen. Verplichtingen dienen daarom voor een beperkte duur te worden aangegaan. De overheid cq de intermediaire organisaties dienen de looptijd van contracten voor uitvoering van IO-activiteiten te beperken tot maximaal 4 jaar, waarna opnieuw bepaald kan worden waaraan de vrijvallende middelen besteed zullen worden.

Doelmatigheid vergt dat het aantal IO-programma's beperkt wordt. Onderscheid tussen HRD en ID programma's is beleidsmatig wel gewenst, omdat het om verschillende doelstellingen gaat. Binnen HRD is ruimte voor twee programma's met verschillende doelstellingen: één voor korte

tailor-made groepsopleidingen voor professionals en één voor reguliere Master- en PhD-opleidingen.

De ID-programma's hebben doelstellingen die zoveel op elkaar lijken dat zij samengevoegd kunnen worden.

Alle programma's zouden zo veel mogelijk in de vorm van projecten dienen te worden uitgevoerd. Op basis van het beleidskader geïdentificeerde en door de intermediaire organisatie dienen goedgekeurde voorstellen, net als jaarlijks terugkerende opleidingen, via een open uitnodiging bekend gemaakt te worden. Op basis van prijs-kwaliteit vergelijking van ingediende voorstellen kan subsidie voor maximaal 4 jaar worden verleend.

Aanbevelingen ten aanzien van de programma's

1. Uitvoering van programma's delegeren aan één of meer intermediaire organisaties
 - een helder beleidskader voor de intermediaire organisaties formuleren
 - afschaffen van declaratiebekostiging
 - in rapportage gewenste informatie vastleggen
2. Scheppen van vrije committeringsruimte door:
 - toedeling van middelen voor een beperkte periode (maximaal 4 jaar)
3. Invoering van concurrentie
 - intermediaire organisaties besteden uitvoering van projecten uit aan instellingen door middel van concurrentiestelling op basis van prijs-kwaliteit vergelijking
4. Invoering van outputfinanciering voor reguliere opleidingen:
 - invoering van kwaliteitscriteria en normbekostiging
5. Samenvoeging van HRD-programma's tot:
 - één voor bijscholing van professionals door korte tailor-made opleidingen
 - één academisch programma met Master- en PhD-opleidingen
6. Samenvoegen van ID programma's tot één programma.

Aanbevelingen ten aanzien van de basisfinanciering

1. Omzetten van basisfinanciering in outputfinanciering
2. Invoeren van outputfinanciering (contractmanagement) voor het uitvoeren van taken op het gebied van kennisontwikkeling, die van belang blijken voor internationale samenwerking of voor beleidsontwikkeling voor BZ, danwel voor een ander departement.
3. Aparte subsidies voor huisvestingskosten afschaffen.

geformuleerde vraag

- voorkeur te geven aan tailor-made groepsopleidingen in HRD boven reguliere opleidingen

2. De vraaggerichtheid dient vergroot te worden door:

- betere afstemming van het aanbod op de vraag in HRD en ID
- meer aandacht voor identificatie van projecten in HRD en ID door betrokkenheid van counterpartinstellingen en ambassades

3. De doeltreffendheid dient vergroot te worden door:

- HRD-programma's instrumenteel te maken voor institutionele ontwikkeling
- een bij voorkeur projectmatige aanpak met een beperkt aantal counterparts ook in HRD
- verbetering van follow up met actief alumni-beleid ook in ID-programma's
- gebruikmaking van de speerpunten in de Nederlandse kennisinfrastructuur in HRD en ID-programma's
- per programma kwaliteitscriteria en outputcriteria te formuleren

V. DE DOELMATIGHEID VAN HET IO

Momenteel wordt ongeveer 200 mln van de beschikbare 250 mln voor IO besteed via het kanaal van de IO-instituten, die een monopoliepositie innemen in een groot deel van de IO-programma's en in de capaciteitsfinanciering. Het IO kent door de - in grote mate - vaste verdeling van budgetten over een beperkt aantal instituten weinig prikkels voor doelmatige uitvoering van activiteiten. Er vindt geen vergelijkend prijs-kwaliteitsonderzoek plaats.

De IO-uitvoerende-instituten danken hun beschermde positie aan het feit dat zij opgericht zijn om onderwijs te kunnen verzorgen dat is aangepast aan de specifieke behoeften van ontwikkelingslanden. Zij bestrijken kennisgebieden die indertijd van belang werden geacht ter ondersteuning van primaire ontwikkelingsprocessen. Het aanbod van IO in Nederland is inmiddels zodanig verbreed, dat het voor de hand ligt te willen kunnen toetsen of de IO-instituten nog steeds uniek zijn door hun prijs-kwaliteitverhouding onderling te vergelijken en met die van andere aanbieders. Daaruit zou moeten blijken of de keuze van BZ/OS voor de IO-instituten nog steeds gerechtvaardigd is of dat onderwijs van universiteiten en andere kennisinstituten waarbij studenten uit ontwikkelingslanden en uit ontwikkelde landen samen in de klas zitten tot dezelfde of betere resultaten (in termen van prijs-kwaliteit) leidt. Een vergelijking met de situatie in het primair en het speciaal onderwijs, waarin onder het motto "weer samen naar school" leerlingen zoveel mogelijk worden opgevangen in het primair onderwijs, dringt zich op.

Bovendien zal nagegaan dienen te worden welke opleidingen voldoende meerwaarde bieden ten opzichte van opleidingen in de regio. Voorkomen dient te worden dat onderwijsinstituten in

VI. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

CONCLUSIES

De werkgroep komt op mede op basis van door externe adviseurs verricht onderzoek tot de volgende hoofdconclusies:

De rol van het Internationaal Onderwijs binnen internationale samenwerking kan aanmerkelijk versterkt worden door het beter te doen aansluiten bij de prioriteiten van ontwikkelingssamenwerking en andere aspecten van het buitenlands beleid.

Om dat te bereiken dienen die overheidsonderdelen die belang hebben bij Internationaal Onderwijs in onderling overleg een gezamenlijk, interdepartementaal, beleid te ontwikkelen, waarbij over en weer invloed op de besluitvorming ten aanzien van IO in brede zin wordt uitgeoefend (**beleidsafstemming**).

Om het IO-beleid doeltreffend te kunnen uitvoeren zal meer aandacht moeten worden besteed aan de behoeften en prioriteiten van partners in ontwikkelingslanden. De overheid zal het aanbod van IO daarop moeten kunnen afstemmen, rekening houdend met de mate van meerwaarde die Nederlandse instituten te bieden hebben (**vraaggerichtheid**).

Om dat gezamenlijke beleid doelmatig te kunnen uitvoeren dient het IO zodanig geherstructureerd te worden dat de overheid de beleidsruimte krijgt om de beschikbare middelen op flexibele wijze in te zetten (**flexibiliteit**). In de nieuwe situatie zal de overheid zich toelagen op beleidsontwikkeling en de implementatie uitbesteden door tussenkomst van één of meer onafhankelijke intermediaire organisaties. De toewijzing van middelen aan uitvoerende instituten door een onafhankelijk intermediaire organisatie zal plaatsvinden op basis van prijs-kwaliteit vergelijking (**concurrentiestelling**). De overheid zal de IO-instituten met tijd en geld (budgetneutraal) in de gelegenheid moeten stellen zich in te stellen op de nieuwe koers (**overgangsproces**).

Het IBO IO komt tot de conclusie dat het IO zodanig geherstructureerd moet worden dat voldoende flexibiliteit in de zin van beleidsruimte ontstaat om het volgende te bereiken:

- **het IO-beleid kan flexibel gewijzigd worden als gevolg van wijzigingen in het buitenlands beleid.**

De overheid is verantwoordelijk voor adequate beleidsontwikkeling. Wijzigingen in het buitenlands beleid dienen op afzienbare termijn hun weerslag te vinden in het IO-beleid. IO dient niet in isolement te worden uitgevoerd, maar in afstemming met andere aspecten van het Nederlands buitenlands beleid. Daarom zal de formulering van een nieuw beleidskader voor IO in interdepartementaal kader dienen plaats te vinden. Het voordeel is dat door beleidsafstemming synergie in de IO-activiteiten ontstaat waar alle betrokken departementen van kunnen profiteren.

- **de overheid kan flexibel inspelen op wijzigingen in de behoeften in**

ontwikkelingslanden.

Bij de formulering van het beleidskader dient de overheid de behoeften in ontwikkelingslanden, in van andere landen waar het geen ODA betreft, voorop te stellen (vraaggerichtheid). Wijzigingen in de behoeften dienen te leiden tot wijzigingen in de IO-programma's en projecten. De IO-instituten zijn traditioneel het IO-instrument bij uitstek, maar het Nederlandse IO-aanbod is inmiddels veel breder geworden. De overheid moet optimaal van de Nederlandse kennisinfrastructuur gebruik kunnen maken en niet aan een beperkt aantal IO-uitvoerende-instituten gebonden zijn. Als gevolg zal de doeltreffendheid van het IO toenemen.

- de overheid kan flexibel inspelen op wijzigingen in het IO-aanbod in Nederland.

De overheid dient regelmatig te kunnen toetsen welke instituten programma's/activiteiten van een bepaalde kwaliteit tegen de geringste kosten kunnen uitvoeren; toedeling van middelen dient geen automatisme te zijn, maar op basis van prijs-kwaliteit vergelijking plaats te vinden. Daardoor zal de doelmatigheid van het IO toenemen

AANBEVELINGEN

De aanbevelingen beogen een structurele wijziging in de rol van de overheid in het IO, waardoor de beleidsvorming wordt versterkt en de uitvoering en de controle daarop worden verbeterd:

- de overheid concentreert zich op beleidsontwikkeling en interdepartementale afstemming, in plaats van op beheer en monitoring van de uitvoering van het IO op activiteitsniveau;
- het IO verandert in een programma dat de overheid op afstand stuurt door inschakeling van één of meer onafhankelijke intermediaire organisaties, in plaats van een programma dat in hoge mate door de uitvoerende instituten wordt gestuurd;
- de uitvoering van het IO op programmaniveau wordt overgedragen aan één of meer onafhankelijke intermediaire organisaties, die de activiteiten op basis van concurrentiestelling uitbesteden.

Op basis van bovenstaande overwegingen komt de werkgroep tot de volgende aanbevelingen:

1. Interdepartementale beleidsformulering

Ter versterking van de samenhang in het buitenlands beleid zal beleidsformulering ten aanzien van IO in interdepartementaal overleg plaats gaan vinden. BZ zal daartoe de *Interdepartementale Stuurgroep inzake Onderwijsamenwerking Voor Ontwikkelingslanden* (ISOVO) reactiveren en uitbreiden wat betreft deelnemende departementen alswel landen die bestreken worden (opkomende markten). De ISOVO zal verantwoordelijk zijn voor het opstellen van een beleidskader voor alle door de overheid gefinancierde IO-programma's in het kader van geïntegreerd buitenlands beleid, alsmede voor monitoring van de programma's, die door de intermediaire organisatie(s) worden beheerd. Tevens kan het als een clearing house voor

IO functioneren. Het beleidskader omvat: doelstellingen, uitgangspunten en criteria voor programma's, alsmede een keuze voor landen, sectoren en doelgroepen, inclusief de bijbehorende middelen. Uiteraard blijft besluitvorming over de omvang van het budget in HGIS-verband plaatsvinden. Bij de keuze van landen, sectoren en doelgroepen zal rekening worden gehouden met mogelijkheden om de internationale positie van Nederland te ondersteunen. Er zal hierbij aansluiting worden gezocht bij de sterke kanten van de Nederlandse kennisinfrastructuur. Door meer interdepartementaal overleg zal de synergie in het overheidsbeleid toenemen.

2. Samenhang en vraaggerichtheid in IO-programma's

Het beleidskader voor IO krijgt onder coördinatie van BZ vorm op basis van de volgende procedure:

- ambassades geven een indicatie van de behoefte aan IO in de ontvangende landen
- regiodirecties en themadirecties geven hun prioriteiten aan
- belanghebbende andere departementen geven hun prioriteiten aan
- ISOVO stelt een beleidskader op voor een periode van maximaal vier jaar;
- de Ministerraad stelt het beleidskader vast;

Door zich te concentreren op een beperkt aantal landen, sectoren en doelgroepen zal de doeltreffendheid van het IO toenemen. Door de ambassades in te schakelen bij de identificatie van de behoeften zal de vraaggerichtheid toenemen. Jaarlijks kan aanpassing van de toedeling van middelen op programmaniveau plaatsvinden. Uiteraard kunnen ODA-middelen alleen gebruikt worden voor activiteiten die voldoen aan de door de OESO gestelde criteria.

De samenhang in het IO wordt verbeterd door het aantal programma's te beperken en de doelstellingen en uitvoering waar zinvol op elkaar af te stemmen.

3. De IO-programma's in het kader van ontwikkelingssamenwerking

Het beleidskader voor IO dient door één of meer intermediaire organisaties geoperationaliseerd te worden in meetbare doelstellingen per programma. De intermediaire organisatie zal afgerekend worden op de realisatie van de geoperationaliseerde doelstellingen per programma.

Human Resources Development (HRD)

Er komen twee programma's voor HRD die zo veel mogelijk gericht zijn op institutionele versterking:

- een programma voor bijscholing van professionals met korte tailor-made opleidingen
- een academisch programma met Master- en PhD-opleidingen

Activiteiten zullen zo veel mogelijk uitgevoerd worden in projectvorm. Bij de projectformulering zal de ontvangende partij in het ontwikkelingsland een belangrijke input leveren.

Institutionele Versterking (ID)

Er komt één programma voor ID. Dit programma biedt mogelijkheden voor meerjarige samenwerking tussen Nederlandse hoger onderwijsinstituten en organisaties in

ontwikkelingslanden. Bij de projectformulering zal de ontvangende partij een belangrijke input leveren.

4. Invoering van concurrentie

De doelmatigheid in het IO zal toenemen door de invoering van concurrentie tussen IO-instituten onderling en concurrentie tussen die instituten en andere Nederlandse kennisinstituten. De huidige vaste toedeling van middelen aan IO-uitvoerende-instituten wordt geleidelijk afgeschaft. Eén of meer onafhankelijke intermediaire organisaties dienen de uitvoering van activiteiten uit te gaan besteden op basis van concurrentiestelling. Er worden contracten voor beperkte duur (maximaal 4 jaar) afgesloten. Projecten en opleidingen worden uitgevoerd op basis van integrale kostprijsvergoeding. Afrekening zal geschieden op basis van gerealiseerde resultaten (output). De intermediaire organisatie formuleert per programma kwaliteitscriteria en outputcriteria. Monitoring en verantwoording vindt plaats op basis van goedgekeurde jaarplannen, begrotingen en rapportages. Er worden periodiek evaluaties uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn mede van invloed op het al dan niet verstrekken van nieuwe opdrachten.

De instituten met de meeste toegevoegde waarde voor het IO zullen mogelijkheden krijgen zich te ontplooien en bij te dragen aan versterking van de Nederlandse kennisinfrastructuur.

5. Basisfinanciering

Door de basisfinanciering (zo veel mogelijk) om te zetten in outputfinanciering zullen middelen vrijkomen die toegevoegd kunnen worden aan de programmamiddelen, of voor subsidie aan IO-uitvoerende-instituten voor handhaving van unieke kennis in sectoren en thema's die een bijdrage levert aan internationale samenwerking en aan beleidsontwikkeling. De waarde van de betreffende instituten buiten IO ten behoeve van kennisontwikkeling zal door de overheid gedefinieerd moeten worden. Het onderzoek bij BZ en bij andere departementen naar de behoeften aan externe kennis zal hier nader invulling aan kunnen geven. Outputfinanciering (contractmanagement) zal instituten prikkelen vraaggericht, flexibel en kostenbewust taken in het kader van kennisontwikkeling uit te voeren. Als voorbeeld voor omzetting van basissubsidie in outputfinanciering (contractmanagement) kan het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) dienen.

6. Samenwerking tussen IO-uitvoerende-instituten en het Wetenschappelijk Onderwijs

Als gevolg van de introductie van concurrentie en de samenvoeging van programma's is te verwachten dat IO-uitvoerende-instituten en universiteiten natuurlijke partners zullen worden, waar beide partijen bij gebaat zijn. Universiteiten brengen met name westerse wetenschappelijke kennis in, IO-uitvoerende-instituten brengen met name hun kennis van de problematiek in ontwikkelingslanden en van de begeleiding van studenten uit ontwikkelingslanden in. In de praktijk is deze trend overigens reeds waarneembaar.

VII. IMPLEMENTATIE

Het implementatieproces

Voor de herziening van de structuur van het Internationaal Onderwijs wordt een implementatieproces van maximaal 4 jaar voorzien, dat het karakter van een leerproces zal hebben. De nieuwe structuur zal gaandeweg vorm krijgen.

De overheid zal inhoud moeten geven aan interdepartementale beleidsafstemming. Alleen de praktijk zal de argwaan van de betrokken departementen met betrekking tot het toelaten van invloed op elkaars beleid/budget kunnen wegnemen.

De uitvoerende instituten zullen moeten leren om te gaan met concurrentie en met een wisselende vraag. Er moet rekening mee gehouden worden dat dit proces voor sommige instituten betere kansen biedt dan voor andere. Om de bestaande IO-uitvoerende-instituten een kans te geven zich aan te passen aan de nieuwe structuur zal tijd (maximaal 4 jaar) en geld nodig zijn. Beide zal de overheid in voldoende mate beschikbaar moeten stellen om de implementatie van de aanbevelingen tot een succes te maken. Het reorganisatieproces zal budgetneutraal worden gefinancierd. De ISOVO zal verantwoordelijk zijn voor de implementatie van dit IBO IO rapport.

Opstellen van een beleidskader

Er zal zo spoedig mogelijk een interdepartementale overlegstructuur voor IO ingesteld moeten worden (ISOVO). De ISOVO zal in 1999 een nieuw beleidskader voor IO dienen te formuleren waarin doelstellingen in een strategie worden uitgewerkt, criteria voor de te bedienen vraag naar IO en het in te zetten aanbod aan IO worden aangegeven. Het beleidskader dient in de rijksbegroting van 2000 zijn weerslag te vinden.

Invoeren van concurrentie

De huidige IO-uitvoerende-instituten zijn goeddeels afhankelijk van de vaste basisfinanciering gekoppeld aan de uitvoering van een vast deel van de IO-programma's. Het invoeren van concurrentiestelling zal in een geleidelijk proces dienen plaats te vinden, zodat intermediaire organisaties en IO-uitvoerende-instituten de gelegenheid krijgen zich hierop in te stellen. In 1999 vindt op basis van concurrentiestelling de selectie van één of meer intermediaire organisaties plaats. Vanaf het jaar 2000 vindt jaarlijks aanbesteding van de uitvoering van 25 % van het programmabudget op basis van het nieuwe beleidskader en concurrentiestelling plaats.

Herziening van de basisfinanciering

Parallel aan de invoering van concurrentie vindt omzetting (zo veel mogelijk) van basisfinanciering (input) in outputfinanciering plaats. Vanaf 1999 voert de overheid met de

betreffende IO-uitvoerende-instituten onderhandelingen over de modaliteiten waaronder dit op acceptabele wijze kan geschieden. Daarbij zal de overheid dienen te bepalen welke instituten unieke kennis bezitten die een bijdrage levert aan internationale samenwerking en aan beleidsontwikkeling. Daarvoor zal contractmanagement worden ingevoerd.

Bijlage 1: Taakopdracht IBO Internationaal Onderwijs¹

De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs Programma's is het vergroten van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijssamenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het onderzoek zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking. Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 mln² beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp.

Deelnemende departementen: BZ, OCW, LNV, EZ, Fin, AZ.

¹ Zoals vastgelegd door Minister Zalm, d.d. 27-8-97, brief met kenmerk IRF 97/519M

² Dit bedrag is in de begroting van BuZa 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Nederlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

Bijlage 2. Samenstelling Werkgroep IBO Internationaal Onderwijs

Instituut Defensie Leergangen

Generaal-majoor mr.drs. C. Homan (voorzitter)

Ministerie van Financiën

mr. F.M. Jaeger (secretaris)

mr. A.T.L.M. v.d. Ven

Ministerie van Algemene Zaken

drs. W.J.P. Geerts

Ministerie van Economische Zaken

mw. drs. B.J. Hoogheid

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

dr. M.M. Hubers

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

mw. dr. M.E. Leegwater-v.d.Linden (co-secretaris)

Ministerie van Buitenlandse Zaken

drs. L. Wolfs

mr. H.C.R.M. baron de Wijkerslooth de Weerdesteijn

mw. drs. M. Peters (co-secretaris)

mw. drs. C. Sips

Bijlage 3. Overzicht IO-instituten en IO-programma's in het kader van OS.

1. IO-instituten

IPC-Livestock Barneveld:	IPC-Livestock, locatie Barneveld College
IPC-Livestock Oenkerk:	IPC-Livestock, locatie Dairy Training Centre, Friesland
IAC:	International Agricultural Centre
IHE:	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IHS:	Institute for Housing and Urban Development Studies
ILRI:	International Institute for Land Reclamation and Improvement
IMTA:	International Maritime Transport Academy
ISS:	Institute of Social Studies
ITC:	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
KIT:	Koninklijk Instituut voor de Tropen
LIAC:	Larenstein International Agricultural College
LUW:	Agricultural University Wageningen
MSM:	Maastricht School of Management
RNTC:	Radio Nederland Training Centre

2. IO-programma's

In totaal is voor 1998 123.700 x NLG 1000 begroot voor financiering van IO-programma's en 124.592 x NLG 1000 voor bijdragen aan instituten.

Deze bedragen zijn als volgt opgebouwd:

a)	Academisch Samenwerkingsprogramma (ASP)	X NLG 1000
-	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking (MHO)	45.000
-	SAIL ¹ Projecten Programma (SPP)	20.000
-	Samenwerking Nederlandse HBO-instellingen met Onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van het Basisonderwijs (HOB)	3.000
-	TOTAAL ASP	68.000

¹ SAIL: Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen-LUW

b)	Netherlands Fellowships Programma (NFP)	X NLG 1000
-	Beurzenprogramma IO-instituten (BIO) ²	41.350
-	Universitaire Beurzenprogramma (UBP)	5.000
-	Speciale Beurzenprogramma (SBP)	7.000
-	Jan Tinbergen Scholarships Programma (TSP)	700
-	World Distinguished Fellows Programma	250
-	Toerekening van het bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, begrotingshoofdstuk VIII	1.400
-	TOTAAL NFP	55.700

c) Bijdragen aan instellingen van internationaal onderwijs en onderzoek

Het betreft hier bijdragen aan de exploitatiekosten van instituten die programma's van internationaal onderwijs en onderzoek uitvoeren onder begrotingshoofdstuk V van de Rijksbegroting. Daarnaast gaat het om toerekeningen vanuit begrotingshoofdstuk VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en begrotingshoofdstuk XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu met betrekking tot "Subsidies aan instituten en cursussen van internationaal onderwijs en onderzoek":

		X NLG 1000
-	Afrika Studie Centrum (ASC)	
-	- bijdrage BZ	1.106
-	- bijdrage OCenW	2.151
-	Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT)	27.855
-	Huisvestingsvoorziening KIT	5.720
-	Radio Nederland Training Centrum (RTNC)	2.358
-	Huisvesting IO-instituten	1.119
-	Institute of Social Studies (ISS)	15.682
-	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences (ITC)	37.959
-	Netherlands Organisation for International Cooperation in higher education (NUFFIC)	9.669
-	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering (IHE)	11.012
-	Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS)	4.261
-	Maastricht School of Management (MSM)	3.865
-	Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek	

² Inclusief Ph.D. opleidingen, refreshercourses en alumnibeleid

	voor de Tropen (WOTRO)	1.000
-	International Reference Centre for Watersupply (IRC)	840
-	TOTAAL BIJDAGEN	124.647

Deelrapport 1.

**BESCHRIJVING VAN INTERNATIONAAL ONDERWIJS
PROGRAMMA'S**

deelstudie

in het kader van het

**INTERDEPARTEMENTAAL BELEIDSONDERZOEK
MET BETREKKING TOT
INTERNATIONAAL ONDERWIJS (IBO)**

**Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Den Haag, april 1998**

INHOUDSOPGAVE

LIJST MET AFKORTINGEN.....	1
LIJST MET TABELLEN	3
1. INLEIDING	4
1. REFERENTIE KADER	4
1.2 DEELSTUDIE NUFFIC/DESC.....	4
1.3 WERKWIJZE EN VERANTWOORDING.....	5
2. ACADEMISCHE SAMENWERKINGS PROGRAMMA'S (ASP).....	7
2.1 MEDEFINANCIERINGSPROGRAMMA VOOR UNIVERSITAIRE EN HBO-SAMENWERKING (MHO).....	7
2.2 PROGRAMMA SAMENWERKING NEDERLANDSE HOGESCHOLEN MET ONDERWIJSINSTELLINGEN IN ONTWIKKELINGSLANDEN TEN BEHOEVE VAN BASISONDERWIJS (HOB).....	10
1.3 SAIL PROJECTEN PROGRAMMA (SPP)	12
3. NETHERLANDS FELLOWSHIPS PROGRAMME (NFP)	15
2.1 UNIVERSITAIR BEURZEN PROGRAMMA (UBP)	15
2.2 SPECIAAL BEURZEN PROGRAMMA (SBP)	17
2.3 JAN TINBERGEN SCHOLARSHIPS PROGRAMME (TSP)	20
2.4 BEURZEN PROGRAMMA VOOR INTERNATIONAAL ONDERWIJS INSTITUTEN (BIO).....	22
2.5 TOEREKENING BILATERALE SAMENWERKINGSPROGRAMMA MET ONTWIKKELINGSLANDEN VAN OC&W ...	24
4. RESULTATEN VAN BESCHIKBARE STUDIES EN EVALUATIES	28
4.1 INLEIDING	28
4.2 PROJECT EVALUATIES ONDER HET IOP EN SPP.....	29
4.2.1 Inleiding.....	29
4.2.2 Bevindingen	29
4.3 EVALUATIE VAN SAMENWERKINGSVERBANDEN ONDER HET SV EN MHO	31
4.3.1 Inleiding.....	31
4.3.2 IOV evaluatie van samenwerkingsverbanden in het hoger onderwijs	32
4.3.3 MHO 'linkage' evaluatie betreffende Eduardo Mondlane University.....	34
4.4 MONITORING STUDIE BETREFFENDE MHO BELEIDSUITGANGSPUNTEN	36
4.4.1 Inleiding.....	36
4.4.2 Voorlopige bevindingen van de missie naar Moi University	36
4.5 META EVALUATIE BETREFFENDE HET NFP.....	38
4.5.1 Inleiding.....	38
4.5.2 Belangrijkste bevindingen.....	38
4.6 ALGEMENE OBSERVATIES N.A.V. DE RESULTATEN VAN BESCHIKBARE STUDIES EN EVALUATIES.....	39
BIJLAGE 1 OVERZICHT VAN RELEVANTE DOCUMENTATIE.....	41
BIJLAGE 2 LANDENLIJST NFP 1997.....	43
BIJLAGE 3 OVERZICHT VAKGEBIEDEN EN INTERNATIONALE CURSUSSEN UBP 1996\1997 ...	44
BIJLAGE 4 LANDENLIJST TSP 1998	46
BIJLAGE 5 ACTIVITEITEN BILATERALE SAMENWERKINGSPROGRAMMA MET ONTWIKKELINGSLANDEN VAN OC&W NAAR LAND	47

LIJST MET AFKORTINGEN

ASP	Academisch Samenwerkings Programma
BIO	Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten
CESO	Center for Educational Studies in Developing Countries
CEMTDP	Chinese Enterprise Management Trainers Development Project
CTRWDS	Cooperation in Training and Research in Women and Development Studies
DCO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek
DCO/OO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
EMU	Eduardo Mondlane University
FION	Federatie van Internationaal Onderwijs in Nederland
GMDC	Graphic Media Development Centre
HOB	Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs
IAC	International Agricultural Centre
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs
ILRI	International Institute for Land Reclamation and Improvement
IO	Internationaal Onderwijs
IOV	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde
IPC-Barneveld/Oenkerk	Innovation and Practical Training Centre on Livestock Production, lokatie Barneveld/Oenkerk
ISS	Institute of Social Studies
ITC	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IHS	Institute for Housing and Urban Development Studies
IMTA	International Maritime Transport Academy
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MHO	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking
MSM	Maastricht School of Management
MU	Moi University
Nuffic	Stichting Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek
NFP	Netherlands Fellowships Programme
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
PC-MHO	Projecten Commissie Medefinancierings programma voor universitaire en hbo-samenwerking
PC-HOB	Projecten Commissie Samenwerking Nederlandse Hogescholen met Onderwijsinstellingen in Ontwikkelingslanden ten behoeve van Basisonderwijs
PC-SPP	Projecten Commissie SAIL Projecten Programma
PUO	Programma voor Universitaire Ontwikkelingssamenwerking
RNTC	Radio Nederland Training Centre
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen en LUW
SBP	Speciale Beurzen Programma
SPP	SAIL Projecten Programma

SUS	Sana'a University Support
SV	Samenwerkingsverbanden Programma
TO	Thema deskundige Onderwijs
ToT	Training of Trainers
TSP	Jan Tinbergen Scholarships Programma
UBP	Universitair Beurzen Programma
UWI	University of the West-Indies
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WAR	Wetenschappelijke Advies Raad

LIJST MET TABELLEN

Tabel 1: MHO counterpartinstellingen naar land in 1997	blz. 7
Tabel 2: Verdeling van MHO projecten naar vakdiscipline in 1996	blz. 9
Tabel 3: SPP projecten naar land in 1997	blz.12
Tabel 4: Verdeling van SPP projecten naar vakdiscipline in 1997	blz.14
Tabel 5: Verdeling UBP bursalen naar vakdiscipline 1996-1997	blz.16
Tabel 6: Verdeling SBP trainingen naar regio in 1996	blz.17
Tabel 7: Verdeling SBP trainingen naar vakdiscipline in 1996	blz.19
Tabel 8: Verdeling TSP beurzen naar vakdiscipline in 1996	blz.21
Tabel 9: Verdeling BIO bursalen naar vakdiscipline in 1996	blz.23
Tabel 10: Activiteiten Bilaterale Samenwerkingsprogramma met Ontwikkelingslanden van OC&W 1997	blz.26
Tabel 11: Verdeling bursalen Bilaterale Samenwerkingsprogramma met Ontwikkelingslanden van OC&W naar vakdiscipline 1990-1996	blz.27

1. INLEIDING

1. Referentie kader

De Ministerraad heeft besloten tot de uitvoering van een Interdepartementaal Beleidsonderzoek met betrekking tot Internationaal Onderwijs, hierna te noemen IBO. De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs (IO) programma's is bij te dragen aan de bevordering van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijssamenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het IBO zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking (HGIS). Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 miljoen¹ beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor het IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp. Aan het onderzoek deelnemende departementen zijn: Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Landbouw, Natuur en Visserij, Economische Zaken, Financiën, en Algemene Zaken.

1.2 Deelstudie Nuffic/DESC

In November 1997 werd de Nuffic door DCO benaderd met de vraag een deelstudie in het kader van het IBO uit te voeren. Deze deelstudie omvat de volgende onderdelen, en zal in verschillende fases worden uitgevoerd in de periode November 1997 - Mei 1998:

1. beschrijving van de bestaande IO-programma's, die gericht zijn op ontwikkelingssamenwerking, en die worden uitgevoerd door Nederlandse instellingen die vallen onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking². Het betreft het Medefinancieringsprogramma voor universitaire en Hbo-samenwerking (MHO), het programma Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijs

¹ Dit bedrag is in de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Netherlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

² In totaal is in 1997 130,0 miljoen gulden begroot voor financiering van de IO-programma's en 124,3 miljoen gulden voor bijdragen in de exploitatiekosten van instituten.

instellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs (HOB), het SAIL Projecten Programma (SPP), het Universitair Beurzen Programma (UBP), het Speciaal Beurzen Programma (SBP), het Jan Tinbergen Scholarships Programme (TSP), het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO), en de Toerekening bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W. Het gaat om het in kaart brengen van doelstellingen, doelgroepen, sectoren, landen, identificatie en selectie van activiteiten (hoe vindt afstemming van vraag en aanbod plaats), activiteiten, en resultaten van studies en evaluaties.

2. beschrijving van de uitvoeringspraktijk van bovengenoemde programma's aan de hand van een drietal 'case studies';
3. inventarisatie van de samenhang in de huidige IO-programma's: landen, doelgroepen, sectoren, en uitvoerende organisaties;
4. inventarisatie van de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en het WO;
5. inventarisatie van de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen;
6. inventarisatie van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
7. inventarisatie van de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering.

De voorliggende rapportage betreft deel 1. van de bovengenoemde deelstudie die door de Nuffic/DESC wordt uitgevoerd.

1.3 Werkwijze en verantwoording

Uitgangspunt voor de werkwijze voor de deelstudie is dat op basis van besprekingen tussen DCO en de Nuffic, is overeengekomen dat het bij de opdracht aan de Nuffic uitdrukkelijk gaat om het toegankelijk maken van bestaande informatie en ordening van materiaal. De analyse ervan komt voor rekening van DCO zelf.

Ten behoeve van de beschrijving van de IO-programma's is derhalve gebruik gemaakt van beschikbaar, geschreven materiaal over de programma's. Relevante en recente informatie voor het beschrijven van het IO programma bleek met name beschikbaar in de vorm van Programma Financieringsovereenkomsten die tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de betrokken Nederlandse instellingen waren gesloten, jaarverslagen, programma beschrijvingen en brochures, interne statistische gegevens van DCO/OO, en studies en evaluaties. Voor een overzicht van geraadpleegde en relevante documentatie wordt verwezen naar bijlage 1.

Het beschikbaar materiaal gaf tegelijkertijd inzicht in de veelzijdigheid en veelsoortigheid van informatie met betrekking tot de diverse IO-programma's. Bij vergelijking van materiaal bleek echter dat verschillende bronnen verschillende formuleringen gebruikten ten aanzien van doelstellingen, doelgroepen, sectoren, landen, en identificatie en selectie van activiteiten. Uit het materiaal bleek ook dat tijdens de uitvoering van de IO-programma's richtlijnen en criteria werden aangepast, op basis van overleg tussen de DCO en de betreffende Nederlandse instellingen. Zo zijn in het kader van het TSP de selectie criteria voor bursalen in de loop van 1997 verruimd, en kunnen de landen, waaruit kandidaten voor verschillende beurzen programma's afkomstig dienen te zijn, tijdelijk - in opdracht van de Minister - worden uitgesloten. Bij beschrijving van de IO-programma's is er naar gestreefd zo veel mogelijk gebruik te maken van *officiële* en *recente* informatie. Tevens is er naar gestreefd om naast een beschrijving van vastgestelde procedures en richtlijnen voor de IO-programma's ook een beschrijving te geven van de uitvoeringspraktijk, met name daar waar het gaat om een beschrijving van activiteiten en het proces van identificatie en selectie van activiteiten. De studie heeft zich hierbij met name op 1996 en 1997 geconcentreerd.

Het rapport is als volgt ingedeeld. In hoofdstuk 2 zal een beschrijving worden gegeven van de verschillende Academische Samenwerkingsprogramma's, te weten het MHO, HOB, en SPP. In hoofdstuk 3 worden de beurzenprogramma's onder het NFP behandeld, te weten het UBP, SBP, TSP, BIO, en de Toerekening van het bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van het Ministerie van OC&W. In hoofdstuk 4 zullen de resultaten van enkele studies en evaluaties worden beschreven.

Drs. Ad Boeren en Drs. Karen Bakhuizen
Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
April 1998

2. ACADEMISCHE SAMENWERKINGS PROGRAMMA'S (ASP)

2.1 Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking (MHO)

Kerndoelstelling

Doelstelling van het MHO, dat in 1993 is gestart, is tweeledig:

- bijdragen aan het ontwikkelen, versterken, en verbeteren van het geheel functioneren van hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ('institution building'). Doel is een duurzame versterking van hun institutionele capaciteiten;
- bijdragen aan het voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve tekorten aan hoger geschoold kader ('human resources development').

(Bron: MHO. Description of the programme and its procedures. Nuffic, maart, 1995)

Doelgroepen

Geselecteerde hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden, en ontwikkelingslanden in transitie. 'Direct beneficiaries' zijn de academische, administratieve en technische staf van de instellingen.

Landen

De landen waarbinnen het MHO programma uitgevoerd mag worden zijn de DAC landen, met een beperking tot uitvoering in 12 landen. In 1997 participeerden 12 reguliere counterpartinstellingen in de volgende landen in het MHO:

Tabel 1: MHO counterpartinstellingen naar land in 1997

Afrika	Latijns en Centraal Amerika	Azië
Eritrea Burkina Faso Zambia Kenya Tanzania Mozambique Zuid-Afrika	Costa Rica Bolivia	Filipijnen Vietnam India

Daarnaast wordt een aantal projecten uitgevoerd bij hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden, die nog op basis van het Samenwerking Verbanden Programma (SV, uitgevoerd in de periode 1986-1993) deel uit maken van het MHO programma. Deze projecten worden geleidelijk uitgefaseerd, en zijn uiterlijk op 31.12.2000 afgerond. Het betreft partners met projecten in de volgende landen: *Afrika*: Benin, Cameroun, Tanzania, Zimbabwe, Swaziland, Lesotho, Botswana, Malawi, *Latijns- en Centraal Amerika*: El Salvador, Nicaragua, Guatemala, Peru, *Azië*: Bangladesh, Vietnam.

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

Vraaggerichtheid is een van de belangrijkste uitgangspunten van het MHO programma. Identificatie en selectie van activiteiten vindt conform een (in de MHO beleidsuitgangspunten) vastgelegde procedure plaats. Mogelijke MHO counterpartinstellingen worden door Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs voorgedragen bij een onafhankelijke commissie van deskundigen, de zg. MHO Projecten Commissie (PC-MHO). (De PC-MHO bestaat uit 9 onafhankelijke leden, die geen belang hebben in en/of bij de in het MHO programma participerende instellingen. De Nuffic benoemt de leden van de PC-

MHO, nadat de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft ingestemd met de benoeming van de door de VSNU, de Hbo-raad en de Nuffic voorgedragen leden.)

De PC-MHO neemt een besluit over de selectie van de instelling, op basis van een nominatie document dat door de betreffende instellingen is geschreven, en een advies van de Nuffic. Na selectie van de counterpart instelling, wordt de betrokken instelling uitgenodigd een zogenaamd 'Indicative Plan' (IP) te presenteren. In dit plan dient de instelling aan te geven op welke terreinen men wil gaan samenwerken met Nederlandse instellingen. Het IP wordt in conceptvorm aan de in het MHO geïnteresseerde Nederlandse instellingen aangeboden, die vervolgens hun interesse voor samenwerking op de terreinen kenbaar kunnen maken. Vertegenwoordigers van de counterpart worden hierna voor een bezoek aan de betreffende Nederlandse instellingen uitgenodigd. Op basis van dit bezoek maken zij zelfstandig hun keuze voor bepaalde partners.

De Nuffic brengt een advies uit over de inhoud van het plan en de keuze van de partners aan de PC-MHO. De PC-MHO neemt het uiteindelijk besluit over het IP. Bij beoordeling van het IP wordt nadrukkelijk gelet op de vraaggerichtheid en de relatie met het interne strategisch planningsproces en prioriteiten van de counterpartinstelling. Na goedkeuring worden de counterpartinstelling en de Nederlandse partner(s) uitgenodigd een aanvang te maken met het formuleren van projectvoorstellen, op basis van de in het IP aangegeven terreinen. De counterpartinstelling en de Nederlandse instellingen hebben gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor het formuleren van het projectvoorstel (inclusief keuze voor een bepaalde aanpak, activiteiten, inputs etc.). Het uiteindelijke projectvoorstel dient dan ook gezamenlijk te worden aangeboden door de betreffende partners. Na indiening van het projectvoorstel brengt de Nuffic een advies uit, waarna de PC-MHO een besluit neemt over het projectvoorstel. Na goedkeuring kan het contract worden opgemaakt.

(Bron: MHO. Description of the programme and its procedures. Nuffic, maart, 1995)

Activiteiten

Binnen twaalf langdurige samenwerkingsverbanden ('linkages') worden projecten uitgevoerd tussen hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden en ontwikkelingslanden landen in transitie en Nederlandse universiteiten en Hbo's. Binnen projecten worden verschillende typen van activiteiten uitgevoerd:

- degree training voor academische staf (Bachelor's, Master's, en Ph.D. training);
- non-degree training voor academische staf (korte diploma cursussen);
- training van niet-academische staf;
- curriculum ontwikkeling;
- strategische planningsactiviteiten;
- onderzoekstraining en -uitvoering;
- ontwikkeling van infrastructuur en verbetering van communicatietechnologie;
- bijdragen aan conferenties, seminars en oriëntatiebezoeken door staf.

Vakdiscipline

Globaal kan de volgende verdeling naar vakdisciplines gemaakt worden voor de in totaal 91 projecten die in 1996 bij de reguliere MHO counterpart instellingen werden uitgevoerd:

Tabel 2: Verdeling van MHO projecten naar vakdiscipline in 1996

Vakdiscipline	Aantal
Natural Sciences	14
Informatics/Information systems	12
Administration and Management	9
Agriculture	7
Behaviour and Society	5
Bahaviour and Society/Economics	5
Health/Medicine	5
Bahaviour and Society/Culture	4
Basic Sciences	3
Engineering	3
Engineering/Electro	3
Engineering/Water	3
Teacher Training	3
Behaviour and Society/Education	2
Engineering/Agriculture	2
Veterinary Science	2
Aquaculture	1
Behaviour and Society/Basic Sciences	1
Engineering/Chemical	1
Engineering/Environmental	1
Engineering/Food Technology	1
Engineering/Mechanical	1
Fisheries	1
Others	1
Technical Training/Workshop	1
Totaal	91

(Bron: Nuffic, Afdeling Ontwikkelingssamenwerking, januari 1998)

2.2 Programma Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs (HOB)

Kerndoelstelling

Het HOB programma heeft als doelstelling het versterken van het lager onderwijs door instellingen in ontwikkelingslanden te ondersteunen bij de opbouw en versterking van hun capaciteit om adequaat toegerust onderwijzend, ondersteunend en leidinggevend personeel voor het lager onderwijs op te leiden en bij te scholen. Voorts heeft het programma ten doel de capaciteit te vergroten om in het lager onderwijs leerplannen en curricula te ontwikkelen en/of te verbeteren, onderwijsmethodologieën en didactiek te ontwikkelen en onderwijs management te versterken. Een van de belangrijkste kenmerken van het programma is dat de Nederlandse hogescholen (met name lerarenopleidingen en pedagogische academies) zullen voorzien in de vraag naar technische assistentie. Het HOB is in 1996 gestart. Per 1 januari 1998 is het beheer van HOB programma uitbesteed aan de Nuffic.

(Bron: Programma financieringsovereenkomst inzake het HOB. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, 1998)

Doelgroepen

Specifieke instellingen in ontwikkelingslanden die een belangrijke rol (kunnen) spelen bij de versterking van het lager onderwijs in hun land. De HOB programma beschrijving noemt de 'teacher training colleges' voor (1) training van staf en management voor het lager onderwijs en (2) het ontwikkelen en verbeteren van lager onderwijs curricula, onderwijsmethodologie en management.

(Bronnen: Programma financieringsovereenkomst inzake het HOB. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, 1998; HOB. Description of the Programme and its procedures. Januari 1998, Nuffic)

Landen

HOB projecten kunnen in landen uitgevoerd worden die in aanmerking komen voor de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, en waarvoor het lager onderwijs als prioriteit is aangegeven. Overheden van deze landen dienen tevens een duidelijk beleid ten aanzien van het lager onderwijs te hebben ontwikkeld.

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

Uitgangspunt van het HOB programma is de vraaggerichtheid: behoeften en vragen vanuit het ontwikkelingsland voor externe ondersteuning vormen de basis voor identificatie en formulering van projecten. Hiertoe is de volgende procedure vastgelegd.

De identificatie van projecten kan op drie manieren plaats vinden. Een eerste mogelijkheid is op basis van aanvragen voor extra ondersteuning vanuit (grote, regionale, in het algemeen door Nederland gesteunde) programma's ter versterking van het lager onderwijs, bij voorkeur door tussenkomst van de (thema deskundige onderwijs (TO) van de) Nederlandse Ambassade in het desbetreffende land. Een tweede mogelijkheid is via een direct verzoek van een instelling in een ontwikkelingsland. Een derde mogelijkheid is via een identificatie missie vanuit Nederland. In alle gevallen zal de (TO van de) Ambassade in het desbetreffende land een bindend advies geven met betrekking tot de identificatie.

Geïdentificeerde maar nog niet geformuleerde project voorstellen worden door de Nuffic voorgelegd aan die Nederlandse hogescholen die aangegeven hebben deel te willen nemen in het HOB programma. Op deze voorstellen kunnen een of meer (consortia van) hogescholen aangeven of zij belangstelling hebben voor de formulering van en de participatie in het aangegeven project aan de betrokken instelling. De hogescholen bepalen dan onder elkaar op grond van de benodigde expertise op welke wijze de beste inzet geleverd kan worden. De Nuffic kan besluiten de formulering van het project voorstel in Nederland dan wel in het ontvangende land te doen plaats vinden. De (TO van de) Ambassade in het betreffende land zal tijdens een formulering in het ontvangende land worden geraadpleegd. Daartoe kan een voorstel

voor het uitvoeren van een formuleringsmissie vanuit het ontwikkelingsland naar Nederland of vanuit Nederland naar het ontwikkelingsland worden ingediend. Dit voorstel dient door de Nuffic te worden voorgelegd aan de onafhankelijke commissie van deskundigen, de zg. HOB Projecten Commissie (PC-HOB). (De leden van de Commissie worden door de Nuffic benoemd, nadat de Minister voor Ontwikkelings-samenwerking heeft ingestemd met de benoeming van de door de Hbo-raad en de Nuffic voorgedragen leden. De PC-HOB is in april 1998 ingesteld, en bestaat uit onafhankelijke 5 leden, die geen belang hebben in en/of bij de in het HOB participerende instellingen. Op moment van schrijven (april 1998) wordt een commissie reglement opgesteld voor de PC-HOB.)

De geformuleerde project voorstellen worden door de instelling in het ontwikkelingsland en de Nederlandse instelling(en) gezamenlijk bij de Nuffic ingediend. Na een positieve intake analyseert de Nuffic het project voorstel, en controleert de begroting. De Nuffic legt de project voorstellen ter beoordeling voor aan de PC-HOB. De Nuffic stelt daartoe een beoordelingsvoordracht op. De project voorstellen worden beoordeeld door de PC-HOB. Mandaat, samenstelling en werkwijze van de PC-HOB zijn nader geregeld in het PC-HOB reglement. Zich baserend op een besluit tot goedkeuring dan wel goedkeuring onder voorwaarden van de PC-HOB, neemt de Nuffic, rekening houdend met de beschikbare middelen, het besluit over de financiering van het project. De Nuffic stelt het bij de project financiering behorende contract voor de uitvoering op.

(Bron: Programma financieringsovereenkomst inzake het HOB. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, 1998)

Activiteiten

Het programma bevindt zich in de startfase. Inmiddels is een aantal initiatieven ondernomen voor het identificeren en formuleren van samenwerking met instellingen in Mozambique, Zambia en Burkina Faso. De verwachting is dat in de loop van 1998 de eerste projecten kunnen starten.

De activiteiten die in het kader van projecten voor financiering in aanmerking komen zijn de volgende:

- het opzetten van nieuwe en het verbeteren en aanpassen van bestaande onderwijsprogramma's;
- het (bij)scholen van stafleden van counterpart instellingen en het verstrekken van de daarvoor benodigde beurzen (bij de betreffende counterpart instelling zelf, bij relevante instellingen in de regio, of bij relevante instellingen in Nederland);
- ontwikkelen van en het bijdragen in de levering van onderwijsmaterialen;
- als ondersteuning van bovenstaande activiteiten, het bijdragen aan het verbeteren van bibliotheken, documentatie centra, en practica ruimten, en aan het leveren van de bijbehorende uitrusting en training van het daar werkzame personeel;
- de uitwisseling van informatie en kennis met andere instellingen in de regio die op hetzelfde terrein werkzaam zijn (werkbezoeken, seminars etc.);
- het verzorgen van publikaties die direct betrekking hebben op het werkterrein van het project;
- het bijscholen van stafleden in het coachen van werkende leerkrachten.

(Bron: Programma financieringsovereenkomst inzake het HOB. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, 1998)

Vakdiscipline

Aangezien er tot op heden in het HOB nog geen activiteiten binnen projecten zijn uitgevoerd kan er geen onderscheid gemaakt worden naar vakdiscipline per project. Gezien de aard van de activiteiten die in het kader van het HOB kunnen worden uitgevoerd, ligt het echter in de lijn der verwachting dat projecten zich met name zullen concentreren op de volgende vakdisciplines:

- lerarenonderwijs;
- technische training;
- administratie en management.

1.3 SAIL Projecten Programma (SPP)

Kerdoelstelling

De doelstelling van het SPP is tweeledig:

- een bijdrage te leveren aan een duurzame ontwikkeling, verbetering en versterking van het algehele functioneren van instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder 'post-graduate training' en 'higher professional education' en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek.
- een bijdrage te leveren aan het vergroten van de kwaliteit en kwantiteit van geschoold kader ('human resources development').

Het beheer van het programma (voorheen Internationaal Onderwijs Programma's genoemd) werd in 1997 onder de nieuwe naam SPP aan het SAIL uitbesteed. Belangrijk uitgangspunt bij het realiseren van de doelstellingen is de samenwerking tussen de IO instellingen. (Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het SAIL Projecten Programma. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, november 1996)

Doelgroepen

Instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder 'post-graduate training' en 'higher professional education' en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek.

(Bron: Programma financieringsovereenkomst inzake het SAIL Projecten Programma. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, november 1996)

Landen

De SPP projecten kunnen worden uitgevoerd in landen en regio's, waarvoor Nederland in het kader van ontwikkelingssamenwerking een landen- of regiobeleid heeft geformuleerd. Er is (nog) geen specifieke landen lijst voor het SPP samengesteld. In 1997 werden SPP projecten in de volgende landen uitgevoerd:

Tabel 3: SPP projecten naar land in 1997

Afrika	Centraal en Latijns-Amerika, Caribisch gebied	Midden-Oosten	Azië
Ghana Kenya Zimbabwe Ethiopië Egypte Namibië Tanzania	Colombia Peru Jamaica Bolivia Costa Rica	Palestina Jemen	India Sri Lanka Vietnam China Singapore Thailand

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

Identificatie van nieuwe projecten vindt veelal plaats op basis van bestaande samenwerkingsrelaties tussen de IO instellingen en partners in het buitenland. Daarnaast komen ideeën voor samenwerking ook voort uit nieuwe contacten. Voordat het beheer van het programma aan SAIL werd overgedragen droegen ook medewerkers van de Nederlandse ambassades in het buitenland ideeën voor samenwerking onder het programma aan.

Binnen de huidige opzet wordt een eerste idee voor een project voorstel door één van de SAIL instellingen samen met de counterpart instelling in beknopte vorm bij het SAIL Projectenbureau ingediend, waarna het wordt voorgelegd aan het SAIL bestuur. Het SAIL bestuur toetst het project idee aan de hand van de programma doelstellingen. Hierbij wordt ook het DGIS beleid ten aanzien van

armoede bestrijding, verbetering van de positie van vrouwen, en het milieu, en de richtlijn dat ongeveer 50% van de middelen aan samenwerking met instellingen in Afrika wordt besteed in acht genomen.

Ook houdt het SAIL bestuur bij de toetsing rekening met de (interne) SAIL beleidsuitgangspunten:

- de beschikbare financiële ruimte voor de uitvoering van het project binnen het totaal programma budget; het streven naar een minimum portfolio volume per IO instelling;
- de richtlijn dat minimaal 25% van het project budget besteed moet worden aan samenwerking met een andere IO instelling;
- voorrang voor voorstellen die een verlenging van een lopend project betreffen;
- het innovatieve karakter van het voorstel.

Bij een positieve beoordeling door het SAIL bestuur wordt de betrokken IO instelling uitgenodigd het voorstel tot een project voorstel uit te werken. Waar nodig geeft het SAIL Projectenbureau, alsook een extern deskundige, advies aan de desbetreffende IO instelling om het voorstel te verbeteren of aan te passen, alvorens het aan een onafhankelijke commissie van deskundigen, de zg. SPP Projecten Commissie (PC-SPP) wordt aangeboden. (De PC-SPP bestaat uit tenminste 7 onafhankelijke leden die geen belang hebben in en/of bij een van de SAIL instituten. SAIL benoemt de leden van de Commissie, nadat de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft ingestemd met de benoeming van de door SAIL voorgedragen leden.)

De PC-SPP geeft een dwingend advies over het project voorstel, aan de hand van algemene criteria ten aanzien van kwaliteit en uitvoerbaarheid van het voorstel. Momenteel worden meer specifieke criteria voor de beoordeling van project voorstellen uitgewerkt.

Het SAIL bestuur wordt geïnformeerd over het advies van de PC-SPP, en neemt als programma beheerder bij een positief advies een financieringsbesluit. Hierna wordt het contract met de IO instelling worden gesloten. De IO instelling wordt geacht binnen 6 maanden een contract met de counterpart te sluiten over de uitvoering van het project.

(Bronnen: SAIL Projectenbureau, januari 1998; Reglement SPP Projecten Commissie)

Activiteiten

Regelmatig voorkomende activiteiten in projecten die in het kader van SPP worden uitgevoerd zijn:

- curriculumontwikkeling;
- training van trainers;
- ontwikkeling van onderwijs ondersteunend onderzoek;
- consultancy skills development;
- 'outreach' activiteiten;
- managementontwikkeling;
- ontwikkeling van informatie en communicatie technologie;
- ontwikkeling van infrastructuur ten behoeve van de duurzaamheid van het project.

Een door SAIL aangeleverd overzicht van projecten geeft aan dat in 1997 tenminste 30 projecten onder het SPP in uitvoering waren. Dit betreft ook de projecten die nog onder verantwoordelijkheid van DGIS zijn goedgekeurd en aan SAIL zijn overgedragen in het kader van het SPP. Daarnaast wordt een aantal onderzoeksprojecten onder het "Sharing Scarce Resources" programma uitgevoerd.

Vakdiscipline

Het SAIL overzicht van projecten die in 1997 in uitvoering waren, geeft de volgende indeling van aantallen projecten in percentages per vakdiscipline weer. Een aantal projecten zijn multidisciplinair, en is in overleg met het SAIL Projectenbureau verdeeld over de betreffende disciplines.

Tabel 4: Verdeling van SPP projecten naar vakdiscipline in 1997

VAKDISCIPLINE	% VAN AANTAL PROJECTEN
Milieu	26
Economische ontwikkeling	20
Water management	14
Vrouwen en ontwikkeling	9
Plattelands ontwikkeling	9
Stedelijke ontwikkeling	9
Beheer natuurlijke hulpbronnen	7
Bestuurlijke ontwikkeling	3
Arbeid en ontwikkeling	3

(Bron: SAIL Projectenbureau, januari, 1998)

3. NETHERLANDS FELLOWSHIPS PROGRAMME (NFP)

2.1 Universitair Beurzen Programma (UBP)

Kerdoelstelling

Het UBP biedt beurzen voor korte (post-) academische opleidingen aan Nederlandse universiteiten om deelnemers in staat te stellen kennis en ervaring op te doen in Nederland, met het doel op deze wijze een bijdrage te leveren aan de kennis- en capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden. Het UBP is in augustus 1996 van start gegaan.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het UBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Doelgroepen

Het UBP is bestemd voor recent afgestudeerden en vergevorderde studenten van universiteiten in ontwikkelingslanden, van tenminste 21 jaar oud, die aan een Nederlandse universiteit een onderwijsprogramma willen volgen, waartoe zij op academische gronden zijn toegelaten door de desbetreffende Nederlandse universiteit. Studenten zijn zij die de eerste fase van hun academische opleiding aan een erkende hoger onderwijsinstelling in een ontwikkelingsland met een Bachelor's Degree (of het equivalent daarvan) hebben afgerond. Tevens zij die hun academische opleiding hebben voortgezet met een Master opleiding aan een erkende hoger onderwijs instelling in een ontwikkelingsland, en die in het kader van deze Master studie een onderwijs programma in Nederland wensen te volgen. Recent afgestudeerden zijn zij die maximaal twee jaar voor het indienen van de aanvraag een opleiding aan een erkende hoger onderwijs instelling in een ontwikkelingsland met minimaal een Bachelor's Degree (of het equivalent daarvan) hebben afgesloten. Bij het accepteren van de beurs verklaart de student(e) dat hij/zij onmiddellijk na beëindiging van het onderwijsprogramma naar haar/zijn land zal terugkeren. Ph.D. studenten zijn uitgesloten van deelname aan het UBP.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het UBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Landen

Om in aanmerking te komen voor het UBP, dienen kandidaten afkomstig te zijn uit de DAC landen waarvoor ook het NFP openstaat. Jaarlijks stelt de Minister een landen lijst vast. Zie bijlage 2 voor een overzicht van landen die voor 1997 ten behoeve van het NFP is vastgesteld. De 35 bursalen die in 1996/1997 een opleiding volgden waren afkomstig uit de volgende landen: Armenië, Cameroun, China, Cuba, Egypte, Ethiopië, Eritrea, Ghana, India, Ivoorkust, Jamaica, Kenya, Mexico, Moldavië, Sudan, Tanzania, Thailand, Vietnam, Zambia, en Zimbabwe.

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

De Minister stelt de beleidsuitgangspunten en criteria voor het UBP vast, alsmede de voor de uitvoering van het UBP beschikbare fondsen. De volgende criteria zijn voor de opleidingen in het kader van het UBP van toepassing. Het UBP beperkt zich tot academische opleidingen die van belang zijn voor ontwikkelingslanden. In principe kunnen alle ontwikkelingsrelevante post-graduate opleiding aan Nederlandse universiteiten in het UBP worden opgenomen. Overlappendingen met het BIO dienen te worden vermeden. Na langdurig overleg met DGIS en FION werden in 1996 ten behoeve van het UBP 18 internationale cursussen geselecteerd voor het academisch jaar 1996/1997 (zie bijlage 3). In 1998 zullen zowel de MSc opleidingen van universiteiten en IO instituten een jaar op proef in aanmerking komen voor beurzen in het kader van het UBP, onder handhaving van de criteria onder het UBP. De vakgebieden en cursussen worden jaarlijks, aan de hand van een door de Nuffic op te stellen voordracht, door de Minister vastgesteld. De duur van de onderwijs programma's zal in principe niet korter dan 3 maanden en niet langer dan 18 maanden zijn.

De procedure voor promotie van het programma en de identificatie en selectie van kandidaten is als volgt vastgesteld. De Minister informeert en instrueert de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen over het UBP, en de rol die de posten daarbij dienen te vervullen. De Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen informeren geïnteresseerden over dit programma en/of verwijzen hen door naar de Nuffic. De Nuffic beheert het UBP en informeert DCO/OO over de invulling van het programma. In overleg met DCO maakt de Nuffic voorlichtings- en promotie materiaal over het UBP. De Nuffic zorgt voor verspreiding van materiaal onder de doelgroepen en kan daartoe onder andere gebruik maken van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen. De Nuffic verstrekt desgewenst additionele informatie aan potentiële kandidaten en ontvangt de beursaanvragen direct van de kandidaten. De Nuffic beoordeelt de aanvraag en toetst deze aan de gegeven algemene criteria en persoonlijke voorwaarden van het UBP. Toewijzing van beurzen vindt in drie selectierondes per jaar plaats. De Nuffic selecteert de kandidaten in overleg met de Nederlandse instellingen, en kent al dan niet een beurs toe. De Nuffic geeft een met redenen omklede afwijzingsbeslissing direct door aan de kandidaat, met afschrift aan de Nederlandse instelling en desbetreffende Nederlandse vertegenwoordiging. Bij beursverlening sluit de Nuffic een overeenkomst met de ontvangende instelling voor de opleiding en begeleiding van bursalen. (Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het UBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Activiteiten

Studenten die voldoen aan de vastgestelde criteria worden middels een beurs (bijdrage in studie en verblijfkosten) in de gelegenheid gesteld om een opleiding aan Nederlandse universiteiten te volgen, als aanvulling op hun studie in eigen land of regio. De duur van een UBP-beurs (en daarom ook de duur van de te volgen opleiding) is minimaal 3 en maximaal 18 effectieve studiem maanden. Uiteindelijk werd er in het academisch jaar 1996/1997 door 35 UBP-bursalen deelgenomen aan 7 verschillende cursussen.

Vakdisciplines

Op basis van de door de 35 UBP-bursalen gevolgde opleidingen in het academisch jaar 1996/1997 kan de volgende indeling naar vakdisciplines worden gemaakt:

Tabel 5: Verdeling van UBP bursalen naar vakdiscipline 1996-1997

Vakdisciplines	Aantal bursalen
Human Resources Development Planning	4
Islamic Studies	2
Educational and Training Systems Design	9
Tropical Bees and Beekeeping	4
Veterinary Epidemiology and Herd Health	7
Health Services Research/Clinical Epidemiology	4
Master Class in Mathematics	5
Totaal	35

(Bron: UBP Jaarverslag 1996. Nuffic, Afdeling Ontwikkelingssamenwerking, 1998)

2.2 Speciaal Beurzen Programma (SBP)

Kerdoelstelling

Het SBP is gericht op het zo ruim en flexibel mogelijk tegemoet komen aan de vraag naar bij voorkeur groepsopleidingen van organisaties in ontwikkelingslanden. Het SBP biedt beurzen voor speciale - tailor-made - opleidingen buiten de mogelijkheden van het BIO en UBP, om zodoende optimaal in te kunnen spelen op de behoeften in ontwikkelingslanden, daarbij gebruik makend van de in Nederland aanwezige onderwijscapaciteit. Het gaat hier expliciet niet om reguliere opleidingen die in Nederland worden aangeboden door de IO-instellingen. Het tailor-made karakter van het SBP brengt met zich mee dat aan opleidingen in SBP-kader geen diploma's of Master-titels zijn verbonden. Het SBP is in 1996 gestart, en kwam voort uit het programma "NFP non-regulier".

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het SBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Doelgroepen

Het SBP is bestemd voor midden- en hoger kader van overheidsdiensten, onderwijsinstellingen, particuliere ontwikkelingsorganisaties, midden- en klein bedrijven. Om in aanmerking te komen voor het SBP dienen kandidaten aan een aantal vastgestelde criteria te voldoen. Samengevat dient de cursist:

- in het bezit te zijn van de nationaliteit van een van de in de landen lijst vermelde landen,
- terug te keren naar het betreffende land;
- werkzaam te zijn in het aan de training gerelateerd vakgebied;
- over tenminste enkele jaren werkervaring te beschikken in het betreffende vakgebied;
- werkzaam te zijn bij een organisatie die betrokken is bij het ontwikkelingsproces;
- niet ouder te zijn dan 45 jaar (voor vrouwelijke cursisten) dan wel 40 jaar (voor mannelijke cursisten);
- over voldoende kennis in woord en geschrift van de taal waarin de cursus gegeven wordt te beschikken.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het SBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Het SBP Jaarverslag 1996 geeft aan dat het overgrote deel van de bursalen van 1996 werkzaam was bij de nationale overheid. Bij de individuele cursisten gold dit voor 12 van de 14 cursisten, bij de groepscursussen gold dit voor 371 van de 421 cursisten. De leeftijd van de meeste bursalen was tussen de 30 en 40 jaar, hetgeen overeenkomt met het profiel van een 'mid-career professional'.

Landen

Om in aanmerking te komen voor het SBP, dienen kandidaten afkomstig te zijn uit de DAC landen waarvoor ook het NFP openstaat, met een concentratie op specifieke landen (in 1998: China, Vietnam, Palestijnse Autonome Gebieden, Zuid-Afrika). De landen lijst wordt ieder jaar vastgesteld door de Minister. Zie bijlage 2 voor de lijst van landen vastgesteld voor 1997.

De bursalen die in 1996 in het kader van het SBP aan een training hebben deelgenomen - individuele trainingen ('Ind.') en de groepstrainingen ('Groep') - waren afkomstig uit de volgende regio's:

Tabel 6: Verdeling van SBP trainingen naar regio in 1996

Regio	Individueel	Groep
Afrika	2	7
Latijns Amerika	3	1
Azië	7	15
Wereldwijd	2	5
Totaal	14	28

Het grote aandeel van cursussen voor Aziatische groepen is voor een belangrijk deel te verklaren uit de twee speciale clusters "China Transport" en "Vietnam" die in 1996 respectievelijk 6 en 3 groepscursussen betroffen. Verder is opvallend dat 5 van de in 1996 afgeronde cursussen werden georganiseerd voor bursalen die afkomstig waren uit verschillende landen of zelfs uit verschillende continenten (categorie 'wereldwijd'). (Bron: SBP Jaarverslag 1996).

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

De Minister stelt de beleidsuitgangspunten en criteria voor het SBP vast, alsmede de voor de uitvoering van het SBP beschikbare fondsen. De Minister stelt de landen lijst vast en kan aanwijzingen geven m.b.t. de landen en sectoren en de daaraan gekoppelde budgetten. De volgende criteria zijn voor de opleidingen in het kader van het SBP van toepassing. De aanvragen dienen afkomstig te zijn van een organisatie in een ontwikkelingsland. De opleiding dient aan te sluiten bij het beleid zoals weergegeven in de Nota 'Ontwikkelingssamenwerking en Onderwijs in de Jaren negentig', en dienen mede een bijdrage te leveren aan de institutionele ontwikkeling, de emancipatie van vrouwen en achtergestelde bevolkingsgroepen in ontwikkelingslanden. De opleiding dient aan te sluiten bij de behoefte in het ontwikkelingsland aan kennis op het gevraagde terrein. De opleiding kan de vorm hebben van een 'tailor made' cursus bij een opleidingsinstelling of een bedrijf, en duurt in principe niet langer dan 12 maanden. Elke opleiding of plaatsing is eenmalig. Het programma is niet bedoeld voor opleidingen ter voorbereiding op of als voortzetting van (Nederlands) hoger onderwijs, voor het verrichten van onderzoek of voor deelname aan seminars, workshops of conferenties. De kosten van de opleiding per cursist per maand dienen in goed evenwicht te zijn met de gemiddelde kosten van de opleidingen per cursist per maand. De inhoud, opzet, en aanpak van de opleiding dienen relevant te zijn voor de probleem -en toepassingsgerichtheid van de materie. De opleiding dient te worden uitgevoerd door een deskundige organisatie met ervaring in ontwikkelingslanden. De uitvoering van de opleiding dient comparatieve voordelen te hebben ten opzichte van derde landen.

De Minister informeert en instrueert de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen over het SBP en over de rol die de posten daarbij dienen te vervullen. De Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen informeren geïnteresseerden over het programma en/of verwijzen hen door naar de Nuffic. De Nuffic verstrekt desgewenst additionele informatie aan organisaties voor potentiële SBP opleidingen. De Nuffic voert het SBP uit. De Nuffic ontvangt en beoordeelt (in overleg met de betrokken Nederlandse instellingen) de aanvragen van de potentiële deelnemers aan opleidingen op basis van een aantal vastgestelde criteria voor cursisten en opleidingen. De Nuffic geeft een met redenen omklede afwijzingsbeslissing direct door aan de kandidaat, met afschrift aan de Nederlandse instelling en desbetreffende Nederlandse ambassade. Bij beursverlening sluit de Nuffic een overeenkomst met de ontvangende instelling voor de opleiding en begeleiding van bursalen.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het SBP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, december 1997)

Activiteiten

Midden- en hoger kader uit ontwikkelingslanden, dat voldoet aan de vastgestelde criteria, wordt middels een beurs (bijdrage in studie en verblijfkosten) in de gelegenheid gesteld om een opleiding aan een Nederlandse onderwijs instelling of bedrijf te volgen. De opleidingen die in het kader van het SBP gevolgd kunnen worden dienen eveneens te voldoen aan een aantal vastgestelde criteria (zie hierboven).

In 1996 werden in totaal 434 cursisten geregistreerd, die deelnamen aan 42 opleidingen. Het betrof 28 groepsopleidingen en 14 individuele opleidingen. Een overzicht van de duur van de verschillende opleidingen die in 1996 gevolgd zijn, geeft aan dat groepsopleidingen doorgaans gemiddeld 2 tot 4 maanden duurden, en de meeste individuele opleidingen 6 tot 12 maanden. (Bron: SBP Jaarverslag 1996)

Vakdisciplines

Overzicht van de in 1996 afgeronde trainingen in het kader van het SBP geeft de volgende verdeling naar vakdisciplines aan.

Tabel 7: Verdeling van SBP trainingen naar vakdiscipline in 1996

Vakdisciplines	Individueel	Groeps cursus
1. Natuurwetenschappen en technologie	4	4
2. Landbouw en aan landbouw verwante vakgebieden	2	4
3. Medische en aan de medische sector gerelateerde vakgebieden	4	1
4. Ontwikkelings-georiënteerde sector	2	2
5. Management en bedrijfskunde	0	13
6. Rechten en internationale betrekkingen	0	1
7. Europese studies; cultuur en onderwijs	2	1
8. Media en kunst	0	2
Totaal	14	28

Uit het overzicht blijkt dat bij de groeps cursussen de discipline 'Management en Bedrijfskunde' favoriet is, en bij de individuele cursussen de medische richting en 'Natuurwetenschappen en Technologie'.
(Bron: SBP Jaarverslag 1996, Nuffic 1997)

2.3 Jan Tinbergen Scholarships Programme (TSP)

Kerndoelstelling

Kerndoelstelling van het TSP, dat in 1995 werd gestart, is een specifieke bijdrage leveren aan 'human resources development' in ontwikkelingslanden door het verstrekken van studiebeurzen aan studenten op Bachelor's/Master's niveau, om aan een Nederlandse instelling toegevoegde kennis op te doen, en om Nederlandse studenten de mogelijkheid te bieden een deel van hun studie aan een partnerinstelling uit te voeren en op deze wijze samenwerkingsverbanden op meerdere niveaus van de participerende instellingen te intensiveren.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het TSP. Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, 1995)

Doelgroepen

Studenten op Bachelor's/Master's niveau, van hoger onderwijsinstellingen uit ontwikkelingslanden, en van Nederlandse hoger onderwijsinstellingen. Deelname aan het TSP was in eerste instantie beperkt tot studenten van de bij de uitvoering van het MHO betrokken instellingen. In de loop van de uitvoering van het programma werden de criteria aangepast en verruimd. De belangrijkste criteria zijn:

- uitwisselingsbeginsel: voor iedere Nederlandse student van een instelling die uitgezonden wordt, dient ook een buitenlandse student van de partnerinstelling te worden ontvangen door de Nederlandse instelling;
- het aanmeldingsformulier dient hiertoe referenties van beide instellingen te bevatten;
- TSP programma is alleen bedoeld voor uitwisseling van studenten uit Nederland en uit landen die op de TSP landen lijst vermeld zijn;
- Nederlandse studenten dienen geregistreerd te zijn als reguliere student bij een Nederlandse hoger onderwijs instelling (niet toegestaan zijn promovendi, AIO's of OIO's); buitenlandse studenten dienen op Bachelor's of Master's niveau geregistreerd te zijn;
- student mag niet eerder een TSP beurs hebben ontvangen bij de betreffende instelling.

(Bron: Guidelines Jan Tinbergen Scholarships Programme. Nuffic, 1997; Schrijven Ministerie van Buitenlandse Zaken aan Nuffic, 16 december 1997)

Landen

Na verruiming van het TSP is uitwisseling van studenten mogelijk in vrijwel alle DAC landen (zie bijlage 4 voor de TSP landen lijst.) In 1995 en 1996 vond (nog in het kader van het MHO) slechts studenten uitwisseling plaats tussen Nederland en Costa Rica, Mozambique, Bolivia, Burkina Faso, Kenya, Vietnam, Filipijnen en Tanzania.

(Bronnen: Guidelines Jan Tinbergen Scholarships Programme. Nuffic, 1997; Schrijven Ministerie van Buitenlandse Zaken aan Nuffic, 16 december 1997; Interne evaluatie van het TSP. Nuffic, februari 1997)

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

Vanaf juni 1995 zijn de Nederlandse en buitenlandse instellingen op de hoogte gebracht van het TSP, middels een intensieve promotie vanuit de Nuffic. In de eerste twee jaar van uitvoering was het TSP gericht op uitwisseling van studenten van hoger onderwijsinstellingen die in het MHO participeerden. Dit uitgangspunt werd in juli 1996 losgelaten. Daarmee werden praktische oplossingen gezocht voor een aantal problemen die zich voordeden in de uitvoering van het programma. (Verwezen wordt naar de interne evaluatie van het TSP, Nuffic, februari 1997)

De verantwoordelijkheid voor promotie en informatie voorziening over het TSP ligt bij de Nuffic. In de interne evaluatie van het TSP, uitgevoerd door de Nuffic, wordt uitgebreid ingegaan op de wijze waarop bekendheid gegeven is aan het programma sinds 1995. De huidige procedure in relatie tot identificatie en selectie is als volgt. De Nuffic ontvangt de beursaanvragen vanuit hoger onderwijsinstellingen en toetst deze aan de voor het TSP vastgestelde criteria. De verantwoordelijkheid voor de beoordeling en de besluitvorming over de toekenning van de beurzen ligt eveneens bij de Nuffic.

Activiteiten

Activiteiten betreffen de beurzen die in het kader van het TSP verleend worden. Nederlandse studenten die naar het buitenland gaan worden vanuit Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen ondersteund (75% van de reissom tot een hoogte van maximaal Dfl 2000,-- per student), buitenlandse studenten die naar Nederland komen worden door het Ministerie van Buitenlandse Zaken ondersteund (reissom, visum, verzekering, toelagen).

Per jaar zijn er ongeveer 40 beurzen voor Nederlandse studenten en 40 beurzen voor buitenlandse studenten beschikbaar. Vanwege de uitgestelde start van het TSP kon pas in juli 1995 (i.p.v. januari 1995) worden begonnen met de werving en selectie van kandidaten. In 1996 zijn 14 beurzen aan buitenlandse studenten toegekend en benut, en 19 beurzen aan Nederlandse studenten.

Vakdiscipline

Aan de hand van het overzicht van de MHO projecten waarbinnen TSP beurzen voor buitenlandse studenten zijn toegekend in 1996, kan de volgende indeling naar studieveld/sector worden gemaakt:

Tabel 8: Verdeling van TSP beurzen (uitstroom en instroom) naar vakdiscipline in 1996

Discipline	Aantal fellows uitstroom	Aantal fellows instroom
Informatica/Informatiesystemen	2	5
Veeartsenijkunde	2	2
Beheer en management	-	1
Economische Wetenschappen	3	1
Landbouw	3	1
Natuur Wetenschappen	2	1
Sociaal-culturele Studies	2	1
Techniek	-	1
Medische wetenschappen	2	-
Milieu	1	-
Techniek/Water	2	1
Totaal	19	14

(Bron: Nuffic, Afdeling Ontwikkelingssamenwerking, januari, 1998)

2.4 Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO)

Kerndoelstelling

Het BIO is gericht op het verbeteren van het functioneren van overheidsdiensten, particuliere ontwikkelingsorganisaties en midden- en kleinbedrijf, door middel van praktijkgerichte bijscholing. Deze vindt plaats in de vorm van hoogwaardige onderwijs en trainingsprogramma's op verschillend academisch niveau, om op deze wijze bij te dragen aan kennis- en capaciteitsopbouw. De beleidsuitvoering en het beheer van het BIO is per 1 januari 1998 voor de periode van één jaar uitbesteed aan de FION. Het SAIL Projectenbureau is in opdracht van de FION belast met de uitvoering.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het BIO. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, december 1997)

Doelgroepen

De beurzen die in het kader van het BIO beschikbaar worden gesteld, worden verleend aan 'mid-career professionals' van overheidsinstellingen en niet-gouvernementele organisaties in ontwikkelingslanden. De beurzen zijn bedoeld voor personen die reeds een relevante opleiding hebben voltooid en tenminste drie jaar in een functie werkzaam zijn. Voornaamste voorwaarden en criteria voor deelname aan een NFP/BIO beurs zijn de volgende. De kandidaat:

- dient een volledig ingevuld en ondertekend standaard formulier in waaruit blijkt dat de aanvraag ondersteund wordt door werkgever;
- bezit de nationaliteit van een van de in de landenlijst genoemde ontwikkelingslanden;
- heeft een relevante opleiding voltooid, praktijk ervaring, en is werkzaam in een vak of probleem gebied waarop de cursus zich richt;
- is werkzaam in een ontwikkelingsland in een ontwikkelings-relevante positie;
- is tijdens de fellowship periode voor de voorziene cursus geheel beschikbaar;
- beschikt over voldoende kennis in woord en geschrift van de taal waarin de cursus wordt gegeven;
- is niet ouder dan 40 jaar oud (mannen) of 45 jaar (vrouwen).

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het BIO. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, december 1997)

Landen

Het BIO is wereldwijd georiënteerd. Op enkele uitzonderingen na kunnen aanvragen uit de DAC landen worden ingediend voor financiering uit het BIO. De landen lijst wordt ieder jaar vastgesteld door de Minister. Het streven is er op gericht om 50% van de middelen te besteden aan beurzen voor cursisten uit Afrika.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het BIO. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, december 1997)

Identificatie en selectie van activiteiten (relatie vraag en aanbod)

De Minister stelt de beleidsuitgangspunten en criteria voor het BIO vast, alsmede de voor de uitvoering van het BIO beschikbare fondsen. Voorstellen om nieuwe cursussen in Nederland op te zetten of bestaande cursussen te veranderen worden door de IO-instituten bij de FION ingediend. De FION toetst het voorstel en legt dit voor besluitvorming voor aan de Minister. Jaarlijks stelt de Minister de cursus lijst en de landen lijst voor het BIO vast. De Minister bepaalt eveneens welk deel van de ter beschikking te stellen middelen zal moeten worden besteed aan diploma cursussen en welk deel aan Master's cursussen. Om de impact van het programma te versterken worden jaarlijks een 25-tal zogenaamde 'refresher courses' gefinancierd, die de 14 IO-instellingen organiseren voor ex-cursisten, in de regio van herkomst. De lijst met cursussen die in het kader van het BIO gevolgd kunnen worden is grotendeels 'historisch' gegroeid.

De Minister informeert en instrueert de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen over het BIO en over de rol die de posten daarbij dienen te vervullen. De Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen informeren geïnteresseerden over dit programma en/of verwijzen hen door naar

het SAIL Projectenbureau. De FION beheert het BIO in 1998, en wordt daarbij geassisteerd door het SAIL Projectenbureau. De FION informeert de Minister over de invulling van het programma. De beursaanvragen voor deelname aan reguliere cursussen worden door kandidaten ingediend bij de Nederlandse vertegenwoordiging in het desbetreffende ontwikkelingsland, die nagaat of aan de criteria van het NFP wordt voldaan, en die deze rechtstreeks doorstuurt naar het betrokken IO-instituut in Nederland. Het IO-instituut beoordeelt de aanvragen op basis van de door de Minister geformuleerde beleidsuitgangspunten en criteria. Een afwijzing wordt rechtstreeks door het IO-instituut doorgegeven aan de aanvrager. Toewijzingen worden gemeld aan de Nederlandse vertegenwoordiging die vervolgens de aanvragers inlicht. Het IO-instituut is verantwoordelijk voor de interne evaluatie. Externe evaluatie geschiedt onder verantwoordelijkheid van de FION in overleg met de Minister.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het BIO. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, december, 1997)

Activiteiten

Het BIO biedt een scala van op het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid gerichte, toepassingsgerichte trainingsprogramma's. Hiertoe zijn overeenkomsten afgesloten met veertien in Nederland gevestigde instellingen van internationaal onderwijs, die opleidingen voor het midden en hoger kader van organisaties uit ontwikkelingslanden verzorgen, merendeels in de Engelse taal en soms ook in het Frans, in een vorm die is aangepast aan de behoeften in ontwikkelingslanden. Het BIO bestaat uit 'post-graduate' diploma en Master's opleidingen voor midden en hoger kader. Ook worden enkele Ph.D. opleidingen aan IO-instellingen gefinancierd. De omvang van het Master's en Ph.D. onderwijs is de laatste jaren ten koste van de diploma cursussen toegenomen van 10% tot 40% in het BIO.

In totaal nemen jaarlijks ongeveer 1200 cursisten met een BIO beurs aan één van de 110 reguliere opleidingen deel. Het 'refresher courses' programma is in 1994 gestart. 'Refresher courses' worden additioneel aan het reguliere programma gefinancierd op basis van door DCO/OO goed te keuren cursus voorstellen in afzonderlijk contracten met de instellingen. In 1996 werden 32 van deze 'refresher courses' gehouden, in 1997 26.

Voor de uitvoering van de Ph.D. opleidingen zijn met de betreffende vijf IO instellingen (IHE, ISS, IHS, MSM, ITC) afzonderlijke contracten afgesloten. In 1996 waren er onder het BIO in totaal 35 PhD studenten ingeschreven bij de instellingen (ISS 20; ITC 7; IHE 4; IHS 2; MSM 2), in 1997 in totaal 39 (ISS 20; ITC 11; IHE 4; IHS 2; MSM 2).

(Bronnen: DGIS NFP/BIO Status rapport 1997, d.d. januari 1997; SAIL Projectenbureau 1998).

Vakdisciplines

Een overzicht van gerealiseerde bursalen in 1996, geeft het volgende beeld van vakdisciplines (Bron: DGIS-DCO/OO Verzamelstaat uitvoering NFP/ BIO 1996. NFP/BIO database van DCO/OO)

Tabel 9: Verdeling van BIO bursalen naar vakdiscipline in 1996

Cursus/vakdiscipline	Aantal bursalen
Geologie/Cartografie	226
Techniek	209
Landbouw	192
Gedrag en Maatschappij	146
Management	132
Veeteelt	99
Media	68
Habitat	66
Gezondheidszorg	23
Milieu	13
Informatica	7
Totaal	1181

2.5 Toerekening bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W

Kerndoelstelling

Het bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W, dat wordt toegerekend aan de OS begroting, betreft de uitwisselingen op het gebied van hoger onderwijs en onderzoek, waarover afspraken zijn gemaakt in het kader van bilaterale overeenkomsten tussen de Nederlandse overheid en een aantal niet EU landen. De uitwisselingen zijn bedoeld voor studenten of pas afgestudeerden, en docenten en onderzoekers van universiteiten en hogescholen, die belangstelling hebben voor een tijdelijke studie en verblijf in het buitenland.

(Bron: Nuffic Brochure/Information Sheet "Beurzen voor studie en onderzoek in het buitenland: Culturele Verdragen, Beurzen voor Europese Instituten, NAVO-beurzen. Studiejaar 1998-1999")

De algemene doelstelling van de bilaterale overeenkomsten (binnen de Culturele Verdragen of andere formele afspraken) is het bevorderen van samenwerking op cultureel en educatief gebied. In bredere zin valt het programma onder de door OC&W geformuleerde doelstellingen van het beleid voor internationale betrekkingen. Kernpunten van de doelstellingen, zoals geformuleerd in de memorie van toelichting van OC&W op de Rijksbegroting 1997, kunnen als volgt worden samengevat:

- het uitdragen van het beeld van Nederland in het buitenland door middel van uitwisseling;
- een bijdrage leveren aan kwaliteit van onderwijs, cultuur -en wetenschapsbeoefening in betrokken landen door middel van intensieve bilaterale samenwerking;
- het "exporteren" van onderwijs, cultuur en wetenschappen.

Doelgroep

De doelgroep voor de uitwisselingen in het kader van culturele verdragen zijn studenten (uit Nederland en het buitenland) en docenten en onderzoekers van universiteiten en hogescholen (uit Nederland en het buitenland). Er dient echter wel een onderscheid gemaakt te worden naar instroom en uitstroom, en de hieraan gerelateerde afspraken over financiering lastens het programma. De aan de OS begroting toegerekende uitwisseling betreft de samenwerking met een aantal niet EU landen.

Studenten uit het buitenland (instroom uit niet EU landen)

De beurzen zijn bedoeld voor studenten die hun opleiding op post-graduate of Bachelors niveau hebben afgerond, of afgestudeerd zijn aan een kunst academie of conservatorium. De leeftijdsgrens is 35 jaar. De student dient het Nederlands of Engelse taal goed te beheersen, en minstens 3 maanden in Nederland te verblijven voor de studie. In geval van beheersing van enkel Frans of Duits, dient de mogelijkheid voor het volgen van opleidingen te worden nagevraagd.

Studenten uit Nederland (uitstroom naar niet EU landen)

De beurzen zijn bestemd voor laatste jaars studenten of pas afgestudeerden van universiteiten en voor afgestudeerden van het HBO (waaronder kunst academies en conservatoria). Laatste jaars Hbo studenten komen in principe ook in aanmerking, mits zij studie of onderzoek willen doen. De leeftijdsgrens is 35 jaar. *De beurzen voor studenten uit Nederland worden betaald door het gast land, en komen niet ten laste van het programma. Additionele reiskosten en toelagen kunnen wel uit programma middelen bekostig worden.*

Docenten en onderzoekers uit Nederland en het buitenland (instroom en uitstroom betreffende een aantal niet EU landen)

De wetenschappelijke uitwisseling is bedoeld voor medewerkers van universiteiten en hogescholen in Nederland en in het buitenland. De "Assistent in Opleiding" (AIO) en "Onderzoeker in Opleiding" (OIO) verbonden aan Nederlandse instellingen komen niet in aanmerking voor het programma. *Het programma financiert de verblijfskosten voor het bezoek van buitenlandse docenten en onderzoekers aan Nederland (instroom). Het programma financiert tevens de reiskosten voor het bezoek van Nederlandse docenten en onderzoekers aan het buitenland (uitstroom).*

(Bron: Nuffic, Afdeling Internationalisering, januari, 1998. Nuffic Brochure/Information Sheet "Beurzen voor studie en onderzoek in het buitenland: Culturele Verdragen, Beurzen voor Europese Instituten, NAVO-beurzen. Studiejaar 1998-1999")

Landen

Het bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W biedt mogelijkheden voor uitwisseling van studenten en medewerkers van instellingen in Nederland en een aantal niet EU landen. Per jaar wordt door OC&W in de z.g. "beursbrief" de landen en beschikbare bedragen voor de uitwisseling aangegeven. In 1996/97 waren de volgende 17 landen betrokken bij de uitwisseling in het kader van het bilaterale samenwerkingsprogramma: Albanië, Bosnië, Brazilië, China, Colombia, Egypte, Georgië, India, Indonesië, Jordanië, Kroatië, Macedonië, Marokko, Mexico, Moldavië, Slovenië, Slowakije. Zie bijlage 5 voor een overzicht van activiteiten ingedeeld naar land.

Identificatie en selectie van activiteiten

De Nederlandse overheid heeft met een aantal landen bilaterale overeenkomsten gesloten om de samenwerking op cultureel en educatief gebied te bevorderen. Sommige van deze overeenkomsten hebben de vorm van formele afspraken, zoals de Culturele Verdragen. Andere overeenkomsten berusten op soms al lang bestaande afspraken tussen de Nederlandse en de buitenlandse overheden. In het kader van deze bilaterale overeenkomsten worden om de twee jaar vaak ook afspraken gemaakt over uitwisselingen op het gebied van hoger onderwijs en onderzoek. De afspraken over de uitwisselingen verschillen dan ook per land, en worden regelmatig aangepast. De Nuffic, die het programma beheert, informeert de bureaus buitenland en de Nederlandse ambassades in het buitenland over het programma (inclusief de quota die per land zijn vastgesteld naar aanleiding van de bilaterale overeenkomsten), met het verzoek het programma te promoten.

Studenten uit het buitenland (instroom uit een aantal niet EU landen)

Buitenlandse kandidaten die in aanmerking willen komen voor een studie beurs voor Nederland, kunnen via een daartoe aangewezen instelling in het buitenland (Ministerie, overkoepelende organisatie voor hoger onderwijs) of betreffende ambassade in Nederland een aanvraag indienen. Na beoordeling door deze instelling (veelal in overleg met Nederlandse ambassade) wordt de kandidaat aan de Nuffic voorgedragen. De Nuffic legt contact met de desbetreffende Nederlandse onderwijs instelling. Indien de Nederlandse instelling de voorgedragen kandidaat accepteert, informeert de Nuffic de Nederlandse ambassade in het buitenland, dan wel de daartoe aangewezen instelling in het buitenland en kandidaat.

Studenten uit Nederland (uitstroom naar een aantal niet EU landen)

Nederlandse kandidaten die in aanmerking willen komen voor een studie beurs voor een bepaald land, kunnen via het bureau buitenland of een andere, daarvoor aangewezen instantie of persoon bij hun eigen onderwijs instelling een aanvraag indienen. Daar zijn ook de voor elk land apart geldende aanvraagformulieren verkrijgbaar. Afgestudeerden kunnen hun aanvraag rechtstreeks bij de Nuffic indienen. Bij het aanvraag formulier dient de kandidaat een aantal stukken bij te voegen, waaronder een curriculum vitae; een programma van de studie die men wil gaan volgen, met vermelding van de instelling; deugdelijke motivatie voor het land en studie- of onderzoeksproject; kopieën van diploma's; tenminste twee referenties; medische verklaring; en correspondentie waaruit blijkt dat men welkom is bij de betreffende instelling.

De Nuffic selecteert, vaak in samenwerking met een vertegenwoordiger van de ambassade van het betreffende land. Daarnaast kan het voorkomen dat een onafhankelijk derde persoon of instelling bij de selectie betrokken wordt. Er wordt geselecteerd op basis van de volgende criteria: motivatie of relevantie om in het betreffende land studie of onderzoek te verrichten; behaalde studie resultaten; strekking van de aanbevelingsbrieven; mate van voorbereiding. Verder worden de kandidaten onderling met elkaar vergeleken, om een zekere rangorde van voorkeur op te stellen. Na selectie draagt de Nuffic kandidaten voor aan het andere land. Aangezien het ontvangende land de beurzen verstrekt, beslist dat uiteindelijk of een kandidaat in aanmerking komt. Contacten lopen veelal via de betreffende ambassade in Nederland, dan wel de Nederlandse ambassade in het buitenland, die de Nuffic, of de kandidaat zelf over de selectie informeert.

Docenten en onderzoekers uit Nederland en het buitenland (instroom en uitstroom betreffende een aantal niet EU landen)

De procedure bij de wetenschappelijke uitwisseling is per land verschillend. In de regel wordt een verzoek voor uitwisseling in de vorm een voordracht of uitnodiging ingediend bij de Nuffic. De Nederlandse ambassade in het buitenland heeft een brugfunctie voor de contacten met de daartoe aangewezen instelling in het buitenland (Ministerie, universiteit). De Nuffic toetst de aanvraag in relatie tot de doelstellingen van het programma en in relatie tot budgettaire ruimte binnen het programma. Daarna draagt de Nuffic het verzoek voor aan betreffende onderwijs instelling/wetenschapper. Na een positieve reactie, en na een formeel akkoord van het partnerland kan de aanvraag worden toegewezen. De Nuffic informeert de Nederlandse instelling, en de buitenlandse instelling via de Nederlandse ambassade over het besluit.

(Bron: Nuffic, Afdeling Internationalisering, januari, 1998. Nuffic Brochure/Information Sheet "Beurzen voor studie en onderzoek in het buitenland: Culturele Verdragen, Beurzen voor Europese Instituten, NAVO-beurzen. Studiejaar 1998-1999")

Activiteiten

De activiteiten die onder het programma worden uitgevoerd betreffen de beurzen voor buitenlandse studenten (instroom niet EU landen). De beurzen zijn uitsluitend bedoeld voor studie of onderzoek. In het beginsel zijn er geen beperkingen wat betreft onderwerpen of vakgebieden. Ook worden additionele toelagen en reiskosten voor Nederlandse studenten uit het programma gefinancierd (uitstroom niet EU landen). Andere activiteiten betreffen wetenschappelijke uitwisseling van medewerkers van universiteiten en hogescholen, zoals het geven van lezingen (congres), en het verzorgen van (gast) colleges. Het gaat hierbij nadrukkelijk om eenmalige activiteiten, als eerste opstap naar samenwerking tussen instellingen. In het jaar budget jaar 1996/1997 werd het volgende gerealiseerd.

Tabel 10: Activiteiten Bilaterale Samenwerkingsprogramma met Ontwikkelingslanden van OC&W 1996/1997

Categorie	Aantal	Beursbedrag
Studiebeurzen 1996/97 instroom	80	Dfl. 798.735 ³
Studiebeurzen 1996/97 uitstroom	n.v.t.	Dfl. 164.000
Zomerbeurzen 1997 instroom	18	Dfl. 25.775
Wetenschappelijke uitwisseling 1997 instroom	35	Dfl. 69.054
Wetenschappelijke uitwisseling 1997 uitstroom	11	Dfl. 19.133
Totaal	141	Dfl. 1.076.697

(Bron: Nuffic, Afdeling Internationalisering, januari, 1998)

Vakdisciplines

Een intern overzicht van de Nuffic betreffende de instroom van studie beurzen (aantal niet EU landen) onder de Culturele Verdragen in de periode 1990/91- 1995/96 laat volgende verdeling van aantallen beurzen over de vakdisciplines zien.

³ Dit bedrag is exclusief de collegegelden

Tabel 11: Verdeling bursalen Bilaterale Samenwerkingsprogramma met Ontwikkelingslanden van OC&W naar vakdiscipline 1990-1996

Discipline	Mannen	Vrouwen	Kosten Totaal
Aardrijkskunde	2	-	Dfl 22.000
Architectuur	1	3	Dfl 29.000
Bedrijfskunde	1	-	Dfl 15.500
Communicatie	1	-	Dfl 15.500
Kunst	3	4	Dfl 86.000
Landbouwwetenschappen	12	2	Dfl 82.000
Medische wetenschappen	9	8	Dfl 215.500
Natuurwetenschappen	4	1	Dfl 62.500
Rechtsgeleerdheid	4	5	Dfl 48.000
Sociale wetenschappen	3	-	Dfl 39.000
Talen	3	5	Dfl 55.000
Technische wetenschappen	3	3	Dfl 97.500
Wiskunde	3	-	Dfl 55.500
Eindtotaal	49	31	Dfl 823.000

(Bron: Nuffic, Afdeling Internationalisering, januari, 1998)

4. RESULTATEN VAN BESCHIKBARE STUDIES EN EVALUATIES

4.1 Inleiding

Een van de onderzoeksvragen gesteld in het kader van de beschrijving van de huidige Internationaal Onderwijs programma's ten behoeve van het IBO was een overzicht te geven van de resultaten van beschikbare studies en evaluaties. De afgelopen jaren zijn verschillende academische samenwerkingsprogramma's en beurzen programma's onderwerp van studie en evaluatie geweest. Het streven was om bij de beschrijving van de resultaten hiervan met name gebruik te maken van programma evaluaties; in de praktijk bleek echter dat dit type evaluatie slechts in beperkte mate is uitgevoerd. Om die reden is ervoor gekozen verschillende typen studies en evaluaties betreffende de IO programma's te bezien.

Uit de verschillende beschikbare studies en evaluaties bleek dat de programma's zelf in de loop der jaren aan verandering onderhevig zijn geweest: sommige zijn afgebouwd, andere werden in een nieuwe vorm voortgezet, al dan niet met aangepaste doelstellingen en beheersstructuren (het programma Samenwerkingsverbanden (SV) en MHO, IOP en SPP). Ook zijn er nieuwe programma's ontwikkeld (HOB, UBP, TSP). Het is derhalve van belang bij een analyse van resultaten van studies en evaluaties rekening te houden met de specifieke kenmerken van het programma dat in de betreffende periode werd uitgevoerd.

Ook dient rekening te worden gehouden met het feit dat de studies en evaluaties werden uitgevoerd volgens een specifieke Terms of Reference en evaluatie methodologie. Het merendeel van de programma's en projecten werd niet geëvalueerd op basis van criteria van doelmatigheid en doeltreffendheid. Ook verschilde het niveau en de focus van de studies en evaluaties. Zo zijn er in het kader van het ASP evaluaties op het niveau van projecten uitgevoerd, maar ook op het niveau van samenwerkingsverbanden en beleid. Het NFP is geëvalueerd op het niveau van landen, waarbij in een meta evaluatie de resultaten van individuele landen studies bij elkaar zijn gebracht.

De evaluaties hebben dus betrekking op de verschillende niveaus waarop men de programma's kan bezien. Project evaluaties kijken meer naar activiteiten en concrete resultaten, en de manier waarop deze zijn uitgevoerd en behaald. Bij programma evaluaties wordt bekeken in hoeverre de diverse activiteiten en projecten die deel uitmaken van een programma hebben geresulteerd in het behalen van de doelstellingen van het programma als geheel. Bij een programma evaluatie zijn de project resultaten ondergeschikt aan de resultaten op programma niveau. Het is zeer wel mogelijk dat de activiteiten en projecten binnen een programma ieder op zich doeltreffend zijn, maar dat ze gezamenlijk niet voldoende bijdragen aan het behalen van de programma doelstellingen.

E.e.a. betekent dat de studies en evaluaties, en de bevindingen zich onderling moeilijk laten vergelijken. In overleg met DCO/OO is besloten om de resultaten van een aantal verschillende studies en evaluaties, in termen van programma, focus en niveau, nader te beschrijven. Bij het beschrijven van de resultaten is er naar gestreefd zoveel mogelijk recht te doen aan de studies en evaluaties, en de programma's zelf, door zoveel mogelijk de letterlijke rapportage te volgen in het samenvatten van de bevindingen. Waar geen evaluaties op programma niveau beschikbaar waren is gekozen voor het beschrijven van resultaten van evaluaties op project niveau. Verder dient opgemerkt te worden dat voor het HOB, UBP, TSP, Toerekening bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W tot op heden geen externe studies of evaluaties zijn uitgevoerd.

De volgende paragrafen zullen de belangrijkste bevindingen van de volgende evaluaties en studies worden weergegeven. In paragraaf 2 wordt een beschrijving gegeven van de resultaten van drie

geselecteerde project evaluaties, uitgevoerd onder het IOP en SPP. In paragraaf 3 worden de resultaten van twee evaluaties van samenwerkingsverbanden beschreven, betreffende het SV en het MHO. In paragraaf 4 worden de resultaten van een monitoring studie van beleid ("policy review") weergegeven, die in het kader van het MHO is uitgevoerd. In paragraaf 5 worden de bevindingen van de meta evaluatie van het NFP beleid beschreven. Tenslotte zullen in paragraaf 6 enige algemene observaties ten aanzien van de resultaten van de bovengenoemde studies en evaluaties worden gepresenteerd.

4.2 Project evaluaties onder het IOP en SPP

4.2.1 Inleiding

Binnen het projecten pakket dat in 1997 door het DGIS aan SAIL is overgedragen, zijn de afgelopen jaren 10 externe evaluaties uitgevoerd. In overleg met DCO/OO is besloten een geselecteerd aantal van deze evaluaties nader te bekijken, en in overleg met het SAIL Projectenbureau is gekozen voor de evaluaties van de volgende drie projecten.

- Sana'a University Support project (SUS), phase II (1992-1997)
Project uitvoerders: University of Sana'a/IHE;
- Chinese Enterprise Management Trainers Development (CEMTDP) project, phase II (1992-1996)
Project uitvoerders: Hunan Economic Management Cadres College/MSM/RVB;
- Cooperation in Teaching and Research in Women and Development Studies (CTRWDS), phase II (1990-1996)
Project uitvoerders: University of the West-Indies/ISS.

Bij de selectie is rekening gehouden met representativiteit (vertegenwoordiging van de uitvoerende Nederlandse instellingen en vakdisciplines), en de gedetailleerdheid van de rapportage. In onderstaande worden enige algemene observaties ten aanzien van de drie geselecteerde project evaluaties weergegeven. De drie evaluaties hebben betrekking op de periode 1990-1997.

4.2.2 Bevindingen

Capaciteitsopbouw

De doelstellingen van de betreffende projecten richtten zich op verschillende elementen van capaciteitsopbouw van onderwijsinstellingen (University of Sana'a, Hunan Economic Cadres College, University of the West Indies). Activiteiten uitgevoerd betroffen staf ontwikkeling, ontwikkeling en verbetering van onderwijs programma's en methoden (en in het geval van CTRWDS ook 'outreach' activiteiten), institutionele ontwikkeling, versterking van onderzoek, consultancy, en infrastructurele ondersteuning.

Relevantie

De evaluaties zijn positief over de relevantie van betreffende projecten. De evaluatie van het SUS project noemt de inhoud van de ontwikkelde cursussen en onderzoeksprogramma's zeer relevant voor de water en milieu sector in Jemen. De focus van het project sluit tevens uitstekend aan op de doelstellingen van de Jemenitische overheid ten aanzien van de water en milieu sector. Ook het uitgebreide staf trainingsprogramma sluit aan bij de behoeften van de betreffende vakgroep. Het CEMDTP project sluit eveneens aan op nationale behoeften aan programma's voor managers en ambtenaren op het gebied van management kennis en vaardigheden. De evaluatie van het CTRWDS project concludeert dat "*the value and relevance of the work of the CGDS was reiterated to the evaluation team on many occasions with NGO's and international agencies during the mission*" (p. 31).

Staf training

Alle drie de projecten hadden een component staf training. De evaluatie van het SUS project concludeerde dat de training programma's van goede kwaliteit zijn en adequaat zijn uitgevoerd. Alleen het PhD training programma was - om diverse redenen - aanzienlijk vertraagd. In het CEMDTP project verliep het staf trainingsprogramma volgens schema, waarbij door de evaluatie aangetekend wordt dat de trainingen die op het instituut zelf werden georganiseerd (workshops en seminars door buitenlandse experts) minder succesvol zijn gebleken. De evaluatie van het CTRWDS project spreekt zich minder duidelijk uit over de bijdrage van het project aan training van staf. Wel wordt opgemerkt dat de inputs van de ISS staf, gericht op het ondersteunen van het wetenschappelijk niveau van het instituut, zeer gewaardeerd werden door de staf.

Onderwijs activiteiten

De evaluatie van het SUS project was in het algemeen positief over de onderwijsprogramma's en de uitvoering ervan. Wel merken de evaluatoren op dat de uitvoering van diploma/MSc opleiding erg afhankelijk is van SUS project/IHE staf. Met betrekking tot het MSM project waren de evaluatoren niet overtuigd door de resultaten in lesprogramma ontwikkeling en curriculum ontwikkeling. Bovendien bleek dat institutionele beperkingen van het College (gebrek aan geschikt materiaal, staf-studenten ratio) beperkend werkte op de uitvoerbaarheid van een en ander. De evaluatie van het CTRWDS project concludeert dat de programma's goed uitgevoerd werden, maar pleit met betrekking tot lesmethoden voor meer continue aandacht aan curriculum ontwikkeling (inclusief identificatie van leerbehoeften en leerdoelen, ontwikkeling van lesmateriaal, en evaluatie van resultaten), en aan een betere balans tussen theorie en praktijk in de presentatie.

Onderzoek

Het SUS project heeft volgens de evaluatie duidelijk bijgedragen tot een "research minded environment" en goede resultaten behaald in het versterken van relevant en toegepast onderzoek (onderzoeksplan, onderzoeksprojecten door studenten, genereren van fondsen, PhD training). Met betrekking tot het CEMDTP project werd geconcludeerd dat het aantal onderzoeksactiviteiten, de kwaliteit en relevantie ervan niet indrukwekkend waren. De onderzoeksresultaten werden nauwelijks in het onderwijs programma en de consultancy activiteiten geïntegreerd. De evaluatie van het CTRWDS project is positief over de kwaliteit en relevantie van de 'kleinschalige' onderzoeksactiviteiten ondanks het feit dat het project slechts in beperkte mate voorzag in financiële middelen voor onderzoek. De evaluatoren zijn van mening dat het onderzoek heeft bijgedragen aan het vergroten van kennis over gender relaties in Caribisch gebied, en inputs heeft geleverd voor onderwijs en ander academisch onderzoek.

Consultancy

Twee van de drie projecten richtten zich op het versterken van consultancy capaciteiten. De evaluatie van het CEMDTP project concludeert dat consultancies (advisering door experts) aan Chinese ondernemingen nauwelijks prioriteit heeft gehad. Echter, men constateert ook dat men in China weinig bekend is met dit type activiteiten. De evaluatie doet een aantal concrete aanbevelingen om toch in deze richting verder te gaan. De evaluatie van het CTRWDS project constateert eveneens dat er slechts in beperkte mate contract onderzoek is uitgevoerd. Men meent dat er strategische beslissingen genomen moeten worden ten aanzien van consultancies, maar merkt tegelijkertijd op dat het instituut tevens beperkt zal zijn in zijn mogelijkheden.

Project organisatie en management

De evaluatie van het SUS project concludeerde dat de verantwoordelijkheden van de Universiteit van Sana'a ten aanzien van het project niet duidelijk waren afgebakend en dat een helder plan voor overdracht van taken en verantwoordelijkheden van project naar lokale staf ontbrak. Ten aanzien van het CEMDTP project constateerden de evaluatoren te weinig continuïteit in operationele uitvoering van fase 1 en 2 en een beperkte externe controle en monitoring van het project vanuit de Nederlandse ambassade en het DGIS. M.b.t. het CTRWDS project constateert de evaluatie dat het instituut CGDS goed is geïnstitutionaliseerd binnen UWI. Wel bleek de monitoring van het project zelf belemmerd te worden door onduidelijke definitie van doelstellingen van het project.

Duurzaamheid

Tenslotte kunnen enkele opmerkingen ten aanzien van duurzaamheid van projecten gemaakt worden. De evaluatie van het SUS project constateert dat het project heeft bijgedragen aan het versterken van de duurzaamheid van programma's aan de universiteit. Wel zijn er een aantal punten van zorg. De lage salarissen voor universitaire staf, en noodzaak tot genereren van inkomsten buiten de universiteit bedreigen de duurzaamheid van de programma's ontwikkeld onder SUS (met name de Diploma en MSc opleidingen). Het idee voor het opzetten van een inkomens genererend centrum voor Training en Research is aantrekkelijk, maar de haalbaarheid van het centrum zal nader onderzocht en aangetoond moeten worden in de vervolgfase. De evaluatie van het CTRWDS project concludeert dat de formele institutionalisering van het instituut een voorwaarde voor duurzaamheid is maar niet noodzakelijkerwijs ook duurzaamheid zal garanderen. Dit zal sterk afhangen van hoe de vraag naar Gender en Ontwikkelingsstudies zich zal ontwikkelen. Het instituut dient zich derhalve te verzekeren van een groeiende en betalende clientèle, en mogelijkheden voor additionele financiering.

4.3 Evaluatie van samenwerkingsverbanden onder het SV en MHO

4.3.1 Inleiding

Een 'linkage' is een samenwerkingsverband tussen een instelling voor post-secundair onderwijs/training in een ontwikkelingsland, en een soortgelijke instelling in Nederland. Dergelijke samenwerkingsverbanden kunnen meerdere activiteiten (projecten) omvatten. De doelstelling van de samenwerkingsverbanden is veelal de opbouw en versterking van de onderwijs- en onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden, waaronder naast scholing en training ook bijdragen aan materiële en immateriële infrastructuur (klaslokalen, laboratoria, curricula) vallen.

In het begin van de jaren tachtig waren de samenwerkingsverbanden ondergebracht in twee programma's: het Internationaal Onderwijs Projecten programma (IOP) en het Programma voor Universitaire Ontwikkelingssamenwerking (PUO). In 1986 werden deze programma's samengevoegd tot het programma Samenwerkingsverbanden (SV). Een reorganisatie van de internationaal onderwijs activiteiten leidde in 1992 tot een splitsing in een programma voor de Nederlandse universiteiten en hogescholen (MHO) en een programma voor de instellingen voor internationaal onderwijs (SIO, later SPP).

In overleg met DCO/OO is besloten om de resultaten van twee evaluaties die op het niveau van samenwerkingsverbanden zijn uitgevoerd te beschrijven. Het betreft een evaluatie van 17 samenwerkingsverbanden uitgevoerd onder het SV programma, en een eerste 'linkage' evaluatie uitgevoerd onder het MHO programma:

- Samenwerkingsverbanden in het hoger onderwijs. Een evaluatie van samenwerkingsverbanden in Botswana, Lesotho, Swaziland en Tanzania. Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde, 1993.
- Evaluation of the MHO programme of the Eduardo Mondlane University 1993-1996. Juvane, V., van Baren, B., October 1996.

In de volgende paragrafen zullen derhalve de belangrijkste bevindingen van deze evaluaties worden gepresenteerd.

Het betreft hier programma evaluaties die, zoals in de inleiding reeds is aangegeven, een andere optiek hebben dan de project evaluaties zoals behandeld in de vorige paragrafen. Bij de programma evaluaties wordt met name gekeken naar de resultaten van het samenstel van projecten binnen het programma en de mate waarin deze projecten hebben bijgedragen tot het behalen van de doelstellingen van het programma waarvan zij deel uitmaken.

4.3.2 IOV evaluatie van samenwerkingsverbanden in het hoger onderwijs

Inleiding

De studie van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde (IOV) omvat de evaluatie van zeventien beëindigde samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs en soortgelijke instellingen in vier Afrikaanse landen (Botswana, Lesotho, Swaziland en Tanzania). Hierbij werd de samenwerking in de periode 1976-1990 gezien. In de evaluatie werden de volgende vier onderzoeksvragen behandeld. Wat is het resultaat van de afzonderlijke samenwerkingsverbanden, gemeten naar hun doelstellingen? Hebben de samenwerkingsverbanden bijgedragen aan de opbouw van de lokale onderwijs- en onderzoekscapaciteit? Zijn de resultaten van de ondersteunende activiteiten op een bevredigend niveau gehandhaafd na beëindiging van de samenwerkingsverbanden? Zijn de voortgezette activiteiten duurzaam te noemen? In onderstaande worden de hoofdbevindingen en daarop betrekking hebbende aanbevelingen gepresenteerd.

Bevindingen

Behoeften

De samenwerkingsverbanden voorzagen over het algemeen in een duidelijke behoefte. De ondersteuning vanuit de Nederlandse universiteiten en instellingen voor internationaal onderwijs werd gewaardeerd, omdat zij de Afrikaanse instellingen voor hoger onderwijs in staat stelde contacten met de buitenwereld te onderhouden, het onderwijsaanbod te moderniseren, en nieuwe technologie te verwerven. De brede samenwerkingsverbanden tussen instellingen werden speciaal gewaardeerd, vanwege de daarin bestaande mogelijkheid tot coördinatie op bestuurlijk niveau. Over het algemeen hebben de Afrikaanse instellingen de samenwerking voldoende ondersteund.

Capaciteitsopbouw

De individuele projecten bleken goed te hebben gepresteerd. Driekwart van de samenwerkingsverbanden had de eigen doelstellingen bereikt. De bijdrage aan de capaciteitsopbouw van de instellingen was over het algemeen bevredigend.

Ook de inspanningen op het terrein van onderwijs, uitgedrukt als de bijdrage aan het curriculum, het aantal bereikte studenten, de beroepsmogelijkheden en de relevantie van de gesteunde opleidingen, werden door de evaluatie over het algemeen als voldoende beoordeeld.

De inspanningen op het terrein van onderzoek waren echter minder effectief. Een van de oorzaken ligt in de omstandigheid binnen de betrokken Afrikaanse landen onderzoek weinig prioriteit krijgt en het ontbreekt aan middelen voor een adequate beloningsstructuur en voor onderzoeksfondsen.

De Nederlandse steun aan de capaciteitsopbouw voor maatschappelijke dienstverlening voor Afrikaanse instellingen was redelijk effectief. Deze dienstverlening heeft zich mede onder invloed van de samenwerkingsverbanden ontwikkeld in de richting van betaald opdracht onderzoek en consultancy.

Voorzetting van de samenwerking

De samenwerkingsverbanden zijn in de helft van de gevallen op bevredigende wijze voortgezet; in de andere helft was er sprake van een verslechtering na stopzetting van het samenwerkingsverband. De voortzetting van de onderwijsactiviteiten bleek minder problemen op te leveren dan de voortzetting van de onderzoeksprojecten. Na beëindiging van de onderzoeksprojecten is het veldwerk en onderzoek in de meeste gevallen sterk verminderd. Het creëren van een goed onderzoeksklimaat vergt meer tijd dan is te overzien binnen een, twee, of zelfs drie projectfasen.

Na beëindiging van de samenwerkingsverbanden werd de meerderheid van de activiteiten verder ondersteund door andere donoren, of lastens andere Nederlandse fondsen.

Beleid en beleidsrelevantie

De formulering van de doelstellingen van het SV programma en zijn voorgangers, het PUO en het IOP, is nogal eens gewijzigd. Men constateert dat wijzigingen in de formulering van beleidsuitgangspunten, programmadoelstellingen, en speciale aandachtspunten, en de opname daarvan als condities en criteria voor goedkeuring van afzonderlijke projecten en projectfasen verwarrend heeft gewerkt. Vooral het aanpassen van lopende projecten aan steeds weer nieuwe beleidsprioriteiten heeft tot complicaties op project niveau geleid.

Vanuit het DGIS is getracht door de aanscherping van beleidscriteria en uitvoeringsvoorschriften de vraaggerichtheid van het programma te vergroten en de ontwikkelingsrelevantie te bevorderen. Men concludeert dat door de ingewikkeldheid van die regelingen de Afrikaanse instellingen echter juist afhankelijker werden van de Nederlandse counterpart, en dat het beoogde effect gedeeltelijk teniet werd gedaan.

Een constante in de doelstellingen van het SV programma, het PUO en het IOP was: het leveren van een bijdrage aan opbouw en versterking van instellingen voor hoger onderwijs in ontwikkelingslanden. Later is daar de bijdrage aan de opleiding van kader bijgekomen. De onderzochte projecten waren over het algemeen relevant ten opzichte van de specifieke programma doelstellingen, zoals capaciteitsopbouw op het terrein van onderwijs en de ontwikkeling van menskracht. Niet alle samenwerkingsverbanden waren overigens in staat om in de praktijk een bijdrage te leveren aan de realisering van programma doelstellingen. Een klein aantal samenwerkingsverbanden, gericht op onderzoek en de opbouw van (dure) specialistische opleidingen, heeft onvoldoende rekening gehouden met de beperkingen van de Afrikaanse universiteiten.

Uitvoeringscapaciteit en institutionele inbedding

De inbedding van de projecten binnen de counterpart organisatie, de omschrijving van de verantwoordelijkheden en de begeleiding waren over het algemeen goed geregeld. Wel is gebleken dat bij de opzet van de meeste projecten onvoldoende rekening was gehouden met lokale sectorale en institutionele omstandigheden, zoals de financiële en personele capaciteit van de instellingen. Te weinig aandacht was geschonken aan de financiële gevolgen voor de Afrikaanse counterpart voor de overname van de activiteiten na beëindiging van de projecten.

Van groot belang voor de uitvoering en voortzetting van projecten was de beschikbaarheid van lokale staf. Het verloop onder ervaren staf was bij een groot aantal projecten een probleem. Het was moeilijk om bekwame stafleden te krijgen en te behouden. Dit lag niet aan de projecten maar aan de arbeidsvoorwaarden van de stafleden en de carrière mogelijkheden buiten de universiteit.

Aandacht voor management en administratie

Binnen de bestaande samenwerkingsverbanden kon maar weinig aandacht worden gegeven aan problemen op het terrein van bestuur, management en beheer, waarvoor de inzet van specifieke professionele expertise nodig is. In de project uitvoering werd weinig aandacht besteed aan training van de counterparts in management en beheer. Inmiddels is de project uitvoering (aan Nederlandse zijde) geprofessionaliseerd en hebben zich aparte bureaus binnen de universiteiten in Nederland ontwikkeld. In Afrikaanse instellingen was echter geen sprake van een overeenkomstig proces van professionalisering van het project beheer op centraal niveau. Er waren problemen op het punt van coördinatie van de verschillende donorinspanningen, en het overzicht over wat er binnen de projecten op afdelingsniveau plaatsvond was gebrekkig. De evaluatie ziet het als wenselijk dat de counterpart-instellingen hulp krijgen bij beheer, administratie en documentatie van de bij deze instellingen ondergebrachte samenwerkingsverbanden. Gezocht zal moeten worden naar aangepaste vormen van versterking van management van de counterpart op het punt van planning, financieel beheer en administratie.

Kosten-effectiviteit

Binnen het programma samenwerkingsverbanden konden relatief weinig middelen worden besteed aan technische assistentie, materialen, instrumenten en infrastructurele werken. Door de combinatie met andere financieringsbronnen, waaronder andere DGIS programma's, werden grotere bijdragen aan de

infrastructuur en technische assistentie mogelijk gemaakt. Door de multipale financiering van de gesteunde activiteiten zijn de integrale kosten en de kosten effectiviteit echter weinig doorzichtig.

4.3.3 MHO 'linkage' evaluatie betreffende Eduardo Mondlane University

Inleiding

In oktober 1996 is het MHO programma van de Eduardo Mondlane Universiteit (EMU) extern geëvalueerd. Doel van de evaluatie was (1) te beoordelen of en in welke mate de kerndoelstellingen van het MHO bereikt worden; (2) te beoordelen in welk mate de doelstelling van het MHO concentratie beleid ('added value') bereikt wordt; (3) te beoordelen hoe en in welk mate de EMU doelstellingen ten aanzien van het Indicative Plan (IP) bereikt worden; (4) de procedures en praktisch uitvoering van de 'linkage' te evalueren; (5) aanbevelingen voor de ontwikkeling van de 'linkage' voor de volgende vier jaren van MHO samenwerking te formuleren. In onderstaande wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste bevindingen van de externe evaluatie.

Bevindingen

Context

Het MHO programma van de EMU bevat 11 projecten, waarvan er 3 als nieuwe projecten zijn gestart na 1994, en 8 nog uit de SV periode stammen. Het programma werd gestart binnen de kaders van het strategisch plan van de EMU, dat de contouren schetste van de context waarbinnen het programma en de projecten zouden worden uitgevoerd.

De context voor het uitvoeren van het MHO programma met de EMU is problematisch. De EMU heeft te kampen met lage overheidsfinanciering en een grote toestroom van studenten hetgeen beperkend werkt op project implementatie en duurzaamheid van activiteiten. Zo dwingt het lage salaris niveau de staf van de EMU tot activiteiten buiten de universiteit (feitelijke beschikbaarheid van de staf wordt geschat op 30%), zijn er onvoldoende fondsen voor operationele kosten, en zijn er problemen die gerelateerd zijn aan het functioneren van de organisatie (management en administratie). Deze factoren, alsook het laag 'pre-entry' level van eerste jaars studenten en de slechte leef- en studeer omstandigheden van studenten hebben een negatieve impact op het functioneren en resultaten van de universiteit als geheel. Een van de belangrijkste indicatoren voor het functioneren van een universiteit is de 'graduate' output. In het academisch jaar 1994/95 studeerden er slechts 169 studenten af aan de EMU, met een populatie van 5000 studenten.

De evaluatie is van mening dat deze problemen niet op het niveau van de individuele projecten opgelost kunnen worden, maar op het niveau van de EMU als geheel. Men acht het noodzakelijk dat het nieuwe strategisch plan van de EMU deze problemen benoemt, en dat initiatieven ondernomen worden om ze op te lossen. Het MHO programma, in coördinatie met programma's van andere donoren, kan een instrument zijn om dergelijke initiatieven te ondersteunen.

MHO doelstellingen

Ondanks deze moeilijke omstandigheden, heeft het MHO programma (als ook het voorgaande programma's) aanzienlijk bijgedragen tot 'institution building' aan de EMU, en doet dat nog steeds. Over de jaren zijn in totaal ongeveer 27 MSc's en 6 PhD's en een aanzienlijk aantal technici getraind in de programma's, en is een aanzienlijk aantal vakgroepen voorzien van adequate laboratoria. Ook zijn bibliotheken opgezet, georganiseerd en uitgebreid. Ondersteuning aan Informatie en Communicatie Technologie heeft een aanzienlijke capaciteit op dit gebied opgebouwd. Er dient echter rekening mee te worden gehouden dat deze resultaten gerealiseerd werden tegen zeer hoge kosten.

Naarmate de projecten zich meer ontwikkelden in de tijd, werden ook de voorwaarden voor het uitvoeren van onderzoeksactiviteiten vervuld. Toegepast onderzoek kon in aanzienlijke mate gerealiseerd worden, waarbij de beschikbaarheid van getrainde staf en versterkte fysieke infrastructuur de belangrijke

factoren waren. Ook zijn inkomens generende voorlichting activiteiten, met een spin-off naar de faculteit of de vakgroep opgezet in sommige projecten. Deze activiteiten kunnen in belangrijke mate bijdragen aan de duurzaamheid van project activiteiten. Versterking van management en administratie heeft tot nu toe weinig aandacht gekregen, terwijl het cruciaal is voor effectief en efficiënt functioneren. De eerste activiteiten op dit gebied zijn onlangs gestart.

Het gebrek aan het gevoel van 'ownership' door de Mozambikanen in een aantal projecten is een punt van zorg. Volgens de missie valt dit voor een deel te verklaren uit de opzet van het programma, waar de eindverantwoordelijkheid bij de Nederlandse instellingen ligt. Ook de ongunstige salaris voorwaarden op de EMU spelen wellicht een rol. De missie merkt op dat betrokkenheid van staf een voorwaarde is voor continuering van hulp op lange termijn.

Ten aanzien van '*human resources development*' kan het volgende gesteld worden. Zoals gezegd is de jaarlijkse output van afgestudeerden aan de EMU laag, en de studie duur ligt ongeveer 50% boven de nominale duur. Deze cijfers tonen aan dat de effectiviteit van de EMU als instituut vergroot dient te worden. De lage output wordt gedeeltelijk veroorzaakt door het relatief grote aantal studenten dat voortijdig de studie verlaat. Dit heeft te maken met het feit dat er grote vraag is op de arbeidsmarkt naar deskundigheid in bepaalde vakgebieden. De EMU beschikt echter niet over data om de behoeften aan hoger gekwalificeerd personeel te onderzoeken

De projecten binnen het MHO programma richten zich op vakgebieden die prioriteit hebben in ontwikkelingsbeleid van Mozambique. Echter, de lage 'graduate output' en de relatief lage intensiteit van de voorlichtingsactiviteiten door de EMU beperken vooralsnog de bijdrage die de universiteit aan de ontwikkeling van het land levert.

Concentratie beleid

Volgens de evaluatie kan een 'mix' van vakinhoudelijke projecten en ondersteunende projecten (zoals projecten op het gebied van management) synergie creëren. Hierbij is het echter essentieel dat projecten dynamisch en goed functioneren. Het formuleren van doelstellingen voor het programma als geheel (met meetbare resultaten, te monitoren door het EMU Begeleidingscommissie), kan voorwaarden creëren voor een succesvol programma met synergie.

Het huidige pakket van projecten onder het MHO bevat een 'mix' van vakinhoudelijke projecten en projecten met een ondersteunend karakter, hetgeen positief is in relatie tot het creëren van 'added value'. Wat echter ontbreekt is een gecoördineerd en geconcentreerd project ter verbetering van het management op verschillende niveaus in de organisatie.

Volgens de evaluatie hebben sommige projecten daadwerkelijk bijgedragen aan het oplossen van deel van de problemen, of hebben verdere verslechtering van de algehele situatie en problemen aan de EMU vertraagd. Wel is er een aantal projecten dat volgens de evaluatoren onder het vereiste niveau functioneert. Deze projecten dienen vervangen te worden door projecten die de impact van het programma zouden kunnen vergroten.

Duurzaamheid

De missie concludeert dat duurzaamheid voor project activiteiten in de huidige context extreem moeilijk is. Er kan niet verwacht worden dat voldoende inkomen gegenereerd kan worden om de tekorten m.b.t. salarissen en inadequate budgetten voor operationele kosten op te heffen. Een aantal projecten is echter wel in staat gebleken om enerzijds de standaard van onderwijs en onderzoek te handhaven, en anderzijds inkomsten te genereren, door de beschikbare mogelijkheden maximaal te benutten.

Behoud van staf is essentieel voor duurzaamheid van project activiteiten. Arbeidsvoorwaarden, mogelijkheden voor professionele groei van staf, en het functioneren van de universiteit bepalen gezamenlijk de mate waarin staf behouden kan worden. De huidige projecten voorzien alleen in het creëren van mogelijkheden voor professionele ontwikkeling. Voor duurzaamheid van project activiteiten en de universiteit als geheel is het verbeteren van andere voorwaarden essentieel. Het management van de EMU zou deze uitdaging moeten aangaan, en het MHO programma zou daarbij positieve initiatieven moeten ondersteunen.

4.4 Monitoring studie betreffende MHO beleidsuitgangspunten

4.4.1 Inleiding

In November 1997 vond bij Moi University (MU), een van de in het MHO participerende counterparts, een monitoring studie (review) plaats betreffende de beleidsuitgangspunten van het MHO (Moi University, Eldoret Kenya. Field Exercise 1997. Policy Review of the MHO programme. Draft November 1997. Van Raamsdonk, J., Shabani, J., van der Zanden, A., Stanneveld, A. Draft, November 1997). Doel van de review was (1) het MHO beleid te bezien door het oorspronkelijk geformuleerde beleid te vergelijken met de uitvoeringspraktijk, en (2) inputs te genereren voor het verder ontwikkelen van het MHO beleid. De review richtte zich nadrukkelijk niet op (resultaten van) projecten.

Het definitieve eind rapport was op moment van schrijven nog niet beschikbaar. Wel beschikbaar was een "discussion paper on preliminary findings". Dit paper bevat de voorlopige bevindingen van de missie naar MU, zoals gepresenteerd aan management en staf van MU. Deze voorlopige bevindingen dienen nog geïntegreerd te worden met de resultaten van interviews en discussies met Nederland. De voorlopige bevindingen van de missie naar MU kunnen als volgt worden samengevat.

4.4.2 Voorlopige bevindingen van de missie naar Moi University

Het selectie proces

De procedure voor de nominatie en selectie van MU heeft lange tijd in beslag genomen. MU werd in september 1992 over de oprichting van het MHO programma op de hoogte gesteld via de reeds bestaande contacten met Nederlandse instellingen en de Nuffic. Na een bezoek van een MU staf lid aan Nederland, werd in januari 1993 duidelijk dat de Universiteit van Amsterdam, de Technische Universiteit Delft, de Universiteit van Maastricht, en de Landbouw Universiteit Wageningen MU als MHO counterpart wilden voordragen. De nominatie van MU werd in september 1993 ter besluitvorming voorgelegd aan de PC-MHO. Het besluit diende echter te worden uitgesteld, aangezien adequate informatie over andere kandidaten nog niet beschikbaar was om de nominatie van alle instellingen te kunnen beoordelen en tegen elkaar te kunnen af wegen. Om dezelfde reden diende de besluitvorming over de nominatie van MU ook in oktober en in december 1993 uitgesteld te worden. Uiteindelijk werd MU pas in juni 1994 geselecteerd als MHO counterpart.

Het Indicative Plan

In het zgn. Indicative Plan (IP) dient de counterpart instelling de terreinen van de boogde samenwerking in het MHO nader te beschrijven. Vanwege de lange selectie procedure was MU reeds begonnen met het schrijven van het IP voordat het definitieve besluit over de selectie genomen was. Tegelijkertijd met beoordeling en besluit over selectie, werd ook een besluit over het ingediende gedeelte van het IP genomen. Hierna werd MU uitgenodigd het resterende gedeelte van het IP in te dienen.

De missie meent dat het strategisch planningsproces van MU en de overeenkomstige behoeftenbepaling niet 'instituutsbreed' heeft plaatsgevonden. Het IP was in feite opgebouwd uit 7 individuele projecten, die met name gericht waren op vakgroepen. De missie vraagt zich derhalve af in hoeverre het huidige IP de problemen van MU in zijn geheel reflecteert.

Vraaggericht karakter van het programma

Meer inzicht in en begrip van het besluitvormingsproces zou volgens de missie kunnen bijdragen aan een verbetering van de situatie van de universiteit, en de specifieke vereisten voor toekomstige ontwikkeling. Ook zou het een basis kunnen bieden voor een betere beoordeling van en besluitvorming over het IP.

Bij de start van het MHO waren de grenzen van de vraaggerichtheid niet even duidelijk. Bepaalde verwachtingen binnen MU konden niet gerealiseerd worden binnen de MHO richtlijnen. In de praktijk bleek dat de vraaggerichtheid werd ingeperkt door een aantal beleidsuitgangspunten en modaliteiten, die niet voor iedereen duidelijk waren.

Positief is het feit dat MU staf een belangrijke rol heeft gespeeld bij het formuleren van project voorstellen en het verzorgen van de voortgangsrapportage. Wel meent de staf dat de beoordelingsprocedure en de aanpassing van project voorstellen aanzienlijke tijd en energie in beslag neemt.

MHO doelstellingen en 'linkage'

Verschillende 'stakeholders' blijken de definitie van de MHO programmadoelstellingen verschillend te interpreteren. Ook lijkt er een 'gap' te bestaan tussen doelstellingen op MHO programma niveau en op project niveau. De missie meent dat het nut en de toepasbaarheid van het vertalen van MHO doelstellingen op 'linkage' niveau (concrete doelstellingen, strategieën, instrumenten en activiteiten, en tijdsplan voor de 'linkage') ter discussie gesteld moet worden. Uit discussies met MU blijkt dat men dit een zinvolle exercitie acht: *"The linkage objectives and indicators could make clear that the MHO serves the institution in its entirety instead of just being there for the benefit of certain individual projects"*. Ook de rol die Nederlandse instellingen in de verschillende fasen van 'institution building' kunnen spelen zou in de discussie meegenomen kunnen worden, aldus de missie.

'Added value' van concentratie beleid

Een aanname binnen het MHO programma is dat door de concentratie van fondsen binnen een beperkt aantal instituten 'added value' (synergie) gecreëerd wordt, die ten goede komt aan het instituut als geheel. Ofschoon het begrip niet nader gedefinieerd is, meent de missie dat er enige resultaten geboekt zijn (ondanks het feit dat de 'benefits' met name ten goede komen aan de verschillende vakgroepen die bij de projecten betrokken zijn). In een aantal gevallen worden 'resources' gedeeld, en ook de interactie tussen de vakgroepen is verbeterd. Faculteiten profiteren van beschikbare apparatuur en laboratoria, ofschoon er geen beleid voor gemeenschappelijk gebruik is. De missie beveelt aan dat het begrip 'added value' nader uitgewerkt wordt.

Duurzaamheid

Het merendeel van de vertegenwoordigers van MU is van mening dat het begrip duurzaamheid cruciaal is, en op de 'MHO agenda' moet blijven. Echter, soms verkeert een instituut of vakgroep in een situatie van crisis management; de verwachtingen op korte termijn dienen dan ook niet te hoog te zijn. Men is van mening dat optopping van salarissen voor de duur van projecten geen reële optie is voor de lange termijn. Meer resultaten kunnen verwacht worden van inkomens genererende activiteiten, maar ook hier dienen de verwachtingen bescheiden te zijn.

Donor coördinatie

MU heeft een aantal donoren die verschillende vakgroepen en faculteiten ondersteunen. Het MHO is een grote donor, in termen van financiering en verwachte effecten. De belangen van donoren zijn tot op heden niet conflicterend geweest. Met name in relatie tot duurzaamheid zal donor coördinatie steeds belangrijker worden. Op het moment lijkt er geen effectieve structuur voor donor coördinatie aanwezig. De missie adviseert om centrale donor coördinatie op de agenda van het universitair management te zetten. Ook donoren zouden hun verantwoordelijkheid moeten nemen, en hun activiteiten beter coördineren.

4.5 Meta evaluatie betreffende het NFP

4.5.1 Inleiding

In de periode 1988 - 1994 werden in het kader van het NFP 12 evaluatie studies georganiseerd. Deze studies werden in verschillende landen uitgevoerd, maar volgden dezelfde opzet. Begin 1995 werd het CESO gevraagd om een meta evaluatie uit te voeren. Het doel van de evaluatie was om de resultaten van de 12 landen studies te analyseren, en op basis van conclusies en aanbevelingen van deze studies algemene tendenzen en kenmerken te signaleren, en richtlijnen voor het vergroten van de impact van het NFP. In onderstaande worden de belangrijkste bevindingen van deze meta evaluatie uiteengezet.

4.5.2 Belangrijkste bevindingen

Algemeen

In de periode 1988-1993 werden in totaal 7,847 beurzen toegekend. Het merendeel van de bursalen (5,919) was afkomstig uit 23 ontwikkelingslanden in Azië, Afrika en Latijns-Amerika. De cursussen werden uitgevoerd door een aantal IO instellingen in Nederland, gericht op vakgebieden waar zij ruime ervaring in hadden opgedaan. Het NFP programma bood beurzen voor reguliere programma's en voor tailor-made programma's (individuele training en groeps training).

Resultaten van training

Het merendeel van de alumni was tevreden over de in Nederland gevolgde cursus. De nieuw opgedane kennis en ervaring werden zeer gewaardeerd. Een knelpunt was echter het praktisch toepassen van kennis en vaardigheden die men tijdens de training had opgedaan in het land van herkomst. Lokale problemen als het gebrek aan apparatuur, faciliteiten en middelen werden vaak genoemd. De evaluatie beveelt aan dat Nederlandse instellingen geschikte alternatieven zoeken om kennis en ervaring toe te kunnen passen, of de cursussen aan te passen aan de werkomgeving van de cursisten.

Verspreiding van kennis en ervaring door NFP alumni in hun werkomgeving blijkt nog zeer beperkt. De evaluatie heeft een aantal suggesties om dit te verbeteren, waaronder het maken van praktische afspraken met de alumni, b.v. om een seminar te organiseren voor collega's in de werkomgeving.

Kernmerken van de cursussen

De landen studies geven aan dat de praktische onderdelen van de cursussen zeer gewaardeerd worden. De evaluatie doet de aanbeveling dat de instellingen de cursussen herzien, met als doel het theoretische gedeelte te minimaliseren, en actieve participatie van cursisten te vergroten d.m.v. case studies, practica, veldbezoeken etc. Verder werd geconstateerd dat de groep van cursisten veelal van heterogene samenstelling was, hetgeen niet als positief werd ervaren. Aanbevolen wordt dat de instellingen bij recrutering streven naar een gelijksoortige onderwijs achtergrond en ervaring van cursisten.

Verspreiden van informatie

Ten aanzien van de informatie over de cursussen merkt de evaluatie op dat meer gedetailleerde informatie wenselijk is, met name over de specifieke toelatingseisen en de mogelijkheden voor niet gouvernementele organisaties. Ook kunnen er bij alle betrokken instellingen verbeteringen gemaakt worden ten aanzien van het verspreiden van de informatie.

Het hangt van het distributie systeem van een individuele ambassade af hoe goed de informatie wordt verspreid. Ofschoon het de bedoeling is dat alle vakministeries en hun instituten worden voorzien, blijkt in veel gevallen dat de informatie hen niet bereikt. Ook maken NGO's, private organisaties, onderwijs instellingen en instellingen buiten de hoofdstad veelal geen deel uit van het distributie systeem.

Aanvraag en selectie procedures

Verschillende factoren blijken van invloed op het bepalen van een beurs aanvraag. Deze zijn veelal niet te relateren aan trainingsbehoeften van een instelling of land. De wijze waarop informatie wordt verspreid blijkt van invloed te zijn. Binnen overheidsinstellingen komt het initiatief veelal vanuit de werkgever, die ook de informatie ontvangt. Aanvragen dienen veelal verschillende lagen in de hiërarchie volgen, hetgeen lange procedures veroorzaakt. In een aantal gevallen wordt een 'short list' samengesteld door de overheid; in andere gevallen worden alle aanvragen zonder screening bij de Nederlandse ambassade ingediend. De evaluatie constateert dat wanneer een ambassade in de positie is om meer tijd te besteden aan het NFP, het programma beter functioneert: er kan dan meer tijd besteed worden aan het selecteren van instituten binnen het distributie systeem, en het screenen van kandidaten.

De Nederlandse instellingen beslissen uiteindelijk over het toekennen van een beurs, aan de hand van de vastgestelde selectie criteria.

'Human Resources Development', trainingsbeleid en behoeften

De evaluatie meldt dat in de meeste landen een duidelijk plan ten aanzien van 'manpower' behoeften ontbreekt. Dit gold ook op het niveau van de organisaties: ook daar was de training niet het resultaat van bestaande staf ontwikkelingsprogramma's. Ofschoon het NFP beleid gericht is op het verbeteren van het functioneren van personeel in organisaties, en minder op ontwikkeling van individuen, blijkt dat *"the rate of return for the individual trainee seems to be much bigger than the social (organization) rate of return"* (p.21). Een van de redenen is dat slechts een beperkt aantal individuen per instelling een beurs kreeg.

De missie concludeert dat substantiële impact van het NFP verbeterd wordt wanneer meer beurzen toegekend zouden worden aan personen uit dezelfde organisatie en/of specifieke sectoren van de samenleving. *"One isolated fellowship in a big organization will not yield any significant impact on institutional capacity building"* (p.16). Men concludeert dat de Nederlandse instellingen meer groepstrainingen of ToT cursussen zouden moeten ontwikkelen en aanbieden.

Verschillende landen studies gaven aan dat er een discrepantie bestaat tussen vraag en aanbod van specifieke cursussen. Het NFP is vooral aanbod georiënteerd, terwijl de behoeften voor bepaalde trainingen verschillen per organisatie, sector en land. *"Enlarging effects and impact of the NFP in the countries would require more details on manpower needs per sector, and at the same time more flexibility of NFP to adapt the detailed needs"* (p.17). De evaluatie beveelt dan ook aan om in dit verband studies naar trainingsbehoeften uit te voeren.

De participatie van bepaalde doelgroepen (vrouwen, arme groepen, bursalen van buiten de hoofdstad, NGO's etc.) in het NFP, kan volgens de evaluatie alleen vergoot worden door het vaststellen van quota voor deze doelgroepen. De beleidsafdeling van het DGIS zou deze quota kunnen vaststellen, en ook de selectie criteria zouden verfijnd moeten worden.

4.6 Algemene observaties n.a.v. de resultaten van beschikbare studies en evaluaties

In overleg met DCO/OO is besloten om de resultaten van een aantal verschillende studies en evaluaties, in termen van programma, focus en niveau, nader te beschrijven. Ofschoon de beschikbare studies en evaluaties en de bevindingen zich moeilijk laten vergelijken, is getracht een aantal algemene observaties te presenteren.

Over het algemeen is de doeltreffendheid van de specifieke trainings- en projectactiviteiten bevredigend of zelfs goed te noemen. Individuele en instellingen waarderen de opleidingen die hen via de beurzen programma's en stafontwikkelingsprogramma's worden aangeboden, en de meeste projecten zijn redelijk succesvol in het behalen van hun projectdoelstellingen.

Op het niveau van de institutionele versterking blijven de resultaten veelal achter bij de verwachtingen. Hiervoor zijn twee belangrijke oorzaken aan te wijzen: 1) beperkende lokale en institutionele omstandigheden, en 2) tekort schietende operationalisering van programma doelstellingen, en sturing hierop.

Uit de voorgaande paragrafen mag blijken dat ontbrekende financiële armslag (bijvoorbeeld ten aanzien van salariëring van lokale staf) en infrastructurele voorzieningen aan de kant van de ontvangende partij een grote belemmering vormen voor het ten uitvoer brengen en continueren van projectactiviteiten en het toepassen van trainings- en opleidingsresultaten. Een grondige sectorale en institutionele analyse van de lokale omstandigheden ter voorbereiding en onderbouwing van project- en programmaonderdelen zou dit probleem beter kunnen ondervangen. Het zou een betere afstemming van de interventie op de lokale mogelijkheden tot gevolg hebben.

Het probleem van de tekort schietende operationalisering van programma doelstellingen heeft niet alleen te maken met het vertalen van programmadoelstellingen in concrete activiteiten en processen, maar ook met een duidelijke afbakening van verantwoordelijkheden. Vaak zijn de project verantwoordelijken niet de beheerders van het programma, en letten zij derhalve primair op projectdoelstellingen. De beherende instantie is de aangewezen instantie die de programmadoelstellingen bewaakt, maar in de praktijk concentreren beherende instanties zich vaak op het controleren van de projectuitvoering. De hierboven behandelde programmaevaluaties geven duidelijk aan dat er lacunes bestaan in het nemen van verantwoordelijkheden t.a.v. project overstijgende programmadoelstellingen, en in het operationaliseren van deze doelstellingen in concrete activiteiten en projecten.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 OVERZICHT VAN RELEVANTE DOCUMENTATIE

Met betrekking tot het ASP:

Samenwerkingsverbanden in het hoger onderwijs. Een evaluatie van samenwerkingsverbanden in Botswana, Lesotho, Swaziland en Tanzania. Evaluatierapport. Inspectie Ontwikkelingssamenwerking te Velde, 1993.

Evaluation of the MHO programme of the Eduardo Mondlane University 1993-1996. Juvane, V., van Baren, B., October 1996.

Moi University, Eldoret Kenya. Field Exercise 1997. Policy Review of the MHO programme. Van Raamsdonk, J., Shabani, J., van der Zanden, A., Stanneveld, A. Draft, November 1997.

MHO Jaarverslagen 1993, 1994, 1995, 1996. Nuffic.

Evaluation/Appraisal report Sana'a University Support project (SUS), phase II. J. van der Gun, Dr T. Sufian, augustus, 1997.

Final evaluation report of the MSM/RVB HEMC Project 'Chinese Enterprise Management Trainers Development (CEMTDP), phase II. CESO/NEI, september 1995.

Evaluation of the second phase of the ISS/UWI Project of Cooperation in Teaching and Research in Women and Development Studies, phase II.

Evaluatie van de werking van de overeenkomst tussen het Departement en de Nuffic voor de uitvoering van het MHO. DCO\OO en Nuffic, december 1996.

Relevante Programma Financieringsovereenkomsten.

Een twintigtal externe projectevaluaties binnen het IOP.

Met betrekking tot het NFP:

International Education in the Netherlands. An evaluation of the Netherlands International Education Programme. Socrates International Consultants, maart 1991.

Review International Education in the Netherlands. WAR/SAIL, mei 1997.

Netherlands Fellowship Programme. Analyse van commentaren op Memorandum DCO-33-97. Nuffic, mei, 1997.

Netherlands Fellowship Programme. Beurzenprogramma voor IO-Instituten, Status Rapport, DCO, januari 1997.

12 Country studies of the programme evaluation of the Netherlands Fellowships Programme, uitgevoerd in de periode 1988-1993. Summary of the Country Studies of the Netherlands Fellowships Programme. CESO, 1995.

Verslagen van monitoring studies van het NFP: Sri Lanka (december 1996), Colombia (juli 1997), Ethiopie (concept verwacht in december, 1997).

Analyse van de enquête naar de mening van ambassades t.a.v. een aantal aspecten van het NFP, Nuffic\DESC mei 1997.

Evaluatie Refresher Courses 93-94. J. Van der Tuin, 1995.

Interne evaluatie van het TSP. Nuffic, februari 1997.

Relevante Programma Financieringsovereenkomsten.

Met betrekking tot (positionering van) het Internationaal Onderwijs:

Cultuur zonder Grenzen. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Rapporten aan de Regering. Nr 31 , 1987.

Ontwikkelingssamenwerking en onderwijs in de jaren negentig. Nota. Ministerie van Buitenlandse Zaken, april 1992.

“Verschillende werelden”. Een toekomstperspectief voor de Instituten van Internationaal Onderwijs. Rapport Commissie Wolfson, januari 1993.

Nader Advies van de Commissie Wolfson, december 1993.

Een cultuur van verandering. Advies Cultuur Nota 1997-2000. Raad voor Cultuur, 1996.

Pantser of ruggegraat. Cultuurnota 1997-2000. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1996.

Advies Commissie Rinnooy Kan m.b.t. Relatie Instituten voor Internationaal Onderwijs (IO) en Wetenschappelijk Onderwijs, maart 1997.

BIJLAGE 2**LANDENLIJST NFP 1997**

Albanië	Grenada	Niger
Algerije	Guatemala	Nigeria
Angola	Guinee	Oezbekistan
Antigua & Barbados	Guinee-Bissau	Pakistan
Argentinië	Guyana	Panama
Armenië	Haïti	Papua Nieuw-Guinea
Azerbeidzjan	Honduras	Paraguay
Bangladesh	India	Peru
Belize	Irak	Rwanda
Benin	Iran	Sao Tome & Principe
Bhutan	Ivoorkust	Senegal
Bolivia	Jamaica	Sierra Leone
Bosnië-Herzegovina	Jemen	Sri Lanka
Botswana	Jordanië	St. Kitts & Nevis
Brazilië	Kaap Verdië	St. Lucia
Burkina Faso	Kameroen	St. Vincent & Grenadines
Burundi	Kazachstan	Soedan
Cambodja	Kenia	Solomon Eilanden
Centraal Afrikaanse Rep.	Kiribati	Swaziland
Chili	Kongo	Syrië
China	Kirgizstan	Tadzjikistan
Colombia	Laos	Tanzania
Comoren	Lesotho	Thailand
Costa Rica	Libanon	Turkmenistan
Cuba	Liberia	Togo
Djibouti	Macedonië	Tonga
Dominica	Madagascar	Tsjaad
Dominicaanse Republiek	Malawi	Trinidad & Tobago
Ecuador	Maldiven	Tunesië
Egypte	Maleisië	Turkije
El Salvador	Mali	Uganda
Ethiopië	Marokko	Uruguay
Equatoriaal Guinee	Mauritanië	Vanuatu
Eritrea	Mauritius	Venezuela
Fiji	Mexico	Vietnam
Filipijnen	Moldavië	West-Samoa
Gabon	Mongolië	Zambia
Gambia	Mozambique	Zimbabwe
Gaza Stroom\ West Bank	Namibië	Zuid-Afrika
Georgië	Nepal	
Ghana	Nicaragua	

BIJLAGE 3 OVERZICHT VAKGEBIEDEN EN INTERNATIONALE CURSUSSEN UBP 1996\1997

EXACTE EN TECHNOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

University of Amsterdam \ ACCESS

- * M.Sc. Programme in Science and Technology Studies

University of Utrecht

- * M.Sc. Programme in Risk Assessment and Risk Management of Chemicals

University of Utrecht \ Mathematical Research Institute

- * Master Class in Mathematics

Institute for Biotechnology Studies Delft \ Leiden

- * Post-graduate Environmental Biotechnology Study

AGRARISCHE EN GERELATEERDE WETENSCHAPPEN

Van Hall Institute

- * Environmental Certificate Programme: 1) Environmental Technology & Protection
- * Environmental Certificate Programme: 2) Environmental Policy & Management
- * Environmental Certificate Programme: 3) Nature & Wildlife Management

Utrecht University \ Faculty of Biology

- * M.Sc. Degree Programme in Epidemiology
- * M.Sc. Degree Programme in Health Sciences Research
- * M.Sc. Degree Programme in Medical Informatics

Utrecht University \ Faculty of Veterinary Medicine

- * Epidemiology and Herd Health

ONTWIKKELINGSGERICHTE WETENSCHAPPEN EN HUMANIORA

Erasmus University \ Growth Dynamics University Institute

- * Advanced Training in Human Resource Development and Planning

University of Amsterdam \ ACCESS

- * MA Programme in Social Sciences

Leiden University \ INIS

- * MA Course in Islamic Studies

Twente University

- * Msc Programme in Educational and Training Systems Design

Amsterdam School of the Arts \ Reinwardt Academy

- * Master's degree in Museology

RECHTSWETENSCHAPPEN EN INTERNATIONALE RELATIES

University of Amsterdam \ Amsterdam School of International Relations (ASIR)

- * Law of the European Union Focused on Doing Business in the European Union**
- * Law of the European Union Related to the EU and WTO, International Trade Law**

BIJLAGE 4 LANDENLIJST TSP 1998

Afganistan	Ghana	Noord-Korea
Albanië	Grenada	Oezbekistan
Algerije	Guatemala	Pakistan
Angola	Guinee	Panama
Antigua & Barbados	Guinee-Bissau	Papua Nieuw-Guinea
Argentinië	Guyana	Paraguay
Armenië	Haïti	Peru
Azerbeidzjan	Honduras	Rwanda
Bangladesh	India	Sao Tome & Principe
Belize	Irak	Senegal
Benin	Iran	Seychellen
Bhutan	Ivoorkust	Sierra Leone
Bolivia	Jamaica	Sri Lanka
Bosnië-Herzegovina	Jemen	St. Kitts & Nevis
Botswana	Jordanië	St. Lucia
Brazilië	Kaap Verdië	St. Vincent & Grenadines
Burkina Faso	Kameroen	Soedan
Burundi	Kazachstan	Solomon Eilanden
Cambodja	Kenia	Somalie
Centraal Afrikaanse Rep.	Kiribati	Suriname
Chili	Kirgizstan	Swaziland
China	Laos	Syrië
Colombia	Lesotho	Tadzjikistan
Comoren	Libanon	Tanzania
Congo (Brazzaville)	Liberia	Thailand
Congo (Democratische Republiek)	Macedonië	Turkmenistan
Costa Rica	Madagascar	Togo
Cuba	Malawi	Tonga
Djibouti	Maldiven	Tsjaad
Dominica	Maleisië	Trinidad & Tobago
Dominicaanse Republiek	Mali	Tunesië
Ecuador	Marokko	Turkije
Egypte	Mauritanië	Tuvalu
El Salvador	Mauritius	Uganda
Ethiopië	Mexico	Uruguay
Equatoriaal Guinee	Moldavië	Vanuatu
Eritrea	Mongolië	Venezuela
Fiji	Mozambique	Vietnam
Filipijnen	Myanmar	West-Samoa
Gabon	Namibië	Zambia
Gambia	Nepal	Zimbabwe
Gaza Strook\ West Bank	Nicaragua	Zuid-Afrika
Georgië	Niger	
	Nigeria	

BIJLAGE 5 Activiteiten Bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W naar land

(SBI= Studiebeurzen instroom; ZBI = Zomerbeurzen instroom; WUI= Wetenschappelijke Uitwisseling instroom; WUU= Wetenschappelijke Uitwisseling uitstroom)

	SBI	ZBI	WUI	WUU
Albanië	1	-	-	-
Bosnië	3	-	2	-
Brazilië	1	-	-	1
China	28	-	-	-
Colombia	2	-	-	-
Egypte	4	2	2	-
Georgië	1	-	2	-
India	7	-	5	3
Indonesië	13	-	-	-
Joegoslavië	-	1	-	-
Jordanië	1	-	-	-
Kroatië	4	3	11	-
Macedonië	3	2	4	-
Marokko	4	-	-	-
Mexico	2	-	1	3
Moldavië	1	-	1	-
Slovenië	1	4	3	3
Slowakije	3	6	4	1
Totaal	80	18	35	11

(Bron: Nuffic, Afdeling Internationalisering, januari, 1998)

Deelrapport 2.

BESCHRIJVING VAN DE UITVOERINGSPRAKTIJK

van

INTERNATIONAAL ONDERWIJS PROGRAMMA'S

aan de hand van

DRIE 'CASE STUDIES'

deelstudie

in het kader van het

INTERDEPARTEMENTAAL BELEIDSONDERZOEK

MET BETREKKING TOT

INTERNATIONAAL ONDERWIJS (IBO)

Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Den Haag, mei 1998

INHOUDSOPGAVE

AFKORTINGEN.....	1
1. INLEIDING.....	2
1.1 Referentiekader.....	2
1.2 Deelstudie Nuffic/DESC.....	2
1.3 De selectie van 'case studies'	3
1.4 Werkwijze en verantwoording	3
2. 'CASE STUDIE' VAN HET SPECIALE BEURZEN PROGRAMMA	5
2.1 Het Speciale Beurzen Programma (SBP).....	5
2.2 Ontstaan en achtergrond van de cursus.....	5
2.3 Doelstelling van de cursus.....	6
2.4 Opzet van de cursus	6
2.5 Doelgroep van de cursus.....	6
2.6 Begroting van de cursus.....	7
2.7 Interne evaluatie van de cursus	7
2.8 Doeltreffendheid.....	8
2.9 Doelmatigheid	9
2.10 Belangen van IMTA.....	9
3. 'CASE STUDIE' VAN HET BEURZEN PROGRAMMA INTERNATIONAAL ONDERWIJS	
INSTITUTEN.....	11
3.1 Het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO).....	11
3.2 Geoinformatie en geo-informatica.....	11
3.3 Achtergrond en ontwikkeling van de cursus.....	11
3.4 Doelstelling van de cursus.....	13
3.5 Opzet van de cursus	13
3.6 Doelgroep van de cursus.....	13
3.7 Begroting	14
3.8 Interne evaluaties en externe 'reviews'	14
3.9 Doeltreffendheid.....	15
3.10 Doelmatigheid.....	16
3.11 Punten van aandacht	17
4. 'CASE STUDIE' VAN HET SAIL PROJECTEN PROGRAMMA.....	18
4.1 Het SAIL Projecten Programma.....	18
4.2 Doelstellingen van het project	18
4.3 Activiteiten van het project.....	19
4.4 Inputs en begroting van het project	19
4.5 Context van het project.....	20
4.6 Vraag en aanbod	21
4.7 Doeltreffendheid.....	22
4.8 Doelmatigheid	24
4.9 Samenvatting en conclusies.....	26
BIJLAGE 1 OVERWEGINGEN TEN BEHOEVE VAN DE SELECTIE VAN 'CASE STUDIES' .	28

AFKORTINGEN

ASP	Academisch Samenwerkings Programma
BIO	Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten
CED	Civil Engineering Department
DCO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek
DCO/OO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
DWEE	Division of Water and Environmental Engineering
FoE	Faculty of Engineering
FION	Federatie van Internationaal Onderwijs in Nederland
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
IAC	International Agricultural Centre
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs
IMO	International Maritime Organization
IO	Internationaal Onderwijs
ISS	Institute for Social Studies
ITC	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IMTA	International Maritime Transport Academy
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MHO	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo- samenwerking
MSM	Maastricht School of Management
Nuffic	Stichting Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek
NFP	Netherlands Fellowships Programme
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
PGD	Post Graduate Diploma
PM	Professional Masters
PPA	Philippines Port Authorities
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen en LUW
SBP	Speciale Beurzen Programma
SPP	SAIL Projecten Programma
STC	Shipping and Transport College
SUS	Sana'a University Support project
ToT	Training of Trainers
TSP	Jan Tinbergen Scholarships Programma
UBP	Universitair Beurzen Programma
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WAR	Wetenschappelijke Advies Raad voor het Internationaal Onderwijs

1. INLEIDING

1.1 Referentiekader

De Ministerraad heeft besloten tot de uitvoering van een Interdepartementaal Beleidsonderzoek met betrekking tot Internationaal Onderwijs, hierna te noemen IBO. De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs (IO) programma's is bij te dragen aan de bevordering van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijs samenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het IBO zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking (HGIS). Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 miljoen¹ beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor het IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp. Aan het onderzoek deelnemende departementen zijn: Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Landbouw, Natuur en Visserij, Economische Zaken, Financiën, en Algemene Zaken.

1.2 Deelstudie Nuffic/DESC

In November 1997 werd de Nuffic door DCO benaderd met de vraag een deelstudie in het kader van het IBO uit te voeren. Deze deelstudie omvat de volgende onderdelen, en zal in verschillende fases worden uitgevoerd in de periode November 1997 - Mei 1998:

1. beschrijving van de bestaande IO-programma's, die gericht zijn op ontwikkelingssamenwerking, en die worden uitgevoerd door Nederlandse instellingen die vallen onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking². Het gaat om het in kaart brengen van doelstellingen, doelgroepen, sectoren, landen, identificatie en selectie van activiteiten (hoe vindt afstemming van vraag en aanbod plaats), activiteiten, en resultaten van recente evaluaties.

¹ Dit bedrag is in de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Netherlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

² In totaal is in 1997 130,0 miljoen gulden begroot voor financiering van de IO-programma's en 124,3 miljoen gulden voor bijdragen in de exploitatiekosten van instituten.

2. beschrijving van de uitvoeringspraktijk van bovengenoemde programma's aan de hand van een drietal 'case studies';
3. inventarisatie van de samenhang in de huidige IO-programma's: landen, doelgroepen, sectoren, en uitvoerende organisaties;
4. inventarisatie van de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en WO;
5. inventarisatie van de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen;
6. inventarisatie van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
7. inventarisatie van de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering.

De voorliggende rapportage betreft **deel 2.** van de bovengenoemde deelstudie die door de Nuffic/DESC wordt uitgevoerd.

1.3 De selectie van 'case studies'

Inleiding

In het kader van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs (IBO) zijn de verschillende Internationaal Onderwijs (IO) programma's geïnventariseerd en beschreven (verwezen wordt naar deelrapport 1. van de Nuffic/DESC deelstudie: "Beschrijving van Internationaal Onderwijs Programma's". Nuffic/DESC, april, 1998). Om de uitvoeringspraktijk van een aantal van deze verschillende programma's nader te illustreren zouden drie 'case studies' uitgevoerd worden. DCO gaf daarbij aan dat men de volgende typen 'case studies' in het onderzoek wilde opnemen:

- 1 'tailor made' training;
- 1 reguliere training;
- 1 SAIL Projecten Programma project.

De Nuffic/DESC werd gevraagd om, op basis van de beschrijving van de IO-programma's, een aantal overwegingen te presenteren ten behoeve van de selectie van drie 'case studies' door DCO. Deze overwegingen worden in bijlage 1 beschreven.

DCO heeft in januari 1998 een definitieve keuze gemaakt voor drie 'case studies'. Het betreft twee cursussen die in het kader van het Speciaal Beurzen Programma (SBP) en het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs instellingen (BIO) werden uitgevoerd, en een project dat in het kader van het Internationaal Onderwijs Programma (IOP) en het Sail Projecten Programma werd uitgevoerd. Het betreft:

- De SBP cursus "Port and Shipping Operation Management and Port and Shipping Operation Course for Senior Personnel of the Sea Ports of the Philippines", uitgevoerd door de International Maritime Transport Academy/Shipping and Transport College (IMTA/STC);
- De BIO cursus "MSc Degree Programme in Integrated Map and Geoinformation Production", uitgevoerd door het International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences (ITC) in Enschede;
- Het IOP/SPP project "Sana'a University Support (SUS) II", uitgevoerd door de Universiteit van Sana'a in Jemen en het International Institute for Infrastructure, Hydraulic and Environmental Engineering (IHE) in Delft.

1.4 Werkwijze en verantwoording

De auteurs hebben voor de beschrijving van de drie 'case studies' gebruik gemaakt van relevant (cursus) materiaal en project documentatie, zoals project documenten, interne en externe evaluatie rapporten, en voortgangsrapportages. Ook zijn interviews gehouden met betrokkenen van IMTA, het IHE en het ITC, de uitvoerende Nederlandse instellingen. De drie 'cases' zijn beschreven aan de hand van de volgende criteria:

- algemeen kader (programma) waarbinnen de 'cases' worden uitgevoerd;
- doelstellingen, opzet, doelgroep, begroting, evaluaties (cursussen), en doelstellingen, activiteiten, inputs en begroting (project);
- analyse van doeltreffendheid en doelmatigheid.

De onderzoekers zijn bij de analyse van doeltreffendheid en doelmatigheid uitgegaan van de volgende vraagstelling. Bij de analyse van doeltreffendheid gaat het vooral om een beoordeling of het beoogde resultaat inderdaad bereikt is, onafhankelijk van de vraag of de resultaten binnen beleids- en andere (bijvoorbeeld prioriteits- of de levensvatbaarheid-) vragen passen. Het gaat ook om de vraag waarom de resultaten wel of niet bereikt zijn, en in hoeverre de oorspronkelijke verwachte concrete resultaten realistisch en reëel waren. Bij de analyse van doelmatigheid gaat het vooral om efficiency vragen: de wijze waarop de activiteit behandeld en uitgevoerd werd; de redenen voor mogelijke vertragingen, de aanwezigheid van behoorlijke project planning, van een flexibele en op de mogelijkheden afgestemde wijze van uitvoering, en van de keuze van een optimale uitvoeringsmodaliteit dienen eveneens te worden meegenomen. Ook dient de vraag te worden gesteld of de resultaten opwegen tegen de daarvoor getrooste inspanningen en gemaakte kosten.

Ten aanzien van de feitelijke analyse van doeltreffendheid en doelmatigheid als onderdeel van de drie 'case studies' willen de onderzoekers een aantal methodologische kanttekeningen plaatsen. Uitgangspunt bij de beschrijving van de 'case studies' was dat de onderzoekers zich zouden baseren op beschikbaar, geschreven materiaal, aangevuld met interviews met vertegenwoordigers van de uitvoerende organisaties in Nederland. Er is dan ook geen onderzoek 'in het veld' verricht (staf en cursisten in het buitenland) om de analyse te completeren. Een andere beperkende factor was dat belangrijk extern (onafhankelijk) bronnen materiaal over de beide cursussen niet voorhanden was, zoals externe evaluaties en 'tracer' studies. Daarnaast achtten de onderzoekers een systematische analyse van de doelmatigheid (met aandacht voor aspecten als de prijskwaliteit verhouding, en de interne bekostigingssystematiek van de 'course fee') buiten de reikwijdte van het onderzoek vallen, met name gezien de beschikbare tijd en bronnen materiaal.

Deze uitgangssituatie heeft de reikwijdte en mate van onafhankelijkheid van de analyse van doeltreffendheid en doelmatigheid beperkt. De onderzoekers zagen zich genooddaakt om de doeltreffendheid van beide cursussen te beschrijven op basis van algemene observaties. Het zelfde geldt voor de doelmatigheid van de cursussen. De analyse van doeltreffendheid en doelmatigheid van het SPP project is met name gebaseerd op de bevindingen van de externe (onafhankelijke) evaluatie missie, uitgevoerd in 1997.

De opbouw van dit rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van de SBP cursus "Port and Shipping Operation Management and Port and Shipping Operation Course for Senior Personnel of the Sea Ports of the Philippines". Hierbij wordt aandacht besteed aan het programma waarbinnen de cursus wordt uitgevoerd (SBP), de achtergrond van de cursus, de doelstelling, opzet, doelgroep, begroting, interne evaluatie, doeltreffendheid, en doelmatigheid. In hoofdstuk 3 wordt de BIO cursus "MSc Degree Programme in Integrated Map and Geoinformation Production" op een zelfde manier beschreven. Hoofdstuk 4 behandelt het "Sana'a University Support II". Hierbij wordt aandacht besteed aan het SPP, en de projectdoelstellingen, activiteiten, inputs en de begroting. Daarna worden de context van het project, de relatie tussen vraag en aanbod, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het project behandeld. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen over het project samengevat.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de presentatie van het materiaal in dit rapport. Deze stemmen niet noodzakelijkerwijs overeen met de opinies van geraadpleegde informanten, de opdrachtgevers of de Nuffic.

2. 'CASE STUDIE' VAN HET SPECIALE BEURZEN PROGRAMMA

2.1 *Het Speciale Beurzen Programma (SBP)*

Het SBP is gericht op het zo ruim en flexibel mogelijk tegemoet komen aan de vraag naar bij voorkeur groepsopleidingen van organisaties in ontwikkelingslanden. Het SBP biedt beurzen voor speciale 'tailor-made' opleidingen buiten de mogelijkheden van andere NFP programma's (BIO en UBP), om zodoende optimaal in te kunnen spelen op de behoeften in ontwikkelingslanden, daarbij gebruik makend van de in Nederland aanwezige onderwijscapaciteit. Het SBP is bestemd voor midden- en hoger kader van overheidsdiensten, onderwijsinstellingen, particuliere ontwikkelingsorganisaties, midden- en kleinbedrijf.

De cursist dient:

- in het bezit te zijn van de nationaliteit van een van de in de landenlijst vermelde landen;
- terug te keren naar het betreffende land;
- werkzaam te zijn in het aan de training gerelateerd vakgebied;
- over tenminste enkele jaren werkervaring te beschikken in het betreffende vakgebied;
- werkzaam te zijn bij een organisatie die betrokken is bij het ontwikkelingsproces;
- niet ouder te zijn dan 45 jaar (voor vrouwelijke cursisten) dan wel 40 jaar (voor mannelijke cursisten);
- over voldoende kennis in woord en geschrift van de taal waarin de cursus gegeven wordt te beschikken.

Om in aanmerking te komen voor het SBP dienen kandidaten afkomstig te zijn uit de DAC landen waarvoor ook het NFP open staat, met een concentratie op specifieke landen.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst Ministerie van Buitenlandse Zaken/Nuffic, December 1997).

2.2 *Ontstaan en achtergrond van de cursus*

Volgens de opstellers van het trainingsvoorstel maken de zeehavens in de Filipijnen een belangrijke ontwikkeling door van decentralisatie en privatisering enerzijds en van containerisatie en schaalvergroting anderzijds. Havenmanagers in dienst van de Philippines Port Authorities (PPA) dienen van deze nieuwe ontwikkelingen op de hoogte te zijn en zij moeten tevens in staat zijn zich te (her)oriënteren op de ontwikkelingen en daar in hun besluitvorming rekening mee houden en zelfs op anticiperen.

De contacten met PPA dateren van 1994 toen IMTA een 5 maanden durende 'train the trainers' cursus voor functionarissen van de PPA uitvoerde, in samenwerking met 2 partner organisaties: de Shipping and Transport College in Rotterdam (STC) en het RVB in Maastricht. De cursus richtte zich op 'port & shipping management' en 'port & shipping operation'. De verwachting was dat deze cursisten op hun beurt hun collegae in de Filipijnen zouden trainen. Volgens PPA is dit ook gebeurd en heeft de cursus geleid tot aanpassingen in de opzet en het curriculum van het PPA trainingscentrum en tot een nieuwe organisatorische opzet van PPA.

Echter, het aantal te trainen medewerkers overstijgt de trainingscapaciteit van de ex-cursisten en het ontbreekt PPA aan goed geoutilleerde trainingsfaciliteiten waar technologisch geavanceerde trainingen gegeven kunnen worden. Bovendien zag en ziet de PPA zich geconfronteerd met de uitvoering van taken in het kader van het International Maritime Organisation (IMO) verdrag STCW'95 waarop de PPA personeelsleden voorbereid moeten worden. In de Filipijnen was en is nog weinig ervaring met STCW'95.

Om deze redenen verzocht PPA om een cursus die zich zou richten op haven management en op STCW'95 reguleringen. Het voorstel van de cursus werd door IMTA ontwikkeld in overleg met de PPA.

2.3 Doelstelling van de cursus

De doelstellingen van het programma op korte termijn zijn als volgt omschreven :

1. Introductie van nieuwe concepten en werkmethoden in de havensector van de Filipijnen.
2. Verbetering van de efficiency van de Filipijnen havens.
3. Introductie van door de International Maritime Organisation (IMO) voorgeschreven regelgeving in het kader van het STCW'95 verdrag.

De lange termijn doelstellingen zijn:

1. Bijdragen aan de economische en sociale ontwikkeling van de Filipijnen.
2. Bevorderen van de internationale handel met de Filipijnen.
3. Bevorderen van de relatie tussen de Filipijnse en Nederlandse industrie.

2.4 Opzet van de cursus

De cursus combineerde twee leerdoelen: introductie van de trainees in nieuwe ontwikkelingen in het havenbedrijf en kennisoverdracht gecombineerd met trainingsvaardigheden welke de trainees in staat moeten stellen het geleerde te delen met collegae in PPA.

De cursus bestond uit 2 blokken van 12 en 4 weken, die respectievelijk in Nederland en de Filipijnen werden uitgevoerd. Het programma in Nederland bestond uit 11 modules en die in de Filipijnen uit 13 modules. In het gedeelte in Nederland lag de nadruk op 'port and shipping management', terwijl het in het Filipijnse deel veel aandacht werd besteed aan de STCW'95 regels en 'cargo handling operations'.

De didactische aanpak combineerde hoorcolleges, workshops, werkbezoeken aan havens, interactieve computerprogramma's, opdrachten en presentaties.

Het programma maakte gebruik van de kennis en kunde van 16 'resource persons', merendeels verbonden aan het IMTA. Het gedeelte in de Filipijnen werd door 4 docenten uitgevoerd.

2.5 Doelgroep van de cursus

Volgens het voorstel richtte de cursus zich op senior stafleden in dienst van de Filipijnse zeehavens, met name zij die betrokken zijn bij processen van deregulering, privatisering en democratisering, alsmede havenopzichters. De beoogde trainees (managers) zouden aan de volgende criteria moeten voldoen:

- minimaal 5 jaar een management positie hebben bekleed binnen het havenbedrijf;
- betrokkenheid bij herstructureringsprocessen;
- minimaal een 'undergraduate' opleiding in een relevante discipline;
- maximale leeftijd van 45 jaar;
- een goede beheersing van de Engelse taal;
- een dienstverband van nog ten minste 5 jaar in de havensector

In het cursusvoorstel werd uitgegaan van een participatie van 20 deelnemers. Aan het deel in de Filipijnen namen echter 44 cursisten deel, waaronder het merendeel van hen die in Nederland het eerste deel van de cursus hadden gevolgd.

De PPA verrichtte de selectie van de cursisten. Onder de 20 die deelnamen aan het gedeelte in Rotterdam bevonden zich 3 Port Services Division Managers, 1 Engineering Services Division Managers, 1

Operations Chief Port Operations en 15 Terminal Supervisors. Zij vertegenwoordigden havens die verspreid liggen over het hele land. De leeftijd van de meesten lag boven de leeftijdslimiet gesteld door het SBP, hetgeen samenhangt met de redelijk hoge posities die de cursisten binnen de PPA bekleden. Na overleg met DGIS werd de leeftijdslimiet genegeerd. Alle cursisten waren mannen. Dit is niet verwonderlijk in een bedrijfstak die tot voor kort geheel werd gedomineerd door mannen.

Aan het cursusonderdeel in de Filipijnen namen 44 PPA functionarissen deel, merendeels Terminal Supervisors. Achtendertig van hen waren tijdens de gehele cursusduur aanwezig. Ook bij dit onderdeel was de geografische spreiding van de cursisten groot.

2.6 Begroting van de cursus

De begrote kosten voor de cursus bedroegen Dfl. 499.950.

2.7 Interne evaluatie van de cursus

Beide onderdelen van de cursus werden door de deelnemers zeer hoog gewaardeerd, zowel wat betreft de inhoud, de opzet en organisatie van de cursussen, de kwaliteit van de docenten, als de begeleiding en opvang in Nederland. Ook bleken de deelnemers aan het Nederlandse deel zeer te spreken te zijn over de werkbezoeken aan diverse havens. Volgens de commentaren van de cursisten op de evaluatieformulieren beantwoordde de cursus aan hun verwachtingen en hadden zij veel opgestoken, met name van de werkbezoeken. In Rotterdam was het meest geapprecieerde onderdeel 'Terminal Management'. Het onderdeel 'Port Management' had volgens de cursisten meer aandacht mogen krijgen. In de toekomst wilde men (meer) training krijgen op het onderdeel 'Shipping'. Het merendeel van de deelnemers verklaarde in de positie te verkeren om het geleerde te delen met collegae in de PPA. Het meest genoemd werden 'echo-seminars' en 'in-house training' als methoden van overdracht van de kennis en kunde. De relevantie van de cursus voor hun werk werd door de cursisten als zeer hoog aangemerkt. Dit is mede het gevolg van het feit dat IMTA veel gebruik maakt van gastdocenten uit de praktijk. Ook het gedeelte in Manilla kreeg zeer hoge cijfers van de cursisten, eveneens op de punten inhoud, organisatie, relevantie en kwaliteit van de docenten. De staf van IMTA kijkt eveneens met genoegen terug op de cursus. De deelnemers waren van hoog niveau, leergierig en bijzonder prettig in de omgang. Allen beheerste de Engelse taal goed zodat de kennisoverdracht en onderlinge communicatie zonder problemen verliep. De absentie van de cursisten tijdens de cursus was minimaal, ook in de Filipijnen. Dit laatste is opmerkelijk omdat bij cursussen in het land zelf de deelnemers gemakkelijker in hun deelname kunnen worden gestoord.

Voor IMTA was het de eerste keer dat gekozen werd voor een combinatiecursus, d.w.z. een deel in Nederland en een deel lokaal. Dit was besloten vanwege de aard van de cursusonderdelen. De onderdelen 'port and shipping management' maken gebruik van simulatoren die in ontwikkelingslanden niet aanwezig zijn en tevens is er in de Benelux een keur aan grote en kleine havens die zich uitstekend lenen voor werkbezoeken. Dit waren/zijn belangrijke redenen om dit deel van de cursus in Nederland te organiseren. Het onderdeel STWC'95 is nauwer verbonden met de lokale omstandigheden en mogelijkheden ter plaatse. Het is direct gerelateerd aan de uitvoeringscapaciteit van de PPA en de situatie in de Filipijnen. Derhalve werd ervoor gekozen om dit gedeelte in de Filipijnen te geven zodat de werkbezoeken en opdrachten direct gekoppeld konden worden aan de praktijk van de cursisten. Volgens IMTA is dit laatste zeer goed gelukt, en de evaluatierapporten van de cursisten bevestigen dit. De score op de vraag naar de relevantie van de cursus voor hun dagelijkse werk is hoog.

Een bijkomstig positief effect van het uitvoeren van een deel van de cursus in de Filipijnen was dat veel meer cursisten deelnamen dan de geraamde 20. Zoals boven gemeld waren er 44 geregistreerde deelnemers waarvan er 38 permanent aanwezig waren.

2.8 Doeltreffendheid

In onderstaande zullen enkele algemene observaties over de doeltreffendheid van de IMTA cursus worden gepresenteerd. De cursus is pas recentelijk afgesloten zodat er nog geen gegevens beschikbaar zijn over de effecten van de cursus. Afgaande op de positieve resultaten van de 'train the trainers' cursus van 1994 en de hoge waarderingscijfers van de deelnemers voor deze cursus, met name wat betreft relevantie van de inhoud voor hun dagelijkse werk, mag verwacht worden dat de cursus op korte en lange termijn positieve effecten zal hebben op het functioneren van de PPA staf en de organisatie als geheel. Dit zal ten goede komen aan de zeetransport sector in de Filipijnen en de economische ontwikkeling van het land.

De doelstellingen van de cursus vallen binnen die van het SBP programma en het Internationaal Onderwijs aangezien de cursus zich richt op de training van midden- en hoger kader van een overheidsinstelling met aandacht voor zowel staftraining als institutionele versterking. Dit laatste element was echter geen specifieke doelstelling van de cursus maar wordt bereikt via het PPA in-service trainingsbeleid. De cursisten worden ingeschakeld als 'resource persons' en trainers in echo seminars en workshops voor PPA collegae. Het selectiebeleid van de PPA zorgde ervoor dat terminal managers uit verschillende provinciehavens konden deelnemen en daardoor een grotere spreiding van de resultaten van de cursus te verwachten is. Ook de beslissing van de PPA om meer dan 40 deelnemers te selecteren voor het cursusdeel in de Filipijnen duidt erop dat de PPA deze training zeer serieus heeft genomen en optimaal van de mogelijkheden heeft geprofiteerd. Deze aanpak van de PPA en de zeer positieve instelling van de cursisten zijn aanwijzingen voor een doelmatig gebruik van de trainingsmogelijkheid.

Aan IMTA werd de vraag gesteld of ook deze cursus niet beter een 'train the trainers' karakter had kunnen hebben omdat daarmee de trainingsinspanning een 'multiplier effect' kan krijgen. Voor het onderdeel in Rotterdam is het antwoord op de vraag ontkennend. In 1994 heeft reeds een groep PPA stafleden een 'train the trainers' cursus gevolgd op de terreinen 'port management' en 'shipping management'. Dit heeft tot goede resultaten geleid m.b.t. trainingscapaciteit van PPA maar desalniettemin blijkt uit het verzoek van PPA dat die capaciteit nog niet toereikend is. Enerzijds vanwege de hoeveelheid mensen die getraind moet worden, anderzijds vanwege het ontbreken van geavanceerde trainingsinstrumenten. Bovendien vormen werkbezoeken aan goed georganiseerde en vooraanstaande werklocaties (dit geldt voor alle cursussen) een belangrijk didactisch en inhoudelijk onderdeel. Om deze redenen was een gewone training cursus voor Terminal Managers wel degelijk zinvol.

Voor het cursusdeel in de Filipijnen zijn zwaardere argumenten aan te voeren om die in de vorm van een 'train the trainers' vorm te gieten. Op korte termijn moeten veel PPA stafleden getraind worden/zijn in de STWC'95 regelgeving en voor de training is kennismaking met buitenlandse praktijken niet vereist. Echter, een 'train the trainers' cursus duurt langer en vergt idealiter begeleiding van de trainees door de trainers tijdens het opzetten en uitvoeren van eigen cursussen. Bovendien komt zo'n cursus niet tegemoet aan de korte termijn behoefte aan getraind kader. Bij projecten die zich bezighouden met institutionele versterking t.b.v. *human resource development* is altijd de cruciale vraag: waaraan geeft men prioriteit, aan het opbouwen van een lokale trainingscapaciteit die later zelf kader kan gaan trainen, of aan het trainen van kader waaruit men talent kan putten om geleidelijk een eigen capaciteit op te bouwen?

De summiere omschrijving van de doelstellingen van het SBP neigen naar het lenigen van ad hoc en korte termijn trainingsbehoeftes en het programma is niet opgezet als een instrument met als specifieke doel institutionele versterking. In die zin spoort de IMTA cursus met de opzet van het SBP. Anderzijds zien de onderzoekers als mogelijk risico van ad hoc trainingen dat in een omgeving met een grote vraag verzoeken voor soortgelijke of dezelfde trainingen met regelmaat zullen terugkeren. Dit is goed nieuws voor de trainingsinstituten die aan die vraag kunnen voldoen maar kan beperkend werken op de toegang tot het SBP voor andere instellingen. Om dit te voorkomen zou men kunnen pleiten voor een samenhang en afstemming tussen SBP cursussen die groepen van een en dezelfde organisatie trainen, de zg. groepscursussen en programma's die zich richten op institutionele versterking. In zo'n constructie zou

SBP zich richtten op 'volume training' en institutionele ontwikkelingsprogramma's op het versterken van lokale trainingscapaciteit.

In hoeverre was de IMTA cursus vraaggericht? De cursus was vraaggericht m.b.t. de inhoud omdat zij voldeed aan de trainingsbehoeftes zoals geformuleerd door PPA. De cursus was niet vraaggericht in de zin van 'geïnitieerd' door PPA. Het verzoek voor de training was het gevolg van een werkbezoek van een IMTA staf lid aan de PPA. In feite vormt de ontstaansgeschiedenis van de cursus een goed voorbeeld van een afstemming tussen vraag en aanbod in beider belang. PPA was geholpen met het aanbod en IMTA blij met de corresponderende vraag. Dit vormde een goede basis voor de uitwerking van de cursus en de goede implementatie van de trainingsactiviteiten. Dit werd nog versterkt door de goede ervaringen opgedaan in de eerdere samenwerking.

In feite volgde het ontstaan van de cursus het normale marktprincipe: het afstemmen van vraag en aanbod wordt bespoedigd door onderlinge contacten en het zaken doen wordt vergemakkelijkt door vertrouwen en goede relaties. De onderzoekers zien parallellen met de gang van zaken in andere IO programma's. Een aanzienlijk deel van de vraag is het resultaat van het aanbod, maar dat wil niet zeggen dat het niet voldoet aan een reële behoefte bij de ontvanger. Wel is er een tendens dat bepaalde instellingen steeds weer en steeds meer vraag genereren op basis van hun aanbod, geldende het principe '*success breeds success*'.

2.9 Doelmatigheid

In onderstaande zullen enige algemene observaties over de doelmatigheid van de IMTA cursus worden gepresenteerd. De kosten van de cursus lijken realistisch, in twee opzichten. De kosten per cursist zijn redelijk in vergelijking met andere SBP cursussen, en gebaseerd op kosten dekkende principes. IMTA ontvangt geen basissubsidie zodat alle kosten die samenhangen met de ontwikkeling van de cursus verdisconteerd moeten worden in de 'tuition fees'.

Op een hoger plan kan men vragen stellen over de doelmatigheid van de investering in deze cursus in verhouding tot investeringen in andere trainingen voor andere doelgroepen. Het beantwoorden van deze vraag valt buiten de competentie en opdracht van de onderzoeker. Van een gelijke aard is de vraag of het doelmatig is om alle SBP cursussen in Nederland te laten plaatsvinden. Het initiatief van IMTA om een deel van de cursus in de Filipijnen te organiseren wordt door de onderzoeker als zeer positief gezien, omdat het strookt met de eis van relevantie voor dat specifieke cursusonderdeel en het feit dat meer mensen kunnen profiteren van de training.

Het gewicht van diverse afwegingen bepalen voor een groot deel het antwoord op de vraag naar de doelmatigheid van een cursus. Uit didactische overwegingen kan men prioriteit geven aan een bepaalde lokatie voor het uitvoeren van de training, maar uit economische of politieke redenen zou men kunnen kiezen voor Nederland als lokatie van training. Ook zou een overweging kunnen zijn dat het onderhouden van hoogwaardige trainingscapaciteit in Nederland prioriteit verdient. Dit laatste zou volgens de onderzoekers pleiten voor een gericht ondersteunings- of toewijzingsbeleid naar de Nederlandse instellingen toe.

2.10 Belangen van IMTA

Voor IMTA is contractonderwijs een belangrijke bron van inkomsten. Het vertegenwoordigt ongeveer 30% van de begroting. Hiervan kan 15% toegeschreven worden aan internationaal onderwijs. Zoals boven reeds is aangegeven ontvangt IMTA geen basissubsidie uit OS gelden. Dit betekent dat de cursussen kosten dekkend moeten worden begroot, inclusief de ontwikkelingskosten. Deze laatste

kunnen beperkt worden door veel onderdelen uit reguliere trainingscursussen in het contractonderwijs te incorporeren.

IMTA vindt de toegestane bedragen voor de maandtoelagen van de cursisten te laag. IMTA beschikt over een beperkte accommodatie nabij de school zodat cursisten elders worden ondergebracht. Gezien de afstanden zijn zij maandelijks veel kwijt aan transportkosten. Een maandkaart voor het openbaar vervoer kost Dfl.90 per maand.

3. 'CASE STUDIE' VAN HET BEURZEN PROGRAMMA INTERNATIONAAL ONDERWIJS INSTITUTEN

3.1 *Het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO)*

Het BIO is gericht op het verbeteren van het functioneren van overheidsdiensten, particuliere ontwikkelingsorganisaties en midden- en kleinbedrijf, door middel van praktijkgerichte bijscholing. Deze vindt plaats in de vorm van hoogwaardige onderwijs en trainingsprogramma's op verschillend academisch niveau, om op deze wijze bij te dragen aan kennis- en capaciteitsopbouw. De beurzen die in het kader van het BIO beschikbaar worden gesteld, worden verleend aan 'mid-career professionals' van overheidsinstellingen en niet-gouvernementele organisaties in ontwikkelingslanden. De beurzen zijn bedoeld voor personen die reeds een relevante opleiding hebben voltooid en tenminste drie jaar in een functie werkzaam zijn. Voornaamste voorwaarden en criteria voor deelname aan een NFP/BIO beurs zijn de volgende. De kandidaat:

- dient een volledig ingevuld en ondertekend standaard formulier in waaruit blijkt dat de aanvraag ondersteund wordt door werkgever;
- bezit de nationaliteit van een van de in de landenlijst genoemde ontwikkelingslanden;
- heeft een relevante opleiding voltooid, praktijk ervaring, en is werkzaam in een vak of probleem gebied waarop de cursus zich richt;
- is werkzaam in een ontwikkelingsland in een ontwikkelings-relevante positie;
- is tijdens de fellowship periode voor de voorziene cursus geheel beschikbaar;
- beschikt over voldoende kennis in woord en geschrift van de taal waarin de cursus wordt gegeven;
- is niet ouder dan 40 jaar oud (mannen) of 45 jaar (vrouwen).

Het BIO is wereldwijd georiënteerd. Op enkele uitzonderingen na kunnen aanvragen uit de DAC landen worden ingediend voor financiering uit het BIO. De landen lijst wordt ieder jaar vastgesteld door de Minister. Het streven is er op gericht om 50% van de middelen te besteden aan beurzen voor cursisten uit Afrika.

(Bron: Programma Financieringsovereenkomst inzake het BIO. Ministerie van Buitenlandse Zaken/SAIL, december 1997)

3.2 *Geoinformatie en geo-informatica*

Computer systemen zijn in toenemende mate in staat om de fotogrammetrie, aardobservatie en cartografie te integreren. Samen met computer wetenschappen vormen deze de ondersteunende technologie voor een geïntegreerd proces, geo-informatica genoemd. Het vakgebied geo-informatica wordt door het ITC als volgt samengevat: *"Geo-informatics covers identification, of the necessary data sources and definition of the data-transformation processes needed to produce the required maps or other forms of geoinformation product. In this context, ITC also deals with the technical, institutional, and organizational infrastructure required to facilitate access to geographic information at affordable prices."* (Bron: ITC Brochure: Master of Science Degree Course 1998)

In andere woorden, geo-informatie betreft informatie over de relatie tussen objecten/verschijnselen en hun positie op aarde (b.v. urbanisering, kadaster, transport, milieu, landbouw, infrastructuur). Geo-informatica betreft het geheel aan data (-banken), processen en infrastructuur, dat nodig is om relevante, up-to-date, en kosten effectieve geo-informatie te produceren.

3.3 *Achtergrond en ontwikkeling van de cursus*

Het ITC heeft in de loop der jaren het aanbod van cursussen in geo-informatica aangepast. Hiermee boogde de instelling te reageren op veranderingen in beleid van overheden in landen, veranderingen in

3.4 Doelstelling van de cursus

De doelstelling van de "Master of Science Degree Course in Integrated Map and Geoinformation Production" (IGP2), wordt als volgt beschreven: "*Critical understanding of and competence in the handling and management of systems for the acquisition, processing, transmission and presentation of geoinformation*". (Bron: ITC Course Calendar Master of Science Degree Programme in Integrated Map and Geoinformation Production 1996)

3.5 Opzet van de cursus

De MSc cursus, zoals deze tot 1997 werd aangeboden, had een duur van 12 maanden. Het programma werd begonnen met ongeveer 11 weken gevorderd cursus onderwijs. Het onderwijs werd in 4 modules aangeboden, en omvat hoorcolleges, practica, workshops en zelf studie (onder begeleiding). Hierbij werd ook aandacht besteed aan training in ontwikkeling en management van onderzoek.

Het cursus programma werd vervolgd met de zg. Guided Study Topics van ongeveer 8 weken. Het doel van deze specialisatie in bepaalde onderwerp was "to gain in-depth knowledge about subjects related to the research work"; het bereidde de student voor op de onderzoekswerkzaamheden. De laatste 33 weken van het programma waren gericht op onderzoekswerkzaamheden en het schrijven van een thesis.

Voor meer gedetailleerde informatie over de opzet van de cursus wordt verwezen naar de "ITC Course Calendar Master of Science Degree Programme in Integrated Map and Geoinformation Production 1996".

3.6 Doelgroep van de cursus

De MSc cursus was bedoeld voor (1) staf van geo-informatie productie- en gebruikers organisaties, die met name betrokken zijn bij het ontwerp, implementatie, en uitvoering van geïntegreerde productie systemen voor planning, beheer en monitoring van de 'human environment', en (2) voor staf van organisaties die cursussen en onderzoeksprojecten in geo-informatica uitvoeren.

De toelatingseisen voor het MSc programma zijn als volgt samen te vatten: de cursist diende het ITC Postgraduate diploma cursus in "Integrated Map and Geoinformation Production" (IGP3) ofwel in "Cartography" (CAR3) of wel in "Photogrammetrie" (PHM3) te hebben afgerond. Dit diploma diende niet langer dan drie jaar geleden te zijn behaald, met hoge cijfers (minstens een gemiddelde van 75% voor alle beoordeelde onderwerpen). Kandidaten met een equivalente opleiding kwamen eveneens voor toelating in aanmerking. Het besluit voor toelating tot het MSc degree programma werd genomen door de Course Board, waarbij de beste kandidaten werden geselecteerd op basis van het aantal beschikbare plaatsen.

In 1995 participeerden er in totaal 16 studenten, waaronder 3 vrouwen. Hiervan studeerden er 12 met een NFP beurs. De cursisten waren afkomstig uit Bangladesh, Bolivia, China, Colombia, Cuba, Ecuador, Ghana, India, Iran, Kenya, Nigeria, Filipijnen, Spanje, Tanzania, Tunesië (2). In 1996 participeerden er in totaal 11 studenten (geen vrouwelijke deelnemers). Hiervan studeerden er 7 met een NFP beurs. De cursisten waren afkomstig uit Ghana, Jamaica, Kenya, Libië, Sri Lanka, Taiwan, Tanzania, Thailand, Zambia, Zimbabwe. In 1997 participeerden 17 studenten in het nieuwe MSc programma, waaronder 2 vrouwen. Hiervan studeerden er 14 met een NFP beurs. De cursisten waren afkomstig uit Bangladesh, China, Colombia, Ecuador (2), Ethiopië (2), Ghana, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Syrië, Tanzania, Tunesië, Uganda, en Zambia (2).

3.7 Begroting

De 'course fee' voor de Master of Science cursus bedroeg Dfl. 26,500 in het academisch jaar 1995/1996.

3.8 Interne evaluaties en externe 'reviews'

Interne evaluaties

Het ITC organiseert standaard de z.g. "end-of-course evaluations" onder de cursisten. In onderstaande alinea's worden de belangrijkste bevindingen van de evaluaties van het cursusonderdeel van de MSc/post-graduate cursus van de afgelopen jaren (1993-1996) behandeld (*het thesis gedeelte van de MSc cursus is niet groepsgewijs geëvalueerd*). Het betreft derhalve interne evaluaties van de cursus voordat deze in 1996/1997 aangepast werd.

De cursus in zijn geheel werd in de loop der jaren in het algemeen positief gewaardeerd door de cursisten. De doelstellingen waren volgens de cursisten duidelijk geformuleerd, en werden relevant geacht voor de toekomstige functie. Ook was men in het algemeen positief over de wijze waarop het theoretische vakken en practica werden verzorgd. Een aantal studenten was minder tevreden over de studie belasting, en de volgorde van vakken en practica. Ook werden enige kanttekeningen geplaatst bij de wijze van examineren.

Volgens de onderzoekers zijn specifieke opmerkingen en aanbevelingen van studenten ter verbetering van de cursus duidelijk geïntegreerd in de nieuwe opzet van de cursussen. Dit betrof o.a. de behoefte aan meer practica, activiteiten om het leerproces te ondersteunen, richtlijnen voor de doorstroom naar de MSc cursus, de verschillende niveaus en achtergronden van studenten, en de hieraan gerelateerde behoefte aan integratie/specialisatie en basis vakken. De nieuw ontwikkelde Professional Masters Degree Course, die vorig jaar voor het eerst werd aangeboden, is in dit opzicht zeer positief geëvalueerd door de studenten.

Externe 'reviews'

In deze paragraaf worden de belangrijkste, voor de 'case' studie relevante geachte, bevindingen gepresenteerd van twee externe 'reviews' die het ITC betreffen: de "International Review Committee" en de "Review International Education in the Netherlands" door de WAR. Opgemerkt dient te worden dat de visitaties betrekking hebben op het ITC als instelling; de conclusies en aanbevelingen worden op het niveau van de organisatie en vakgroepen geformuleerd, en niet op het niveau van afzonderlijke cursussen.

In 1993 is het ITC gevisiteerd door het "International Review Committee". De commissie heeft in haar rapport een aantal belangrijke conclusies en aanbevelingen gepresenteerd ten aanzien van de missie van het ITC, de daartoe in te zetten middelen (onderwijs, onderzoek, en consultancy), de organisatie, en de kwaliteit van het onderwijs (het aantal cursussen, onderwijs methoden, wijze van examineren, studie belasting, en kwaliteitsbewaking van de cursussen). De commissie constateerde een gebrek aan samenwerking tussen vakgroepen, resulterend in o.a. overlap van cursussen over dezelfde onderwerpen, georganiseerd door verschillende vakgroepen, en het gebrek aan uniforme procedures voor kwaliteitscontrole. Ook werd opgemerkt dat de centrale directie weinig invloed leek te hebben op het beleid van de verschillende vakgroepen, en dat de tendens bestond dat ITC uiteen zou vallen in drie kleine instellingen ("mini-ITC's"). De commissie deed de aanbeveling de management structuur van de organisatie te herzien.

De Wetenschappelijke Advies Raad voor het Internationaal Onderwijs (WAR) heeft in haar onderzoek naar zes IO instellingen ("Review International Education in the Netherlands", mei 1997) beoordeeld in hoeverre het ITC opvolging heeft gegeven aan de conclusies en aanbevelingen van de "International Review Committee" van 1993.

De WAR constateert dat het ITC sinds de visitatie in 1993 een belangrijke aanzet tot veranderingen in onderwijs, onderzoek en advisering programma heeft gegeven. Op het gebied van onderwijs zijn op centraal en decentraal niveau beslissingen genomen om Post Graduate Diploma cursussen te vervangen door Professional Masters programma's; MSc programma's aan te passen en het aantal terug te brengen; onderwijs training voor staf tot een regulier onderdeel van stafontwikkeling te maken; een formeel systeem van studie belasting te introduceren; en experimenten met afstandsonderwijs en computer technologie te bevorderen.

De WAR concludeert dat, op basis van deze beslissingen, de drie vakgroepen van het ITC de activiteiten portfolio inmiddels herzien hebben, of hier nog mee bezig zijn. Over de Vakgroep Geo-informatica merkt de WAR het volgende op: "Department I is to be commended for its major effort in revising the whole of their educational research and consultancy set up. They have implemented a thorough reorganisation, including new staff appointments, fundamental redesign of the courses on offer, setting up of an accountability structure etc. On the negative side the Committee noted a certain acquiescence with the apparently poor prospects for interdepartmental cooperation with ITC and not to mention at all about prospects for MSc education jointly with universities." (p.42).

Volgens de WAR kan het effect van de genomen maatregelen pas op termijn (d.w.z. na implementatie) beoordeeld worden. De WAR plaatst echter al een aantal belangrijke kanttekeningen: "The impression that we got was that the risk of ITC falling apart in three mini-ITC's has increased, especially so because the efforts undertaken at central management level to co-ordinate vital issues like institute-wide quality control, the type and number of programmes on offer for the future, co-operate or not with universities in setting up joint educational MSc programmes have not so far had a visible effect at the work floor." (p. 43-44).

De WAR concludeert dat er, ondanks de in gang gezette verbeteringen op het niveau van de divisies en vakgroepen, op het niveau van de instelling belangrijke aandachtspunten voor de toekomst van het ITC zijn blijven liggen. Gezien het beperkte mandaat van de WAR ten aanzien van de betreffende 'review', doet men geen harde aanbevelingen over het toekomstig management van het ITC. Wel wordt aangeraden op korte termijn aandacht te besteden aan de ontwikkeling en instituuits-brede versterking van consistente en transparante procedures voor kwaliteitsbewaking. Ook wordt opgemerkt dat men het onderscheid tussen de vakgroepen/vakgebieden Geo-informatica, Landresources/Urban Sciences en Earth Resources Survey niet zinvol acht, " (...) because one depends on the other. Synergetic effects can easily be performed in a matrix organisation, or, to say it the other way around, the very good possibilities of ITC to offer modern, advanced International Education, will not be exploited." (p. 45). De WAR doet de aanbeveling om niet later dan in 1999 een volgende visitatie van het ITC te laten plaats vinden.

3.9 Doeltreffendheid

Zoals opgemerkt in paragraaf 1.4 zijn er geen externe cursus evaluaties of ander onafhankelijk bronnen materiaal beschikbaar om de doeltreffendheid van de MSc cursus te kunnen analyseren. Derhalve zal volstaan worden met het presenteren van enige algemene observaties over doeltreffendheid van de cursus. De beschikbare interne evaluaties van (het cursus gedeelte van) de MSc cursus geven blijk van een positieve waardering van de cursus als geheel door de deelnemers. Ook de relevantie van de cursus voor de functie van de deelnemers wordt positief beoordeeld. Afgaande op de resultaten van de interne evaluaties mag verwacht worden dat de cursus positieve effecten zal hebben op het functioneren van individuele cursisten. De nieuwe cursus, die in 1996/1997 van start is gegaan, dient nog duidelijker in de behoefte aan gespecialiseerde staf in onderzoek en systeem ontwikkeling te voorzien.

Ofschoon er geen 'tracer' studies worden uitgevoerd, bewaakt de Vakgroep Geo-informatica op verschillende andere manieren de kwaliteit en relevantie van de cursussen. Voor iedere cursus is een z.g. "Course Board" ingesteld, die verantwoordelijk is voor het ontwikkelen, voorbereiden, monitoren en

evalueren van de cursus. De veranderende vraag uit het veld wordt op diverse manieren in kaart gebracht. Het ITC signaleert veranderingen in productie organisaties, technologie en beleid door middel van consultancies, het uitgebreide alumni netwerk, de in de cursus participerende studenten, internationale fora, en overleg met het DGIS. Na analyse worden nieuwe inzichten in cursussen geïntegreerd. Waardering van bepaalde wijzigingen ten aanzien van oriëntatie en inhoud, alsook het beoordelen van de nieuwe cursussen zelf gebeurt zowel extern als intern. Belangrijke externe bewaking vindt plaats d.m.v. de z.g. 'executive seminars' (ondersteund door het DGIS), en internationale conferenties (zoals de Cambridge Commonwealth Conference). Hierbij wordt ook gebruik gemaakt van questionnaires. Interne bewaking vindt plaats d.m.v. evaluaties door studenten en staf.

Bovengenoemde instrumenten voor bewaking van kwaliteit en relevantie dragen volgens de onderzoekers bij aan de doeltreffendheid van de cursus. Van belang is ook dat het ITC bij selectie van cursisten voor deelname aan een specifieke cursus duidelijk rekening houdt met behoeften van de organisatie waaruit de cursist afkomstig is.

In inhoudelijk opzicht is de cursus dan ook vraaggericht te noemen: het monitoren van de veranderende vraag heeft, zoals in paragraaf 3.3 beschreven, geleid tot belangrijke veranderingen in het cursus aanbod van ITC in geo-informatica. Positief in dit opzicht zijn ook de bevindingen van de WAR in 1997. De WAR merkt op dat het nieuwe programma ontwerp van het ITC, met verschillende studierichtingen voor Professional Masters en MSc studenten, na een aantal maanden van gezamenlijke onderwijsprogramma's, een belangrijke verbetering is ten opzichte van de oude praktijk waarin alle studenten dienden te beginnen met het eenjarig Post-Graduate Diploma (PGD) programma (zie ook paragrafen 3.3 en 3.8). Een andere verbetering is dat studenten bij de aanvang van de cursus al duidelijkheid hebben of zij tot het MSc of PM zijn toegelaten.

De doelstelling van de MSc cursus is voornamelijk in termen van kennis en vaardigheden in relatie tot het vakgebied geo-informatica gedefinieerd. De diverse onderwijs programma's die door het ITC worden aangeboden op het gebied van geo-informatica dragen derhalve bij aan 'human resource development' in dit vakgebied. De bijdrage aan de opbouw en versterking van instellingen in ontwikkelingslanden kan slechts beperkt zijn, aangezien het BIO zich met name richt op individuele trainingen, waarbij cursisten uit verschillende organisaties, en uit verschillende landen afkomstig zijn. Bovendien schrijven de richtlijnen van het BIO programma voor dat per cursus niet meer dan twee deelnemers uit het zelfde land kunnen deelnemen. Desalniettemin tracht het ITC binnen de richtlijnen bij te dragen aan capaciteitsopbouw binnen instellingen, door per jaar bij de selectie van cursisten rekening zoveel mogelijk rekening te houden met eerdere deelnemers uit een organisatie en land.

3.10 Doelmatigheid

In onderstaande zullen enige algemene observaties over de doelmatigheid van de ITC cursus worden gepresenteerd. Een meer systematische analyse van de doelmatigheid van de cursus (met aandacht voor aspecten als de prijskwaliteit verhouding, en de interne bekostigingssystematiek van de 'course fee') bleek, gezien de beschikbare tijd en bronnen materiaal, niet mogelijk.

De hoogte van de 'course fees' voor de cursussen onder het NFP, en de basis subsidie die het ITC ontvangt worden vastgesteld op basis van afspraken met respectievelijk het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Het ITC heeft aangegeven dat bij het bepalen van de 'course fee' een aantal factoren wordt meegerekend, zoals de totale studie last van de studenten, de didactische aanpak (werken in kleine groepen, praktijkgerichtheid), extra begeleiding en aandacht voor zwakkere studenten, aangepaste literatuur, infrastructuur etc. Veel van deze kosten hebben betrekking op het tegemoet komen aan de specifieke eisen van een heterogene, internationale doelgroep, en de specifieke aandacht die dit vanuit de instelling vereist. Het ITC wijst in dit opzicht op het feit dat men door de intensieve begeleiding het uitval percentage in de cursus heeft weten te beperken tot gemiddeld 5 à 10 %. Het is echter niet duidelijk aan te geven in hoeverre alle cursus kosten die samenhangen met het ontwikkelen en aanpassen van de cursus verdisconteerd zijn in de course fee, dan wel gefinancierd worden uit de basis subsidie.

Vanwege het specifieke karakter van de doelgroep en gerelateerde aanpak, maar ook vanwege een andere inhoudelijke oriëntatie laat de ITC cursus zich moeilijk vergelijken met reguliere opleidingen aan Nederlandse universiteiten. (De huidige cursus dient in dit opzicht niet verward te worden met de MSc cursus "Geographic Information Systems for Rural Applications" die de Landbouw Universiteit Wageningen in samenwerking met het ITC aanbiedt. De GIS opleiding verschilt inhoudelijk van de bovengenoemde cursus in geo-informatica). Opgemerkt dient te worden dat de MSc cursus in samenwerking met de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Utrecht, en de Universiteit Twente wordt gegeven.

De hoogte van course fee van de huidige MSc cursus (nieuwe opzet 1997/1998) blijkt vergelijkbaar met soortgelijke internationale opleidingen in geo-informatica in het buitenland (UK, USA). Binnen de categorie van specialistische MSc opleidingen die technologie en computer wetenschappen combineren, is de hoogte van de course fee van de ITC cursus eveneens vergelijkbaar met de overige BIO cursussen.

In relatie tot doelmatigheid is het ook van belang om op een hoger niveau het totale cursus aanbod in geo-informatica te bezien. Het feit dat het huidige cursus aanbod, met een differentiatie van opleidingen op diploma, Professional Masters, MSc en PhD niveau, is afgestemd op specifieke vragen en behoeften vanuit organisaties kan als doelmatig worden beschouwd. Dit geldt tevens voor de huidige praktijk waarin de basis cursussen in geo-informatica worden gegeven aan regionale zuster instellingen van het ITC.

Bij de analyse van doelmatigheid dient op het niveau van het ITC als geheel een belangrijke conclusie van de WAR te worden meegenomen. De WAR constateert dat ondanks het feit dat de reorganisatie een positieve bijdrage heeft geleverd aan het oplossen van problemen op het niveau van de divisies en vakgroepen, er op het niveau van de instelling als geheel nog belangrijke institutionele tekortkomingen zijn: (...) there has been a lack of institute-wide vision and policy enforcement on major issues like internal quality control and cooperation with external parties, i.c. the Dutch universities, for the joint development of MSc programmes meeting recognised and controllable standards of academic learning." (p.44). De WAR concludeert dat de sterke tendens tot decentralisatie "overall" beoordeling van de kwaliteit van het onderwijs aan het ITC verhindert. De interne organisatie structuur van het ITC, en de daarmee samenhangende bevoegdheden op centraal en decentraal niveau ten aanzien van onderwijs, onderzoek en consultancy activiteiten, blijft derhalve een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst.

3.11 Punten van aandacht

Het ITC signaleert een aantal trends en ontwikkelingen die van belang zijn voor het IO beleid. Men constateert 1) een beperkte impact van het BIO in relatie tot capaciteitsopbouw als gevolg van de huidige richtlijnen van het NFP, 2) een behoefte aan opleidingen van kortere duur (in de vorm van modules), 3) een behoefte aan flexibiliteit in het onderwijs aanbod, 4) een behoefte aan bredere graden (meer gericht op brede oriëntatie, minder gericht op specifieke vakgebieden), 5) mogelijkheden voor afstandsonderwijs, en 6) mogelijkheden voor 'cost-sharing arrangements' (zendende land financiert reis- en verblijfskosten). Deze behoeften en mogelijkheden pleiten voor flexibilisering van het onderwijs aanbod, en het zoeken naar mogelijkheden voor het aanbieden van pakketten gericht op specifieke vragen en behoeften. De huidige condities van het BIO binnen het NFP bieden daartoe slechts in beperkte mate ruimte.

4. 'CASE STUDIE' VAN HET SAIL PROJECTEN PROGRAMMA

4.1 Het SAIL Projecten Programma

Doelstelling

De doelstelling van het SPP is tweeledig:

- een bijdrage te leveren aan een duurzame ontwikkeling, verbetering en versterking van het algehele functioneren van instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder 'post-graduate training' en 'higher professional education' en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek.
- een bijdrage te leveren aan het vergoten van de kwaliteit en kwantiteit van geschoold kader ('human resources development').

Modaliteiten

In het kader van het SPP worden projecten uitgevoerd door IO instellingen en instellingen die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs. Regelmatig voorkomende activiteiten in projecten die in het kader van SPP worden uitgevoerd zijn: curriculumontwikkeling; training van trainers; ontwikkeling van onderwijs ondersteunend onderzoek; consultancy skills development; 'outreach' activiteiten; managementontwikkeling; ontwikkeling van informatie en communicatie technologie; ontwikkeling van infrastructuur ten behoeve van de duurzaamheid van het project.

Doelgroep

Het SPP richt zich op instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder 'post-graduate training' en 'higher professional education' en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek.

Landen

De SPP projecten kunnen worden uitgevoerd in landen en regio's, waarvoor Nederland in het kader van ontwikkelingssamenwerking een landen- of regiobeleid heeft geformuleerd. Er is (nog) geen specifieke landen lijst voor het SPP samengesteld.

4.2 Doelstellingen van het project

Het project document beschrijft de - middellange termijn- doelstellingen van het Sana'a University Support (SUS) II project als volgt:

Capaciteits opbouw ten behoeve van het water programma van Civil Engineering Department (CED)

- training van docenten op PhD niveau;
- training van senior staf in onderwijs technologie (Training van Trainers);
- 'in-house' training in ontwikkeling van programma's voor toegepast onderzoek;
- oprichting van een divisie voor water en milieu techniek;

Versterken van het water onderwijs programma van CED

- versterken van het under-graduate (BSc) programma;
- implementatie van het curriculum zoals ontwikkeld in fase 1 (toevoegen van meer onderdelen over water, en een specialisatie in water en milieu techniek);
- ontwikkelen en implementeren van het graduate (MSc) programma in water en milieu technologie;

Versterken van capaciteit in toegepast onderzoek in het CED

- 'in-house' training van laboratorium staf;
- creëren van een basis en omgeving voor activiteiten in toegepast onderzoek;
- oprichten van een nucleus in toegepast onderzoek in water.

4.3 Activiteiten van het project

Binnen het SUS II project waren de volgende activiteiten gepland:

Training van staf

- PhD training voor 5 stafleden;
- MSc training voor 3 stafleden;
- Diploma cursus voor 2 stafleden;
- ToT voor 6 stafleden.

Versterken van het water programma en curriculum ontwikkeling

- Ondersteuning aan het under-graduate programma van Division of Water and Environmental Engineering (DWEE). Dit betreft assistentie bij de uitvoering van het nieuw ontwikkelde curriculum gedurende drie jaar; ontwikkeling en implementatie van les materiaal voor verschillende gespecialiseerde cursussen over water.
- Ondersteuning van het graduate programma van DWEE. Dit betreft assistentie en op verzoek participatie in ontwikkeling en uitvoering van curricula en syllabi; ontwikkeling en 'up-daten' van les materiaal voor de verschillende gespecialiseerde cursussen over water; ontwikkeling, implementatie en doceren van het MSc water en milieu programma; opzetten en begeleiden van thesis activiteiten van studenten.

Doceren

In principe zouden de Jemenitische en buitenlandse staf, aangesteld aan de universiteit, doceren. Bij aanvang van nieuwe activiteiten was ondersteuning voorzien in:

- het doceren van gespecialiseerde cursussen over water (keuze vakken in water in 5^e jaar van het BSc programma en specialisaties in water in het MSc programma);
- project werk van studenten (5^e jaar van het BSc programma);
- onderzoek en thesis activiteiten als onderdeel van het MSc programma.

Toegepast onderzoek

Toegepast onderzoek zal worden uitgevoerd door DWEE staf, ondersteund door de volgende activiteiten:

- laboratorium en computer apparatuur;
- advisering ten aanzien van organisatorische structuur;
- ondersteuning in onderzoeksprogramma's voor studenten;
- ondersteuning in acquisitie en voorbereiding van toegepast onderzoek;
- ondersteuning in documentatie en publicaties;
- assistentie bij nationale en internationale netwerk activiteiten.

Bibliotheek en documentatie

Versterking van de bibliotheek door aanschaf van:

- additionele boeken en periodieken over water techniek;
- basis apparatuur;
- onderzoek gerichte documentatie.

4.4 Inputs en begroting van het project

De begroting van het project bedraagt in totaal Dfl. 5.000.000 (inclusief inflatie correctie en onvoorzien ad.Dfl. 448.000). De eigen bijdrage van de Jemenitische overheid aan het project bedraagt Yemenitische Rialen (YR) 10.000.000. Het project voorstel voorzag de volgende inputs voor de uitvoering van de activiteiten.

Personele input Nederlandse deskundigen (Dfl. 2.629.499)

Lange missies:

- 1 deskundige hydraulica/water resources (2.5 jaar)
- 1 deskundige sanitatie/milieu (3 jaar)

Korte missies:

- 3 missies deskundigen hydraulische techniek/irrigatie
- 5 missies deskundigen water resources
- 4 missies deskundigen sanitatie
- 4 deskundigen water onderzoek

Project coördinatie:

- 6 missies project directeur

Personele input buitenlandse deskundigen en lokaal personeel (Dfl. 346.000)

Senior deskundigen uit de regio (1992-1996)

- 1 project assistent (1992-1997)

Apparatuur/materiaal (Dfl. 346.000)

Apparatuur/materiaal voor onderwijs en onderzoek, bibliotheek, en ter ondersteuning van het project.

Staf training (Dfl. 955.000)

- 2 beurzen voor Diploma cursus
- 3 beurzen voor MSc cursus
- 5 beurzen voor PhD cursus
- 6 beurzen voor ToT
- BSc veldwerk

Operationele kosten (Dfl. 275.000)

Operationele en onderhoudskosten auto's, kantoor kosten, 'consumables', etc.

4.5 Context van het project

De bilaterale samenwerking tussen Nederland en Jemen heeft zich van oudsher intensief gericht op de water sector in Jemen. Eind jaren tachtig ondersteunde Nederland ten minste 7 projecten in de water en sector in Noord Jemen, uitgevoerd door organisaties als DHV, Euroconsult en TNO. Er was tevens een advies commissie opgericht ter ondersteuning van de samenwerking in deze projecten.

Fase I van het SUS project (1989-1992) richtte zich met name op de urgente behoefte aan training van lokaal kader op het gebied van water. Ook werd een begin gemaakt met capaciteitsopbouw binnen de Universiteit van Sana'a, de uitvoerende instelling in Jemen. Verschillende informanten en documentatie wijzen op de zeer beperkte deskundigheid op het gebied van water dat binnen de universiteit beschikbaar was. Men moest veelal 'from scratch' beginnen met de opbouw van capaciteiten in training, onderwijs, onderzoek, en gerelateerde faciliteiten. Capaciteitsopbouw in een dergelijke context vereiste derhalve een lange termijn perspectief en lange termijn aanpak, hetgeen zich vertaald heeft in drie project fasen.

Fase II van het SUS project (1992-1997) richtte zich op verdere versterking van de capaciteiten van de universiteit op het gebied van water en milieu. In relatie tot de project context is het van belang om een aantal positieve en negatieve factoren te noemen die een rol hebben gespeeld bij de uitvoering van fase II. Positieve factoren die een rol hebben gespeeld zijn:

- beschikbaarheid van fondsen voor training van studenten (met name vanuit de door donoren ondersteunde projecten in de water en milieu sector);
- positieve houding van de Universiteit van Sana'a ten aanzien van het project;
- beschikbaarheid van core staf in water en hydraulische techniek;
- beschikbaarheid van geschikte gebouwen en laboratoria;
- voldoende beschikbaarheid van financiering voor SUS II;

de keuze voor een PhD opleiding in Delft en New Castle meer controle blijven uitoefenen op de voortgang, de keuze van het onderzoeksonderwerpen, en vooral ook de inzet van de PhD studenten in het onderwijs en onderzoeksprogramma in Sana'a. Dit heeft een belangrijke meerwaarde gehad voor het totale SUS project. De meerwaarde is met name bereikt door het zgn. "sandwich model" waarvoor is gekozen. Hierdoor konden de PhD studenten tijdens hun veld onderzoek in Jemen het onderzoeksprogramma in Sana'a inhoud geven, en konden de MSc studenten worden ingezet en begeleid in het kader van het PhD onderzoek. Bovendien zijn de PhD studenten de laatste jaren in toenemende mate als lecturer ingezet bij de uitvoering van het diploma/MSc programma, waardoor zij tegelijkertijd zijn voorbereid op hun taak als docent. Dit alles zou niet of nauwelijks mogelijk zijn geweest indien voor een PhD opleiding zou zijn gekozen op een regionale universiteit waar programma's veel strakker zijn georganiseerd, en minder aandacht aan onderzoek wordt besteed.

Kosten

Zowel de evaluatie missie als de onderzoekers menen dat de kosten voor de uitvoering van de verschillende activiteiten in het project relatief hoog zijn (zie "inputs"), vooral wanneer kosten per unit (succesvolle studenten in de Diploma/MSc cursus) worden gerekend. Opvallend zijn de budget posten "personele inzet Nederlandse en buitenlandse deskundigen" en "staf training". In het project is gekozen voor een aanpak waarin (1) het versterken en implementeren van onderwijsprogramma's en onderzoek, en (2) het trainen van staf, tegelijkertijd werden uitgevoerd. Deze aanpak vereiste de inzet van relatief veel buitenlandse deskundigen, maar werd gerechtvaardigd door de urgente behoefte aan onderwijs programma's, en het gebrek aan beschikbaarheid van lokale staf.

De externe evaluatie stelt echter dat unit kosten, die hoger zijn dan de alternatieven in het buitenland, gerechtvaardigd zijn indien *"part of the costs represent an investment in sustainability of the programs, with a reasonable expectation that on the long run courses can be implemented for 100% by Sana'a University staff, are at reduced cost level."* Ten aanzien van duurzaamheid wordt geconcludeerd dat ofschoon het project heeft bijgedragen tot het versterken van de duurzaamheid van programma's, er ook een aantal punten van zorg zijn. De lage salarissen voor universitaire staf, als gevolg van de ernstige economische recessie in Jemen, en de noodzaak tot het genereren van inkomsten buiten de universiteit bedreigen de duurzaamheid van de programma's ontwikkeld onder SUS (met name de diploma en MSc cursussen).

De derde fase van het SUS project beoogt een belangrijke bijdrage te leveren aan de duurzaamheid van activiteiten, d.m.v. het oprichten van een Training en Research centrum. Dit centrum moet staf in de gelegenheid stellen binnen de structuur van de universiteit additioneel inkomen te verwerven d.m.v. contract onderzoek en trainingen. De haalbaarheid van het centrum zal nader onderzocht en aangetoond moeten worden in de vervolgfase. De derde fase dient volgens de evaluatie tevens te investeren in het versterken van relaties met Jemenitische organisaties in de water en milieu sector, om de onderwijs programma's te promoten.

Uitvoerende capaciteiten

Ten aanzien van de planning en uitvoering van project activiteiten merkte de externe evaluatie op dat de diverse cursussen (inclusief de inzet van buitenlandse deskundigen) goed georganiseerd waren, en volgens planning zijn uitgevoerd. Vertraging in de uitvoering van activiteiten heeft, zoals gezegd, voornamelijk plaats gevonden in relatie tot de PhD trainingen. Deze vertraging heeft duidelijk consequenties gehad voor de uitvoerende capaciteiten met betrekking tot onderwijs en onderzoek. De externe evaluatie constateert dat de capaciteit van academische staf die door de Universiteit van Sana'a wordt ingezet, nog niet voldoende is om de training programma's uit te voeren zonder hulp van buiten af. De verwachting is dat de staf capaciteit op sterkte zal komen wanneer de junior staf zal terug keren na afronding van hun PhD programma. De duurzaamheid van project activiteiten op langere termijn is in dit verband al genoemd.

Volgens de externe evaluatie is de institutionalisering van het project een ander punt van zorg. De coördinatie en uitvoering van project activiteiten is in fase I en II met name de verantwoordelijkheid van 'expatriate' staf geweest. De verantwoordelijkheden van de Universiteit van Sana'a ten aanzien van het project zijn onduidelijk, en er is geen aandacht is geweest voor de overdracht van taken en

verantwoordelijkheden naar lokale staf. Het formaliseren van het DWEE binnen de universitaire structuur is een vrij moeizaam proces geweest. De formalisering heeft pas recent plaats gevonden. Het succes van de vervolgfase zal daarom met name afhangen van een goede overdracht van taken en verantwoordelijkheden naar lokale staf, binnen een duidelijke universitaire structuur.

4.9 Samenvatting en conclusies

In de bilaterale samenwerking tussen Nederland en Jemen was de water sector van oudsher een belangrijke prioriteit. De urgente behoefte aan Jemenitisch geschoold kader in de water en milieu sector in Jemen stond centraal bij formulering van het SUS I project (1989-1992) door het IHE. Het belang van het institutionaliseren van de programma's, en het versterken van het BSc programma is met name vanuit het DGIS benadrukt.

Het SUS I project, uitgevoerd door het IHE en de Universiteit van Sana'a, richtte zich op de urgente behoefte aan training van lokaal kader op het gebied van water en milieu, en op capaciteitsopbouw binnen de universiteit. Vanwege de zeer beperkte deskundigheid die binnen de universiteit beschikbaar was, moest men veelal 'from scratch' beginnen. Capaciteits opbouw op gebied van training, onderwijs en onderzoek vereiste derhalve een lange termijn perspectief en aanpak, resulterend in drie project fasen.

De belangrijkste doelstellingen van het SUS II project (1992-1997) richtten zich op (1) capaciteitsopbouw ten behoeve van het water programma van het CED, (2) versterken van het water onderwijs programma van CED, en (3) versterken van capaciteit in toegepast onderzoek in het CED. De belangrijkste activiteiten die zijn uitgevoerd waren training van staf, het versterken van het water programma en curriculum ontwikkeling, doceren, het ontwikkelen en ondersteunen van toegepast onderzoek, en het ondersteunen van bibliotheek en documentatie.

De uitvoering van fase II werd beïnvloed door een aantal positieve en negatieve externe factoren. Positieve factoren waren de beschikbare fondsen van donoren voor trainingen, de positieve houding van de universiteit, en de sterke 'commitment' van IHE staf. Negatieve factoren waren de ernstige economische recessie (met drastische gevolgen voor salarissen van universitaire staf), en de beperkte beschikbaarheid van Jemenitische staf.

Ten aanzien van doeltreffendheid kan geconcludeerd worden dat het SUS II project succesvol is uitgevoerd. Het merendeel van de geplande resultaten is binnen de project periode bereikt. De externe evaluatie is positief ten aanzien van het curriculum en ontwikkelde les materiaal van het BSc programma en Diploma/MSc cursus. Ook werden drie korte cursussen uitgevoerd, die als succesvol werden beoordeeld. De externe evaluatie is ook zeer positief over de manier waarop het project toegepast onderzoek heeft gestimuleerd. Daarnaast is een uitgebreid staf trainingsprogramma uitgevoerd op Diploma, MSc en PhD niveau. Dit programma was afgestemd op benodigde staf capaciteit in de toekomst. Om verschillende redenen heeft het PhD trainingsprogramma echter vertraging opgelopen. Dit heeft tot gevolg dat het Diploma/MSc programma nog niet zonder hulp van buitenlandse deskundigen kan worden voortgezet.

Ten aanzien van doelmatigheid wordt het volgende geconcludeerd. De personele inputs die door IHE zijn ingezet tijdig en effectief geweest. De materiële inputs die onder het project zijn ingezet hebben het DWEE tot een goed geëquipeerde divisie gemaakt. De kosten van de verschillende activiteiten in het project zijn relatief hoog te noemen, vooral wanneer kosten per unit (succesvolle studenten in de diploma/MSc cursus) worden gerekend. De kosten per unit, die hoger zijn dan de alternatieven in het buitenland, zouden gerechtvaardigd zijn indien een deel van de kosten als investering in de duurzaamheid van programma's vertegenwoordigd, en dat in de toekomst de universiteit de cursussen volledig zelf kan draaien tegen gereduceerde kosten. Ofschoon het project wel reeds een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het versterken van duurzaamheid van project, blijven er ook een aantal punten van zorg. Dit geldt tevens voor de institutionalisering van het project. De derde fase beoogt een

belangrijke bijdrage te leveren aan de duurzaamheid van activiteiten, d.m.v. het oprichten van een Training en Research centrum.

Het SUS II project heeft een duidelijke bijdrage geleverd aan de doelstellingen van het Nederlandse ontwikkelingssamenwerking beleid ten aanzien van Onderwijs en Training in het algemeen, en IO en SPP in het bijzonder. Het project heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan capaciteits opbouw van de CED. Er is een uitgebreid trainingsprogramma voor de CED staf uitgevoerd op diploma, MSc en PhD niveau, het onderwijs aanbod in water en milieu is verbeterd en uitgebreid, en capaciteiten op het gebied van toegepast onderzoek zijn versterkt. Ook heeft het project een bijdrage geleverd aan het vergroten van de kwaliteit en kwantiteit van geschoold kader in Jemen.

De externe evaluatie van het SUS II project concludeerde dat de inhoud van uitgevoerde cursussen en onderzoeksonderwerpen zeer relevant was voor de water en milieu sector in Jemen. Ook sluit het project nauw aan bij de doelstellingen van de Jemenitische overheid in relatie tot water en milieu sector.

BIJLAGE

BIJLAGE 1 OVERWEGINGEN TEN BEHOEVE VAN DE SELECTIE VAN 'CASE STUDIES'

Overwegingen in termen van representativiteit en inhoud

Het is bij de selectie van trainingen en projecten van belang te streven naar representatieve case-studies om een a-typische selectie te vermijden. Bij selectie van *trainingen* dient rekening te worden gehouden met de verschillende typen trainingen die in het kader van het Netherlands Fellowships Programme (NFP) worden uitgevoerd, als ook de aard van de doelgroep. Bij reguliere opleidingen kan gekozen worden tussen langdurige opleidingen (M.Sc. niveau) en kortlopende opleidingen (Diploma cursussen). Ook kan hierbij een onderscheid gemaakt worden tussen cursussen die innovatief van aard zijn, of een meer regulier karakter hebben. Ook de aard van de doelgroep is een overweging bij de selectie van een training: er kan gekozen worden voor homogene en heterogene doelgroepen (in termen van opleidingsniveau, in termen van land/regio). Bij selectie van reguliere opleidingen is het van belang te weten dat het merendeel van de beurzen in 1996 bij ITC, IHE, ISS, MSM en IAC werden uitgevoerd.

Bij 'tailor made' opleidingen kan gekozen worden voor trainingen voor individuen of voor trainingen voor groepen. In het kader van de 'tailor made' trainingen is het eveneens van belang om voor een training met een echt vraag gericht karakter te kiezen, die recht doet aan de filosofie en criteria van het SBP programma. Er is in het kader van het Speciale Beurzen Programma (SBP) nl. ook een aantal trainingen uitgevoerd die a-typisch te noemen zijn. Overleg met verantwoordelijke beursmedewerkers ten behoeve van de selectie is daarom van belang. Gezien het aantal trainingen die in het kader van de clusters 'China Transport' en 'Vietnam' zijn uitgevoerd zou een dergelijke training in aanmerking komen voor selectie.

Bij de selectie van een SAIL Projecten Programma (SPP) *project* kan het best gekozen worden voor een project dat gericht is op verschillende aspecten van academische samenwerking. De meeste projecten die in het kader van het SPP worden uitgevoerd omvatten veelsoortige activiteiten (curriculum ontwikkeling, staftraining, onderzoekstraining, ontwikkeling van infrastructuur, opbouw van consultancy vaardigheden, 'outreach' activiteiten). Bij selectie van een project is het eveneens van belang om te realiseren dat de meeste SPP projecten zich richten op de volgende vakgebieden: milieu, economische ontwikkeling, en water management.

Overwegingen in termen van beschikbaarheid van bronnenmateriaal

Het is bij de selectie van 'case studies' van belang om rekening te houden met beschikbaar materiaal. In het kader van de selectie van een *training* binnen de beurzenprogramma's is het van belang dat evaluatierapporten (conform criteria over rapportage) ten aanzien van de bursalen en de betreffende opleidingen beschikbaar zijn. De kwaliteit en kwantiteit van de rapportage kan namelijk verschillen per opleiding. Beschikbare landenstudies en externe evaluaties die in het kader van NFP zijn uitgevoerd zijn eveneens van belang. Daarnaast kan in het kader van SBP overwogen worden aan te sluiten bij de door de Nuffic op te zetten 'tracer' studies voor twee individuele en twee groepsopleidingen die op korte termijn uitgevoerd gaan worden. De informatie die naar aanleiding van deze studies beschikbaar komt kan zeer relevant zijn voor de ijkpunten flexibiliteit en vraaggerichtheid.

Voor de selectie van een SPP *project* geldt de overweging van beschikbaar bronnenmateriaal eveneens. Bij selectie van een project is het van belang dat er degelijke voortgangsrapportage beschikbaar is, en dat er bij voorkeur reeds een interne en/of externe evaluatie is uitgevoerd. Voorkeur zou daarom gegeven moeten worden aan een project dat al enkele jaren in uitvoering is.

Deelrapport 3.

**INVENTARISATIE VAN DE SAMENHANG IN INTERNATIONAAL ONDERWIJS
PROGRAMMA'S**

deelstudie

in het kader van het

INTERDEPARTEMENTAAL BELEIDSONDERZOEK

MET BETREKKING TOT

INTERNATIONAAL ONDERWIJS (IBO)

Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Den Haag, april 1998

Inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN	1
1. INLEIDING	2
1.1 REFERENTIE KADER.....	2
1.2 DEELSTUDIE NUFFIC/DESC	2
2. OVERZICHT VAN IO-PROGRAMMA'S IN TABELLEN.....	4
2.1 INLEIDING.....	4
2.2 TOELICHTING.....	4
3. KWANTITATIEVE OVERZICHTEN VAN DE DOOR OS GEFINANCIERDE IO-PROGRAMMA'S	6
3.1 TOELICHTING MHO (TABELLEN 1-5).....	6
3.2 TOELICHTING SPP (TABELLEN 6-8)	6
3.3 TOELICHTING BIO - REGULIERE CURSUSSEN (TABELLEN 9-12).....	6
3.4 TOELICHTING BIO - REFRESHER COURSES (TABELLEN 13-14)	7
3.5 TOELICHTING BIO - PHD OPLEIDINGEN (TABELLEN 15-17)	7
3.6 TOELICHTING SBP - GROEPSCURSUSSEN (TABELLEN 18-19)	7
3.7 TOELICHTING SBP - INDIVIDUEEL (TABELLEN 20-22)	7
3.8 TOELICHTING TSP (TABELLEN 23-24)	7
3.9 TOELICHTING UBP (TABELLEN 25-27)	7
3.10 TABELLEN 1 - 5: MHO	9
3.11 TABELLEN 6 - 8: SPP	13
3.12 TABELLEN 9 - 12: BIO - REGULIERE CURSUSSEN - 1996	15
3.13 TABELLEN 13 - 14: BIO - REFRESHER COURSES - 1996.....	17
3.14 TABELLEN 15 - 17: BIO - PHD FELLOWSHIPS - 1996	19
3.15 TABELLEN 18 - 19: SBP - GROEPSCURSUSSEN - 1996.....	20
3.16 TABELLEN 20 - 22: SBP - INDIVIDUEEL - 1996	21
3.17 TABELLEN 23 - 24: TSP - 1996	23
3.18 TABELLEN 25 - 27: UBP - 1996/97.....	24
4. VERDELING VAN MIDDELEN IN '1996'	25
4.1 INLEIDING.....	25
4.2 TOELICHTING VERDELING DOELSTELLINGEN EN DOELGROEPEN (TABEL 28).....	26

4.3 TOELICHTING VERDELING LANDEN EN REGIO'S (TABELLEN 29 - 30)	26
4.4 TOELICHTING VERDELING DISCIPLINES/KENNISTERREINEN (TABEL 36)	27
4.5 TOELICHTING VERDELING INSTELLINGEN (TABELLEN 37 - 1 EN 37 - 2)	27
4.6 TABEL 28: DOELSTELLINGEN EN DOELGROEPEN PER PROGRAMMA	28
4.7 TABELLEN 29 - 30: LANDEN EN REGIO'S - 1996	29
4.8 TABEL 31: DEELNEMENDE INSTELLINGEN - 1996	32
4.9 TABELLEN 32 - 37: BEREKENING VAN DE VERDELING VAN IO-GELDEN IN '1996'	33

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de keuze en presentatie van de feiten in dit rapport en deze stemmen niet noodzakelijkerwijze overeen met de opinies van de geraadpleegde informanten, de opdrachtgevers of de Nuffic.

LIJST VAN AFKORTINGEN

Programma's

ASP's	Academisch Samenwerkings Programma's
BIO	Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten
HOB	Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs
MHO	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking
NFP	Netherlands Fellowships Programme
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen en LUW
SBP	Speciale Beurzen Programma
SPP	SAIL Projecten Programma
TSP	Jan Tinbergen Scholarships Programma
UBP	Universitair Beurzen Programma

Instellingen

AP	Amsterdam Polytechnic
ASIR	Amsterdam School of International Relations
CHNN	Christelijke Hogeschool Noord Nederland
CPRO-DLO	Centre for Plant Breeding and Reproductive Research
DAC	Dronten Agricultural College
EU	Erasmus Universiteit
GMDC ¹	Graphic Media Development Centre
HH	Haagse Hogeschool
HHG	Hanze Hogeschool
HKA	Hogeschool v.d. Kunsten Amsterdam
HKU	Hogeschool v.d. Kunsten Utrecht
HOZN	Hoger Onderwijs Zuid Nederland (Fontys Hogescholen)
HVA	Hogeschool Amsterdam
HvU	Hogeschool Utrecht
IAC	International Agricultural Centre
IBFD	International Bureau of Fiscal Documentation
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IHS	Institute for Housing and Urban Development Studies
ILRI	International Institute for Land Reclamation and Improvement
IMAG- DLO	Instituut voor Agritechniek - Dienst Landbouwkundig Onderzoek
IPC-Barneveld/Oenkerk	Innovation and Practical Training Centre on Livestock Production, lokatie Barneveld/Oenkerk

¹ GMDC is inmiddels opgeheven.

ISS	Institute of Social Studies
ITC	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
IMTA	International Maritime Transport Academy
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
KUB-IVO	Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken - Katholieke Universiteit Brabant
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen
LH	Leiden Hogeschool
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MSM	Maastricht School of Management
MVWDGSM	Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat Generaal Scheepvaart en Maritieme Zaken
MU	Universiteit Maastricht
NHTV	Netherlands Institute of Tourism and Transport Studies
NIOZ	Netherlands Institute of Sea Research
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiene
RNTC	Radio Nederland Training Centre
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RUL	Rijksuniversiteit Leiden
SCAN	Interdisciplinary Expertise Centre for Computergraphics
SMS	Schiphol Management Services
STOAS	Stichting tot Ontwikkeling van Agrarische Onderwijskunde en Scholing
THR	Technische Hogeschool Rijswijk
TNO	Instituut voor Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TUD	Technische Universiteit Delft
TUE	Technische Universiteit Eindhoven
UNV	United Nations Volunteers
UT	Universiteit Twente
UU	Universiteit Utrecht
UVA	Universiteit van Amsterdam
VUA	Vrije Universiteit Amsterdam
WICE	World Leisure and Recreation Association, International Centre of Excellence

1. INLEIDING

1.1 Referentie kader

De Ministerraad heeft besloten tot de uitvoering van een Interdepartementaal Beleidsonderzoek met betrekking tot Internationaal Onderwijs, hierna te noemen IBO. De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs (IO) programma's is bij te dragen aan de bevordering van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijsamenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het IBO zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking (HGIS). Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 miljoen² beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;

² Dit bedrag is in de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Netherlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor het IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp. Aan het onderzoek deelnemende departementen zijn: Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Landbouw, Natuur en Visserij, Economische Zaken, Financiën, en Algemene Zaken.

1.2 Deelstudie Nuffic/DESC

In November 1997 werd de Nuffic door DCO benaderd met de vraag een deelstudie in het kader van het IBO uit te voeren. Deze deelstudie omvat de volgende onderdelen, en zal in verschillende fases worden uitgevoerd in de periode November 1997 - Mei 1998:

1. beschrijving van de bestaande IO-programma's, die gericht zijn op ontwikkelingssamenwerking, en die worden uitgevoerd door Nederlandse instellingen die vallen onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking³. Het betreft het Medefinancieringsprogramma voor universitaire en Hbo-samenwerking (MHO), het programma Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijs instellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs (HOB), het SAIL Projecten Programma (SPP), het Universitair Beurzen Programma (UBP), het Speciaal Beurzen Programma (SBP), het Jan Tinbergen Scholarships Programme (TSP), het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO), en de Toerekening bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W. Het

³ In totaal is in 1997 130,0 miljoen gulden begroot voor financiering van de IO-programma's en 124,3 miljoen gulden voor bijdragen in de exploitatiekosten van instituten.

- gaat om het in kaart brengen van doelstellingen, doelgroepen, sectoren, landen, identificatie en selectie van activiteiten (hoe vindt afstemming van vraag en aanbod plaats), activiteiten, en resultaten van studies en evaluaties.
2. beschrijving van de uitvoeringspraktijk van bovengenoemde programma's aan de hand van een drietal 'case studies';
 3. inventarisatie van de samenhang in de huidige IO-programma's: landen, doelgroepen, sectoren, en uitvoerende organisaties;
 4. inventarisatie van de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en het WO;
 5. inventarisatie van de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen;
 6. inventarisatie van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
 7. inventarisatie van de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering.

De voorliggende rapportage betreft **deel 3.** van de bovengenoemde deelstudie die door de Nuffic/DESC wordt uitgevoerd.

2. OVERZICHT VAN IO-PROGRAMMA'S IN TABELLEN

2.1 Inleiding

In dit deelrapport worden de diverse door OS gefinancierde IO-Programma's naast elkaar gepresenteerd naar geformuleerde doelstellingen en doelgroepen, landen die profiteren van de programma's, sectoren in welke binnen de IO programma's wordt samengewerkt en/of onderwezen, en de instellingen in Nederland die hierbij zijn betrokken. Tevens is een poging gedaan om aan bovengenoemde indelingen de financiële commiteringen te koppelen opdat duidelijker wordt hoe in een bepaald jaar de beschikbare middelen hun weg vinden naar doelgroepen, sectoren, landen en instellingen.

Het rapport is als volgt opgebouwd. In Hoofdstuk 3 worden de kwantitatieve gegevens van de door OS gefinancierde programma's per programma gepresenteerd en toegelicht.

In Hoofdstuk 4 wordt een poging gedaan een onderlinge vergelijking te maken tussen de programma's naar doelstellingen en doelgroepen, de mate waarin landen en sectoren bestreken worden en de deelname van instellingen in Nederland aan de diverse programma's.

2.2 Toelichting

De informatie werd betrokken van de volgende instanties: DCO/OO voor wat betreft de Beurzen Internationaal Onderwijs (inclusief de Refresher Courses en PhD beurzen), de Nuffic voor wat betreft het MHO Programma, het Speciale Beurzen Programma, het Universitaire Beurzen Programma en het Jan Tinbergen Scholarship Programma, het SAIL Projecten Bureau voor wat betreft het SAIL Projecten Programma. De gegevens waren beschikbaar in de vorm van jaarverslagen, databases en/of speciaal voor de studie opgestelde overzichten.

Gegevens over de IO programma's zijn goed toegankelijk, in de zin van snel beschikbaar, ondanks het feit dat verschillende instanties de programma's beheren. Wel hanteren de beherende instanties verschillende methodieken in de verslaggeving en rubricering van de gegevens. Dit bemoeilijkte een onderlinge vergelijking van de programma's.

Afgezien van deze geconstateerde verschillen in rapportage, zijn er methodologische problemen t.a.v. de indeling naar sectoren, het bepalen van de omvang van financiële middelen die in één bepaald jaar worden besteed aan de

IO-activiteiten, en over de verdeling van die middelen naar participerende instellingen in Nederland. Deze methodologische problemen worden veroorzaakt door de volgende factoren:

a. t.a.v. de indeling naar 'sectoren':

- veel projecten en cursussen zijn multidisciplinair en beperken zich niet tot één specifiek kennisterrein;
- institutionele samenwerkingsverbanden hebben zowel een institutionele versterkingscomponent als een opleidingscomponent. Door deze programma's wordt niet alleen de onderwijssector versterkt maar ook een specifiek vakgebied en wordt een bijdrage geleverd aan HRD ten behoeve van een of meerdere economische sectoren.
- de beherende instanties hanteren onderling verschillende criteria voor het rubriceren van programma's en cursusactiviteiten.

Derhalve is het, zonder detailkennis van de projecten en/of cursussen, in de meeste gevallen moeilijk te bepalen op welke disciplines of economische sectoren ze zich richten.

b. t.a.v. inzet van financiële middelen

- de ASP's en NFP's werken met verschillende uitvoerings- en commiteringsperiodes. De Academische Samenwerkings Programma's (MHO, SAIL en HOB) kennen meerjarige commiteringen voor samenwerkingsprojecten. De Netherlands Fellowship Programmes omvatten meerjarige commiteringen (PhD en UBP Programma's), reguliere cursussen die langer dan een jaar duren, en opleidingen die korter dan een jaar in beslag nemen.
- in veel MHO en SAIL projecten en programma's wordt door meerdere Nederlandse partners samengewerkt, en het was voor de onderzoekers in het tijdsbestek van de studie moeilijk na te gaan hoe de financiële middelen over de partners verdeeld zijn/worden;
- van de meeste IO programma's waren ten tijde van de studie alleen de gecommiteerde bedragen beschikbaar; bij het Jan Tinbergen Scholarship Programma en het Speciale Beurzen Programma waren de gerealiseerde kosten uitgaven bekend.

Om ondanks deze omstandigheden toch tot een presentatie van programma's te komen die een onderlinge vergelijking op basis van

kwantitatieve gegevens mogelijk zou maken, was het noodzakelijk enige beslissingen te nemen aangaande de rubricering van projecten en activiteiten naar 'sectoren', en de verdeling van de financiële commiteringen en gerealiseerde kosten naar landen, sectoren en instellingen voor een bepaald jaar.

Ten aanzien van de indeling naar **sectoren** zijn de volgende beslissingen genomen:

- de sectoren in de tabellen verwijzen naar de disciplines (kennisterreinen) waarop de projecten, opleidingen en cursussen betrekking hebben, dus niet de economische sectoren die door deze activiteiten wellicht worden ondersteund;
- voor de rubricering van de projecten, opleidingen en cursussen naar sectoren zijn voor wat betreft de MHO en SAIL projecten de indelingen van de programma beheerders, respectievelijk Nuffic/OS en SAIL Projecten Bureau overgenomen. Voor wat betreft het reguliere BIO programma is de rubricering van DCO/OO van de diverse cursussen voor zover aanwezig gevolgd en waar nodig aangevuld.
- voor de overige programma's hebben de onderzoekers de activiteiten gerubriceerd in de geest van de voorgaande indelingen.

Voor wat betreft de verdeling van financiële middelen naar programma's, landen, sectoren en instellingen is uitgegaan van de situatie in 1996, omdat ten tijde van de studie de gegevens over dat jaar toegankelijk waren. Van de meeste programma's waren jaarverslagen van 1996 beschikbaar. Op verzoek van het SAIL Projecten Bureau werden voor het SAIL Projecten Programma de gegevens van 1997 gebruikt aangezien het Programma pas op 1 januari 1997 in uitbestede vorm een aanvang nam en in 1996 de meeste samenwerkingsverbanden *in statu nascendi* verkeerden. Het overzicht van 1997 geeft een realistischer beeld van de omvang en diversiteit van het SAIL Projecten Programma.

Omdat aan meerjarige programma's moeilijk recht valt te doen op basis van eenjarige gegevens (baseert men zich op gerealiseerde uitgaven dan wel op gemiddelde commiteringsbedragen?) worden de kwantitatieve gegevens in dit rapport vanuit twee invalshoeken gepresenteerd. Hoofdstuk 1 behandelt de programma's op basis van commiteringsbedragen zoals die in 1996 (1997 in het geval van het SPP) vaststonden en bepaald waren voor de programma's en beurzen. In het geval van meerjarige activiteiten zijn in Hoofdstuk 1 de volledige commiteringsbedragen voor de gehele projectperiode opgenomen.

Hoofdstuk 4 presenteert de resultaten van een exercitie om op basis van de in Hoofdstuk 3 gepresenteerde cijfers te komen tot een schatting van de verdeling van de financiële middelen naar programma's, landen, sectoren en instellingen voor het jaar '1996'. Om tot een dergelijk overzicht te komen moest gebruik gemaakt van aannames en verrekeningsmethoden. Deze worden aan het begin van Hoofdstuk 4 nader uitgelegd.

3. KWANTITATIEVE OVERZICHTEN VAN DE DOOR OS GEFINANCIERDE IO-PROGRAMMA'S

3.1 Toelichting MHO (Tabellen 1-5)

In 1996 werd het MHO Programma uitgevoerd met universiteiten in 10 ontwikkelingslanden. Het aantal landen was bij aanvang van het programma door de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking vastgesteld. In 1997 werden extra middelen ter beschikking gesteld voor samenwerkingsprogramma's in India en Zuid Afrika.

In totaal waren in 1996 in het kader van het MHO formeel 91 projecten in uitvoering, waarvan 50 in Afrika, 17 in Azië, 17 in Midden-Amerika (Costa Rica) en 7 in Zuid Amerika (Bolivia). Het totale aantal is gebaseerd op lopende contracten voor alle projecten die in uitvoering waren, inclusief projecten waarvoor een contractverplichting was aangegaan en ook projecten die nog niet formeel waren afgerond. Als gevolg hiervan zijn voor een aantal projecten verschillende fases van het project als afzonderlijke projecten in de telling meegenomen. Zou men dit niet doen, dan zou het totaal aantal projecten uitkomen op 82. De onderzoekers hebben in deze de rapportage van de Nuffic die gebaseerd is op contracten gevolgd.

In de beleidskaders voor het MHO was vastgesteld dat minstens 50% van de middelen ten goede zou moeten komen aan samenwerkingsprogramma's met universiteiten in Afrika. Van de in 1996 gecommiteerde MHO fondsen was bijna 60% bestemd voor programma's in Afrika (Tabel 2).

Binnen het MHO Programma blijken de kennisterreinen 'Natuurwetenschappen', 'Informatica / Informatiesystemen' het meest aan bod te komen. Deze 2 terreinen steken qua aantal projecten en financiële middelen boven de andere terreinen uit (Tabel 2). Zij worden wat betreft het aantal projecten gevolgd door 'Beheer en Management' en 'Sociaal Culturele Studies'. Minder projecten maar meer financiële middelen worden besteed aan de kennisterreinen 'Landbouw' en 'Basic Sciences'.

Aan Nederlandse zijde waren in 1996 in totaal 31 instellingen en organisaties betrokken, waaronder 10 universiteiten, 12 hogescholen en 3 IO instituten. Het grootste aandeel in het MHO programma qua aantal projecten hebben respectievelijk de Technische Universiteit Delft (14 projecten), de

Rijksuniversiteit Groningen (15 projecten), de Landbouw Universiteit Wageningen (7 projecten), de Vrije Universiteit (7 projecten) en de Universiteit Utrecht (6 projecten). Tezamen vertegenwoordigen de projecten die deze instellingen uitvoeren als enige contractant of hoofdcontractant bijna 70% van het MHO budget (Tabellen 3 en 37).

3.2 Toelichting SPP (Tabellen 6-8)

Van de 33 projecten waarvoor in 1997 contractverplichtingen golden waren er 13 gericht op instellingen in Afrika, 15 op instellingen in Azië en de overige 5 op Midden en Zuid Amerika. Het grootste aandeel in de uitvoering van het SAIL Programma hebben respectievelijk IHE (8 projecten), ISS (6 projecten), ITC (6 projecten) en MSM (5 projecten).

Wat betreft samenwerkingsvelden en kennisterreinen worden de meeste financiële middelen ingezet op 'Economische Ontwikkeling' (19%), 'Water & Milieu' (14%), 'Stedelijke Ontwikkeling' (13%), 'Water Management' (10%), en 'Vrouwen en Ontwikkeling' (8%).

3.3 Toelichting BIO - Reguliere Cursussen (Tabellen 9-12)

In 1996 werden 1181 kandidaten toegelaten tot het reguliere BIO programma. Van hen kwam 43% uit Afrika en 42% uit Azië. Zoals in de andere IO programma's wordt ook in het reguliere BIO gestreefd naar een deelname van minstens 50% uit Afrikaanse landen. In 1996 werd dit streefcijfer niet gehaald. Van de deelnemers was 38% vrouw. De landen met de grootste deelname waren Uganda (86 fellows), Ethiopië (84 fellows), Filipijnen (75), Bangladesh (65), Nepal (61) en Sri Lanka (57).

Ongeveer 20% van alle beursalen volgde een opleiding bij het ITC. De volgende IO instituten mochten naar verhouding ook veel cursisten ontvangen: het IAC (15%), IHE (14%) en ISS (12%).

Qua aantal cursisten steken 3 kennisterreinen ver boven de andere uit: 'Aardwetenschappen en Geo-Informatica' (202 fellows), 'Landbouw' (134) en Veehouderij (99). Er bestaat een directe relatie tussen de hoogte van het aantal cursisten die een opleiding volgden

bij ITC en de prominentie van 'Aardwetenschappen en Geo-Informatica' als discipline van studie. Alleen bij het ITC worden cursussen op deze terreinen aangeboden.

3.4 Toelichting BIO - Refresher Courses (Tabellen 13-14)

In 1996 werden 35 Refresher Courses georganiseerd waarvan 14 op het Afrikaanse continent, 12 in Azië en 8 in Midden en Zuid Amerika. Een cursus had een mondiaal karakter en werd in Nederland gehouden. De meeste cursussen werden uitgevoerd door ITC en MSM (elk 6), het ISS (5) en IHE en IAC (ieder 4).

Qua kennis terreinen lag de nadruk op 'Communicatie en Media' (6 cursussen) met name in Afrika, 'Management' (2 in Afrika en 3 in Azië), en 'Ontwikkelingsstudies' voornamelijk in Azië.

3.5 Toelichting BIO - PhD opleidingen (Tabellen 15-17)

In 1996 studeerden 40 fellows met een BIO-PhD beurs aan een Nederlands IO instituut, waarvan 28 mannen en 12 vrouwen. Tot de nationaliteiten die goed vertegenwoordigd zijn behoren die van India (7), Ethiopië (5) en China (4). Van alle bursalen studeerden er 25 aan het ISS, en 7 aan het ITC. Derhalve zijn de volgende kennis terreinen goed vertegenwoordigd: 'Ontwikkelingseconomie' (12), 'Ontwikkelingsstudies' (10) en 'Aardwetenschappen en Geo-Informatica' (6). De verdeling van het aantal PhD beurzen wordt door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking jaarlijks vastgesteld.

3.6 Toelichting SBP - Groeps cursussen (Tabellen 18-19)

In totaal werden in 1996 27 speciale cursussen in groepsverband georganiseerd. Het grootste deel daarvan, nl. 17 van de 27, was bestemd voor deelnemers uit Azië, slechts 4 cursussen richtten zich op Afrika.

Ongeveer 1/5 van het aantal cursussen werd uitgevoerd door het IMTA op het terrein van havenmanagement. Deze 5 cursussen bedienden instellingen in Azië. Drie cursussen richtten zich op het verbeteren van het luchthaven

management in Azië, uitgevoerd door SMS. De overige cursussen bestrijken een veelheid aan sectoren.

3.7 Toelichting SBP - Individueel (Tabellen 20-22)

Veertien bursalen volgden een individuele opleiding in Nederland in het kader van het SBP. De verhouding man: vrouw was 1 op 1. Zij kwamen uit 10 landen. Cuba (3 fellows), China en Vietnam (ieder 2) waren met meer dan 1 deelnemer vertegenwoordigd. Afrika telde twee deelnemers.

De bursalen volgden opleidingen aan 11 verschillende instellingen, op 8 verschillende terreinen. Vier van hen bekwaamden zich op het terrein van de gezondheidszorg.

3.8 Toelichting TSP (Tabellen 23-24)

De 14 fellows die in 1996 vanuit ontwikkelingslanden aan het TSP uitwisselingsprogramma deelnamen kwamen uit 6 verschillende landen. Elf van hen waren man. Het Afrikaanse continent was vertegenwoordigd met 8 deelnemers.

In 1996 was het TSP nog niet opengesteld voor kandidaten uit instellingen die niet participeren in het MHO programma. De opleidingen die de fellows uit 1996 in Nederland volgden overlappen derhalve de sectoren van samenwerking binnen de MHO programma's. Van de 14 fellows studeerden er 5 informatica (HvU, TUD en VU) en 2 veeartsenijkunde (UU). De overigen volgden evenzovele opleidingen.

3.9 Toelichting UBP (Tabellen 25-27)

In 1996 begonnen in totaal 35 fellows aan een studie in het kader van het UBP (academisch jaar 1996/97). Van hen kwamen er 21 uit Afrika, 8 uit Azië en 4 uit Midden Amerika. Onder hen waren 12 vrouwen en 23 mannen.

De beursalen studeerden aan 4 universiteiten, te weten de Universiteit Utrecht (16), de Universiteit Twente (9), de Erasmus

Universiteit (8) en de Rijksuniversiteit Leiden (2). De vakgebieden waarin zij studeerden waren 'Onderwijs' (9, UT), 'Veeartsenijkunde' (7, UU), 'Sociaal Culturele Studies' (4 EU en 2 RUL), 'Wiskunde' (5, UU), 'Landbouw' (4, UU) en 'Gezondheids Wetenschappen' (4, EU).

3.10 Tabellen 1 - 5: MHO

(Overzicht gebaseerd op lopende projectcontracten, effectief in 1996).

Tabel 1. Landen en projecten

Land	Aantal projecten	% van totale comitering
Bolivia	7	9%
Burkina Faso	10	12%
Costa Rica	17	11%
Eritrea	4	2%
Filipijnen	7	11%
Kenya	8	11%
Mozambique	14	16%
Tanzania	6	7%
Vietnam	10	10%
Zambia	8	11%
Totaal aantal projecten	91	
Totale comitering in NGL		163.101.573
in %		100%

Tabel 2. Kennisterreinen en aantal projecten per regio

Kennisterreinen	Aantal projecten				% van totale comitering
	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika	
Natuurwetenschappen	11	3			16%
Informatica / Informatiesystemen	5	2	3	2	15%
Landbouw	4		2	1	10%
"Basic Sciences"	2	2			9%
Beheer en Management	5	2	2		7%
Sociaal Culturele Studies	5	1	3		6%
Techniek / Water	2	1			5%
Economische Wetenschappen	1		3	1	5%
Techniek / Electro	2			1	4%
Gezondheids Wetenschappen	3	1		1	4%
Veeartsenijkunde	1		1		3%
Leraren Opleidingen	3				2%
Onderwijs		1	1		2%
Techniek	1	1		1	2%
Techniek / Landbouw	1	1			2%
Techniek / Scheikunde		1			2%
Techniek / Voeding	1				1%
Aquaculturen			1		1%
Techniek / Milieu	1				1%
Techniek / Mechanica	1				1%
Technical Training / Workshop		1			0%
Visserij			1		0%
Andere	1				0%
Totaal aantal	50	17	17	7	91
Comitering per regio in NGL (meerjarig)	93.423.310	35.567.701	18.380.250	15.730.312	163.101.573
% van totale comitering	59%	21%	11%	9%	100%

Tabel 3. MHO projecten naar deelnemende instelling(en) in Nederland en regio: aantallen projecten en commiteringen op basis van projectcontracten

Instellingen in Nederland	Aantal projecten				Totaal aantal projecten	Totaal commiteringen in NGI. (meerjarig)
	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika		
HHG / HOZN / RUG	1				1	267.805
HKA	1		1		2	765.274
HKU			1		1	1.434.270
HOZN		1			1	807.992
HVA / UVA		1			1	2.095.091
HvU				1	1	931.287
KUB-IVO / UU / LUW				1	1	3.779.453
KUB-IVO			5		5	5.190.068
KUN / MU		1			1	1.574.719
KUN	3			1	4	4.983.081
LH			2		2	695.054
LIAC / LUW / IMAG-DLO / IPC Plant		1			1	1.574.778
LIAC / STOAS			1		1	406.572
LIAC	2	1			3	3.248.687
LUW / CHNN	1				1	67.889
LUW / LIAC / DAC	1				1	1.405.000
LUW / LIAC	1	1			2	2.360.269
LUW / RUG / VUA / TUD / UVA / KUN / HH		1			1	1.003.120
LUW / VUA / UT		1			1	1.007.343
LUW	2	1	2	1	6	12.798.317
MU / AP	1				1	4.040.376
NHTV / LUW / HvU			1		1	278.000
RUG / HH / HvU / LUW		1			1	2.072.260
RUG / HVU / RUL	1				1	2.574.483
RUG / LUW / NIOZ	1				1	915.634
RUG / LUW / UVA / TUD	1				1	370.034
RUG / TUD	2				2	1.001.517
RUG	9				9	14.897.033
THR			1		1	438.567
TUD / AP	1				1	2.599.000

Instellingen in Nederland	Aantal projecten				Totaal aantal projecten	Totaal commiteringen in NGL (meerjarig)
	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika		
TUD / KUN / UVA	1				1	419.000
TUD / LUW		1			1	1.586.858
TUD	7	3		1	11	30.952.173
TUE	2				2	3.882.291
UNV	1				1	671.383
UT / VUA	1				1	2.365.872
UT	1				1	1.649.738
UU	2		3	1	6	15.586.512
UVA / VUA		1			1	4.127.414
UVA	3				3	6.650.426
VUA	4	2		1	7	19.626.933
Totaal aantal projecten	50	17	17	7	91	
Committeringen per regio in NGL	93.423.310	35.567.701	18.380.250	15.730.312		163.101.573

Bron: Nuffic, MHO jaarverslag 1996

Tabel 4. Buitenlandse instellingen die deelnemen aan het MHO Programma (situatie 1996)

Afkorting	Instelling	Land
UO	University of Ouagadougou	Burkina Faso
UoA	University of Asmara	Eritrea
MOI	Moi University	Kenya
UEM	Universidade Eduardo Mondlane	Mozambique
UDSM	University of Dar es Salaam	Tanzania
UNZA	University of Zambia	Zambia
USC	University of San Carlos	Filipijnen
CTU	Can Tho University	Vietnam
UMSS	Universidad Mayor de San Simon	Bolivia
UNA	Universidad Nacional	Costa Rica

Tabel 5. Nederlandse instellingen die deelnemen aan het MHO Programma (situatie 1996)

Afkorting	Instelling
AP	Amsterdam Polytechnic
CHNN	Christelijke Hogeschool Noord Nederland
DAC	Dronten Agricultural College
HH	Haagse Hogeschool
HHG	Hanze Hogeschool
HKA	Hogeschool v.d. Kunsten Amsterdam
HKU	Hogeschool v.d. Kunsten Utrecht
HOZN	Hoger Onderwijs Zuid Nederland (Fontys Hogescholen)
HVA	Hogeschool Amsterdam
HvU	Hogeschool Utrecht
IMAG-DLO	Instituut voor Agritechniek - Dienst Landbouwkundig Onderzoek
IPC	Innovation and Practice Centre
KUB-IVO	Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken - Katholieke Universiteit Brabant
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen
LH	Leiden Hogeschool
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MSM	Maastricht School of Management
MU	Universiteit Maastricht
NHTV	Netherlands Institute of Tourism and Transport Studies
NIOZ	Netherlands Institute of Sea Research
RUL	Rijksuniversiteit Leiden
STOAS	Stichting tot Ontwikkeling van Agrarische Onderwijskunde en Scholing
THR	Technische Hogeschool Rijswijk
TUD	Technische Universiteit Delft
TUE	Technische Universiteit Eindhoven
UT	Universiteit Twente
UU	Universiteit Utrecht
UVA	Universiteit van Amsterdam
VUA	Vrije Universiteit Amsterdam

Buitenlandse instelling die deelneemt aan het MHO Programma (situatie 1996)

Afkorting	Instelling
UNV	United Nations Volunteers

3.11 Tabellen 6 - 8: SPP

(Lopende en goedgekeurde projecten - situatie in 1997)

Tabel 6. Aantal SPP projecten per discipline en regio

Discipline	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika	Totaal	% van totale committering
Economische Ontwikkeling	1	4			5	19%
Water & Milieu	1	2			3	14%
Stedelijke Ontwikkeling	1	1		1	3	13%
Water Management	3				3	10%
Vrouwen & Ontwikkeling	1	1	1		3	8%
Milieu / Beheer Natuurlijke Hulpbronnen		1		1	2	7%
Milieu	1	1		1	3	4%
Milieu / Plattelands Ontwikkeling		2	1		3	4%
Milieu / Economische Ontwikkeling	1	1			2	4%
Economische / Bestuurlijke Ontwikkeling	1				1	4%
Milieu / Bestuurlijke Ontwikkeling	1				1	3%
Plattelands Ontwikkeling		1			1	3%
Plattelands Ontwikkeling / Beheer Nat.Hulpbr.	1				1	3%
Arbeid en Ontwikkeling	1				1	2%
Beheer Natuurlijke Hulpbronnen		1			1	2%
Totaal aantal projecten	13	15	2	3	33	
Totale committering per regio in NGL. (meerjarig)	45.651.209	47.565.195	3.229.855	11.002.916		107.449.175
% van totale committering	42%	44%	3%	10%		100%

Indeling van projecten naar discipline door SAIL Projecten Bureau

Bron: SAIL Projecten Bureau

Tabel 7. SPP projecten per IO - Instituut en regio

Committeringen op basis van lopende projectcontracten - situatie 1997

IO - Instituten	Aantal projecten					Committeringen in NGL. (meerjarig)
	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika	Aantal	
IHE	5	2		1	8	31.844.193
IHS / ITC				1	1	5.925.307
IHS		1			1	3.648.185
ISS / IHS	1				1	4.161.920
ISS	2	2	1		5	20.571.679
ITC / MSM		1			1	1.706.800
ITC	3	1		1	5	16.653.003
LUW / IHE		1			1	2.350.000
LUW / IHS		1			1	2.840.000
LUW / ISS		1			1	1.860.000
LUW / ITC	1	1	1		3	4.970.000
MSM	1	4			5	10.877.696
Totaal aantal projecten	13	15	2	3	33	
Committeringen in NGL. (meerjarig)	45.651.209	47.565.195	3.229.855	11.002.916		107.449.175

Bron: SAIL Projecten Bureau

Tabel 8. Landen en projecten

Landen	Aantal projec- ten	Committering in NGL. (meerjarig)
Vietnam	3	11.593.136
Zimbabwe	3	10.644.429
India	3	8.931.903
Egypt	2	8.865.401
Namibia	2	7.442.238
Peru	1	5.925.307
Sri Lanka	1	5.851.220
Yemen	1	5.342.028
Ghana	1	5.020.220
Tanzania	2	4.993.732
Palestina	1	4.893.899
China	3	4.794.080
Ethiopia	1	4.161.920
Bolivia	1	3.997.609
Thailand	1	3.457.994
South Africa	1	2.520.392
Middle East	1	2.350.000
Kenya	1	2.002.877
Jamaica	1	1.889.855
Costa Rica	1	1.340.000
Colombia	1	1.080.000
Singapore	1	350.935
Totaal	33	107.449.175

Bron: SAIL Projecten Bureau

3.12 Tabellen 9 - 12: BIO - Reguliere Cursussen - 1996

(Financiële berekening op basis van toegekende kosten per cursist)

Tabel 9. BIO-fellows naar land van herkomst

Land	Aantal toegelaten fellows			Toegekende kosten - NGI.
	F	M	Totaal	
Uganda	40	46	86	2.533.534
Ethiopie	10	74	84	2.566.029
Filipijnen	42	33	75	2.353.989
Bangladesh	26	39	65	2.066.080
Nepal	16	45	61	2.013.092
Sri Lanka	17	40	57	1.870.851
Tanzania	18	32	50	1.587.455
Ghana	7	37	44	1.454.380
Zambia	14	29	43	1.294.126
China	17	25	42	1.397.147
Pakistan	3	38	41	1.196.966
Kenya	18	22	40	1.307.714
Thailand	20	15	35	799.396
Cuba	13	18	31	871.998
Vietnam	16	13	29	760.986
India	9	20	29	747.652
Egypte	10	16	26	837.154
Cameroun	8	16	24	633.138
Zimbabwe	5	17	22	664.284
Sudan	12	9	21	676.681
Jamaica	9	11	20	623.295
Turkije	7	7	14	368.265
Peru	9	2	11	357.515
Costa Rica	4	7	11	344.874
Colombia	4	7	11	321.867
Ecuador	4	7	11	253.308
Argentinië	6	4	10	376.266
Palestijnse Geb.	2	8	10	257.618
Overige landen (44)	83	95	178	4.806.208
Totaal	449	732	1181	35.341.868

Tabel 10. Aantal toegelaten fellows per IO - Instituut

Instituut	Aantal fellows	%
ITC	240	20%
IAC	182	15%
IHE	166	14%
ISS	146	12%
MSM	112	9%
IHS	63	5%
LIAC	58	5%
IPC-BC	50	4%
RNTC	45	4%
LUW	24	2%
GMDC	23	2%
KIT	23	2%
ILRI	22	2%
IMTA	14	1%
IPC-Oenkerk	13	1%
Totaal	1181	100%

Tabel 11. Aantal beursalen per zendende organisatie

Organisatie	Aantal
Overheid/ Nationaal	638
Onderwijsinstelling Overheid	157
Semi - Overheid	99
Particuliere Sector	92
Overheid / Regionaal	69
NGO - Nationaal	57
Overheid / Lokaal	25
Parastatal	15
NGO - Internationaal	5
Onderwijsinstelling Privé	4
Internationale Organisatie	1
Niet bekend	19
Totaal	1.181

Indeling naar organisatie door DCO/OO

Tabel 12. Aantal toegelaten BIO fellows per discipline en regio

Discipline	Afrika	Azië	Europa	M-Amerika	Oceanie	Z-Amerika	Eindtotaal
Aardwetenschappen en Geo-informatica	81	94	1	15		11	202
Landbouw	60	54		14		6	134
Vijhouderij	56	32		8	1	2	99
Communicatie en Media	32	25		5	2	4	68
Urbane Ontwikkeling	19	30	6	5		3	63
Techniek / Water	19	30	3	4		3	59
Ontwikkelingsstudies	26	17		3		3	49
Landbouw / Voorlichting	23	23			1		47
Management / Industrieën	12	20		4		3	39
Management	12	12		6		5	35
Techniek / Water en Sanitatie	14	15		3		2	34
Techniek / Voeding	16	14				3	33
Techniek / Milieu	10	14	1	4		1	30
Kartografie	12	15			1		28
Politieke Vraagstukken	10	7	2	3		6	28
Gezondheids Wetenschappen	20	3					23
Water Management	6	10		3	1	1	21
Management / Havens	8	7	1	2		2	20
Management / Financien	7	7		1		1	16
Techniek / Wegen	5	9		1		1	16
Rechtsvraagstukken	5	8				2	15
Techniek / Drainage	6	6	1	1	1		15
Vrouwen & Ontwikkeling	5	8				2	15
Bestuur en Ontwikkeling	7	6				1	14
Management / Kleine Ondernemingen	5	6				2	13
Ontwikkelingseconomie	6	6				1	13
Arbeid en Ontwikkeling	4	6		2			12
Milieu	4	6		1		1	12
Management / Energie	3	6					9
Informatica / Informatiesystemen	5	1	1				7
Bosbouw		1					1
Techniek / Geologie		1					1
Totaal	508	499	16	85	7	66	1181

Indeling naar discipline door DCO/OO (Bron: DCO/OO)

3.13 Tabellen 13 - 14: BIO - Refresher Courses - 1996

(Financiële berekening op basis van toegekende kosten per cursus)

Tabel 13. BIO Refresher Courses, aantal cursussen en toegekende kosten per regio en kennisterrein

Kennisterrein	Afrika	Azië	M-Amerika	Mondiaal	Z-Amerika	Aantal cursussen	Toegekende kosten per kennisterrein in Ngl.
Communicatie en Media	4		1		1	6	831.000
Management / Ondernemingen	2	3				5	306.000
Ontwikkelingsstudies	1	3			1	5	731.000
Landbouw	1	1	1		1	4	536.000
Water & Milieu	1	2			1	4	620.000
Vijhouderij	3					3	355.000
Milieu	2					2	243.000
Milieu / Informatie Management		1			1	2	276.000
Aardwetenschappen en Geo-informatica		1				1	143.000
Kartografie		1				1	146.000
Management / Havens				1		1	146.000
Urbane Ontwikkeling			1			1	140.000
Totaal aantal cursussen	14	12	3	1	5	35	
Toegekende kosten per regio in Ngl.	1.686.000	1.466.000	422.000	146.000	753.000		4.473.000
% van toegekende kosten	38%	33%	9%	3%	17%		100%

Tabel 14. Aantal BIO Refresher Courses per IO Instituut en toegekende kosten per instituut

[illegible]

Bron: DCO/00

3.14 Tabellen 15 - 17: BIO - PhD fellowships - 1996

Tabel 15. Aantal toegelaten BIO-PhD fellows per land en sexe

Land	F	M	Totaal
India	3	4	7
Ethiopie		5	5
China	1	3	4
Uganda	1	2	3
Argentinië	1	1	2
Cameroun		2	2
Filipijnen	2		2
Tanzania		2	2
Trinidad		2	2
Brazilië	1		1
Ecuador		1	1
Egypte		1	1
Guatemala		1	1
Kenya	1		1
Pakistan		1	1
Sri Lanka		1	1
Syrie	1		1
Thailand		1	1
Vietnam	1		1
Zimbabwe		1	1
Totaal	12	28	40

Bron: DCO/OO

Tabel 16. Aantal toegelaten BIO-PhD fellows per discipline en regio

Discipline	Afrika	Azië	M-Amerika	Z-Amerika	Totaal
Aardwetenschappen en Geo-informatica	1	5			6
Accountancy	1				1
Arbeid en Ontwikkeling		1	1		2
Milieu	3	1			4
Milieu Management	1				1
Ontwikkelingseconomie	4	4	1	3	12
Ontwikkelingsstudies	4	5	1		10
Techniek / Water		1			1
Urbane Ontwikkeling	1	1		1	3
Totaal	15	18	3	4	40

Tabel 17. Aantal toegelaten BIO-PhD fellows per IO-Instituut en sexe

Instituut	F	M	Totaal
IHE	1	3	4
IHS	2		2
ISS	6	19	25
ITC	3	4	7
MSM		2	2
Totaal	12	28	40

3.15 Tabellen 18 - 19: SBP - Groeps cursussen - 1996

(Financiële berekening op basis van committering per cursus)

aantal en

Tabel 18. SBP Groeps cursussen, aantal cursussen en commitering per discipline en regio

Discipliner	Aantal cursussen					Committering per discipline - in NGI.
	Afrika	Azië	Mondiaal	Z-Amerika	Totaal	
Management / Havens		6			6	2.195.198
Management / Luchthavens		3			3	472.950
Belastingen		2			2	241.560
Communicatie en Media			2		2	607.919
Management / Ondernemingen		2			2	513.650
Techniek / Water en Sanitatie	1	1			2	591.578
Veehouderij	1			1	2	422.300
Water Management		2			2	223.627
Aardwetenschappen en Geo-informatica		1			1	180.072
Management / Bibliotheek			1		1	180.590
Management / Buitenlandse Handel	1				1	183.350
Management / Gezondheidszorg			1		1	241.609
Onderwijs			1		1	18.010
Urbane Ontwikkeling	1				1	159.440
Milieu						?
Totaal aantal cursussen per regio	4	17	5	1	27	
Committering per regio, in NGI.	910.865	4.082.860	1.048.128	190.000		6.231.853
% van gecommiteerde kosten	15%	66%	17%	3%		

Bron: Nuffic/OS

Tabel 19. SBP groeps- cursussen, commitering per IO instituut

Instituut	Aantal cursussen	Committering per instituut - in NGI.
IMTA	5	2.133.134
IHE	3	801.515
MSM	3	697.000
SMS	3	472.950
SCAN	1	340.840
GMDC	1	267.079
KIT	1	241.609
IPC	1	232.300
BC	2	208.010
HHS	1	180.590
ITC	1	180.072
IHS	1	159.440
IFBD	1	155.725
IBFD	1	85.835
MVM/DGSM	1	62.064
IRC	1	13.690
ISS		?
Totaal	27	6.231.853

3.16 Tabellen 20 - 22: SBP - Individueel - 1996

Tabel 20. Aantal fellows per land en gerealiseerde kosten

Land	F	M	Aantal	Kosten per land in NGI.
Bangladesh	1		1	13.743
Bosnie-H.	1		1	16.121
Cameroun		1	1	21.480
China		2	2	47.785
Cuba	1	2	3	51.330
Filipijnen	1		1	17.218
Mexico	1		1	27.639
Pakistan	1		1	14.732
Vietnam		2	2	40.815
Zimbabwe	1		1	15.350
Totaal	7	7	14	266.212

Tabel 21. Aantal fellows per discipline en gerealiseerde kosten

Discipline	F	M	Aantal	Kosten in NGI.
Community Development	2		2	28.474
Gezondheids Wetenschappen	3	1	4	91.837
Landbouw		1	1	10.900
Politieke Wetenschappen	1	1	2	38.698
Techniek / Productie en Ontwerp		1	1	15.500
Techniek / Water en Sanitatie	1		1	16.121
Techniek / Wegen		2	2	40.815
Veeartsenijkunde		1	1	23.868
Totaal	7	7	14	266.212

Tabel 22. Aantal fellows per instelling in Nederland en gerealiseerde kosten

Instelling	F	M	Aantal	Kosten in NGI.
ASIR	1	1	2	38.698
CPRO-DLO		1	1	10.900
IHE	1		1	16.121
KIT	1		1	24.930
RIVM		1	1	23.918
TNO	1		1	27.639
TUD		2	2	40.815
UT		1	1	15.500
UU		1	1	23.868
VUA	1		1	15.350
WICE	2		2	28.474
Totaal	7	7	14	266.212

Bron: Nuffic/OS

3.17 Tabellen 23 - 24: TSP - 1996

(Instroom vanuit ontwikkelingslanden)

Tabel 23. Aantal TSP fellows per land en sexe, gerealiseerde kosten per land

Land	Aantal fellows			Kosten in NGl.
	F	M	Totaal	
Bolivia	1	2	3	28.001
Costa Rica	1	2	3	26.423
Kenya		3	3	22.503
Mozambique	1	1	2	17.440
Tanzania		2	2	18.460
Burkina Faso		1	1	13.946
Totaal	3	11	14	126.773

Tabel 24. Aantal TSP fellows per discipline en instelling in Nederland

Discipline	Aantal fellows per instelling								Totaal
	CHNN	HvU	KUN	RUG	TUD	TUE	UU	VU	
Informatica / Informatiesystemen		2			2			1	5
Veeartsenijkunde							2		2
Beheer en Management					1				1
Economische Wetenschappen				1					1
Landbouw							1		1
Natuurwetenschappen			1						1
Sociaal Culturele Studies	1								1
Techniek						1			1
Techniek / Water					1				1
Totaal	1	2	1	1	4	1	3	1	14

Bron: Nuffic/OS

3.18 Tabellen 25 - 27: UBP - 1996/97

(Gecommitteerde kosten voor het academische studiejaar 1996/97)

Tabel 25. Aantal UBP fellows en gecommiteerde kosten per discipline en regio

Discipline	Aantal fellows					Fl.
	Afrika	Azië	Europa	M-Amerika	Totaal	
Gezondheids Wetenschappen	4				4	133.860
Landbouw	1	2		1	4	176.500
Onderwijs	6		1	2	9	371.385
Sociaal Culturele Studies	4	2			6	180.790
Veeartsenijkunde	6	1			7	322.931
Wiskunde		3	1	1	5	124.975
Aantal fellows per regio	21	8	2	4	35	
Committeringen per regio	825.373	267.138	66.270	151.660		1.310.441
% van totale kosten.	63%	20%	5%	12%		

Tabel 26. Aantal UBP fellows en gecommiteerde kosten per discipline en instelling in Nederland

Sector	EU	RUL	UT	UU	Totaal	Fl.
Gezondheids Wetenschappen	4				4	133.860
Landbouw				4	4	176.500
Onderwijs			9		9	371.385
Sociaal Culturele Studies	4	2			6	180.790
Veeartsenijkunde				7	7	322.931
Wiskunde				5	5	124.975
Aantal fellows per instelling	8	2	9	16	35	
Kosten per instelling.	264.280	50.370	371.385	624.406		1.310.441

Bron: Nuffic/OS

Tabel 27. Aantal UBP fellows per land en sexe

Land	F	M	Totaal
Ethiopie	1	3	4
Tanzania	1	3	4
India	1	2	3
Kenya		3	3
China	1	1	2
Eritrea		2	2
Ghana	1	1	2
Jamaica	2		2
Vietnam	1	1	2
Armenie		1	1
Cameroun	1		1
Cuba		1	1
Egypte		1	1
Ivoorkust		1	1
Mexico	1		1
Moldavie	1		1
Sudan		1	1
Thailand		1	1
Zambia		1	1
Zimbabwe	1		1
Totaal	12	23	35

4. VERDELING VAN MIDDELEN IN '1996'

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt getracht op basis van kwantitatieve overzichten de relatieve zwaarte van de programma's /activiteiten in relatie tot sectoren, landen en instellingen te schetsen. In andere woorden: hoeveel geld wordt er in een jaar gecommiteerd voor de diverse landen en de diverse sectoren, en hoe ligt de verdeling van deze gecommiteerde gelden over de uitvoerende instellingen in Nederland.

Zoals reeds in de inleiding aangegeven werd, is dit een moeilijke en hachelijke opgave omdat de ASP's en NFP's andere uitvoeringsmodaliteiten en -periodes kennen. Bij de NFP's betreft het committeringen die jaarlijks worden vastgesteld en waarvan het merendeel van de activiteiten binnen het kalenderjaar worden uitgevoerd. Het MHO en het SAIL Projecten Programma worden uitgevoerd op basis van meerjarige raamovereenkomsten waarbinnen meerjarige projecten worden opgestart en uitgevoerd. De aanvangsfases van de projecten kunnen erg uiteenlopen. Ook kunnen zich in de uitvoering van de projecten pieken en dalen in de activiteiten en investeringen voordoen.

In een aantal MHO en SPP projecten wordt door meerdere Nederlandse instellingen samengewerkt. Voor een exacte verdeling van de gecommiteerde gelden naar instellingen is het nodig de contracten tussen samenwerkende instellingen te raadplegen. Dit ging de reikwijdte van deze studie te buiten.

Het probleem om te komen tot een eenduidige rubricering van projecten en cursussen naar disciplines/kennisterreinen is ook reeds in de inleiding gemeld.

Ondanks al deze hindernissen en valkuilen werd een poging gedaan de verdeling van de gelden voor het jaar '1996' in kaart te brengen. Daarbij werd gebruik gemaakt van committeringsbedragen, m.u.v. het SBP, TSP en het UBP waarvoor gerealiseerde uitgaven over 1996 beschikbaar waren.

Om een inzichtelijk overzicht van de verdeling van gelden te kunnen maken werden de volgende aannames gemaakt en beslissingen genomen:

- Hoewel 1996 als 'meetpunt' werd genomen, is voor het SAIL Projecten Programma, omwille van de representativiteit, het overzicht van 1997 gebruikt.

- Alle MHO en SPP projecten met lopende contracten zijn in het '1996' overzicht meegenomen, ongeacht hun uitvoeringsstatus.
- Om voor de meerjarige MHO en SPP projecten te komen tot een committering op jaarbasis is ervoor gekozen het totaal gecommiteerde bedrag per project te delen door vier, d.i. een kwart van de normale looptijd van de projecten. Deze regel geldt niet voor de kortlopende pre-projecten. De gecommiteerde bedragen van deze laatste zijn volledig opgevoerd in het '1996' overzicht.
- Aangezien de verdeling van gelden naar instellingen binnen projecten waarin meerdere instellingen samenwerken buiten het bereik van deze studie viel, zijn voor het vaststellen van de verdeling van gelden naar uitvoerende instellingen twee berekeningen gemaakt: één waarbij de totale committerings van een project werd toeberekend aan de penvoerende instelling (Tabel 37-1), en één waarbij de committering in gelijke delen werd toegerekend aan de samenwerkende instellingen (Tabel 37-2).
- Voor het berekenen van de committeringen t.a.v. de reguliere BIO beurzen is uitgegaan van de goedgekeurde kosten per fellowship per cursus. Hoewel sommige opleidingen langer dan een jaar duren zijn toch de totale kosten van deze fellowships in het jaaroverzicht opgenomen, aangezien het om reguliere cursussen gaat waarvan de meeste elk jaar opnieuw openstaan voor nieuwe fellows.
- Eenzelfde beslissing is genomen t.a.v. de meerjarige BIO PhD beurzen, aangezien ook deze jaarlijks worden toegekend. Aangezien niet voor alle PhD fellowships gecommiteerde of gerealiseerde bedragen beschikbaar waren, is voor de fellowships waarvoor de gegevens ontbraken een bedrag opgevoerd dat overeenkomt met het gemiddelde van bekend zijnde bedragen van ander PhD fellows.
- M.b.t. de BIO Refresher Courses zijn de kosten van de cursussen die in 1995 begonnen en in 1996 werden afgerond, door twee gedeeld.
- Speciale Beurzen Programma (SBP)
Hiervoor zijn de committeringsbedragen van 1996 gebruikt.
- Jan Tinbergen Scholarship Programme (TSP)
Het betreft veelal korte opleidingen. Hiervan zijn de gerealiseerde kosten voor 1996 opgevoerd.

- UBP

In de meeste gevallen betreft het doctoraal opleidingen die in september beginnen. In de berekening zijn de commiteringen voor het academische jaar 1996/97 gebruikt.

De resultaten van de berekeningen op basis van de hierboven beschreven aannames en beslissingen worden gepresenteerd in de **tabellen 32-37**. Hoewel de getallen en percentages anders doen vermoeden vanwege een vermeende exactheid, kunnen aan de gegevens geen verstrekkende conclusies worden verbonden omdat de aannames waarop ze gebaseerd zijn ter discussie kunnen worden gesteld.

Ondanks deze reserves menen de onderzoekers dat de gegevens in globale termen een helder inzicht verschaffen in de verdeling van gecommitteerde gelden naar landen, sectoren en instellingen.

De op deze wijze verkregen verdelingen en inzichten zijn vervolgens gebruikt om de programma's onderling te vergelijken op vermeende of reële samenhang aangaande doelstellingen, landenkeuze, concentratie op sectoren en deelname van Nederlandse instellingen.

De bevindingen op deze punten wordt in de volgende paragrafen besproken.

4.2 Toelichting verdeling doelstellingen en doelgroepen (Tabel 28)

Alle beschreven programma's richten zich op het versterken van individuele en/of institutionele capaciteit in ontwikkelingslanden, en zijn geënt op de basisbeleidsdocumenten *Nieuwe kaders voor ontwikkelingssamenwerking in de jaren negentig*. Een wereld van verschil (1990) en *Onderwijssamenwerking en onderwijs in de jaren negentig* (1992). MHO en SAIL richten zich op het versterken van hoger onderwijsinstellingen, het HOB op het verbeteren van het basisonderwijs via capaciteitsopbouw op het terrein van lerarenopleidingen, onderwijsmanagement en curriculumverbetering. De BIO programma's zijn gericht op Human Resources development door personeel van (overheids) instellingen, ngo's en particuliere sector in ontwikkelingslanden in de gelegenheid te stellen in Nederland een opleiding te volgen. Het SBP streeft naar institutionele versterking van organisaties door het aanbieden van taylor made groepscursussen en strategische individuele opleidingen. Het UBP en TSP zijn vooral gericht op individuele professionele ontwikkeling.

Conclusie:

Hoewel de programma's zijn geënt op dezelfde onderliggende beleidsuitgangspunten en eenzelfde doel nastreven, zijn de programma's niet opgezet met de expliciete bedoeling dat ze elkaar complementeren of ondersteunen.

4.3 Toelichting verdeling landen en regio's (Tabellen 29 - 30)

Zoals uit Tabellen 29-30 duidelijk wordt komt iets minder dan 50% van de totale commiteringen ten goede aan programma's gericht op Afrikaanse landen. De percentages voor de regionale spreiding van middelen variëren per programma. Binnen het BIO Programma en het SAIL Projecten Programma wordt ongeveer evenveel gecommitteerd voor Afrika als voor Azië (beide ongeveer 45%). Binnen het MHO Programma is bijna 60% van de middelen gecommitteerd voor programma's met Afrikaanse universiteiten. Ook binnen het UBP en het TSP wordt beduidend meer gecommitteerd voor beursalen uit Afrika dan uit andere regio's (respectievelijk 63% en 57% van het totaal). Bij het Speciale Beurzen programma liggen de zaken duidelijk anders. Hier gaan de meeste middelen naar programma's die zich richten op Azië. Bij de groepscursussen is dit voor 65,5% van de middelen het geval, bij de individuele opleidingen voor 50%.

Wanneer we ons beperken tot de 4 grote regio's, d.w.z. Afrika, Azië, Midden en Zuid Amerika, valt op dat het MHO, SAIL en BIO (Regulier, PhD en Refresher Courses) in alle vier de continenten goed vertegenwoordigd zijn. Het SBP voor groepen ontbreekt in Midden Amerika, het UBP en SBP voor individuen in Zuid Amerika, en het TSP in Azië.

Er zijn 12 landen die in 5 of meer van de IO programma's participeren, te weten:

Bolivia	Ethiopië	Tanzania
China	Filippijnen	Thailand
Costa Rica	India	Vietnam
Egypte	Kenia	Zimbabwe

In Afrika, Midden en Zuid Amerika is het MHO Programma in financiële termen het grootste IO programma. In Azië is dit het reguliere BIO Programma. (Tabel 30).

Conclusie:

De eis dat de helft van de programmagelden besteed moeten worden voor projecten of beurzen in Afrika blijkt een goed sturingsmechanisme. Met uitzondering van het SBP bevinden de programma's zich boven de 45% grens.

4.4 Toelichting verdeling disciplines/kennisterreinen (Tabel 36)

Er zijn 7 disciplines die in vier of meer IO Programma's aandacht krijgen, dit zijn:

Sector / kennisterrein	BIO	BIO-PhD	BIO-R	MHO	SAIL	SBP-G	SBP-I	TSP	UBP
Aardwetenschappen en Geo-informatica	x	x	x			x			
Landbouw	x		x	x			x	x	x
Techniek / Water	x	x		x				x	
Gezondheids Wetenschappen	x			x			x		x
Milieu	x	x	x		x				
Veeartsenijkunde				x			x	x	x
Urbane Ontwikkeling	x	x	x			x			

Voor 4 van deze disciplines is dit toe te schrijven aan het feit dat het expertisevelden van IO Instituten zijn en daarom zowel in het reguliere BIO als in het BIO Refresher Programma aan bod komen. Het betreft de terreinen Aardwetenschappen/Geo-informatica, Landbouw, Milieu en Urbane Ontwikkeling.

Specifiek voor het MHO Programma (met daaraan gekoppeld het TSP), zijn projecten op het terrein van de Natuurwetenschappen, Informatica / informatiesystemen, 'Basic sciences', Administratie en Management, Electrotechniek, Veeartsenijkunde en Sociaal culturele studies.

Specifiek voor de SAIL projecten zijn de terreinen Economische ontwikkeling, Water & milieu, Vrouwen & ontwikkeling en Milieu gekoppeld aan het Beheer van natuurlijke hulpbronnen.

De terreinen Aardwetenschappen / geo-informatica, Veehouderij, Communicatie & media en Ontwikkelingsstudies hebben hun zwaartepunt liggen binnen het BIO programma.

Conclusie:

Er is een grote variëteit aan disciplines waarop de projecten en cursussen zich toeleggen. Tussen de programma's onderling is betrekkelijk weinig samenhang op het vlak van disciplines van samenwerking en training. De samenhang die er is wordt in de hand gewerkt door de deelname van een instelling met een duidelijk afgebakende expertise in meerdere IO-programma's.

4.5 Toelichting verdeling instellingen (Tabellen 37 - 1 en 37 - 2)

De IO instituten die deelnemen in SAIL zijn het 'breedst' vertegenwoordigd in de diverse IO Programma's. Aan kop ligt IHE, dat participeert in de 3 BIO sub-programma's, SAIL, SBP voor groepen en SBP voor individuen. IHS, ITC en MSM nemen ook in deze programma's deel, zij het dat zij geen individuele SBP opleidingen verzorgden in 1996. Het ISS neemt deel aan de BIO sub-programma's en het SAIL. Het verzorgde geen speciale cursussen binnen het SBP.

LUW is in 3 programma's vertegenwoordigd: het reguliere BIO, het SAIL Projecten Programma en het MHO. Voor de overige universiteiten en hogescholen zijn het MHO, het TSP en het UBP de voor de hand liggende IO programma's waaraan ze deelnemen. Een enkele universitaire instelling participeert ook in het SBP programma (voor individuele deelnemers).

Het LIAC is de enige IO instituut naast de LUW dat als hoofd contractant in het MHO deelneemt. Voor de overige niet-SAIL IO-instituten zijn het BIO en het SBP de toegangspoorten tot IO-middelen.

Conclusie:

De IO-instituten die in SAIL participeren hebben toegang tot het merendeel van de IO-Programma's en maken daar ook goed gebruik van. Voor de Universiteiten, Hogescholen en niet-SAIL IO-Instituten zijn de mogelijkheden beperkter. De toegankelijkheid van de programma's voor bepaalde categorieën van instellingen bepaalt voor een groot deel de spreiding van instellingen over de programma's.

4.6 Tabel 28: Doelstellingen en doelgroepen per programma

	Doelstellingen	Doelgroepen
MHO	• Bijdragen aan het ontwikkelen, versterken, en verbeteren van het algeheel functioneren van hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden (institution building). • Bijdragen aan het voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve tekorten aan hoger geschoold kader (<i>human resources development</i>)	Geselecteerde hoger onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden en in landen in transitie. Directe <i>beneficiaries</i> zijn de academische, administratieve en technische staf van de instellingen.
SAIL	• Een bijdrage leveren aan een duurzame ontwikkeling, verbetering en versterking van het algemene functioneren van instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezighouden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder <i>post-graduate training</i> en <i>higher professional education</i> en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek. • Een bijdrage leveren aan het vergroten van de kwaliteit en kwantiteit van geschoold kader (<i>human resources development</i>)	Instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden, die zich bezig houden met of betrokken zijn bij hoger onderwijs, in het bijzonder <i>post-graduate training</i> en <i>higher professional education</i> en hieraan gerelateerd ondersteunend onderzoek.
HOB	• Het versterken van het lager onderwijs in ontwikkelingslanden, door het ondersteunen van instellingen in ontwikkelingslanden bij de opbouw en versterking van hun capaciteit om adequaat toegerust onderwijzend, ondersteunend en leidinggevend personeel voor het lager onderwijs op te leiden.	Specifieke instellingen in ontwikkelingslanden die een belangrijke rol (kunnen) spelen bij de versterking van het lager onderwijs in hun land.
BIO	• Het verbeteren van het functioneren van overheidsdiensten, particuliere ontwikkelingsorganisaties en midden- en kleinbedrijf, door middel van praktijkgerichte bijscholing. Deze vindt plaats in de vorm van hoogwaardige onderwijs en trainingsprogramma's op verschillend academisch niveau, om op deze wijze bij te dragen aan kennis- en capaciteitsopbouw.	'Mid-career professionals' van overheidsinstellingen en non-gouvernementele organisaties in ontwikkelingslanden.. De beurzen zijn bedoeld voor personen die reeds een relevante opleiding hebben voltooid en tenminste drie jaar in een functie werkzaam zijn.
SBP	• Het zo ruim en flexibel mogelijk tegemoet komen aan de vraag naar bij voorkeur groepsopleidingen van organisaties in ontwikkelingslanden.	Midden- en hoger kader van overheidsdiensten, onderwijsinstellingen, particuliere ontwikkelingsorganisaties, midden- en kleinbedrijf.
UBP	• Deelnemers in staat stellen kennis en ervaring op te doen via korte (post) academische opleidingen aan Nederlandse universiteiten, met het doel op deze wijze een bijdrage te leveren aan de kennis- en capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden.	Recent afgestudeerde studenten van universiteiten in de DAC landen waarvoor ook het NFP openstaat, van ten minste 21 jaar oud.
TSP	• Een specifieke bijdrage leveren aan <i>human resources development</i> in ontwikkelingslanden door het verstrekken van studiebeurzen aan studenten op Bachelor's / Master's niveau, om aan een Nederlandse instellingen toegevoegde kennis op te doen; en om Nederlandse studenten de mogelijkheid te bieden een deel van hun studie aan een partnerinstelling uit te voeren en op deze wijze samenwerkingsverbanden op meerdere niveaus van de participerende instellingen te intensiveren.	Studenten op Bachelor's / Master's niveau, van hoger onderwijsinstellingen uit ontwikkelingslanden, en van Nederlandse hoger onderwijsinstellingen.

4.7 Tabellen 29 - 30: Landen en regio's - 1996

Tabel 29. Academische Samenwerkings Programma's
Aantal projecten per land, per regio en per programma

	Afrika	Aantal	Azië	Aantal	M-Amerika	Aantal	Z-Amerika	Aantal	Europa	Aantal	Oceanië	Aantal
MHO (1996)	Burkina Faso	10	Filipijnen	7	Costa Rica	17	Bolivia	7				
	Eritrea	4	Vietnam	10								
	Kenya	8										
	Mozambique	14										
	Tanzania	6										
	Zambia	8										
	Totaal	50	Totaal	17	Totaal	17	Totaal	7				
SAIL (1997)	Egypte	2	China	3	Costa Rica	1	Bolivia	1				
	Ethiopië	1	India	3	Jamaica	1	Colombia	1				
	Ghana	1	Midden Oosten	1			Peru	1				
	Kenya	1	Palestina	1								
	Namibië	2	Singapore	1								
	Tanzania	2	Sri Lanka	1								
	Zimbabwe	3	Thailand	1								
	Zuid Afrika	1	Jemen	1								
			Vietnam	3								
	Totaal	13	Totaal	15	Totaal	2	Totaal	3				

Tabel 30. Netherlands Fellowships Programme - 1996

Aantal fellows per land, per regio en per programma

	Afrika	Aantal	Azië	Aantal	M-Amerika	Aantal	Z-Amerika	Aantal	Europa	Aantal	Oceanië	Aantal
BIO	Benin	4	Bangladesh	65	Costa Rica	11	Argentijn	10	Albanie	6	Fiji Islands	3
	Burkina Faso	5	Bhutan	8	Cuba	31	Bolivia	6	Bulgarije	1	Papua New	
	Cameroun	24	Cambodja	1	Dominicaanse		Brazilië	6	Macedonia	3	Guinea	4
	Congo (Kinsh.)	1	China	42	Republiek	3	Chili	2	Moldavië	1		
	Egypte	26	India	29	Guatemala	1	Colombia	11	Romein	5		
	Eritrea	3	Iran	4	Honduras	3	Ecuador	11				
	Ethiopië	84	Jordanië	4	Jamaica	20	Peru	11				
	Gambia	6	Kazachstan	1	Mexico	9	Venezuela	5				
	Ghana	44	Kirgizstan	4	Nicaragua	2						
	Guinea Bissau	2	Malaysia	3	Panama	1						
	Kenya	40	Maldiven	1	Trinidad &							
	Lesotho	1	Mongolië	5	Tobago	4						
	Madagascar	1	Nepal	61								
	Malawi	8	Pakistan	41								
	Mali	3	Palestina	10								
	Mauritius	2	Philippijnen	75								
	Marokko	6	Sri Lanka	57								
	Namibia	5	Syrië	5								
	Rwanda	1	Thailand	35								
	Senegal	5	Turkije	14								
	Sierra Leone	5	Turkmenistan	1								
	Sudan	21	Vietnam	29								
	Swaziland	6	Jemen	4								
	Tanzania	50										
	Tunesië	4										
	Uganda	86										
	Uruguay	4										
	Zambia	43										
	Zimbabwe	22										
	Totaal	512	Totaal	499	Totaal	85	Totaal	62	Totaal	16	Totaal	7
BIO -Refresher	Aantal Regionale		Aantal Regionale		Aantal Regionale		Aantal Regionale				Aantal Mondiale	
	Cursussen	14	Cursussen	12	Cursussen	3	Cursussen	5			Cursussen	1
		14		12		3		5				1

	Afrika	Aantal	Azië	Aantal	M-Amerika	Aantal	Z-Amerika	Aantal	Europa	Aantal	Oceanië	Aantal
BIO - Ph.D	Cameroun	2	China	4	Guatemala	1	Argentinië	2				
	Egypte	1	Filipijnen	2	Trinidad	2	Brazilië	1				
	Ethiopië	5	India	7			Ecuador	1				
	Kenya	1	Pakistan	1								
	Tanzania	2	Sri Lanka	1								
	Uganda	3	Syrië	1								
	Zimbabwe	1	Thailand	1								
			Vietnam	1								
	Totaal	15	Totaal	18	Totaal	3	Totaal	4				
SBP groep	Namibie	19	Bangladesh	22			Bolivia	7			Regionaal	65
	Zimbabwe	10	China	112								
	Zuid Afrika	25	India	35								
			Nepal	21								
			Palestina	32								
			Vietnam	72								
	Totaal	54	Totaal	294			Totaal	7			Totaal	65
SBP individueel	Cameroun	1	Bangladesh	1	Cuba	3			Bosnië-H.	1		
	Zimbabwe	1	China	2	Mexico	1						
			Filipijnen	1								
			Pakistan	1								
			Vietnam	2								
	Totaal	2	Totaal	7	Totaal	4			Totaal	1		
UBP	Cameroun	1	China	2	Cuba	1			Armenië	1		
	Egypte	1	India	3	Jamaica	2			Moldavië	1		
	Eritrea	2	Thailand	1	Mexico	1						
	Ethiopië	4	Vietnam	2								
	Ghana	2										
	Ivoorkust	1										
	Kenya	3										
	Sudan	1										
	Tanzania	4										
	Zambia	1										
	Zimbabwe	1										
	Totaal	21	Totaal	8	Totaal	4			Totaal	2		
TSP	Burkina Faso	1			Costa Rica	3	Bolivia	3				
	Kenya	3										
	Mozambique	2										
	Tanzania	2										
	Totaal	8			Totaal	3	Totaal	3				

4.8 Tabel 31: Deelnemende instellingen - 1996

Tabel 31. Deelnemende instellingen in Nederland - 1996
Per programma

Zie lijst van afkortingen op pagina 1 voor verklaring van de afkortingen

MHO	SAIL	BIO	SBP groepscursus	SBP individueel	UBP	TSP
AP	IHE	GMDC	GMDC	ASIR	EU	CHNN
CHNN	IHS	IAC	HHS	CPRO-DLO	RUL	HvU
DAC	ISS	IHE	IBFD	IHE	UT	KUN
HH	ITC	IHS	IHE	KIT	UU	RUG
HHG	LUW	ILRI	IHS	RIVM		TUD
HKA	MSM	IMTA	IMTA	TNO		TUE
HKU		IPC	IPC	TUD		UU
HOZN		ISS	IRC	UT		VUA
HVA		ITC	ISS	UU		
HvU		LIAC	ITC	VUA		
IMAG-DLO		LUW	KIT	WICE		
IPC		KIT	MSM			
KUB-IVO		MSM	MVM/DGSM			
KUN		RNTC	SCAN			
LH			SMS			
LIAC						
LUW						
MSM						
MU						
NHTV						
NIOZ						
RUL						
STOAS						
THR						
TUD						
TUE						
UNV						
UT						
UU						
UVA						
VUA						

4.9 Tabellen 32 - 37: Berekening van de verdeling van IO-gelden in '1996'

(Op basis van gecommitteerde bedragen en gerealiseerde kosten (Zie voor een nadere toelichting hoofdstuk 4.1))

Tabel 32. Verdeling van IO-gelden per programma en regio
Afgerond op 100.000 - tallen

Programma	Afrika	Azië	Europa	M-Amerika	Mondiaal	Oceanië	Z-Amerika	Per programma Totaal in NGI.
Academische Samenwerkings Programma's								
MHO (committering)	25.115.000	8.943.000		4.595.000			3.933.000	42.586.000
SAIL (1997 - commitering)	11.413.000	11.891.000		807.000			2.751.000	26.862.000
Netherlands Fellowships Programmes								
BIO (committering)	15.097.000	15.086.000	328.000	2.573.000		170.000	2.088.000	35.342.000
BIO-PhD (raming)	463.000	447.000		75.000			97.000	1.082.000
BIO-R (committering)	1.686.000	1.466.000		422.000	146.000		753.000	4.473.000
SBP-G (committering)	911.000	4.083.000			1.048.000		190.000	6.232.000
SBP-I (committering)	37.000	134.000	16.000	79.000				266.000
TSP (gereal.kosten)	72.000			26.000			28.000	126.000
UBP (committering)	825.000	267.000	66.000	152.000				1.310.000
Per regio Totaal in NGI.	55.619.000	42.317.000	410.000	8.729.000	1.194.000	170.000	9.840.000	118.279.000

Tabel 33. Verdeling van IO-gelden naar programma en regio, als percentage van totaal IO-middelen in '1996'

Programma	Afrika	Azië	Europa	M-Amerika	Mondiaal	Oceanië	Z-Amerika	per programma
Academische Samenwerkings Programma's								
MHO	21,2%	7,6%		3,9%			3,3%	36,0%
SAIL (1997)	9,6%	10,1%		0,7%			2,3%	22,7%
Netherlands Fellowships Programmes								
BIO	12,8%	12,8%	0,3%	2,2%		0,1%	1,8%	29,9%
BIO-PhD	0,4%	0,4%		0,1%			0,1%	0,9%
BIO-R	1,4%	1,2%		0,4%	0,1%		0,6%	3,8%
SBP-G	0,8%	3,5%			0,9%		0,2%	5,3%
SBP-I		0,1%		0,1%				0,2%
TSF	0,1%							0,1%
UBP	0,7%	0,2%	0,1%	0,1%				1,1%
per regio	47,0%	35,8%	0,3%	7,4%	1,0%	0,1%	8,3%	100,0%

Tabel 34. Verdeling van IO gelden over de diverse programma's per regio - in percentages van de regio totalen

Programma	Afrika	Azië	Europa	M-Amerika	Mondiaal	Oceanië	Z-Amerika
Academische Samenwerkings Programma's							
MHO	45,2%	21,1%		52,6%			40,0%
SAIL (1997)	20,5%	28,1%		9,2%			28,0%
Netherlands Fellowships Programmes							
BIO	27,1%	35,7%	79,9%	29,5%		100,0%	21,2%
BIO-PhD	0,8%	1,1%		0,9%			1,0%
BIO-R	3,0%	3,5%		4,8%	12,2%		7,7%
SBP-G	1,6%	9,6%			87,8%		1,9%
SBP-I	0,1%	0,3%	3,9%	0,9%			
TSP	0,1%			0,3%			0,3%
UBP	1,5%	0,6%	16,2%	1,7%			
regio totalen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 35. Verdeling van IO-gelden naar landen en programma's - in percentages van het totaal aan IO-middelen in '1996'

Landen	MHO	SAIL	BIO	BIO-PhD	BIO-R	SBP-G	SBP-I	TSP	UBP	% per land
Vietnam	3,60%	2,45%	0,64%	0,02%		1,17%	0,03%		0,06%	8,0%
Filipijnen	3,96%		1,99%	0,04%	0,36%		0,01%			6,4%
Mozambique	5,98%							0,01%		6,0%
Kenya	3,94%	0,42%	1,11%	0,02%				0,02%	0,11%	5,6%
Zambia	3,98%		1,09%		0,13%				0,04%	5,2%
Tanzania	2,44%	1,06%	1,34%	0,06%	0,15%			0,02%	0,14%	5,2%
Costa Rica	3,88%	0,28%	0,29%		0,13%			0,02%		4,6%
Bolivia	3,32%	0,84%	0,18%			0,16%		0,02%		4,5%
Burkina Faso	3,99%		0,14%					0,01%		4,1%
China		1,01%	1,18%	0,08%	0,09%	1,08%	0,04%		0,04%	3,5%
Zimbabwe		2,25%	0,56%	0,02%	0,52%	0,13%	0,01%		0,03%	3,5%
Ethiopie		0,88%	2,17%	0,11%	0,10%				0,14%	3,4%
India		1,89%	0,63%	0,15%	0,11%	0,30%			0,10%	3,2%
Sri Lanka		1,24%	1,58%	0,02%					0,02%	2,7%
Egypte		1,87%	0,71%	0,02%	0,12%				0,06%	2,3%
Ghana		1,06%	1,23%							2,2%
Uganda			2,14%	0,07%						2,1%
Nepal			1,70%		0,12%	0,28%				1,9%
Bangladesh			1,75%			0,18%	0,01%			1,9%
Namibie		1,57%	0,16%			0,16%				1,8%
Thailand		0,73%	0,68%	0,02%	0,31%				0,02%	1,7%
Palestijnse Geb.		1,03%	0,22%			0,43%				1,6%
Peru		1,25%	0,30%							1,2%
Yemen		1,13%	0,10%							1,1%
Zuid Afrika		0,53%			0,14%	0,48%				1,0%
Pakistan			1,01%	0,02%			0,01%			1,0%
Eritrea	0,91%		0,07%						0,07%	1,0%
Cuba			0,74%		0,23%		0,04%		0,02%	1,0%
Overige landen		0,84%	6,18%	0,25%	1,27%	0,89%	0,06%		0,26%	10,1%
% per programma	36,0%	22,7%	29,9%	0,9%	3,8%	5,3%	0,2%	0,1%	1,1%	100,0%

Tabel 36. Verdeling van IO-gelden naar programma's en disciplines - in percentages van totaal aan IO-middelen in '1996'

Discipline/kennisterrein	MHO	SAIL	BIO	BIO-PhD	BIO-R	SBP-G	SBP-I	TSP	UBP	% per discipline
Aardwetenschappen en Geo-informatica			8,1%	0,1%	0,1%	0,2%				8,5%
Landbouw	3,6%		2,2%		0,5%				0,1%	6,4%
Natuurwetenschappen	5,9%									5,9%
Informatica / Informatiesystemen	5,5%									5,6%
Economische Ontwikkeling		4,4%								4,4%
Techniek / Water	2,0%		1,7%							3,8%
Water & Milieu		3,2%			0,5%					3,7%
"Basic Sciences"	3,2%									3,2%
Water Management		2,2%	0,6%			0,2%				3,1%
Stedelijke Ontwikkeling		3,1%								3,1%
Veehouderij			2,2%		0,3%	0,4%				2,9%
Communicatie en Media			1,4%		0,7%	0,5%				2,6%
Sociaal Culturele Studies	2,4%								0,2%	2,6%
Management / Havens			0,5%		0,1%	1,9%				2,5%
Beheer en Management	2,5%									2,5%
Gezondheids Wetenschappen	1,5%		0,7%				0,1%		0,1%	2,4%
Vrouwen & Ontwikkeling		1,7%	0,6%							2,3%
Ontwikkelingsstudies			1,4%	0,2%	0,6%					2,2%
Milieu / Beheer Natuurlijke Hulpbronnen		1,6%								1,6%
Techniek / Electro	1,6%									1,6%
Techniek / Water en Sanitatie			1,0%			0,5%				1,5%
Economische Wetenschappen	1,5%									1,5%
Milieu		0,9%	0,2%	0,1%	0,2%					1,4%
Techniek / Milieu	0,4%		0,9%							1,3%
Veeartsenijkunde	0,9%								0,3%	1,3%
Onderwijs	0,8%								0,3%	1,2%
Overige disciplines/kennisterreinen	4,3%	5,7%	8,2%	0,5%	0,7%	1,7%	0,1%		0,1%	21,2%
% per programma	36,0%	22,7%	29,9%	0,9%	3,8%	5,3%	0,2%	0,1%	1,1%	100,0%

Tabel 37-1. Verdeling van IO-gelden naar Nederlandse instellingen en IO-programma's - in percentages van totaal aan IO-middelen in '1996'.

In deze tabel zijn voor de MHO en SAIL projecten de gecommiteerde gelden voor een project waarin meerdere instellingen samenwerken toeberekend aan de penvoerende Nederlandse instelling (zie toelichting op pagina 21)

Instelling	MHO	SAIL	BIO	BIO-PhD	BIO-R	SBP-G	SBP-I	TSP	UBP	% per instelling
ITC		3,9%	9,2%	0,1%	0,7%	0,2%				14,0%
IHE		6,7%	4,8%	0,1%	0,5%	0,7%	0,0%			12,8%
ISS		5,2%	4,6%	0,5%	0,6%					10,9%
TUD	7,8%						0,0%	0,0%		7,8%
LUW	4,4%	2,5%	0,5%							7,5%
RUG	5,2%							0,0%		5,2%
MSM		2,3%	1,7%	0,1%	0,3%	0,6%				5,0%
VUA	4,1%						0,0%			4,2%
UU	3,3%						0,0%	0,0%	0,5%	3,9%
IHS		2,0%	0,7%	0,0%	0,1%	0,1%				3,0%
IAC			2,5%		0,5%					3,0%
LIAC	1,1%		1,6%		0,1%					2,8%
IMTA			0,4%		0,1%	1,8%				2,4%
UVA	2,3%									2,3%
KUB-IVO	1,9%									1,9%
KUN	1,4%							0,0%		1,4%
IPC-BC			1,2%							1,2%
UT	0,8%						0,0%		0,3%	1,2%
GMDC			0,7%		0,3%	0,2%				1,2%
RNTC			0,8%		0,4%					1,1%
KIT			0,7%			0,2%	0,0%			0,9%
MU	0,9%									0,9%
TUE	0,8%							0,0%		0,8%
Overige instellingen	1,9%		0,6%		0,2%	1,5%	0,1%		0,3%	4,6%
% per programma	36,0%	22,7%	29,9%	0,9%	3,8%	5,3%	0,2%	0,1%	1,1%	100,0%

Tabel 37-2. Verdeling van IO-gelden naar Nederlandse instellingen en IO-programma's - in percentages van totaal aan IO-middelen in '1996'.

In deze tabel zijn voor de MHO en SAIL projecten de gecommiteerde gelden voor een project waarin meerdere instellingen samenwerken in gelijke delen toeberekend aan de samenwerkende Nederlandse instellingen (zie toelichting op pagina 21).

Instelling	MHO	SAIL	BIO	BIO-PhD	BIO-R	SBP-G	SBP-I	TSP	UBP	% per instelling
ITC		4,9%	9,2%	0,1%	0,7%	0,2%				15,0%
IHE		7,0%	4,8%	0,1%	0,5%	0,7%				13,1%
ISS		4,8%	4,6%	0,5%	0,6%					10,6%
TUD	7,5%									7,6%
LUW	4,2%	1,6%	0,5%							6,3%
MSM		2,5%	1,7%	0,1%	0,3%	0,6%				5,2%
VUA	4,9%									5,0%
RUG	3,5%								0,5%	4,1%
UU	4,0%									4,0%
LIAC	1,4%		1,6%		0,1%					3,1%
IHS		2,0%	0,7%		0,1%	0,1%				3,0%
IAC			2,5%		0,5%					3,0%
IMTA			0,4%		0,1%	1,8%				2,4%
UVA	2,3%									2,3%
KUN	1,4%									1,4%
KUB-IVO	1,4%									1,4%
IPC-BC			1,2%							1,2%
GMDC			0,7%		0,3%	0,2%				1,2%
RNTC			0,8%		0,4%					1,1%
KIT	0,7%								0,3%	1,0%
UT			0,7%			0,2%				0,9%
TUE	0,8%									0,8%
Overige instellingen	3,9%		0,6%		0,2%	1,5%	0,1%	0,1%	0,3%	6,6%
% per programma	36,0%	22,7%	29,9%	0,9%	3,8%	5,3%	0,2%	0,1%	1,1%	100,0%

Department of Educational Studies
and Consultancy (DESC)

Deelrapport 4.

**SAMENWERKING TUSSEN RELEVANTE
INTERNATIONAAL ONDERWIJS INSTELLINGEN
EN HET
WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS**

deelstudie

in het kader van het

**INTERDEPARTEMENTAAL BELEIDSONDERZOEK
MET BETREKKING TOT
INTERNATIONAAL ONDERWIJS (IBO)**

Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Den Haag, april 1998

INHOUDSOPGAVE

LIJST VAN AFKORTINGEN	1
1. INLEIDING.....	2
1.1 Referentie kader	2
1.2 Deelstudie Nuffic/DESC.....	2
1.3 Werkwijze, verantwoording, en beschikbare bronnen.....	3
2. COMMISSIE WOLFSON.....	5
2.1 Rapport van de Commissie Wolfson.....	5
2.2 Nader advies van de Commissie Wolfson	7
2.3 Begeleidend schrijven bij het Nader Advies van de Commissie Wolfson.....	10
2.4 Reactie van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen	10
3. COMMISSIE RINNOOY KAN	12
3.1 Analyse van relatie tussen Internationaal Onderwijs instituten en universiteiten.....	12
3.2 Samenvattende conclusies en advies van de Commissie Rinnooy Kan	13
3.3 Reactie van Minister Ritzen op conclusies en advies van de Commissie Rinnooy Kan.....	14
3.4 Inventarisatie van samenwerking tussen SAIL instellingen en Nederlandse universiteiten.....	14

LIJST VAN AFKORTINGEN

DCO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek
DCO/OO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
DLO	Dienst Landbouwkundig Onderzoek
EADI	European Association of Development research and training Institutes
EUR	Erasmus Universiteit Rotterdam
FION	Federatie van Internationaal Onderwijs in Nederland
GMDC	Graphic Media Development Centre
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan
IAC	International Agricultural Centre
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs
ILRI	International Institute for Land Reclamation and Improvement
IO	Internationaal Onderwijs
IPC-Barneveld/Oenkerk	Innovation and Practical Training Centre on Livestock Production, lokatie Barneveld/Oenkerk
ISS	Institute of Social Studies
ITC	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IHS	Institute for Housing and Urban Development Studies
IMTA	International Maritime Transport Academy
FION	Federatie Internationaal Onderwijs Instellingen Nederland
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MSM	Maastricht School of Management
Nuffic	Stichting Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
RNTC	Radio Nederland Training Centre
RUL	Rijksuniversiteit Leiden
RVB	Netherlands International Institute for Management
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen en LUW
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TUD	Technische Universiteit Delft
UvA	Universiteit van Amsterdam
UU	Universiteit Utrecht
UT	Universiteit Twente
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WAR	Wetenschappelijke Advies Raad
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en het Wetenschappelijk onderzoek
WL	Waterloopkundig Laboratorium
WO	Wetenschappelijk Onderwijs

1. INLEIDING

1.1 Referentie kader

De Ministerraad heeft besloten tot de uitvoering van een Interdepartementaal Beleidsonderzoek met betrekking tot Internationaal Onderwijs, hierna te noemen IBO. De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs (IO) programma's is bij te dragen aan de bevordering van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijsamenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het IBO zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking (HGIS). Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 miljoen¹ beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor het IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp. Aan het onderzoek deelnemende departementen zijn: Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Landbouw, Natuur en Visserij, Economische Zaken, Financiën, en Algemene Zaken.

1.2 Deelstudie Nuffic/DESC

In November 1997 werd de Nuffic door DCO benaderd met de vraag een deelstudie in het kader van het IBO uit te voeren. Deze deelstudie omvat de volgende onderdelen, en zal in verschillende fases worden uitgevoerd in de periode November 1997 - Mei 1998:

1. beschrijving van de bestaande IO-programma's, die gericht zijn op ontwikkelingssamenwerking, en die worden uitgevoerd door Nederlandse instellingen die vallen onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking². Het gaat om het in kaart brengen van doelstellingen, doelgroepen,

¹ Dit bedrag is in de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Netherlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

² In totaal is in 1997 130,0 miljoen gulden begroot voor financiering van de IO-programma's en 124,3 miljoen gulden voor bijdragen in de exploitatiekosten van instituten.

sectoren, landen, identificatie en selectie van activiteiten (hoe vindt afstemming van vraag en aanbod plaats), activiteiten, en resultaten van recente evaluaties.

2. beschrijving van de uitvoeringspraktijk van bovengenoemde programma's aan de hand van een drietal 'case studies';
 3. inventarisatie van de samenhang in de huidige IO-programma's: landen, doelgroepen, sectoren, en uitvoerende organisaties;
 4. inventarisatie van de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en het WO;
 5. inventarisatie van de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen;
 6. inventarisatie van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
 7. inventarisatie van de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering.
- De voorliggende rapportage betreft deel 4. van de bovengenoemde deelstudie die door de Nuffic/DESC wordt uitgevoerd.

1.3 *Werkwijze, verantwoording, en beschikbare bronnen*

De IO instituten en hun positie en relatie ten opzichte van het WO zijn de afgelopen jaren onderwerp geweest van evaluaties, externe adviezen en speciale verzoeken om informatie. Ook de samenwerking tussen IO instituten en universiteiten is daarbij aan de orde gekomen. In de jaren zeventig heeft het Nuffic bestuur zich gebogen over de plaats van de instituten in het geheel van het WO, en heeft daarover in 1978 gerapporteerd. Ook de Nationale Advies Raad voor Ontwikkelingsvraagstukken (advies nr. 88, 1986) heeft in een speciaal advies aandacht besteed aan de positie van de IO instituten, evenals de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (advies nr. 52, 1987).

In 1990 en 1991 werden 11 IO instituten in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken gezien in het kader van een internationale evaluatie van het IOP (Socrates, maar 1991). In 1993 adviseerde de Commissie Wolfson over het toekomstperspectief van 5 IO instituten, waarbij de inbedding van de IO instituten in het stelsel van WO onderwerp van advies was. Het advies van de Commissie leidde ertoe dat afspraken werden gemaakt tussen de IO instituten en de LUW over inhoudelijke samenwerking en de regeling van doctoraten. Medio 1994 werd het SAIL opgericht, en in 1995 de WAR. In april 1997 verscheen het rapport van SAIL/WAR betreffende een review van het Internationaal Onderwijs in Nederland (5 IO instituten en LUW). In 1997 werd de Commissie Rinnooy Kan gevraagd om de ontstane situatie rond de relatie tussen IO instituten en universiteiten in kaart te brengen en te adviseren over de toekomst. In juni 1997 verzocht Minister Ritzen de SAIL instituten om een nadere uiteenzetting te geven van de stand van zaken rondom de vorming van consortia tussen de 6 SAIL instituten en Nederlandse universiteiten. Dit overzicht werd in november 1997 aan de Minister gepresenteerd.

De verschillende informatie bronnen geven enerzijds zicht op het in gang gezette beleid om structurele samenwerking tussen IO instituten en universiteiten te versterken en te bevorderen, en de instituten te verankeren in het stelsel van WO, en anderzijds op de verschillende vormen van samenwerking die de afgelopen jaren tussen IO instituten en WO gestalte hebben gekregen. De meest recente informatie hierover dateert van november 1997: per SAIL instelling wordt een overzicht gegeven van bestaande samenwerking met Nederlandse universiteiten. De samenwerking tussen SAIL instellingen en het WO zal eveneens aan de orde komen in de evaluatie van het SAIL, die in 1998 zal worden uitgevoerd.

In overleg met DCO/OO is derhalve besloten om (het beleid ten aanzien van) de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en het WO te inventariseren op basis van een samenvatting van een aantal (in overleg met DCO/OO geselecteerde) recente informatie bronnen. Deze bronnen zullen in chronologische volgorde worden gepresenteerd in de hierna volgende hoofdstukken.

De indeling van het rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 worden de bevindingen van de Commissie Wolfson (1993) behandeld: het advies, nader advies, en begeleidend schrijven bij het nader advies. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het schrijven van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen aan de Tweede Kamer. In hoofdstuk 4 worden de bevindingen van de Commissie Rinnooy-Kan (1997)

behandeld, alsmede informatie van SAIL over bestaande samenwerking tussen SAIL instellingen en het WO (1997).

2. COMMISSIE WOLFSON

2.1 *Rapport van de Commissie Wolfson*

Inleiding

Bron: "Verschillende Werelden". Een toekomstperspectief voor de Instituten van Internationaal Onderwijs. Rapport van de Commissie Wolfson (januari, 1993). Om de positie van vijf IO instellingen (IHE, IHS, ISS, ITC, RVB) in het stelsel van hoger onderwijs te verhelderen en oplossingen aan te dragen voor een aantal knelpunten werd in 1992 een Commissie ingesteld door de Minister van O&W (mede namens de Minister voor OS). De belangrijkste taken van de Commissie waren: (1) het doen van voorstellen over de wijze waarop verwevenheid tussen het IO en het WO versterkt kan worden (verankering in het WO bestel met behoud van eigen doelstellingen, identiteit en middelen van de IO instellingen), en (2) het inventariseren van knelpunten die versterking van de verwevenheid belemmeren.

Algemene ontwikkelingen in het relatie patroon van IO instituten

Uit de gegevens van een speciaal daartoe door de Commissie gehouden enquête blijkt dat de laatste jaren de aard en de omvang van de samenwerkingsrelaties van de IO instituten sterk veranderd zijn. Vooral op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek zijn deze relaties in Nederland sterk toegenomen, zowel met de universiteiten als met enkele andere relevante onderzoeksinstituten (KNAW, DLO, WL, TNO). Van speciaal belang is in dit verband de participatie van enkele IO instituten in onderzoeksscholen, waardoor de banden van de IO instituten met de universiteiten in hoge mate werden versterkt en geformaliseerd. Inmiddels begon zich ook in de MA fase van het onderwijs een nauwere samenwerking af te tekenen, zowel in het opzetten van gezamenlijke programma's, als in de verdichting van het netwerk van medebenoemingen. De ontwikkeling naar een sterkere samenwerking op de werkvloer met relevante vakgroepen en faculteiten, ondersteund door raamovereenkomsten met de betrokken Colleges van Bestuur, werd door de betrokken partners als zeer zinvol ervaren. De Commissie acht dit een positieve ontwikkeling die ook in de toekomst nog verder gestimuleerd kan worden.

Ook op internationaal niveau groeide het relatie patroon sterk, zowel door bilaterale samenwerking met andere OECD landen als met multilaterale organisaties. Opvallend is ook dat in de samenwerking met ontwikkelingslanden door de IO instituten steeds meer inspanning geleverd werd in deze landen zelf. Door deze lokale activiteiten die de laatste jaren toegroeiden naar ca 50% van de totale inspanning van de IO instituten werd een belangrijke bijdrage geleverd aan opbouw en versterking van de onderwijs- en onderzoekcapaciteit in de betrokken ontwikkelingslanden.

Resultaten van enquête over de aard en omvang van samenwerkingsrelaties van de IO instituten

De specifieke resultaten van de door de Commissie gehouden enquête over de aard en omvang van de samenwerkingsrelaties van de IO instituten kunnen als volgt worden samengevat.

Samenwerking met universiteiten

De IO instituten hebben allen samenwerkingsrelaties met meer dan een universiteit (in de meeste gevallen gebaseerd op formele overeenkomsten). De samenwerking is hoofdzakelijk gericht op de inhoud van het werk. Het gaat dan om wederzijdse versterking van expertise op het gebied van onderzoek en onderwijs, gezamenlijke uitvoering van projecten en kwaliteitsbewaking. Samenwerking op het vlak van het beheer is in de meeste gevallen beperkt tot een gezamenlijk gebruik van bibliotheken en informatienetwerken. Andere faciliteiten (huisvesting, catering, personeelszaken, financiële zaken etc.) is door de meeste instituten wel beproefd, maar in de praktijk niet voordelig gebleken. Een aantal IO instituten is nauw betrokken bij de opzet van onderzoeksscholen (ISS, IHE, ITC). Onderhandelingen over de participatie van enige andere onderzoeksscholen was gaande.

Kwaliteitszorg en verlening van academische titels

Bij alle IO instituten is sprake van een dekkend systeem voor het monitoren en waarborgen van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. De IO instituten stemmen in toenemende mate hun systeem van kwaliteitszorg af op de aanpak die bij de universiteiten is ontwikkeld onder supervisie van de VSNU (organiseren van visitatie commissies). Alleen aan het ISS kan het doctoraat verkregen worden op grond van de promotie. Het IHE, ITC, IHS, en RVB werken samen met hoogleraren van universiteiten, waarbij verlening van de doctorstitel de jure geschiedt door de universiteit waarmee werd samengewerkt. De eigen medewerkers, soms ook buitengewoon hoogleraar aan de betrokken universiteit, treden dan als (co-)promotor op. De Master titel, die door de IO instituten wordt verleend maakt geen deel uit van de WHW.

Samenwerking met buiten-universitaire instituten

Voor sommige instituten (ISS, IHS) is de samenwerking met instituten buiten de universiteiten van beperkte aard. Voor het ITC en IHE is wel sprake van een substantiële samenwerking met instituten buiten de universiteit. Ook het RVB werkte zeer intensief samen met buiten-universitaire instituten.

Toenemend aandeel activiteiten in ontwikkelingslanden

Vanaf begin jaren tachtig is onder invloed van de vraag uit ontwikkelingslanden en het beleid van de Nederlandse Minister voor Ontwikkelingssamenwerking sprake van een duidelijke trend bij al de IO instituten om de uitvoering van de activiteiten voor een belangrijk deel te verleggen naar ontwikkelingslanden zelf. Deze trend zet zich volgens de IO instellingen nog door. Dit neemt echter niet weg dat naar het oordeel van de IO instituten een substantieel deel (ca 50%) van de activiteiten in Nederland gehandhaafd dient te blijven.

Aard van de samenwerking met ontwikkelingslanden

De meeste IO instituten hebben institutionele relaties met instellingen in de ontwikkelingslanden. Deze relaties hebben overwegend een gelijkwaardig karakter. Bij het IHS is onder druk van kortlopend advies werk het aantal van deze relatie in de laatste jaren teruggelopen. Door het IHE wordt geconstateerd dat in een tijdsbestek van 5 -10 jaar in het onderwijs een geleidelijke verschuiving plaats vindt van een eenzijdige relatie naar een gelijkwaardige positie van de betrokken partners in ontwikkelingslanden. Bij het ITC is al sinds 25 jaar sprake van een institutionele samenwerking die geconcentreerd is in een aantal zusterinstituten in een vijftal landen. Het aantal opleidingen dat het ITC aan deze instituten verzorgt is aanzienlijk toegenomen.

Samenwerking met instituten in donorlanden

Alle IO instituten werken samen met instituten op hun vakgebied in verschillende donor landen. Er is sprake van een breed internationaal netwerk. In dat verband is vermeldenswaard de European Association of Development research and training Institutes (EADI), die hierbij een stimulerende rol vervult. In veel gevallen is de samenwerking ook geformaliseerd in schriftelijke overeenkomsten.

Belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de Commissie Wolfson m.b.t. samenwerking IO-WO
Belangrijkste algemene conclusies en aanbevelingen uit het rapport die betrekking hebben op de samenwerking IO-WO, kunnen als volgt worden samengevat.

- De huidige relaties tussen de IO instituten en de betrokken universiteiten worden gekenmerkt door het streven naar inhoudelijke samenwerking die wederzijds versterkend werkt, en ook kwaliteitswaarborging inhoudt. Intensivering van dat streven is geboden om zowel de IO instituten als de universiteiten te laten profiteren van elkaars kennis en ervaring. Integratie van IO instituten in de universiteiten is daartoe niet nodig en is ook niet wenselijk.
- De Commissie staat een geïnstitutionaliseerde samenwerking van de IO instituten voor door ze onder te brengen in een landelijke organisatie. Daarmee kan worden voldaan aan de behoefte van het Ministerie van O&W om het aantal beheersrelaties te verminderen. Voorts bevordert dat het aangaan, waar nodig, van sterke structurele relaties met universiteiten, de overheid en internationale organisaties.
- Verder beveelt de Commissie aan dat de structurele relaties met de universiteiten gestalte dienen te krijgen door het nemen van een aantal maatregelen. Op bestuurlijk niveau kunnen de banden worden

versterkt doordat formele afspraken worden gemaakt in de vorm van raamovereenkomsten tussen de IO instituten en de betrokken universiteiten, zoals die reeds in een aantal gevallen bestaan. Voorts krijgt deze relatie gestalte door participatie vanuit de universitaire wereld in de bestuursorganen van de nieuwe stichting.

- Op het niveau van de afzonderlijke instituten, faculteiten en vakgroepen dient meerjarige samenwerking tot stand te komen, die zijn neerslag vindt in gezamenlijk overeengekomen programma's, zoals die b.v. al in het kader van de oprichting van onderzoeksscholen in ontwikkeling zijn.
- Het is tevens van belang dat de IO instituten een intensievere samenwerking opzetten met de andere kennis centra in Nederland (continuering stimuleringsbeleid Nederlandse overheid).

2.2 Nader advies van de Commissie Wolfson

Inleiding

Bron: 'Nader advies van de Commissie Wolfson' (december, 1993). Het nader advies is gevraagd bij de brief van de Staatssecretaris van O&W, Mr. M.J.Cohen, als vervolg op het in het ontwerp HOOP 1994 gemelde feit dat de commissie Wolfson zal worden gevraagd een nader advies uit te brengen. In het nader advies worden, na overleg met IO en LUW, concrete suggesties gedaan over de kwaliteitszorg, het verlenen van graden en de bestuurlijke samenwerking. Voor de inhoudelijke samenwerking tussen IO en LUW zal een plan worden opgesteld dat naar verwachting eind 1993 gereed zal zijn. Het nader advies verwijst naar de aanbevelingen van het rapport van de Commissie Wolfson, voorzover die passen in het ontwikkelingsmodel IO-LUW.

Uitgangspunten

De uitgangspunten die als richtsnoer voor de formulering van het advies zijn gehanteerd zijn

1. De randvoorwaarden die zijn geschetst in het ontwerp HOOP, t.w

- de vijf IO-instituten en de LUW komen op basis van gelijkwaardigheid tot een afstemming van onderwijs en onderzoeksactiviteiten;
- de IO instituten (met uitzondering van het ISS) verlenen academische graden via de LUW. Bestaande of nieuwe samenwerkingsverbanden met andere universiteiten op dit terrein blijven mogelijk. De LUW krijgt een bijzondere taak ten aanzien het kwaliteitstoezicht op het onderwijs en onderzoek;
- er wordt een bestuurlijke constructie gezocht die recht doet aan de positie van de IO instituten en die de samenwerking met de LUW optimaal faciliteert. Deze constructie draagt ook zorg voor de samenwerking met de andere universiteiten;

2. De analyse en de conclusies vermeld in het Rapport Wolfson, Januari 1993.

De bestuurlijke constructie moet waarborgen bieden voor:

- (i) het vormgeven van de bijzondere taak van de LUW ten aanzien van het kwaliteitstoezicht;
- (ii) het verlenen van universitaire graden via de LUW;
- (iii) het afstemmen van onderwijs en onderzoek tussen IO en LUW en een optimale samenwerking met de andere universiteiten.

Kwaliteitstoezicht

Hoewel de IO instituten zelf al een aanvang gemaakt hebben met kwaliteitsbeoordeling via zelfevaluatie via het door de VSNU ontwikkelde model en ook de inspectie voor het Hoger Onderwijs hierbij is betrokken, kan een te leggen relatie tussen IO en LUW een formele waarborging tot stand brengen door een toezichthoudende taak op het gebied van onderwijs en onderzoek. Tevens biedt dit toezicht, binnen de randvoorwaarden van het in het ontwerp HOOP 1994 beoogde ontwikkelingsmodel, op termijn uitzicht op de verankering van het IO binnen het WO.

Het toezicht op de kwaliteit van onderwijs en onderzoek is van belang voor de waardering van de graden, in het bijzonder voor de PhD graad. De erkenning van de MSc/MA/MBA/Mphil-graden is van belang voor de toegang tot de PhD-opleiding. De LUW zou de haar toegedachte taak op het gebied van kwaliteitstoezicht het beste kunnen vervullen binnen een op te richten samenwerkingsverband, dat

expliciet een taak krijgt ten aanzien van de kwaliteitszorg. Een door het bestuur van het samenwerkingsverband in te stellen Wetenschappelijke Advies Raad (WAR) speelt in die opzet bij de uitoefening van deze taak een cruciale rol. De WAR kan ook een rol spelen in de regelingen met andere universiteiten. Dat is van belang vanwege het in het ontwerp HOOP aangegeven ontwikkelingsmodel.

Het verlenen van graden, i.h.b. van de doctorstitel

De Engelstalige graden die op de IO instellingen worden verleend worden als zodanig niet in de wet (WHW) erkend. De commissie acht het opnemen in de wet van de Master en MPhil titels wenselijk. Dit om een wettelijke erkenning als toegang tot de promotie tot stand te brengen. Zolang dit niet het geval is dienen zodanige afspraken gemaakt te worden over de inhoud en kwaliteit van de opleidingen dat van een de facto erkenning sprake is. Een situatie die op dit moment nu al tussen sommige IO instituten en een aantal universiteiten bestaat. De WAR zou, in het kader van het kwaliteitstoezicht, de taak moeten worden toebedeeld om die opleidingen van het IO aan te wijzen, die een erkenning zouden verdienen. Voor een goede onderlinge afstemming is het van belang dat de MSc-opleidingen van de LUW op analoge wijze worden gefinancierd als het geval is bij de IO-instituten. De afspraken over de Master opleidingen van de IO-instituten bieden dan een basis voor de erkenning van deze opleidingen als voorwaarde tot de toegang voor de promotie.

In de optie, die in dit nader advies wordt uitgewerkt, is de toekenning van het doctoraat aan bij de IO-instituten opgeleide personen de uiteindelijke verantwoordelijkheid van het College van Dekanen van de LUW. Om recht te doen aan de samenwerking tussen de LUW en de IO-instituten dient de feitelijke toekenning van de graden te geschieden conform een speciale procedure. Deze procedure zou ook als richtsnoer kunnen dienen voor afspraken met andere universiteiten over het toekennen van de doctorstitel. De schriftelijke vastlegging van deze procedure moet volgens het oordeel van de Commissie onderdeel uitmaken van de te sluiten samenwerkingsovereenkomst tussen IO en LUW.

De essentie van de met het College van Dekanen van de LUW te maken afspraak is dat dit College zich bij het uitoefenen van zijn verantwoordelijkheid voor de promoties in het geval van het IO (met uitzondering van het ISS) laat leiden door een zwaarwegend advies van de genoemde WAR. De Commissie merkt hierbij op dat de bepleite inschakeling van de WAR de facto garantie kan bieden tegen een onderschikking van de IO-instituten aan de LUW. De Commissie heeft zich hierbij gebaseerd op het juridische advies van een externe deskundige (memorandum van Mr. de Savornin Lohman van het advocatenkantoor de Brauw, Blackstone en Westbroek).

Voor een onderdeel van de hierboven geschetste procedure, nl. het aanwijzen van een hoogleraar van een IO-instituut als promotor, zijn speciale maatregelen nodig. De WHW bepaalt dat alleen een hoogleraar van een universiteit als promotor kan optreden. Aan een hoogleraar van een IO-instituut (exclusief ISS) zou derhalve ook het "ius promovendi" moeten worden verleend. Dat zou kunnen krachtens een regeling binnen de WHW, dan wel door medebenoeming aan de LUW, of aan een andere daarvoor in aanmerking komende universiteit (zgn. nulbenoeming). Deze laatstgenoemde procedure, die aansluit bij de inmiddels gegroeide praktijk kan echter niet tot een automatisme worden. De Commissie stelt daarom voor de WAR de taak toe te kennen om een zwaarwegend advies uit te brengen over de medebenoeming van een IO-hoogleraar aan de LUW of andere universiteit. Hiermee komt dan de huidige situatie te vervallen dat op de LUW in het geval van een hoogleraar met nulbenoeming er een co-promotor vanuit de LUW betrokken dient te zijn. Een dergelijke bepaling zou na een toetsing door de WAR lijken alsof de IO-hoogleraar te zeer onder curatele van de LUW zou staan.

Afstemming van onderwijs en onderzoek

Het College van Bestuur (CvB) van de LUW heeft zich bereid getoond zorg te willen dragen voor een slagvaardige en adequate organisatie van de inbreng vanuit de LUW in de samenwerking met de IO-instituten door de instelling, onder verantwoordelijkheid van het CvB, van een centraal punt voor internationaal onderwijs en daaraan verwant onderzoek. Voor de goede afstemming hiervan is het van belang een formeel samenwerkingsverband in te stellen tussen de IO-instituten en de LUW, waarbinnen de betrokkenen op gelijkwaardige wijze deelnemen.

Het samenwerkingsverband kan een belangrijke inhoudelijke rol vervullen bij het op gang brengen van:

- a) de samenwerking tussen IO-instituten onderling en met de LUW, alsmede een uitbreiding van deze samenwerking met andere universiteiten;
- b) vernieuwingen in de door bovengenoemde instellingen bestreken kennisgebieden.

Een goede organisatorische opzet van het samenwerkingsverband vereist de instelling van een bestuur en een door dat bestuur in te stellen wetenschappelijke adviesraad (WAR). In het bestuur kunnen de participerende IO-instituten en de LUW ieder een lid aanwijzen. De WAR is samengesteld uit wetenschappelijk vooraanstaande personen uit de academische wereld die op voordracht van de IO-instituten en de LUW aangezocht worden.

Het bestuur van het samenwerkingsverband stelt een plan op om de beoogde samenwerking en vernieuwing middels concrete activiteiten vorm te geven. De WAR dient over dit plan een advies uit te brengen. Het is zinvol de toewijzing (en het beheer) van de door OS en O&W te verlenen speciale financiële bijdragen toe te vertrouwen aan het bestuur van het samenwerkingsverband. De commissie wil nog opmerken dat de hier geschetste vorm van samenwerking tussen IO en LUW een uitbreiding in de toekomst niet in de weg staat, naar bijvoorbeeld het Hoger Beroeps Onderwijs en het Internationaal Agrarisch Centrum te Wageningen.

Samenvatting van de bestuurlijke constructie IO-LUW

Teneinde een bestuurlijke constructie op te zetten voor de samenwerking tussen het IO en LUW en rekening houdend met de uitgangspunten verwoord in het concept HOOP 1994, die waarborgen biedt ten aanzien van:

- * het vormgeven van de bijzondere taak van de LUW ten aanzien van het kwaliteitstoezicht;
 - * het verlenen van universitaire graden via de LUW;
 - * het afstemmen van onderwijs en onderzoek tussen IO en LUW en andere universiteiten;
- resulteert daaruit een organisatorische opzet, die samenvattend er als volgt uit ziet:
- a) de LUW en de IO-instituten zijn en blijven aparte rechtspersonen;
 - b) de LUW en de IO-instituten sluiten een overeenkomst waarin de onderlinge samenwerking wordt geregeld, alsmede het kwaliteitstoezicht door middel van visitaties en de erkenning van de Master opleidingen; deze overeenkomst houdt in de formalisering van een samenwerkingsverband tussen IO en LUW, die daarin als gelijkwaardige partners optreden, met een bestuur en een wetenschappelijke adviesraad;
 - c) de LUW en de IO-instituten sluiten een overeenkomst waarin het verlenen van doctoraten en het daarbij behorende kwaliteitstoezicht wordt geregeld, o.a. door het inschakelen van de WAR en aanpassing van het promotiereglement van de LUW;
 - d) de relaties van de IO-instituten met de overheid blijven onveranderd; de financiële bijdragen van O&W en OS gaan rechtsreeks naar het IO; het bestuur van het op te richten samenwerkingsverband kan het beheer voeren over de door de overheid ter beschikking te stellen bijdragen gericht op vernieuwing en samenwerking tussen IO-instituten en de LUW.

Slotopmerkingen

De Commissie ziet de in dit nader advies uitgewerkte oplossingen niet als eindstation, maar als een stap in een ontwikkelingsproces, waarin toegewerkt wordt naar een sterkere positie van de instituten voor internationaal onderwijs.

Voor de implementatie van de samenwerking IO-LUW, die in dit advies is uitgewerkt, is op korte termijn een aantal beslissingen van de betrokken bewindslieden noodzakelijk. De Commissie is van oordeel dat de toegezegde financiële bijdrage voor de voortgang van doorslaggevend belang is.

2.3 *Begeleidend schrijven bij het Nader Advies van de Commissie Wolfson*

Bron: Begeleidend schrijven bij het 'Nader Advies van de Commissie Wolfson' (23 december, 1993).

De Commissie heeft gesprekken gevoerd met betrokken partijen om zich ervan te vergewissen, dat het uit te brengen advies bij hen op een voldoende draagvlak zou kunnen regelen. Daarnaast stelt zij met genoegen vast dat de samenwerking tussen IO en LUW zich op inhoudelijk gebied geheel in lijn met de door de commissie in het advies gedane voorstellen ontwikkelt. Ten aanzien van de graadverlening wordt opgemerkt dat enkele instituten er de voorkeur aan blijven geven een eigen wettelijke bevoegdheid te verkrijgen. Ten slotte wordt aandacht gevraagd voor een drietal punten die men van belang acht voor het welslagen van de constructie die in het ontwerp HOOP 1994 is uiteengezet.

1. Het is van wezenlijk belang dat de door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking toegezegde extra financiële steun wordt bestemd voor de uitvoering van projecten om de inhoudelijke samenwerking tussen IO en LUW te concretiseren;
2. De financiering van Master opleidingen op de LUW zou op analoge wijze moet plaatsvinden als voor dergelijke opleidingen bij de IO-instituten;
3. Het is wenselijk op de in het Nader Advies gepropageerde procedure voor de verlening van de doctorsgraad aan IO promovendi, na overleg met een aantal geïnteresseerde universiteiten, volgens deze procedure te laten plaatsvinden en zo de reeds bestaande waardevolle relaties te verstevigen.

De bovengenoemde punten acht de Commissie cruciaal voor het succes van de uitvoering van haar adviezen. De uitvoering van de adviezen zal een wezenlijke bijdrage zal leveren aan een helder toekomstperspectief van het internationaal onderwijs in Nederland. Het is vervolgens een zaak van de instellingen zelf om zich nationaal en internationaal, ook feitelijk een sterkere positie te verwerven.

2.4 *Reactie van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen*

Bron: Schrijven van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen (Mr. M.J. Cohen) aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (19 januari, 1994). Reactie van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, mede namens de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

In algemene zin sluit het "Nader Advies" aan bij het ontwerp HOOP 1994.

- De vijf IO-instituten en de LUW komen op basis van gelijkwaardigheid tot een afstemming van onderwijs en onderzoek.
- De IO-instituten (met uitzondering van het ISS) verlenen academische graden via de LUW, die tevens een bijzondere taak ten aanzien van het kwaliteitstoezicht op het onderwijs en onderzoek heeft. Bestaande of nieuwe samenwerkingsverbanden met andere universiteiten voor de gradenverlening blijven mogelijk.
- Er wordt een bestuurlijke constructie gezocht die recht doet aan de positie van de IO-instituten en die een optimale samenwerking met de LUW faciliteert. Deze constructie draagt ook zorg voor de samenwerking met andere universiteiten.

Met genoegen wordt geconcludeerd dat het door de Commissie voorgestelde samenwerkingsverband tussen IO en LUW perspectief biedt voor sterkere verwevenheid tussen IO en het wetenschappelijk onderwijs en dat de samenwerking niet alleen met de LUW maar ook met andere universiteiten versterkt zal worden. Dit enerzijds door het verder uit te werken plan voor inhoudelijke samenwerking op het terrein van onderwijs en onderzoek, anderzijds door de brede samenstelling van de WAR.

Ten aanzien van de procedure voor graadverlening gaat de voorkeur uitdrukkelijk uit naar de door de Commissie voorgestelde procedure, met daarbij de zwaarwegende rol voor de WAR. Deze procedure vereist geen aanpassing van de wet en geeft gerede mogelijkheden voor de IO-instellingen om graden te verlenen via de LUW. In de WHW is uitdrukkelijk de keuze gemaakt voor een beperkt aantal bekostigde instellingen waar wettelijk erkende graden verleend kunnen worden. Bovendien mag verwacht worden

dat de voorgestelde samenwerking tussen IO en LUW een sterk doctoraat tot stand zal brengen, waardoor de internationale concurrentiekracht van de LUW en het IO als geheel zal toenemen.

Belangrijk is dat binnen het voorgestelde samenwerkingsverband de IO-instellingen niet ondergebracht worden bij de LUW en op basis van gelijkwaardigheid zullen samenwerken, waarbij samenwerking met andere universiteiten, ook op het gebied van gradenverlening, uitdrukkelijk tot de mogelijkheden blijft behoren. Indien zou blijken dat dit problemen geeft is overleg met de universiteiten mogelijk.

Een door de Commissie wenselijk geachte aanpassing van de WHW om de Master opleidingen en graden wettelijk te erkennen wordt nu niet nodig geacht. De beoogde samenwerking tussen IO en LUW houdt een de facto erkenning van deze opleidingen in. Door de mogelijkheid om de Master opleiding van IO-instituten af te stemmen op het niveau van analoge opleidingen aan Nederlandse universiteiten zou de doctoraalopleiding aan IO-instituten tevens volgens de thans voorgestelde samenwerkingsconstructie voor het doctoraat kunnen worden gebruikt.

De door de Commissie bepleite financiering van de MSc-opleidingen bij de LUW, analoog aan de situatie bij de IO-instituten, wordt niet gedeeld. Deze opleidingen aan de LUW worden reeds adequaat bekostigd, waarbij niet het IO, maar de overige universiteiten als referentiekader fungeren.

Met het nader advies van de commissie Wolfson is het eindpunt in de discussie over de positie van de betrokken IO-instituten nog niet bereikt. Indien de betrokken instellingen erin slagen om binnen de voorgestelde samenwerkingsovereenkomst inhoud te geven aan die samenwerking middels een hoogwaardig plan voor inhoudelijke samenwerking is de minister voor Ontwikkelingssamenwerking bereid eenmalig een stimuleringsbedrag van 3 MFL ter beschikking te stellen. Na een periode van vijf jaar zullen de resultaten van de samenwerking tussen de IO-instituten en de LUW geëvalueerd worden.

3. COMMISSIE RINNOOY KAN

3.1 *Analyse van relatie tussen Internationaal Onderwijs instituten en universiteiten*

Inleiding

Bron: Bijlage 2 van begeleidend schrijven van Rinnooy Kan bij rapportage Commissie Rinnooy Kan (27 maart, 1997). De Commissie Rinnooy Kan was gevraagd de ontstane situatie rond de relatie tussen IO instituten - universiteiten in kaart te brengen, en over een toekomstperspectief te adviseren. Aanleiding voor het verzoek van Minister Ritzen was de bevrozing van voordrachten voor advisering van de WAR over nul-benoemingen van IO-docenten bij universiteiten (ten einde als promotor te kunnen optreden).

Ontwikkeling en huidige situatie

In SAIL verband zijn met het Ministerie van OC&W afspraken gemaakt over de externe kwaliteitszorg door middel van visitaties (conform vormgeving model VSNU). De eerste visitatie heeft inmiddels plaats gevonden. Het SAIL kreeg van de Minister voor OS het beheer van het Internationaal Onderwijs Programma. In de samenwerkingsovereenkomst ten behoeve van promoties, waarmee de WAR werd ingericht, zijn de vijf IO instituten en zes universiteiten partij (RUL, UU, EUR, UvA, UT en LUW). TUD doet als waarnemer mee. De WAR is gaan functioneren toen een aantal universiteiten ondertekend had.

De Commissie constateert dat mede door de expliciet daartoe toegekende stimuleringsmiddelen (eerst van OC&W en later van OS) de samenwerking tussen het IO en WO goed van de grond is gekomen. SAIL floreert: op bestuurlijk niveau en op de werkvloer wordt constructief samengewerkt tussen de IO-instellingen en de LUW. Over de externe kwaliteitszorg hebben SAIL en de overheid afspraken gemaakt. De WAR droeg ertoe bij dat alle SAIL instituten gevisiteerd zijn. Tot nu toe zijn promoties van IO promovendi bij universiteiten telkens tot stand gekomen op basis van een ad-hoc afspraak met een universiteit. De bedoeling van de WAR volgens de "Commissie Wolfson", n.l. die van bruggen-bouwer tussen IO en WO, is niet van de grond gekomen. Anderen vervullen deze rol wel (b.v. de LUW en UU en UT).

De samenwerking tussen IO-WO is op een goede manier in gang gezet, maar dreigt dus op een punt vast te lopen.

Toekomst perspectief

Vanuit de overheid wordt een aantal ontwikkelingen gesignaleerd:

- steeds meer universiteiten bieden cursorisch Engelstalig hoger onderwijs aan;
- OS heeft naast het BIO ook het UBP gelanceerd. Bij het BIO gaat het om professionals, bij universitaire beurzen kunnen ook studenten deelnemen. Voorwaarde van minister Pronk was dat de aangeboden universitaire opleidingen geen doublure van de IO opleidingen zouden mogen zijn. Er ontstaat nu onenigheid tussen de IO instituten en universiteiten of, en in welke mate, er verschil is tussen opleidingen en deelnemers. Als er geen verschil (meer) zou zijn, zouden er consequenties uit getrokken kunnen worden;
- Nederland wil zich blijven profileren op de wereldmarkt. Bij een rationele benadering daarvan ligt het voor de hand daarvoor te denken aan typische sterktepunten en bundeling van krachten in kleinere maar sterkere eenheden. Samenwerking tussen IO en de meest betrokken onderdelen van universiteiten voor profilering op de buitenlandse markt ligt dan ook voor de hand. SAIL vormt een goede bundeling van krachten, en het aanhaken van andere universiteiten of universitaire eenheden hierbij zou voor de hand liggen;
- VSNU en universiteiten wensen een doorslaggevende rol bij uitvoering van het export hoger onderwijs beleid. Voor de hand ligt dat VSNU en universiteiten op dit beleidsterrein het IO involveren, en van hun netwerken en marktkennis gebruik maken.

Vanuit de overheid is er reden om verdere integratie te bevorderen. Met name vanuit OS programma optiek groeit de twijfel over de mate waarin onderscheid naar missie tussen IO instituten en universiteiten te handhaven valt. Bij het verder gaan blijft het doel dan ook nauwere samenwerking tussen IO instituten en universiteiten. Randvoorwaarden voor het IO hierbij zijn: zelfstandig en snel kunnen opereren i.v.m. de positie op wereldmarkt, niet ongewild het beeldmerk te verliezen, en identificeerbare financiering.

De commissie meent dat voor de *korte termijn* de samenwerking tussen IO instituten en diverse universiteiten bevorderd wordt door voort te gaan met benoemingen van IO hoogleraren bij universiteiten. De commissie stelt hiertoe een procedure voor. Voor de *langere termijn* is een pad in te slaan van verdere integratie tussen IO en WO en eventuele herziene taakverdeling. Hierbij valt te denken aan een onderscheid naar: promotieopleidingen en AIO opleidingen/onderzoeksscholen, opleidingen van jonge studenten en ervaren professionals, kortere en langere cursussen; het geheel als onderdeel van een masterplan "export hoger onderwijs", waarin sterkte punten van typisch Nederlands aanbod centraal staan, en men een op maat gericht aanbod creëert, samengesteld uit het goede dat er in Nederland is. Een herziening van OS programma's, afgestemd op de nieuwe situatie zou daarmee gepaard moeten gaan.

Op bestuurlijk niveau kan overwogen worden de IO instellingen de positie te gunnen van aparte stichtingen binnen een universiteit met een geoormerkte financiering via de universitaire begroting, met een eigen personeelsbeleid en met de mogelijkheid bijzonder hoogleraren voor te dragen voor benoeming bij de universiteit in kwestie. Daarnaast zou het tot stand komen van coördinatie punten (analoog aan het NEC dat de hoger onderwijs export naar Indonesië coördineert), die zich richten op geografische markten door de overheid bevorderd kunnen worden. De beide ministers zouden verdergaande samenwerking op onderwijs en onderzoeksterrein tussen IO en WO financieel moeten (blijven) premieren. Denkbaar is dat de betrokken instituten na twee jaar de situatie weergeven, en een voldoende breed gedragen keuze voor de nieuwe ontwikkelingsrichting aan de Tweede kamer presenteren. WO en IO zouden gevraagd kunnen worden om een nader voorstel van het hoger onderwijs export beleid uit te werken.

3.2 *Samenvattende conclusies en advies van de Commissie Rinnooy Kan*

Bron: Begeleidend schrijven Rinnooy Kan bij rapportage Commissie Rinnooy Kan (27 maart, 1997). Belangrijkste conclusies en het advies aan Minister Ritzen zijn in een brief samengevat. De commissie geeft een aantal suggesties ter overweging om het probleem rond de hoogleraarsbenoemingen te benaderen (dit probleem vormde immers de rechtstreekse aanleiding tot de advies aanvraag). De Commissie concludeert tevens dat de verdere uitbouw van een goede samenwerking tussen WO en IO van wezenlijke betekenis is. Alle partijen onderkennen dit en wensen het reeds in gang gezette proces te versterken en te bespoedigen. De Commissie pleit dan ook voor de verkenning van uitgebreidere samenwerking dan thans binnen SAIL het geval is, te weten tussen de vijf onder OC&W ressorterende IO-instituten en anderzijds alle universiteiten waarmee zij binnen de aangeduide consortia samenwerken. Binnen die samenwerking zijn drie taken aan de orde: a) kwaliteitszorg, b) gecoördineerde bevordering van de export van het hoger onderwijs, en c) uitvoering van de IO projecten samen met universiteiten. Rinnooy Kan merkt hierover het volgende op:

- (ad a) Kwaliteitszorg is toevertrouwd aan de WAR, onder eindverantwoordelijkheid van SAIL. Ook de reeds direct met een IO instituut geassocieerde universiteiten spelen daarbij een rol, en de voortgang op dit terrein is goed;
- (ad b) Alle partijen onderschrijven het belang van deze inspanning. De Commissie geeft de Minister nadrukkelijk in overweging het samenwerkingsverband IO-WO aparte financiële ondersteuning te verlenen;
- (ad c) Het MHO en het SPP raken beide aan dit onderwerp. Van belang is dat additionele financiële ruimte geschapen wordt om universiteiten en het IO sneller te kunnen laten reageren op marktontwikkelingen ter zake.

Bovengenoemde suggesties zouden volgens de Commissie een rol kunnen spelen bij de evaluatie van SAIL, en onderwerp van verkennende gesprekken tussen IO instituten en hun potentiële consortia. Zodra van overheidswege duidelijkheid geschapen kan worden over de nieuwe financiële verhoudingen, kan uitgebreidere samenwerking worden geïnitieerd, en waar nodig geformaliseerd. De Commissie acht het goed voorstelbaar dat SAIL te zijner tijd in een nieuw en breder samenwerkingsverband zal kunnen en willen opgaan.

3.3 *Reactie van Minister Ritzen op conclusies en advies van de Commissie Rinnooy Kan*

Bron: Schrijven van Minister Ritzen (21 mei, 1997).

De minister geeft aan de suggesties ten aanzien korte termijn problematiek rond hoogleraarsbenoemingen over te willen nemen (m.u.v. de bekostiging van promoties, waarvoor een andere regeling geldt dan door de commissie was aangenomen). Ten aanzien van de langere termijn neemt de minister het volgende standpunt in. De minister hecht aan continuering van de beleidslijn van structurele samenwerking tussen een instelling voor IO en één of hooguit twee universiteiten. De door de Commissie geschetste consortium vorming sluit aan bij deze lijn en past bij de wens tot verankering van het IO in het WO. De verankering blijft leidraad bij de beleidsvorming. De voorgestelde consortium vorming zal bijdragen aan versteviging van verankering van de IO instellingen in het universitaire bestel. Dit lijkt de minister ook van belang tegen de achtergrond van het beleid van bevordering van export van hoger onderwijs. Voor het geschetste nog verdere toekomst perspectief voor een verbinding van alle IO instellingen met veel, of wellicht alle, universiteiten ziet de minister geen mogelijkheden. Minister Ritzen zegt tevens toe een evaluatie van SAIL in gang te zetten.

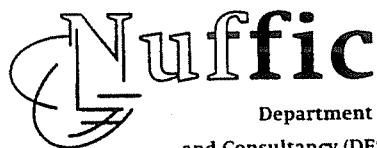
3.4 *Inventarisatie van samenwerking tussen SAIL instellingen en Nederlandse universiteiten*

Bron: Schrijven SAIL (13 november, 1997) als antwoord op het verzoek van Minister Ritzen (3 juni, 1997). In vervolg op het advies van de commissie Rinnooy Kan, en de beleidsreactie van Minister Ritzen, wordt SAIL gevraagd om een nadere uiteenzetting van de stand van zaken te geven rondom de vorming van consortia tussen de SAIL instellingen en Nederlandse universiteiten. In het antwoord van SAIL (november, 1997) wordt per instelling (IHE, IHS, ISS, ITC, MSM) een overzicht gegeven van de samenwerking met Nederlandse universiteiten (inclusief de LUW). De samenwerking heeft betrekking op onderwijs (gezamenlijk aanbieden van opleidingen, gastdocenten, onderwijsprojecten), samenwerking in onderzoek (PhD programma's, onderzoeksprojecten projecten, onderzoeksscholen), het gezamenlijk gebruik van faciliteiten (laboratoria, bibliotheken, technische ondersteuning), benoemingen van IO hoogleraren aan universiteiten, en samenwerking en overleg op bestuurlijk niveau.

Naast deze inventarisatie per instelling worden de volgende algemene opmerkingen en conclusies gepresenteerd:

- De inventarisatie is een beknopte weergave van samenwerkingsvormen, en beperkt zich tot de Nederlandse universiteiten. Samenwerking met zelfstandige onderzoeksinstituten en internationale organisaties is buiten beschouwing gelaten. Wel dient te worden opgemerkt dat samenwerking met internationale academische organisaties een wezenlijk onderdeel van de missie van het IO vormt, een centrale activiteit is, en zich inmiddels heeft vertaald tot een groot aantal internationaal academische netwerken.
- De oproep van Minister Ritzen om te streven naar hechtere samenwerking met het Nederlandse WO, en op den duur te komen tot de vorming van consortia, is door SAIL zeer serieus genomen. Inspanningen zijn geïntensiveerd, en men is actief bezig om de samenwerking gestalte te geven, waarbij ook verdergaande bestuurlijke samenwerking nadrukkelijk niet wordt uitgesloten
- De keuze van partners wordt in eerste instantie bepaald door inhoudelijke overwegingen, geografisch-logistieke aspecten spelen een secundaire rol. Op basis van gelijkwaardigheid wordt gestreefd naar een samenwerking waarbij alle betrokken partijen aanwijsbaar voordeel hebben.

- Het resultaat van het overleg met de universiteiten zal voor de SAIL instellingen een divers beeld gaan opleveren, en hangt samen met het verschillende profiel van de SAIL instellingen. Er bestaat bij SAIL geen bijzondere behoefte aan nadere regelgeving omtrent inhoud en vorm van een consortium.
- Vanuit het verleden blijken er allerlei vormen van samenwerking te zijn ontstaan binnen SAIL, vooral op het terrein van onderwijs. De oprichting van SAIL ging gepaard met een intensieve samenwerking in het kader van het onderzoeksprogramma “Sharing Scarce Resources”. De uitbesteding van het SPP heeft daarnaast geleid tot ruim 10 miljoen gulden aan gezamenlijke projecten van de LUW met één of meer van de andere SAIL partners. Bij besluitvorming over projecten is substantiële samenwerking tussen twee of meer SAIL partners een leidend criterium. Een SAIL werkgroep onderzoekt hoe de samenwerking in het onderwijs verder kan worden uitgebouwd. Men concludeert dat SAIL de facto als een consortium kan worden beschouwd.

Department of Educational Studies
and Consultancy (DESC)

Deelrapport 5.

**INVENTARISATIE VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN,
COÖRDINATIE EN AFSTEMMING VAN BELEID**

T.A.V.

INTERNATIONAAL ONDERWIJS

deelstudie

in het kader van het

INTERDEPARTEMENTAAL BELEIDSONDERZOEK

MET BETREKKING TOT

INTERNATIONAAL ONDERWIJS (IBO)

**Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Den Haag, mei 1998**

Nuffic is the Netherlands organization
for international cooperation in higher education

INHOUDSOPGAVE

LIJST MET AFKORTINGEN.....	1
1. INLEIDING	2
1.1 REFERENTIE KADER	2
1.2 DEELSTUDIE NUFFIC/DESC	2
1.3 WERKWIJZE	3
1.4 OPZET VAN HET RAPPORT	4
2. MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN.....	5
2.1 DIRECTIE CULTURELE SAMENWERKING, ONDERWIJS EN ONDERZOEK, AFDELING ONDERWIJS EN ONTWIKKELINGSLANDEN (DCO/OO).....	5
2.2 DIRECTIE EUROPA, AFDELING UITVOERING MIDDEN- EN OOST EUROPA HULP (DEU/UM).....	9
2.3 DIRECTIE AZIË EN OCEANIË (DAO)	12
3. MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN.....	15
4. MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ.....	18
5. MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN	21
6. BEVINDINGEN	24
6.1 BELEIDSFORMULERING EN IO-VERANTWOORDELIJKHEDEN	24
6.2 INSTRUMENTEN, CRITERIA EN RICHTLIJNEN	24
6.3 UITVOERINGSMODALITEITEN.....	25
6.4 AFSTEMMING EN COÖRDINATIE VAN BELEID	26
6.5 SAMENWERKING MET CHINA.....	27
BIJLAGE 1. MATRA OPLEIDINGEN PROGRAMMA.....	28
BIJLAGE 2. SUBSIDIEREGELING MANAGEMENTCURSUSSEN MIDDEN- EN OOST-EUROPA: PASSAGE	30

LIJST MET AFKORTINGEN

ASP	Academisch Samenwerkings Programma
BIO	Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten
BUZA	Ministerie van Buitenlandse Zaken
DAC	Development Assistance Committee
DAO	Directie Azië en Oceanië
DCO/OO	Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden
DEU/UM	Directie Europa, Afdeling Uitvoering Midden-en Oost-Europa Hulp
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FION	Federatie van Internationaal Onderwijs in Nederland
GMDC	Graphic Media Development Centre
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HOB	Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs
IAC	International Agricultural Centre
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek Internationaal Onderwijs
ILRI	International Institute for Land Reclamation and Improvement
IO	Internationaal Onderwijs
IPC-Barneveld/Oenkerk	Innovation and Practical Training Centre on Livestock Production, lokatie Barneveld/Oenkerk
ISS	Institute of Social Studies
ITC	International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences
IHE	International Institute for Infrastructural, Hydraulic and Environmental Engineering
IHS	Institute for Housing and Urban Development Studies
IMTA	International Maritime Transport Academy
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
LIAC	Larenstein International Agricultural College
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
MHO	Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking
MSM	Maastricht School of Management
Nuffic	Stichting Nuffic, de Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in hoger onderwijs en onderzoek
NFP	Netherlands Fellowships Programme
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PSO	Programma Samenwerking Oost-Europa
RNTC	Radio Nederland Training Centre
SAIL	Stichting Samenwerkingsverband IO-instellingen en LUW
SBP	Speciale Beurzen Programma
SPP	SAIL Projecten Programma
TSP	Jan Tinbergen Scholarships Programma
UBP	Universitair Beurzen Programma
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
WAR	Wetenschappelijke Advies Raad
WO	Wetenschappelijk Onderwijs

1. Inleiding

1.1 Referentie kader

De Ministerraad heeft besloten tot de uitvoering van een Interdepartementaal Beleidsonderzoek met betrekking tot Internationaal Onderwijs, hierna te noemen IBO. De hoofddoelstelling van de Internationaal Onderwijs (IO) programma's is bij te dragen aan de bevordering van de capaciteit en kwaliteit van menselijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden. Voorts kan wetenschappelijke en onderwijssamenwerking een bijdrage leveren aan de opbouw van economische relaties. Internationaal Onderwijs Programma's worden gefinancierd vanuit verschillende ministeries.

Het IBO zal zich richten op de programma's van de Nederlandse organisaties die vallen onder de homogene groep internationale samenwerking (HGIS). Voor de uitvoering van de programma's is circa 250 miljoen¹ beschikbaar in 1997. Eerst zullen worden beschreven de doelstellingen, taken en activiteiten van organisaties die activiteiten op het gebied van internationaal onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden ontplooiën en die hiervoor een bijdrage van de overheid ontvangen. Tevens worden de voorwaarden voor en wijze van financiering van de internationaal onderwijsprogramma's in kaart gebracht. Vervolgens zal inzicht worden verworven in:

- de relatie tussen de overheid en de IO-instituten;
- de onderlinge samenhang in en optimalisering van de effectiviteit van de uitvoering van IO-programma's;
- de doeltreffendheid van IO-programma's mede in de context van de bilaterale betrekkingen met ontwikkelingslanden en bepaald aan de hand van de behoeften in ontwikkelingslanden;
- de doelmatigheid van de overheidsbijdragen aan de uitvoering van IO-programma's;
- de wijze van beoordeling van de resultaten van IO-programma's;
- de mate waarin Nederlandse belangen worden gediend; export van kennis, opbouw economische relaties.

Deze inzichten dienen bruikbaar te zijn om te bepalen of en hoe de rol van het IO binnen de internationale samenwerking kan worden versterkt. Daarnaast kunnen mogelijkheden worden aangegeven voor een doelmatiger of doeltreffender inzet van middelen voor het IO of voor een aanpassing van de financieringsmethodiek van de programma's. Bij het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van voorhanden rapporten met betrekking tot het onderwerp. Aan het onderzoek deelnemende departementen zijn: Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Landbouw, Natuur en Visserij, Economische Zaken, Financiën, en Algemene Zaken.

1.2 Deelstudie Nuffic/DESC

In November 1997 werd de Nuffic door DCO benaderd met de vraag een deelstudie in het kader van het IBO uit te voeren. Deze deelstudie omvat de volgende onderdelen, en zal in verschillende fases worden uitgevoerd in de periode November 1997 - Mei 1998:

1. beschrijving van de bestaande IO-programma's, die gericht zijn op ontwikkelingssamenwerking, en die worden uitgevoerd door Nederlandse instellingen die vallen onder de Homogene Groep

¹ Dit bedrag is in de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1997 te vinden onder de artikelen 14.01.01 Academisch Samenwerkingsprogramma, 14.01.02 Netherlands Fellowships Programma en bij de programma's van instituten en cursussen van internationaal onderwijs op de begrotingen van verschillende ministeries.

Internationale Samenwerking². Het betreft het Medefinancieringsprogramma voor universitaire en Hbo-samenwerking (MHO), het programma Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijs instellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs (HOB), het SAIL Projecten Programma (SPP), het Universitair Beurzen Programma (UBP), het Speciaal Beurzen Programma (SBP), het Jan Tinbergen Scholarships Programme (TSP), het Beurzen Programma voor Internationaal Onderwijs Instituten (BIO), en de Toerekening bilaterale samenwerkingsprogramma met ontwikkelingslanden van OC&W. Het gaat om het in kaart brengen van doelstellingen, doelgroepen, sectoren, landen, identificatie en selectie van activiteiten (hoe vindt afstemming van vraag en aanbod plaats), activiteiten, en resultaten van studies en evaluaties.

2. beschrijving van de uitvoeringspraktijk van bovengenoemde programma's aan de hand van een drietal 'case studies';
3. inventarisatie van de samenhang in de huidige IO-programma's: landen, doelgroepen, sectoren, en uitvoerende organisaties;
4. inventarisatie van de bestaande samenwerking tussen relevante IO instellingen en het WO;
5. inventarisatie van de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen;
6. inventarisatie van de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken;
7. inventarisatie van de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering.

De voorliggende rapportage betreft deel 5, 6 en 7 van de bovengenoemde deelstudie die door de Nuffic/DESC wordt uitgevoerd.

1.3 Werkwijze

Bij het uitvoeren van deze inventarisatie van (1) de verantwoordelijkheden van de betrokken departementen; (2) de coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken; en (3) de bestaande praktijk bij afstemming van beleidsformulering en beleidsuitvoering diende speciale aandacht worden besteed aan de wijze waarop IO-programma's voor China tot stand zijn gekomen/komen en de wijze waarop deze activiteiten gecoördineerd worden tussen de departementen. Ook diende te worden nagegaan in hoeverre de herijkingsoperatie invloed heeft gehad op de onderlinge afstemming van beleid en de coördinatie van de uitvoering van IO-programma's.

In overleg met DCO/OO werd besloten de benodigde informatie voor beide inventarisaties te verzamelen via interviews met sleutelinformanten op de betreffende ministeries. Daartoe werden de opdrachten vertaald in een set specifieke vragen.

De in het IBO genoemde IO programma's bepaalden de agenda voor de interviews. Zo werden vanwege de Academische Samenwerkings Programma's en de Netherlands Fellowships Programma's interviews gepland met DCO/OO van het Ministerie van Buitenlandse zaken, het Ministerie van OC&W en het Ministerie van LNV. Vanwege het Matra Opleidingen Programma, de Azië-faciliteit en de Subsidieregeling Passage werden interviews gehouden met respectievelijk de Directies Europa (DEU) en Azië en Oceanië (DAO) van het Ministerie van Buitenlandse zaken, en de Directie Marktontwikkeling van het Ministerie van Economische Zaken.

Aan de leden van de IBO werkgroep werd gevraagd de sleutelinformanten te identificeren en de interviews aan te kondigen. De interviews werden afgenomen op de ministeries. De informatie uit de interviews werd aangevuld met beschikbare documenten over regelingen, beleidsuitgangspunten e.d. Op basis van de zo vergaarde informatie werd per bezocht ministerie/afdeling een kort rapport opgesteld met daarin een beschrijving van de IO-verantwoordelijkheden en afstemming van beleid en uitvoering. Aan de informanten werd vervolgens gevraagd het rapport te controleren op correctheid en volledigheid en

² In totaal is in 1997 130,0 miljoen gulden begroot voor financiering van de IO-programma's en 124,3 miljoen gulden voor bijdragen in de exploitatiekosten van instituten.

waar nodig suggesties voor wijzigingen te doen. Voor zover mogelijk volgen de rapportages eenzelfde structuur, waarbij de volgende aandachtspunten behandeld worden:

- beleidsformulering en IO-verantwoordelijkheden;
- instrumenten, criteria en richtlijnen;
- uitvoeringsmodaliteiten;
- afstemming en coördinatie van beleid;
- samenwerking met China.

1.4 Opzet van het rapport

Het onderhavige rapport bevat de voornoemde rapportages per ministerie/afdeling. In totaal betreft het de volgende rapportages.

- Ministerie van Buitenlandse Zaken:
 - Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden (DCO/OO);
 - Directie Europa, Afdeling Uitvoering Midden- en Oost-Europa Hulp (DEU/UM);
 - Directie Azië en Oceanië (DAO);
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen;
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij;
- Ministerie van Economische Zaken, Directie Markontwikkeling, Afdeling Investerings- en Samenwerkingsinstrumenten.

Deze rapportages worden gevolgd door een hoofdstuk over de bevindingen waarin op beknopte wijze de meest in het oog springende bevindingen uit de inventarisaties op een rij zijn gezet. Tot besluit zijn meer gedetailleerde beschrijvingen van het Matra Opleidingen Programma en de Subsidieregeling Passage als Bijlagen 1 en 2 aan dit rapport toegevoegd.

Drs. Ad Boeren en Drs. Karen Bakhuizen
Nuffic
Department of Educational Studies and Consultancy
Mei 1998

2. Ministerie van Buitenlandse Zaken

2.1 Directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek, Afdeling Onderwijs en Ontwikkelingslanden (DCO/OO)

Inleiding

DCO/OO is belast met de themavoering van programma's die zich richten op ontwikkelingssamenwerking op de terreinen onderwijs, cultuur en onderzoek. Hiertoe behoren de Academische Samenwerkings Programma's (ASP's) en de Netherlands Fellowships Programmes (NFP). De ASP's bestaan uit het Medefinancieringsprogramma voor universitaire en hbo-samenwerking (MHO), waarin Nederlandse Universiteiten en hogescholen samenwerken met een beperkt aantal universiteiten in ontwikkelingslanden, het SAIL Projecten Programma (SBP) voor bilaterale projecten tussen de door de onder OC&W ressorterende IO instituten in Nederland en instellingen in ontwikkelingslanden, en het programma Samenwerking Nederlandse hogescholen met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden ten behoeve van basisonderwijs (HOB).

Het NFP omvat het reguliere programma Beurzen International Onderwijs (BIO), met daarin opgenomen een deel Refresher Courses, en een deel PhD opleidingen voor opleidingen aan en door IO instellingen in Nederland, het Speciale Beurzen Programma (SBP) voor tailor-made opleidingen in Nederland, het Jan Tinbergen Scholarships Programma (TSP) een beurzenprogramma voor studenten van samenwerkende instellingen in Nederland en ontwikkelingslanden, en het Universitaire Beurzen Programma (UBP) dat studenten de gelegenheid biedt hun doctoraal studie aan een Nederlandse universiteit te doorlopen.

Het beheer van de meeste programma's is uitbesteed aan intermediaire organisaties in Nederland. Zo worden het MHO, HOB, SBP, TSP en UBP beheerd door de Nuffic, en het SPP en het BIO door het FION/SAIL.

Beleidsformulering en uitvoering

Voor de herijkingsoperatie werd door op DGIS nauwelijks thema gevoerd ten aanzien van Internationaal Onderwijs. Het IO bestond uit opleidings- en trainingsactiviteiten uitgevoerd in Nederland en projecten uitgevoerd in het buitenland, respectievelijk ressorterend onder de afdelingen Beurzen en Projecten van DPO/IO. DPO/IO was t.a.v. van de opleidingen in Nederland voornamelijk trendvolgend en de IO-instellingen bepaalden de prioriteiten voor training. Het programma bood weinig ruimte voor het inwilligen van politieke wensen. Het instellen van het Speciale Beurzen Programma door minister Pronk was een reactie op de inflexibiliteit van het reguliere beurzenprogramma. Het SBP zou zo breed en flexibel mogelijk zo moeten kunnen inspelen op trainingsbehoeften in ontwikkelingslanden zonder beperking qua landen, sectoren of doelgroepen. Het was ook bedoeld ter verbreding van het bestaande trainingsaanbod in Nederland en ter ondersteuning van andere Nederlandse activiteiten op het terrein van international samenwerking.

Nog twee componenten werden in de loop der jaren aan het BIO toegevoegd, d.w.z. de BIO Refresher Courses en de BIO PhD Opleidingen. Het instellen van de Refresher Courses komt voort uit de bevindingen van monitoring en evaluatieopdrachten waarin het nut van follow-up training voor ex-cursisten in hun eigen land of regio werd onderstreept. De PhD opleidingen betreft een politieke geste van Minister Pronk naar de IO-instellingen - met name ISS - ter ondersteuning van een verdere 'upgrading' van hun opleidingsaanbod. De Minister bepaalt persoonlijk hoeveel PhD beurzen er per instelling worden toegekend.

Opgemerkt dient te worden dat beleidsontwikkeling doorkruist kan worden door politieke wensen. Het beleid dat door de ambtenaren wordt voorbereid kan door politieke interventies van de Minister, het Kabinet of de Kamer een onverwachte wending nemen. Het bedienen van de politiek heeft voorrang boven het formuleren en bewaken van consistent beleid.

Een beleidsafdeling zoals DCO/OO is in principe verantwoordelijk voor de beleidsvoorbereiding t.a.v. internationaal onderwijs en onderzoek op basis van hoger liggend beleid, in dit geval beleid zoals vervat in de nota's *Nieuwe kaders voor ontwikkelingssamenwerking in de jaren negentig*. Een wereld van verschil (1990) en *Ontwikkelingssamenwerking en onderwijs in de jaren negentig* (1992).

DCO/OO beleid komt deels voort uit eigen koker, deels op initiatief van de Minister of de Kamer. De uitwerking gebeurt steeds in overleg met de partners in het onderwijsveld. DCO/OO formuleert vervolgens de beleidskaders die door de Minister worden 'afgezegend'.

Het beheer van de IO programma's die binnen de IBO nader worden bestudeerd zijn uitbesteed aan de Nuffic en het FION. Bij de uitbesteding zijn beleidskaders aangegeven waaraan de uitvoerder zich heeft te houden. Binnen de beleidskaders heeft de uitvoerder beleids- en financiële speelruimte. De overeenkomsten die met de uitvoerder zijn gesloten zijn voor onbepaalde tijd. Jaarlijks wordt overlegd over de financiële ruimte. Op de specifieke besteding van de financiële middelen heeft DCO/OO weinig invloed. De uitvoerders leggen achteraf verantwoording af waarna bij goedkeuring door DCO/OO décharge volgt. Driemaal per jaar vindt voortgangsoverleg plaats tussen DCO/OO en de uitvoerders. Recentelijk is er ook beleidsmatig overleg ingevoerd, waarin over zaken wordt gesproken die te maken hebben met de programma doelstellingen.

De uitvoerders maken afspraken met de samenwerkende partners en leggen die vast in contracten. Bij zowel het MHO als het SAIL Programma wordt gewerkt met onafhankelijke projecten commissies die de inhoudelijke kwaliteit van de projectvoorstellen beoordelen. De commissies hebben een adviserende functie. De beheerder van de programma's neemt het financieringsbesluit.

Het Ministerie bepaalt in welke landen samenwerkingsprojecten uitgevoerd kunnen worden en, in het geval van het MHO, ook het aantal landen. Bij het HOB liggen de zaken iets anders. De projecten die binnen dit programma zullen worden uitgevoerd moeten passen binnen een 'basic education' programma van een land. Het MHO zal alleen in landen worden uitgevoerd waar 'basic education' als prioritaire sector van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking is aangemerkt. Derhalve zal de Nederlandse ambassade een beslissende rol in de identificatie van mogelijke projecten spelen.

Het BIO is uitbesteed aan het FION en wordt uitgevoerd door SAIL. Er is regelmatig overleg met SAIL en verantwoording vindt achteraf plaats. Per 1 September dienen de instellingen begrotingen en cursusvoorstellen in voor het nieuwe cursusjaar. Op basis van deze voorstellen vindt budgettoewijzing plaats voor het BIO de Refresher Courses en het PhD opleidingen. Per instelling wordt vastgesteld over hoeveel beurzen het kan beschikken.

In het geval de instellingen een nieuwe cursus voorstellen, wordt aan themadirecties een oordeel gevraagd over de relevantie van de cursus. Bij een voorstel voor een nieuwe cursus geldt het principe 'oud voor nieuw'.

DGIS bepaalt voor welke landen het BIO toegankelijk is. Dit zijn in principe alle DAC landen, tenzij politiek gevoelige zaken deelname van een bepaald land uitsluiten. In overleg met de instellingen bepaalt DCO/OO welke cursussen in aanmerking komen voor beurzen. DCO/OO stelt ook de hoogte van de beurzen vast. Het bepaalt eveneens het aantal Refresher Courses per instelling. De Refresher Courses worden evenredig verdeeld over de instellingen naar rato van hun omvang, trainingscapaciteit en aantal alumni. De voorstellen voor de Refresher Courses worden beoordeeld door DCO/OO. DCO/OO kijkt in principe niet naar de kwaliteit van de cursussen; dit gebeurt door OC&W.

In al deze zaken is het de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking die besluit. DCO/OO bereid de besluitvorming voor. Ten aanzien van de capaciteitsfinanciering van de IO instituten die onder OC&W ressorteren bepaalt OC&W de hoogte van de financiering. DCO/OO heeft geen zeggenschap over de besteding van de middelen.

De keuze voor de landen varieert enigszins per programma. Voor het MHO stelde de Minister vast dat met maximaal 10 landen kon worden samengewerkt. Later werden hier India en Zuid Afrika aan toegevoegd. Het SBP heeft geen beperkingen en reguleert zichzelf. Het BIO is opgezet als een wereldwijd programma en hanteert derhalve de OESO indeling van landen die toegang kunnen en willen hebben tot ontwikkelingsprogramma's. Deze lijst wordt eens in de twee jaar bijgesteld.

Wat betreft sectoren van samenwerking of opleidingen stelt DCO/OO geen prioriteiten of beperkingen vast. Als richtlijn dienen de prioriteiten en algemene doelstellingen van de Nota's *Een wereld van verschil* en *Ontwikkelingssamenwerking en onderwijs in de jaren negentig*. Het HOB dient uitgevoerd te worden met instellingen in landen waar 'basic education' een prioriteit binnen de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking is.

Beleidsafstemming

Tussen het ASP en de beurzenprogramma's is geen samenhang. Ook tussen de programma's binnen het ASP is geen samenhang. Naar een dergelijke samenhang is tot op heden ook niet expliciet gestreefd. Afstemming van beleid met andere ministeries t.a.v. de IO programma's is beperkt. In het geval van MHO en HOB vindt helemaal geen afstemming met andere ministeries plaats.

Het meeste contact over afstemming bestaat met OC&W. OC&W is verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking van het onderwijs dat de instellingen aanbieden. Net als in het geval van de universiteiten zijn ook de SAIL instellingen onderworpen aan een visitatie. DGIS heeft wel iets te zeggen in de evaluatie van de instellingen, omdat het om ODA-middelen gaat.

T.a.v. het TSP bepalen OC&W en DCO/OO in overleg met Nuffic de beleidskaders van het programma. In de gevallen SBP en UBP vindt geen afstemming met andere ministeries plaats. Hetzelfde geldt in principe ook voor het BIO, zij het dat OC&W de kwaliteitscontrole van het onderwijs uitvoert. DCO/OO volgt dit proces. OC&W bemoeit zich niet met het cursusaanbod. Dit wordt bepaald door DCO/OO in overleg met de instellingen.

OC&W hebben gezamenlijk een bestuurlijke overeenkomst afgesloten met de Nuffic. OC&W is de penvoerder van deze overeenkomst. Sinds 1 jaar is het overleg tussen OC&W en DCO/OO geïntensiveerd. Dit hangt samen met twee ontwikkelingen. Ten eerste de herijking waardoor het karakter van DCO zich wijzigde van een programma- naar een thema-afdeling. Dit hield in dat DCO zich meer ging bezig houden met beleidsontwikkeling en beleidsvoering, met als gevolg meer overleg met andere vakdepartementen. Ten tweede omdat binnen OC&W het buitenland beleid werd geconcentreerd in een nieuwe Directie, d.i. de Directie Internationaal Beleid. Tussen DIB en DCO/OO vindt regelmatig overleg plaats, waaronder driemaal per jaar op directieniveau.

Met andere ministeries is overleg binnen het ISOVO en het HGIS. Het ISOVO is een club van ministeries die onder voorzitterschap van DCO/OO overleg voert over samenwerking in het hoger onderwijs. De club heeft eenzelfde samenstelling als de IBO groep met uitzondering van het Ministerie van Financiën. Het ISOVO leidt een sluimerend bestaan.

Binnen de HGIS praten de ministeries over de inzet van middelen die in het buitenland worden uitgegeven. Een voorbeeld van een programma dat met HGIS middelen wordt gefinancierd is de Azië faciliteit. De Regio Directie Azië van BUZA is in de beleidsvorming rondom dit programma spel bepalend.

In de uitvoeringssfeer wordt overleg gevoerd met andere ministeries. Zo wordt met het Ministerie van Economische Zaken samengewerkt in het Beurzen Programma Telecom voor Zuid Afrika. De uitvoering van het EZ-deel van het programma is neergelegd by SENTER, het DGIS-deel bij de Nuffic.

Met andere vakdepartementen zou meer overleg kunnen plaats vinden, zij het op ad hoc basis in de vorm van bilateraal overleg. Met LNV is meer coördinatie t.a.v. van de onderwijsprogramma's wenselijk.

Samenwerking met China

Er wordt met China samengewerkt binnen de SAIL projecten, het SBP en het BIO. Wellicht zitten er ook IO componenten in bilaterale projecten die worden uitgevoerd, maar nader onderzoek is nodig om dit in kaart te brengen. T.a.v. China bestaat vooralsnog geen samenhangend beleid. Minister Pronk wil geen echte bilaterale relatie, doch wel samenwerken middels activiteiten en beurzen. Een MHO programma in China is nog niet denkbaar.

Informanten:

W.J.M. Zoet (DCO/OO)

Baron H. de Wijkerslooth de Weerdesteyn (DCO/OO)

2.2 Directie Europa, Afdeling Uitvoering Midden- en Oost Europa Hulp (DEU/UM)

Matra (Programma Maatschappelijke Transformatie)

Inleiding

Opzet van het Matra Programma is om landen in Midden- en Oost-Europa te helpen bij de omschakeling van een communistisch stelsel naar een pluriforme democratische rechtsstaat. Het programma bestaat sinds 1994, na afsplitsing van de maatschappelijke hulpactiviteiten gericht op Midden- en Oost Europa van het Programma Samenwerking Oost-Europa (PSO). Het Matra Programma werd ondergebracht bij het Ministerie van Buitenlandse zaken en wordt sinds september 1996 uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van de Afdeling Uitvoering Midden- en Oost Europa Hulp van de Directie Europa (DEU/UM). De algemene programmadoelstelling is in overleg met de meest betrokken Haagse vakministeries nader uitgewerkt in vijftien thema's, die bepalend zijn voor de invulling van het programma. De thema's zijn: wetgeving en recht, openbaar bestuur/politie, programma internationaal natuurbeheer (PIN), milieu en natuur, versterking milieuoverheden, volkshuisvesting, onderwijs, media en voorlichting, cultuur, welzijn, gezondheidszorg, arbeid en sociaal beleid, mensenrechten en minderheden, en de rol van de krijgsmacht in een democratische samenleving.

De landen waarop het Programma zich richt zijn Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Estland, Letland, Litouwen, Slovenië, Kroatië, Roemenië, Bulgarije, de Russische Federatie, Oekraïne en Wit-Rusland. Het Matra Programma heeft een aantal speciale fondsen en programma's. Een daarvan is het zogeheten Matra Opleidingen Programma dat jaarlijks beurzen ter beschikking stelt om Midden- en Oost Europeanen, die werkzaam zijn bij overheidsdiensten, onderwijsinstellingen, non-gouvernementele organisaties e.d., in staat te stellen gespecialiseerde opleidingen en cursussen te volgen bij Nederlandse onderwijsinstellingen. Beoogd wordt door voortdurende ontwikkeling van het menselijke potentieel een structurele bijdrage te leveren aan het maatschappelijk transformatieproces. In dit kader worden met een aantal Nederlandse instellingen meerjarige overeenkomsten gesloten. Het programma omvat onder meer opleidingen op het gebied van internationale betrekkingen, de gezondheidszorg, internationaal recht, milieumanagement, ruimtelijke ordening en culturele vorming. Het budget voor 1996 voor het Opleidingen Programma was Fl 3mln.

Volgens de Voortgangsnotitie Nederlands Ondersteuningsbeleid Midden- en Oost-Europa 1996 is er een toenemende vraag waar te nemen vanuit de Midden- en Oost-Europese landen om in het land zelf opleidingen te starten. Het Matra Programma zal zich daarom, naast het beschikbaar stellen van beurzen voor Nederlandse opleidingen, vanuit het Matra Projecten Programma (aanvullend) richten op het structureel verbeteren van opleidingen in de landen zelf.

Opleidingen en instellingen

In 1996 werd evenals in de voorgaande jaren samengewerkt met het Instituut Clingendael, de Haagse Academie voor Internationaal Recht, de Amsterdamse Summer University (kunsten), het Institute for Housing and Urban Development Studies, de Universiteit van Amsterdam (milieu management) en de Amsterdam School of International relations. In 1996 is met een drietal opleidingsorganisaties die zich richten op de gezondheidszorg en de maatschappelijke zorg een meerjarige overeenkomst afgesloten, te weten de Universiteit Utrecht, de Landbouwuniversiteit Wageningen en de organisatie 'The Trust'.

Identificatie en selectie

De Nederlandse instellingen komen met voorstellen voor opleidingen op basis van hun contacten met organisaties in Midden- en Oost Europa en hun kennis van de lokale situatie en knelpunten. De afdeling DEU/UM vraagt (in een aantal gevallen) het vakministerie dat deskundig is op het betreffende opleidingsgebied om advies m.b.t. de relevantie van de voorgestelde opleiding. Bij een positief oordeel van de deskundigen sluit OEU/UM een raamovereenkomst af met de instelling voor het opzetten en uitvoeren van de opleiding. Deze raamovereenkomst wordt vertaald in jaarovereenkomsten, waarin de bijdrage van BUZA aan het uitvoeren van de activiteit worden vastgesteld.

De instellingen verzorgen de informatieverbreiding via de Nederlandse ambassades ter plaatse, advertenties, lokale onderwijsinstellingen en NGO's en zijn ook verantwoordelijk voor de werving en selectie van de cursisten.

Als nadeel van het werken met raamovereenkomsten wordt gezien dat de tendens bestaat om ze te continueren wanneer de resultaten van de opleidingen bevredigend zijn. Dit verleent het programma als snel een statisch karakter, tenzij een groei in de beschikbare middelen een uitbreiding van het aantal overeenkomsten mogelijk maakt.

Het Opleidingen programma is in de loop der jaren gegroeid van 2,8 mln. gulden in 1996 naar 4 mln. in 1998. Hetgeen toe te schrijven aan een groei in het aantal voorstellen en een toename in de beschikbare middelen voor het Opleidingen Programma.

Hoewel het Matra Opleidingen Programma bij aanvang een tijdelijk karakter was toebedacht lijkt het er nu sterk op dat het een 'open einde' programma is geworden dat zal bestaan zolang de transformatie in Midden en Oost Europa nog niet voldoende is verwezenlijkt.

Beleidsformulering en uitvoering

Het Matra Opleidingen Programma is in principe vraag-gestuurd, doch het initiatief m.b.t. het identificeren van de vraag en het opzetten van nieuwe cursussen ligt bij de instellingen in Nederland. Zoals boven vermeld, worden de voorstellen op relevantie en mogelijk nut beoordeeld. De afdeling DEU/UM bekijkt of de voorgestelde opleiding binnen de thematische aandachtsvelden van het Matra Programma past en verleent in geval van goedkeuring de instelling een financiële bijdrage voor het uitvoeren van de opleiding.

De afdeling verricht een marginale toetsing van de opleidingen via de eindevaluaties die de instellingen zelf uitvoeren. De kwaliteit van de opleidingen wordt niet door DEU/UM getoetst. Wel heeft in 1995/96 een externe evaluatie van de Clingendael cursus voor jonge diplomaten uit Midden- en Oost Europa plaats gevonden met het oog op een eventuele vernieuwing van de raamovereenkomst met Clingendael. DEU/UM heeft tevens in het kader van aflopende raamovereenkomsten in 1997 en 1998 een evaluatie uitgezet onder de Midden- en Oost-Europeanen die in de periode vanaf 1994 een Matra beurs hebben ontvangen.

De lijst van landen die in aanmerking kunnen komen voor deelname aan het MATRA Opleidingen Programma is in de loop der jaren gewijzigd. De Matra landenlijst is in 1997 'gekuist', d.w.z. ontdaan van de uit het verleden ontstane mogelijkheid om in incidentele gevallen beurzen te verstrekken aan personen uit DAC landen die in aanmerking kunnen komen voor ontwikkelingssamenwerking.

Beleidsafstemming

Het Matra Programma is ingebed in het buitenlandse beleid ten aanzien van Oost- en Midden Europa, en wordt genoemd in het Regio Beleidsdocument Midden Europa. De opleidingen worden hierin niet expliciet vermeld.

Er vindt geen afstemming van het beleid t.a.v. van de opleidingen plaats met andere vakdepartementen. Met DCO/OO vindt afstemming plaats aangaande de landenkeuze en de hoogte van de toelages voor de studenten die in Nederland komen studeren.

Informanten:

Drs. Jos Douma, Hoofd Matra Programma, Directie Europa, Ministerie van Buitenlandse Zaken (DEU/UM);

Mw. drs. J. van der Linden (DEU/UM)

Documentatie:

Voortgangsnotitie Nederlands Ondersteuningsbeleid Midden- en Oost-Europa 1996.

Buitenlands Beleid Belicht, C3 Nederlandse hulp aan Midden- en Oost-Europa (het Matra-programma), 1997.

2.3 Directie Azië en Oceanië (DAO)

Azië-faciliteit

Inleiding

In de Memorie van Toelichting bij de Begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 1998 wordt het volgende opgemerkt over de instelling van de Azië-faciliteit (artikel 15.09). "De snelle ontwikkeling die Azië doormaakt op economisch, politiek en wetenschappelijk gebied en de toenemende mondialisering, die leidt tot een verstrengeling van economieën en samenlevingen deden de behoefte voelen aan een beleidsinstrument dat tot doel heeft de samenwerking met landen in de Aziatische regio te versterken." De instelling van de Azië faciliteit vormt daarmee de vertaling van het toenemend gewicht van Azië binnen het Nederlandse buitenlandse beleid.

Beoogd wordt met Aziatische landen dieper gaande en lange termijn betrekkingen aan te gaan, die de basis kunnen vormen voor sterkere sociale en politieke banden, en een versteviging van de economische samenwerking. De Azië-faciliteit zal zich vooralsnog richten op een beperkt aantal landen in de regio. Het kabinet heeft besloten voor de Azië faciliteit vanaf 1998 in eerste instantie Dfl 5 miljoen structureel ter beschikking te stellen. Het budget maakt onderdeel uit van de HGIS. De uitgaven zullen als non-ODA worden aangemerkt.

De behoefte aan een specifiek beleidsinstrument voor de regio werd in de praktijk met name gevoeld door die departementen die binnen de beleidsdoelstellingen van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking geen ruimte vonden, in termen van landen en sectoren, om eigen initiatieven op het gebied van Human Resources Development te kunnen ontplooien. De instelling van de Azië faciliteit ondervond dan ook ruime steun vanuit verschillende geïnteresseerde departementen, met name vanuit de departementen OC&W en EZ. De eerste oriënterende gesprekken over de faciliteit vonden in de loop van 1997 plaats.

Het programma bevindt zich nog in een opstart fase. Momenteel wordt in breed interdepartementaal overleg gesproken over verdere invulling van de faciliteit in termen van (te ontwikkelen) instrumenten, keuze voor bepaalde landen en sectoren, en het definiëren van procedures en verantwoordelijkheden ten aanzien van beleid, uitvoering, monitoring en evaluatie. Een belangrijke aanzet tot invulling van de faciliteit is weergegeven in een voorstel, dat momenteel onderwerp van overleg is tussen de participerende departementen. In onderstaande worden de belangrijkste *ideeën* en *voorstellen* ten aanzien van de invulling van de faciliteit weergegeven.

Doelstelling

Het oogmerk van de Azië faciliteit is het bevorderen van betrekkingen met een aantal voor Nederland belangrijke Aziatische landen door middel van Human Resource Development (HRD) activiteiten, zoals wetenschappelijke en technologische samenwerking, kennisoverdracht, trainingen en stages. Het is de bedoeling dat op deze wijze op verschillende niveaus betrekkingen worden aangegaan die niet alleen een uitstraling hebben naar andere sectoren, maar ook bijdragen tot versteviging van sociale en politieke banden, en van economische samenwerking.

Vormgeving van de Azië-faciliteit: instrumenten, landen, sectoren

Door verschillende departementen is op diverse terreinen de afgelopen jaren fors geïnvesteerd in samenwerkingsprogramma's met een aantal landen in de Aziatische regio. De Azië-faciliteit beoogt door afstemming en coördinatie een meerwaarde te creëren ten opzichte van activiteiten die door de verschillende departementen in Azië worden ondernomen. Men is van mening dat meer samenhang de effectiviteit van de internationale samenwerking zal vergroten. Daarom zal binnen de Azië-faciliteit, zeker voor de langere termijn, worden gestreefd naar de ontwikkeling van instrumenten

die de synergie tussen de activiteiten van de departementen bevorderen. Een aandachtspunt in dit verband is het benutten van de Nederlandse "sterkten" richting Aziatische landen. In die zin is het programma "aanbodgericht" te noemen. Hierbij wordt ondermeer gedacht aan technologisch geavanceerde activiteiten van het Nederlandse bedrijfsleven in Azië met de inzet van Nederlandse deskundigheid. Activiteiten op het gebied van HRD zouden hierbij een flankerende rol kunnen gaan spelen. Ook streeft men binnen de faciliteit naar het opbouwen van duurzame netwerken. Uit een eerste inventarisatie van diverse activiteiten die in het verleden door de verschillende departementen op het gebied van HRD in Azië werden uitgevoerd, bleek dat deze activiteiten veelal op ad hoc basis gefinancierd werden.

In het voorstel tot invulling zijn bij het verder vorm geven van de Azië-faciliteit drie aspecten van belang: de ontwikkeling van te hanteren instrumenten, de eventuele afbakening van Aziatische landen waarop de faciliteit zal worden ingezet, en eventuele vaststelling van prioritaire (overheids) sectoren. Binnen de Azië-faciliteit zullen instrumenten moeten worden ontwikkeld die in diverse sectoren toepasbaar zijn, en die bijdragen aan de synergie van activiteiten van departementen in Aziatische landen. Een goed aanknopingspunt hiervoor is de "twee plus twee" formule van OC&W, en de "beurzen cum stage" formule. Ook het idee van demonstratieprojecten (LNV) dient verdere aandacht te krijgen.

Op termijn zullen de instrumenten de volledige Azië-faciliteit moeten dekken, hetgeen betekent dat geen ruimte bestaat voor het honoreren van projecten buiten de reikwijdte van de ontwikkelde instrumenten.

Gezien de financiële omvang van de Azië-faciliteit zal een keuze gemaakt moeten worden voor wat betreft de landen waarmee in het kader van de faciliteit samengewerkt wordt. Bij deze keuze speelt niet alleen het economische belang van een land voor Nederland, c.q. voor de Nederlandse economie een rol, maar ook de belangstelling die in het betreffende land bestaat voor Nederland op onder meer technisch, economisch, academisch/onderwijs-wetenschappelijk en bestuursgebied. Ook zal worden bezien in hoeverre verschillende landen in Azië reeds technische en/of financiële ondersteuning ontvangen in het kader van het Nederlandse programma voor Ontwikkelingssamenwerking of andere Nederlandse bronnen. Bij de prioriteitsstelling naar (overheids) sectoren streeft men, waar mogelijk, naar een multisectorale benadering ter bevordering van de synergie tussen departementen.

Formulering en afstemming van beleid: aanpak en aansturing van de faciliteit

In het voorstel tot invulling van de Azië-faciliteit zijn de belangrijkste verantwoordelijkheden voor de aanpak en aansturing van de Azië-faciliteit gedefinieerd. Benadrukt dient te worden dat het voorstel nog onderwerp van discussie en besluitvorming is tussen de participerende departementen. De huidige ideeën over verantwoordelijkheden kunnen als volgt worden samengevat. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Directie Azië en Oceanië (DAO), zal het coördinerend departement voor de invulling van de Azië-faciliteit zijn. De aansturing van de Azië-faciliteit zal geschieden door een Stuurgroep Azië-faciliteit, bestaande uit vertegenwoordigers op directeursniveau van de bij de faciliteit betrokken departementen. De Stuurgroep Azië-faciliteit is het forum waarin over de koers en richting van de programma's beslissingen zullen worden genomen, en wordt daarbij ondersteund door een interdepartementale werkgroep Azië-faciliteit. De precieze definiëring van de taken van deze groepen vormt nog onderwerp van interdepartementaal overleg.

Uitvoering van beleid

Uitgangspunt in het voorstel voor de uitvoering en beoordeling van de binnen het kader van de Azië-faciliteit uit te voeren HRD programma's is dat dit wordt belegd bij een externe organisatie.

Activiteiten: voorstel voor invulling van de faciliteit

Voorstel is dat gedurende de eerste één à twee jaar van de Azië-faciliteit de voorkeur uitgaat naar een beperkt aantal instrumenten en samenwerkingsverbanden. De jaren 1998 en 1999 moeten dan ook gezien worden als één fase, waarin de faciliteit nader vorm zal worden gegeven. Een overweging hierbij is dat in de eerste fase programma's zoveel mogelijk moeten aansluiten bij reeds bestaand instrumentarium. Daarbij wordt de opzet van de huidige "twee plus twee" formule van OC&W als uitgangspunt genomen. In het kader van de faciliteit heeft dit instrument betrekking op bedrijven, overheid, semi-overheidsinstellingen en NGO's. Bovendien gaat het daarbij niet alleen om wetenschappelijk onderzoek, maar om kennisontwikkeling en overdracht in het algemeen.

Verdeling van de beschikbare 5 miljoen gulden in 1998 over de programma's en projecten vormt nog onderwerp van interdepartementaal overleg. Er bestaat in belangrijke mate overeenstemming over ondersteuning uit de faciliteit van de door BiZa (training van lokaal bestuur) en Justitie (training van onder meer verkeerspolitie) geëntameerde activiteiten in Indonesië. Verdeling van de resterende 3 miljoen gulden dient nog plaats te vinden. Enkele departementen, waaronder LNV, OC&W, SoZaWe, en VWS hebben ter zake suggesties ingediend.

Informanten:

Drs. M.E.P. Dierikx, Directie Azie en Oceanië, Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Drs. P.R. Post, Directie Azie en Oceanië, Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Documentatie:

Interne nota Azië-faciliteit: "Voorstel tot invulling Azië-faciliteit";

Memorie van Toelichting begroting Ministerie van Buitenlandse Zaken 1998;

HGIS Nota, Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1997.

3. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Verantwoordelijkheden ten aanzien van beleidsformulering en uitvoering

De organisatie van verantwoordelijkheden van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W) ten aanzien van internationaal onderwijs- en onderzoeksbeleid laat zich als volgt samenvatten. De verantwoordelijkheid voor het stimuleren van de integrale strategie voor de internationale betrekkingen, de coördinatie van het internationale beleid en de internationale samenwerking die de sectoren onderwijs, cultuur en wetenschappen overstijgen, en het internationale onderwijsbeleid (rechtstreeks tussen landen of via organisaties als de EU, de OESO en de Raad voor Europa), ligt bij de Directie Internationaal Beleid. Deze directie is in 1997 in de betreffende vorm opgericht. Deze nieuwe directie is ook eerste aanspreekpunt met betrekking tot de internationale reizen en contacten van de minister. De Culturele Verdragen en activiteiten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking (met uitzondering van het Internationaal Onderwijs, het Wetenschappelijk Onderwijs en het onderzoek), en het overleg met het Ministerie van Buitenlandse Zaken hierover, vallen eveneens onder de verantwoordelijkheden van deze directie.

Volgens OC&W zijn het hoger onderwijs en de wetenschap per definitie internationaal georiënteerd; dit is inherent aan het veld. Uitgangspunt is dan ook dat de onderwijs- en onderzoeksinstellingen zelf hun lijnen op dit terrein uitzetten. Derhalve is er vanuit OC&W beperkte sturing. OC&W geeft met name de algehele kaders aan, de invulling hiervan gebeurt door de instellingen zelf.

De verantwoordelijkheden hiervoor liggen meer bij de betreffende "veld" directies, dan bij de Directie Internationaal Beleid. Het betreft drie directies: de Directie Onderzoek en Wetenschapsbeleid, de Directie Wetenschappelijk Onderwijs, en de Directie Hoger Beroepsonderwijs.

De Directie Onderzoek en Wetenschapsbeleid (OWB) is verantwoordelijk voor (a) de coördinatie van het wetenschapsbeleid van het kabinet, (b) een belangrijk gedeelte van het door de overheid gefinancierde onderzoek en de organisaties daarvoor, (c) informatie beleid, (d) de beleidsontwikkeling inzake het universitair onderzoek, en (e) het internationale wetenschaps- en technologie beleid. Ten behoeve van het formuleren van het onderzoeks- en wetenschapsbeleid organiseert de directie verkenningsprocessen (identificatie van behoeften, bekostiging). De Directie Wetenschappelijk Onderwijs is verantwoordelijk voor het beleid van de universiteiten, de academisch ziekenhuizen en de overige instellingen voor wetenschappelijk onderwijs: voor de bekostiging en het twee jaarlijks Hoger Onderwijs- en Onderzoeksplan (HOOP). Ook het beleid en overleg ten aanzien van de IO instellingen, de VSNU en de Nuffic vallen hieronder. De Directie Hoger Beroepsonderwijs is verantwoordelijk voor het beleid voor het hoger beroepsonderwijs: bekostiging en het twee jaarlijks HOOP. Voor zover internationaal onderwijs in het HBO plaats vindt valt het onder de directie HBO.

Afstemming en coördinatie van beleid

Buitenlands beleid

Zoals eerder opgemerkt heeft de Directie Internationaal Beleid (IB) een trekkers functie met betrekking tot het buitenlands beleid. Zo lag de verantwoordelijkheid voor het initiatief voor het opstellen van de nota "Onbegrensd Talent" bij de betreffende directie. Het buitenlands beleid van OC&W legt het accent op samenwerking met grenslanden, de EU landen, en een aantal prioritaire landen (Indonesië, Zuid-Afrika, Rusland en Hongarije). De directie IB heeft daarvoor een coördinerende functie; in hun terrein zijn de directies van de betreffende sectoren verantwoordelijk. Waar activiteiten met name wetenschap betreffen, zoals China, vervult de directie OWB dus de trekkersfunctie.

Het bilaterale netwerk van OC&W concentreert zich vooral op samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Economische Zaken. Er vindt echter ook regelmatig

overleg plaats met andere ministeries zoals LNV, V&W, etc., met name vanuit de directie OWB. Een voorbeeld hiervan is de I(nterdepartementale) W(erkgroep) K(aderprogramma) inzake het EU-kaderprogramma. Sinds de herijking zijn de contacten met andere departementen wel intensiever geworden. De interdepartementale afstemming en coördinatie ten behoeve van een gezamenlijk buitenlands beleid verkeert echter nog in een begin stadium, en dient nog verder vorm te krijgen. Het kabinet heeft reeds een aantal terreinen voor beleidsintensivering aangegeven. Er is een duidelijke behoefte om instrumenten te ontwikkelen ten behoeve van het invullen van (claims op) deze terreinen. De HGIS middelen bieden hiertoe het financiële instrument. De coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse zaken in het ontwikkelen van deze instrumenten is niet van zelf sprekend: dit zou per geval (beleidsterrein) bekeken moeten worden.

In de praktijk blijkt het interdepartementaal overleg nog vooral het karakter te hebben van informatie uitwisseling ("het ontsluiten van informatie over specifieke programma's"). Ook constateert men dat het opstellen van regio beleidsplannen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dat beschouwd kan worden als een instrument in het afstemmen en coördineren van een gezamenlijk beleid, nog niet naar tevredenheid verloopt.

Internationaal onderwijs en onderzoek

Ten aanzien van internationaal onderwijs en onderzoek heeft iedere directie eigen, vaste contacten per onderwerp met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere ministeries (m.n. EZ). Ook wordt er voeling gehouden met collega's op andere departementen. Zo houdt de Directie Wetenschappelijk Onderwijs ten aanzien van IO programma's en instellingen contact met DCO van het DGIS. De Directie Onderzoek- en Wetenschapsbeleid fungeert hierbij als klankbord. Van de bestaande IO programma's is het TSP programma op basis van afstemming tussen DGIS en OC&W ontwikkeld. Het UBP is tot stand gekomen als gevolg van een interventie van Minister Ritzen zelf.

Ook blijkt er sinds de herijking meer ruimte te zijn voor het benutten van de (sterke kanten van) de Nederlandse kennis infrastructuur. Men constateert dat het internationaal onderwijs in de lift zit. Uitgangspunt voor OC&W is sturing op het profiel van de Nederlandse kennis infrastructuur, door samenwerking en afstemming, en het vinden van een 'niche', met name internationaal gezien. Afstemming en coördinatie zijn met name van belang met het oog op de toenemende internationale concurrentie voor het Nederlandse IO.

Samenwerking met China

OC&W heeft in de loop der jaren een duidelijk beleid ten aanzien van de (onderzoeks) samenwerking met China gevoerd. De verantwoordelijke ministers hebben ieder steeds een bijdrage geleverd aan verdere uitbouw van de samenwerking. Vanaf de jaren '70 werden de eerste Nederlandse studenten naar China uitgezonden. In de jaren 80 resulteerde initiatieven tot intensievere contacten in een "memorandum", ondertekend door de onderwijs ministeries van beide landen. Inmiddels zijn er vier van deze rechtstreekse overeenkomsten gesloten (in het kader van het culturele akkoord met China). Het betreft overeenkomsten tussen OC&W en (1) de State Science and Technology Commission, (2) de State Education Commission, (3) Chinese Academy of Sciences, en (4) Chinese Academy of Social Sciences.

In het kader van deze overeenkomsten vindt uitwisseling van studenten en onderzoekers plaats, en zijn er mogelijkheden voor het gezamenlijk uitvoeren van onderzoek. Tevens is er op initiatief van Minister Ritzen een programma opgezet op het gebied van economie, management en recht (periode 1995-1999). Dit programma heeft tot doel een bijdrage te leveren aan de economische hervormingen van China, en het vergroten van het inzicht van universiteiten en overheid in de hervorming van de economie van China. Dit programma wordt aan Chinese zijde gecoördineerd door de vier bovengenoemde organisaties, en aan Nederlandse zijde uitgevoerd door 10 Nederlandse onderzoeksinstituten en universiteiten. Activiteiten zijn workshops en trainingen, gezamenlijk onderzoek.

Daarnaast wordt er gestreefd naar een "twee plus twee" samenwerkingsprogramma: onderzoek-samenwerking tussen een universiteit en bedrijfsleven/industrie in Nederland en een universiteit en

bedrijfsleven/industrie in China, op terreinen die voor beide partijen van belang zijn. De samenwerking heeft ook tot doel om betrokken instellingen in staat te stellen het veld te leren kennen in China en Nederland.

OC&W heeft van oudsher altijd intensief contact en overleg gehad met de Nederlandse ambassade in China, en het Ministerie van Buitenlandse Zaken ten aanzien van de samenwerking met China. Ook was er in het kader van de overeenkomst met de State Science en Technology overleg met het Ministerie van Economische Zaken. Per programma worden de kaders en instrumenten voor de uitvoering van de programma's door de directie OWB ontwikkeld, in overleg met andere betrokken directies van OC&W. Van belang is dat er in 1997, opnieuw een Interdepartementaal China Beraad ten behoeve van afstemming en coördinatie in het kader van samenwerking met China is geformeerd. Onder leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken richt dit beraad zich van oudsher op de uitwisseling van informatie over programma's, identificatie van mogelijkheden voor samenwerking, en advies.

Informanten:

Dr. M. Leegwater, Directie Wetenschappelijk Onderwijs;

Drs. B. Zijlstra, Directie Internationaal Beleid;

Drs. B. Etty, Directie Onderzoek en Wetenschapsbeleid.

4. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Inleiding

De Directie Internationale Zaken binnen het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) is verantwoordelijk voor het coördineren van het internationaal beleid binnen het departement. Andere relevante directies met betrekking tot internationaal beleid zijn de Directie Industrie en Handel, en de Directie Wetenschap en Kennisoverdracht. Daarnaast hebben de landbouwraden en de landbouw attachés een rol in de formulering en uitvoering van internationaal beleid.

In de praktijk heeft de formulering en uitvoering van het internationaal *onderwijs* beleid van LNV met name betrekking op de onder LNV ressorterende kennis instellingen. Dit zijn vooral de Landbouw Universiteit Wageningen (LUW), het International Agricultural Centre (IAC), de Innovation and Practical Training Centres (IPC's), het Larenstein International Agricultural College (LIAC) en het Institute for Land Reclamation and Irrigation (ILRI). Uitgangspunt bij formulering en uitvoering van het internationaal onderwijs beleid is de autonomie van de betreffende kennis instellingen. Voor internationaal *onderzoek* geldt een ander soort aansturing.

Bij de herijking zijn de onder het LNV ressorterende kennis instellingen niet bij de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) ondergebracht. De landbouw raden en de landbouw attachés vallen hier wel onder (evenals het Afrika Studie Centrum). De onder LNV ressorterende kennis instellingen maken deel uit van de hoger onderwijs begroting van het departement. LNV ondersteunt de specifiek tropische afdelingen en leerstoelen bij de LUW. Bij de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) ondersteunt LNV het onderzoek gericht op tropische -en ontwikkelingsvraagstukken. Ook het LIAC en de IPC's worden op deze manier ondersteund. De betreffende instellingen hebben daarnaast specifieke projecten, en bronnen van inkomsten uit OS gelden (Directoraat Generaal voor Internationale Samenwerking -DGIS-, maar ook de Wereld Bank, etc.). Het internationale karakter van deze kennis instellingen is veelal in het reguliere onderwijs en onderzoek geïntegreerd. Het IAC en het ILRI nemen in dit opzicht een wat andere positie in. Het IAC b.v. kan duidelijk meer beschouwd worden als een 'reguliere IO instelling', met cursussen die voornamelijk door buitenlandse studenten gevolgd worden, door het DGIS en andere (internationale) financiers bekostigd. Tot nu toe werd het instituut gefinancierd op basis van een lumpsum bekostiging door LNV, en op basis van programma financiering door het DGIS. De Wageningse instellingen (LUW, DLO, IAC, en ILRI) zullen geïntegreerd worden in een nieuw systeem, en ook de bekostiging zal anders van opzet worden.

Beleidsformulering en uitvoering

Onderwijs

De onder LNV ressorterende instellingen worden afzonderlijk, en op een eigen wijze aangestuurd. Ten aanzien van de LUW vindt er periodiek bestuurlijk overleg plaats tussen het LUW bestuur en het directie niveau van LNV. Dit overleg vindt plaats in het kader van het strategisch plan van de LUW en de jaarlijkse begrotingscyclus. Binnen dit overleg wordt aandacht besteed aan het algemeen onderwijs beleid van de LUW, de plannen voor leerstoelen, strategische documenten die door de LUW zijn ontwikkeld, en de beoordeling van de voorwaardelijke financiering. Eenzelfde vorm van overleg vindt plaats tussen het IAC bestuur en de top van het departement. Ten aanzien van het LIAC wordt hetzelfde beleid gevoerd als voor de andere agrarische hogescholen, waarbij geldt dat de hbo's autonoom zijn. Ten aanzien van de IPC's geldt dat de begrotingen en werkplannen jaarlijks beoordeeld worden door LNV.

Onderzoek

Het internationaal onderzoek beleid van LNV, waarvoor per jaar 6 miljoen gulden beschikbaar wordt gesteld, is bedoeld om expertise op te bouwen in strategische kennis ontwikkeling in Nederland. Uitgangspunten en thema's in het LNV beleid zijn die terreinen waar Nederland sterk in is (biodiversiteit, 'wet lands', duurzaam landgebruik); het internationaal onderzoek is niet zozeer bedoeld "om ontwikkelingssamenwerking te bedrijven".

Het internationaal onderzoek wordt als volgt aangestuurd. De betrokken beleidsdirecties (veelal een vakinhoudelijke specialisatie vertegenwoordigend) formuleren bepaalde behoeftes en doelgroepen met betrekking tot onderzoek. Deze worden door de Directie Wetenschap en Kennisoverdracht in een z.g. kader brief vastgelegd, waarin specifieke aandachtspunten en een begroting zijn opgenomen. Op basis van een ex-ante evaluatie wordt een overeenkomst voor de uitvoering van een programma met instellingen gesloten. De instelling is verantwoordelijk voor de uitvoering van het onderzoeksprogramma. Voor ieder onderzoeksprogramma wordt een begeleidingscommissie opgericht, die 2 keer per jaar overleg heeft met de programma leiding van de uitvoerende de instelling.

Afstemming van beleid

Overleg en afstemming ten aanzien van het internationaal *onderwijs* beleid vindt met name plaats met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W): LNV is officieel mede verantwoordelijk voor de betreffende onderwijs instellingen. Voor *onderzoek* geldt dat LNV veel meer een eigen richting volgt. Wel wordt het DGIS (DCO) betrokken bij het formuleren van onderzoeksbeleid ten aanzien van OS. Volgens LNV heeft de herijking nog niet geleid tot intensievere contacten tussen departementen. Men verwacht wel dat de verbrede doelstelling in de loop der tijd meer vorm gaat krijgen, en dat de omvang van de HGIS middelen zal toenemen. Bij het verder vorm geven is een aantal randvoorwaarden van belang: een heldere, transparante regelgeving, objectieve criteria voor besluitvorming, oriëntatie op onderwerp/thema, en een voortrekkersrol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken hierin.

Afstemming is volgens LNV met name van belang voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op het internationaal onderwijs. Het internationaal onderwijs is meer hybride geworden, en is niet langer gelijk aan dat wat alleen de IO instellingen te bieden hebben. Daar waar vroeger het internationaal onderwijs vooral in het kader van ontwikkelingssamenwerking aangeboden en bekostigd werd, is er een groeiende markt van andere onderwijs zoekenden. Met name in landen met opkomende economieën is er een toenemende vraag naar opleidingen die met andere middelen bekostigd worden (eigen middelen/familie/bedrijfsleven). Opleidingen worden ook in toenemende mate lokaal en in de regio aangeboden. Landen met opkomende economieën zijn met name gebaat bij goede economische, culturele en technologische samenwerkingsverbanden en netwerken. Het is voor Nederland van belang hierin te investeren. Het is wellicht interessant om bepaalde clusters, met name die waar Nederland goed in is, te identificeren. Daarnaast blijft voor andere landen het internationaal onderwijs in het kader van hulp relaties van belang.

Algemene verwachting is dat opleidingen op een middelbaar niveau in toenemende mate in de betreffende landen zelf aangeboden gaan worden, en dat inkleuring van het IO richting het top segment zal verschuiven. De verwachting is dan ook dat de IO instellingen vanwege deze trend meer zullen gaan concurreren met het Wetenschappelijk Onderwijs (WO). Het toenemende aandeel PhD onderwijs in de vraag naar internationaal onderwijs, en de toenemende internationale concurrentie dwingen de IO instellingen en het WO tot strategische samenwerking, en wellicht tot een integratie tot grote kennis instellingen in de toekomst.

Momenteel ontbreekt het aan een gezamenlijk beleid ten aanzien van internationaal onderwijs om een bepaald segment, een bepaalde 'pool' aan te trekken. Ten aanzien van internationaal onderwijs dient het Ministerie van Buitenlandse Zaken een belangrijke - coördinerende - rol te spelen (met name in relatie tot de HGIS middelen), maar ook de andere departementen zijn van belang.

LVN is van mening dat publieke fondsen een publiek beleid vereisen. De betrokken departementen dienen op korte termijn overeenstemming te bereiken over welke rol men wil spelen ten aanzien van het internationaal onderwijs: (a) in het kader van de hulp relatie, en (b) in het kader van het ontwikkelen van economisch/cultureel/technologische netwerken. De overheid dient op basis hiervan 6 à 7 velden te identificeren die van belang zijn, alsook de kaders aan te geven, in termen van landen, sectoren, en bekostiging. Binnen deze kaders dienen de velden bij voorkeur nader te worden ingevuld door de instellingen zelf.

Samenwerking met China

LVN heeft twee overeenkomsten gesloten met China op het gebied van agrarisch wetenschappelijk onderzoek. De eerste overeenkomst is getekend op 16 april 1996. Binnen deze overeenkomst zijn 54 beursmaanden beschikbaar gesteld. De invulling van de beursmaanden geschiedt volledig door DLO instituten. De tweede overeenkomst is op 20 november 1996 vastgesteld. Binnen deze overeenkomst zijn 32 beursmaanden beschikbaar gesteld. De invulling van de beursmaanden geschiedt gezamenlijk door DLO en de LUW.

Om de samenwerking met China verder te intensiveren is op 24 oktober 1997 een derde overeenkomst getekend waarbinnen 110 beursmaanden beschikbaar zijn gesteld voor de periode 1997/1998. Bij het toewijzen van deze beursmaanden zal prioriteit gegeven worden aan voorstellen die goed aansluiten bij de twee bestaande demonstratie centra voor Veehouderij en Tuinbouw in Shanghai en Beijing. Het uitwerken van de invulling van de beursmaanden geschiedt door het Internationaal Agrarisch Centrum te Wageningen.

Informant:

Dr. Ir. C.L.J. van der Meer, Hoofd Afdeling Kennissysteem, Directie Wetenschap en Kennisoverdracht.

5. Ministerie van Economische Zaken

Directie Markontwikkeling, Afdeling Investerings- en Samenwerkings-instrumenten: Subsidieregeling Passage

Inleiding

Het Ministerie van Economische Zaken beschouwt training en stage, met name op het terrein van management, als een instrument voor het opbouwen van netwerken en contacten tussen organisaties in Nederland en het buitenland, en het opbouwen van managementcapaciteit in landen die zich ontwikkelen naar een markteconomie op westerse leest.

Het Ministerie (co-)financiert een aantal training/stageprogramma's, zoals het Beurzen cum Stage Programma Indonesië (samen met het Ministerie van OC&W), het op stapel staande Beurzen cum Stage Programma Rusland (samen met de Ministeries van OC&W en Verkeer en Waterstaat), het PUM Programma en de VNO/NCW Managementcursussen die door opleidingscentrum 'de Baak' worden gegeven. Deze laatste programma's richten zich op Oost-Europa.

Het Beurzen cum Stage Programma Indonesië startte in 1997 en biedt Indonesiërs de gelegenheid naar Nederland te komen voor minimaal een half jaar studie (een bestaande Engelstalige opleiding) en een half jaar stage. De opleiding hoeft niet beperkt te zijn tot management.

Het Beurzen cum Stage Programma Rusland is een reactie op een wens van President Jeltsin, dat op korte termijn managers getraind moeten worden in westerse management technieken. VNO/NCW geeft invulling aan dit programma dat zal bestaan uit 5 weken training en 5 weken stage in Nederland.

Het PUM programma loopt al enige jaren en is eveneens een initiatief van VNO/NCW. Dit programma bestaat uit missies door gepensioneerde managers naar Oost-Europa en trainingen van deelnemers uit Oost-Europa in Nederland door PUM-managers.

Het trainingsprogramma dat uitgevoerd wordt door opleidingscentrum 'de Baak' startte in 1993/94. In dit programma worden in Oost-Europa ter plaatse trainingen gegeven die zijn toegespitst op de lokale situaties. Elk jaar worden 2 landen uitgekozen voor de trainingen. In elk land nemen 50 managers aan de trainingsactiviteiten deel. In het najaar komt een selectie van deze cursisten (25 per land) naar Nederland voor een vervolg training van 3 weken. In deze drie weken worden theorie en stage gecombineerd. De begroting van dit programma bedraagt hfl.550.000 op jaarbasis. Hoewel kleinschalig blijkt het een uitstekend programma voor acquisitie-doeleinden en het leggen van contacten. Het programma fungeert ook als cement tussen andere programma's.

Het Ministerie beheert voorts de subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa (Passage), eveneens gericht op deelnemers uit Midden- en Oost-Europa. Een uitgebreide beschrijving van Passage is opgenomen als Bijlage 2. Het Ministerie is ook betrokken bij de vormgeving van de Azië-faciliteit (HRD Azië) waarin de Directie Azië en Oceanië van BUZA de voortrekkersrol vervult.

Ontstaan van de programma's

Passage is ontstaan toen het Programma Samenwerking Oost-Europa (PSO) en het Matra Programma uit elkaar werden gehaald. PSO, waarvoor de eindverantwoordelijkheid ligt bij het Ministerie van Economische zaken, ging zich toeleggen op het stimuleren van economische processen en samenwerking en Matra op maatschappelijke transformatie. De samenwerkende ministeries in het PSO initieerden Passage, aanvankelijk voor een periode van 3 jaar, om als brug tussen PSO en Matra te fungeren op terreinen van training die niet direct vielen onder de noemer maatschappelijke transformatie.

De Beurzen cum Stage programma's zijn het gevolg van politieke wensen, in het geval van Indonesië als gevolg van een bezoek van Minister Wijers aan dat land, in het geval van Rusland een verzoek van President Jeltsin waar Nederland gehoor aan wil geven. Beide wensen zijn door VNO/NCW opgepakt en uitgewerkt tot programmavoorstellen.

Het Programma PUM en de trainingsactiviteiten door 'de Baak' zijn initiatieven van VNO/NCW.

Beleidsformulering en uitvoering

De Afdeling Investerings- en Samenwerkingsinstrumenten (EZ/DG BEB) heeft een centrale rol in de beleidsformulering t.a.v. trainingen en stages als instrumenten voor het verbeteren van economische samenwerking met andere landen. Ideeën die van buiten worden aangeleverd of binnen het Ministerie ontstaan worden volgens de geëigende procedures ontwikkeld tot voorstellen en uiteindelijk ter goedkeuring voorgelegd aan de bewindvoerder. In het ontwikkelingsproces wordt de mening en inbreng gevraagd van deskundigen die werkzaam zijn binnen andere Directies van het Ministerie en van andere departementen.

De uitvoeringsmodaliteit verschilt per programma. Passage is een subsidieregeling die gepubliceerd is in de Staatscourant en waarvan de uitvoering is uitbesteed aan de Nuffic. De Beurzen cum Stage programma's, het PUM en de VNO/NCW managementcursussen in en voor managers uit Oost Europa zijn initiatieven van VNO en worden financieel ondersteund door EZ.

Zoals boven vermeld, ligt de nadruk bij deze programma's op management. Echter, de cursisten komen uit verschillende disciplines en typen organisaties. Voor Passage is een aantal sectoren aangegeven waarin de cursist werkzaam moet zijn wil hij of zij aanspraak kunnen maken op de regeling (zie Bijlage 2). De sectorkeuze vormt een afspiegeling van de werkvelden van de diverse vakdepartementen.

Voor zowel de VNO/NCW Managementcursussen 'de Baak' als Passage bepaalt het Ministerie de landen die gebruik kunnen maken van de mogelijkheden. Voor het eerste programma zijn dit er 2 per jaar, voor Passage zijn dit (in 1998) 28 landen in Midden- en Oost-Europa. Aangezien bij EZ veel nadruk wordt gelegd op marktontwikkeling en kennisexport richting Midden- en Oost-Europa ligt het voor de hand dat de instrumenten dit regionale accent volgen.

Het Ministerie bemoeit zich niet vooraf met de kwaliteit van de trainingen en stages. Wel worden evaluaties van programma's uitgevoerd, zoals gebeurde met Passage in 1996 (zie Bijlage 2). Evaluaties worden binnen het Ministerie voorbereid in nauwe samenwerking met een Monitor Commissie met daarin vertegenwoordigers uit diverse Directies. De Commissie waakt over de kwaliteit en consistentie van de evaluatie methoden en instrumenten. Een dergelijke Commissie wordt ook ingeschakeld wanneer een voorstel voor een programma omgezet wordt in een regeling.

De criteria en richtlijnen zoals die nu gelden voor Passage zijn voortgekomen uit de bevindingen van de evaluatie, bilateraal overleg met het Ministerie van OC&W en ideeën van de Nuffic t.a.v. de uitvoering van het programma.

Na de externe evaluatie van Passage over de periode 1993-96 is een plafond aangegeven voor het aantal deelnemers per gastorganisatie, dit om een betere spreiding van het aantal cursisten te bewerkstelligen. Bepaald werd dat per gastorganisatie per jaar subsidie kan worden verstrekt voor ten hoogste 25 cursisten. Ten einde een betere spreiding van de subsidie over de verschillende Midden- en Oost-Europese landen te bewerkstelligen, werd bepaald dat voor cursisten uit één bepaald land niet meer dan 20% van het totaal beschikbare budget aangewend mocht worden.

Op basis van de bevindingen van de evaluatie werd tevens bepaald dat de cursusduur minimaal 5 dagen en maximaal 6 weken zou mogen duren en dat het praktijkgedeelte minimaal 20% van de total duur zou moeten bestrijken.

Beleidsafstemming

Plannen voor nieuwe instrumenten en beleidswijzigingen worden intern doorgesproken met deskundigen van andere afdelingen. Overleg met andere ministeries vindt plaats in bestaande overlegorganen (bv. t.b.v. HRD Azië), maar ook regelmatig via minder formele contacten met ter zake deskundige collegae op andere vakdepartementen (o.a. met de Afdeling DEU/UM van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, die het Matra Programma beheert).

Reeds in de voorloper van het PSO werd tussen de ministeries overleg gevoerd over het opzetten en uitvoeren van trainingsprogramma's. Deze praktijk is sindsdien, zeker door EZ, doorgetrokken. De herijking heeft daarom voor EZ in dit opzicht niet zoveel veranderingen met zich meegebracht. Wel hebben in het geval van HRD Azië de contacten een meer gestructureerde vorm gekregen. Met het Ministerie van OC&W is regelmatig overlegd bij het ontwikkelen van de Beurzen cum Stage Programma's.

Coördinatie tussen ministeries ter afstemming van inspanningen en activiteiten is een goede zaak. Er moet een balans gevonden worden tussen wensen van overheden en bedrijfsleven, zowel hier als daar. Het is ter wille van de voortgang wenselijk dat bij de afstemming één van de betrokken ministeries een voortrekkersrol vervult. Van belang daarbij is dat dat ministerie de coördinatie tussen de (vak)departementen adequaat invult en oog heeft voor hun invalshoeken en overwegingen. In zo'n setting kan een herijkt BuZa ook een goede kandidaat zijn.

Samenwerking met China

Vanuit EZ worden volop economische initiatieven ontplooid richting China. In deze activiteiten zitten ongetwijfeld trainingscomponenten. EZ heeft echter geen specifieke 'onderwijspot' voor samenwerking met China.

Informant:

Mw.Drs.B.J.Hoogheid, Plv.Hoofd Afdeling Investerings- en Samenwerkingsinstrumenten.

6. Bevindingen

6.1 Beleidsformulering en IO-verantwoordelijkheden

- Er zijn een aantal factoren die de beleidsformulering en -aanpassing van IO-activiteiten blijken aan te sturen. De meest genoemde factoren zijn de volgende: politieke wensen van de Minister, het Kabinet of de Kamer, ideeën uit 'het veld' (dit kunnen onderwijsinstellingen, intermediaire organisaties of bedrijven zijn), eigen ideeën die ontstaan in beleidsafdelingen van Ministeries, en bevindingen uit evaluaties en monitoring.
- Doorgaans zijn het de beleidsafdelingen die beleid voorbereiden op basis van, of rekening houdend met, 'hoger liggend' beleid. Ideeën die van buiten worden aangeleverd of binnen het Ministerie ontstaan worden volgens de geëigende procedures ontwikkeld tot voorstellen en uiteindelijk ter goedkeuring voorgelegd aan de bewindvoerder. In het ontwikkelingsproces wordt de mening en inbreng gevraagd van deskundigen die werkzaam zijn binnen andere Directies van het Ministerie, collegae van andere vakdepartementen, en externe deskundigen uit de onderwijswereld of betreffende sector.
- Binnen het Ministerie van OC&W ligt de beleidsvoorbereiding bij Directies Internationaal Beleid, Onderzoek en Wetenschapsbeleid, Wetenschappelijke Onderwijs, of Hoger Beroepsonderwijs. Afhankelijk van onderwerp en regio vervult een van de Directies een trekkersfunctie in beleidsontwikkeling. OC&W geeft slechts algemene kaders aan die instellingen zelf kunnen invullen vanwege de autonomie van de instellingen en het feit dat onderwijs en onderzoek per definitie internationaal georiënteerd zijn.
- Ook bij het Ministerie van LNV heeft de formulering en uitvoering van het internationaal onderwijs met name betrekking op de onder LNV ressorterende kennis instellingen. Uitgangspunt bij formulering en uitvoering van het internationaal onderwijs beleid is de autonomie van de betreffende kennis instellingen.

6.2 Instrumenten, criteria en richtlijnen

- Ministeries bepalen de instrumenten, criteria en richtlijnen voor de programma's, en deze worden door de Minister vastgesteld.
- De landenkeuze van de programma's wordt bepaald door hoger liggend beleid (bv. keuzen gemaakt in het kader van Ontwikkelingssamenwerking, of het ondersteunen van transformatieprocessen in Midden- en Oost Europa), instructies door de Minister (bv. het geval in het MHO Programma), afstemming tussen departementen, en uitsluiting van landen omwille van politieke redenen.
- Bij het Ministerie van OC&W ligt nadruk op grenslanden, bij het Ministerie van EZ op Midden- en Oost Europa, en bij DCO/OO op DAC landen.
- Evaluatiestudies hebben invloed op het aanpassen van bestaande richtlijnen en criteria, en kunnen leiden tot het opstarten van nieuwe programma's. De criteria en richtlijnen zoals die nu gelden voor Passage zijn voortgekomen uit de bevindingen van de evaluatie, bilateraal overleg met het Ministerie van OC&W en ideeën van de Nuffic t.a.v. de uitvoering van het programma. De NFP Refresher Courses zijn een gevolg van bevindingen uit monitoring studies.
- DCO/OO legt geen eisen op qua sectoren van training en opleiding. Voor de Azië-faciliteit zijn (nog) geen sectoren geïdentificeerd. De Programma's Matra en Passage hanteren een lijst van 'sectoren' die dienen als selectiecriteria: in het geval van Matra voor het goedkeuren van cursussen, en in het geval van Passage voor het accepteren van kandidaten,.

- De onderwijsinstellingen hebben aanzienlijke invloed op het aanbod van opleidingen en trainingen binnen de programma's Matra en BIO. Binnen Passage is de invloed van Nederlandse instellingen op het soort training dat wordt georganiseerd nog groter.

6.3 Uitvoeringsmodaliteiten

- De uitvoering van de IO-programma's is uitbesteed aan intermediaire organisaties via raamovereenkomsten. In de MHO en SPP Programma's zijn overeenkomsten afgesloten voor onbepaalde tijd met respectievelijk de Nuffic en FION. In de overeenkomsten zijn beleidskaders aangegeven waarbinnen de uitvoering moet plaatsvinden. Verantwoording vindt achteraf plaats. Tussentijds vindt regelmatig overleg plaats over de voortgang en beleidsaspecten.
- Zowel binnen het MHO als het SPP zien projecten commissies toe op de selectie van de projecten en de manier waarop het programma wordt uitgevoerd.
- Het BIO is uitbesteed aan het FION en wordt uitgevoerd door SAIL. Er is regelmatig overleg met SAIL en verantwoording vindt achteraf plaats. Per 1 September dienen de instellingen begrotingen en cursusvoorstellen in voor het nieuwe cursusjaar. Op basis van deze voorstellen vindt budgettoewijzing plaats voor het BIO de Refresher Courses en het PhD opleidingen. Per instelling wordt vastgesteld over hoeveel beurzen het kan beschikken.
- In het Matra Opleidingen sluit OEU/UM een raamovereenkomst af met instellingen voor het opzetten en uitvoeren van opleidingen. Deze raamovereenkomst wordt vertaald in jaarovereenkomsten, waarin de bijdrage van BUZA aan het uitvoeren van de activiteit worden vastgesteld.
- Passage is een subsidieregeling die gepubliceerd is in de Staatscourant en waarvan de uitvoering is uitbesteed aan de Nuffic.
- Als nadeel van de raamovereenkomsten wordt genoemd de neiging tot 'dichtslippen' van het programma. De meerjarige commiteringen belemmeren een alerte bijsturing van het programma en het kunnen honoreren van nieuwe initiatieven.
- De Ministeries controleren de uitvoering van de programma's via voortgangsrapportages, regulier overleg met de uitvoerders en externe evaluaties. Binnen het Ministerie van EZ zien Monitor Commissies toe op de kwaliteit en consistentie van de evaluatie methoden en instrumenten.
- De inhoud van de IO-opleidingen en trainingen wordt slechts marginaal getoetst. Het Ministerie van OC&W is verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking van de onderwijsinstellingen.
- De onder LNV ressorterende instellingen worden afzonderlijk, en op een eigen wijze aangestuurd. Ten aanzien van de LUW vindt er periodiek bestuurlijk overleg plaats tussen het LUW bestuur en het directieniveau van LNV. Dit overleg vindt plaats in het kader van het strategisch plan van de LUW en de jaarlijkse begrotingscyclus. Eenzelfde vorm van overleg vindt plaats tussen het IAC bestuur en de top van het departement. Ten aanzien van het LIAC wordt hetzelfde beleid gevoerd als voor de andere agrarische hogescholen, waarbij geldt dat de hbo's autonoom zijn. Ten aanzien van de IPC's geldt dat de begrotingen en werkplannen jaarlijks beoordeeld worden door LNV.

6.4 Afstemming en coördinatie van beleid

- Tussen de IO-Programma's bestaat weinig samenhang. Hier is in het verleden nooit expliciet naar gestreefd. Enige samenhang bestaat tussen Passage en Matra Opleidingen vanwege een gedeelde voorgeschiedenis en regionale focus.
- De afstemming van beleid t.a.v. IO-activiteiten is vooralsnog beperkt. Wel is er tussen de ministeries regelmatig overleg over en samenwerking in de uitvoering van IO en trainingsprogramma's. Zo bestaat er veelvuldig contact tussen OC&W en DCO/OO over de Netherlands Fellowships Programmes en de IO-instellingen. Ook vindt veel contact plaats tussen de Ministeries van OC&W en EZ, met name over de 'beurzen cum stage' programma's.
- Binnen het Ministerie van OC&W heeft iedere directie eigen, vaste contacten per onderwerp met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere ministeries (m.n. EZ). Ook wordt er voeling gehouden met collega's op andere departementen. Zo houdt de Directie Wetenschappelijk Onderwijs ten aanzien van IO programma's en instellingen contact met DCO van het DGIS. De Directie Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid fungeert hierbij als klankbord.
- De vertegenwoordigers van de ministeries treffen elkaar regelmatig in overlegorganen, zoals ISOVO, HGIS en de Azië-faciliteit. In de praktijk blijkt het interdepartementaal overleg nog vooral het karakter te hebben van informatie uitwisseling ("het ontsluiten van informatie over specifieke programma's").
- Reeds in de voorloper van het PSO werd tussen de ministeries overleg gevoerd over het opzetten en uitvoeren van trainingsprogramma's. Deze praktijk is sindsdien, zeker door EZ, doorgetrokken. De herijking heeft daarom voor EZ in dit opzicht niet zoveel veranderingen met zich meegebracht. Wel hebben in het geval van Azië-faciliteit de contacten een meer gestructureerde vorm gekregen.
- Sinds de herijking zijn de contacten tussen een aantal departementen wel intensiever geworden. De interdepartementale afstemming en coördinatie ten behoeve van een gezamenlijk buitenlands beleid verkeert echter nog in een beginstadium. Het kabinet heeft reeds een aantal terreinen voor beleidsintensivering aangegeven. Er is een duidelijke behoefte om instrumenten te ontwikkelen ten behoeve van het invullen van (claims op) deze terreinen. De HGIS middelen bieden hiertoe het financiële instrument.
- Coördinatie tussen ministeries ter afstemming van inspanningen en activiteiten wordt door de ministeries als een goede zaak gezien. Er moet een balans gevonden worden tussen wensen van overheden en bedrijfsleven, zowel hier als daar. Het is vanzelfsprekend dat bij de afstemming een van de betrokken ministeries een voortrekkersrol vervult. Echter, het is de overtuiging van de vertegenwoordigers van OC&W en EZ dat per geval (beleidsterrein) bekeken moet worden welk ministerie daarmee belast wordt. De coördinerende rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt niet als vanzelfsprekend gezien. De mening overheerst dat het Ministerie een voor de hand liggende kandidaat hiervoor zou zijn, mits het ook echt 'ontschot' kan denken.
- LNV is van mening dat publieke fondsen een publiek beleid vereisen. De betrokken departementen dienen op korte termijn overeenstemming te bereiken over welke rol men wil spelen ten aanzien van het internationaal onderwijs: (a) in het kader van de hulp relatie, en (b) in het kader van het ontwikkelen van economisch/cultureel/technologische netwerken. De overheid dient op basis hiervan 6 à 7 velden te identificeren die van belang zijn, alsook de kaders aan te geven, in termen van landen, sectoren, en bekostiging. Binnen deze kaders dienen de velden bij voorkeur nader te worden ingevuld door de instellingen zelf.

6.5 Samenwerking met China

- In de loop der jaren zijn veel initiatieven ondernomen voor samenwerking met China. Veel van deze initiatieven liggen op het terrein van bilaterale projecten, samenwerkingsovereenkomsten, beurzen en uitwisselingsprogramma's. Het is moeilijk na te gaan of, en in welke mate, deze activiteiten IO-elementen bevatten. Duidelijk zijn de IO-activiteiten die plaatsvinden in het kader van de SPP, SBP en BIO Programma's.
- OC&W heeft in de loop der jaren een duidelijk beleid ten aanzien van de (onderzoeks) samenwerking met China gevoerd. De verantwoordelijke ministers hebben ieder steeds een bijdrage geleverd aan verdere uitbouw van de samenwerking. Inmiddels zijn er vier van deze rechtstreekse overeenkomsten gesloten (in het kader van het culturele akkoord met China). In het kader van deze overeenkomsten vindt uitwisseling van studenten en onderzoekers plaats, en zijn er mogelijkheden voor het gezamenlijk uitvoeren van onderzoek.
- Daarnaast streeft OC&W naar een "twee plus twee" samenwerkingsprogramma: onderzoek-samenwerking tussen een universiteit en bedrijfsleven/industrie in Nederland en een universiteit en bedrijfsleven/industrie in China, op terreinen die voor beide partijen van belang zijn.
- LNV heeft in 1996 twee overeenkomsten gesloten met China op het gebied van agrarisch wetenschappelijk onderzoek. Binnen deze overeenkomsten zijn in totaal 86 beursmaanden ter beschikking gesteld. Om de samenwerking met China verder te intensiveren is op 24 oktober 1997 een derde overeenkomst getekend waarbinnen 110 beursmaanden beschikbaar zijn gesteld.
- Vanuit EZ worden volop economische initiatieven ontplooid richting China. Deze activiteiten bevatten ook trainingscomponenten. EZ heeft echter geen specifieke 'onderwijspot' voor samenwerking met China.
- In 1997 is er opnieuw een Interdepartementaal China Beraad ten behoeve van afstemming en coördinatie in het kader van samenwerking met China geformeerd. Onder leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken richt dit beraad zich van oudsher op de uitwisseling van informatie over programma's, identificatie van mogelijkheden voor samenwerking, en advies.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Matra Opleidingen Programma

Doelstelling van het Programma:

Het Matra Opleidingen Programma is een onderdeel van het Matra Programma van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het Matra Programma richt zich op de ondersteuning van de maatschappelijke transformatie in Midden- en Oost-Europa (Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Estland, Letland, Litouwen, Slovenië, Kroatië, de Russische Federatie, Oekraïne, en Wit-Rusland - en met ingang van 1997 ook Roemenië en Bulgarije).

In het kader van het Matra Opleidingen Programma worden mensen uit Midden- en Oost-Europa in staat gesteld deel te nemen aan internationale opleidingen. De opleidingen worden verzorgd door Nederlandse onderwijsinstellingen en vinden in beginsel plaats in Nederland. De opleidingen zijn ofwel geheel gericht op kandidaten uit bovengenoemde Matra-landen ofwel hebben een uitgebreidere doelgroep waar ook personen uit niet-Matra-landen aan deel kunnen nemen. In beide gevallen dient te worden voorzien in een behoefte die in Midden- en Oost-Europa bestaat en die aansluit bij de doelstellingen van het Matra Programma en de specifieke doelstellingen van het Matra Opleidingen Programma. Meer specifiek geschiedt de beoordeling van de opleiding op basis van de volgende criteria:

- is er in Midden- en Oost-Europa behoefte aan de opleiding;
- draagt de opleiding bij aan het proces van maatschappelijke transformatie;
- levert de opleiding een bijdrage aan de versterking van organisaties en bewegingen of aan initiatieven die van belang zijn voor maatschappelijke transformatie;
- draagt de opleiding bij tot de ontwikkeling van het menselijke potentieel;
- heeft de opleiding een terugkerend karakter;
- staan de duur, inhoud, opzet en aanpak van de cursus in goede verhouding tot elkaar en is de gedoeerde materie probleem- en toepassingsgericht;
- beschikt de instelling die de cursus organiseert over voldoende deskundigheid en organisatorische kwaliteit;
- heeft de instelling reeds ervaring in Midden- en Oost-Europa opgedaan;
- ligt er een goede begroting op tafel waarin zijn opgenomen: de kosten voor de cursus, het aantal beurzen, de kosten per beurs, de evt. reiskosten en de totale ontvangsten van derden;

Als de opleiding op basis van bovengenoemde criteria wordt goedgekeurd, wordt met de betreffende onderwijsinstelling een raamovereenkomst afgesloten, waarin wordt opgenomen dat gedurende een aantal jaren jaarlijks een aantal beurzen beschikbaar zal worden gesteld vanuit het Matra Opleidingen Programma. De raamovereenkomst wordt in principe opgesteld voor de periode van één jaar en wordt éénmaal of tweemaal stilzwijgend met een jaar verlengd wanneer niet één van de partijen drie maanden voor het einde van het jaar de overeenkomst opzegt. De raamovereenkomst regelt onder andere de wijze waarop de taken die zijn opgedragen aan de onderwijsinstelling dienen te worden uitgevoerd. De instellingen belast met de opleidingen zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van de cursussen alsmede de werving van de kandidaten.

Matra Opleidingen Programma 1998

Opleidingsinstituut	Opleiding	Committering '98 in Nlg.	Sector
Clingendael	Course for Diplomats from Central and Eastern Europe (2x per jaar)	1.249.990	Openbaar bestuur
Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS)	Urban Environmental Planning and Management (UEPM)	115.000	Volkshuisvesting
	Inner City Development (ICD)	212.000	Volkshuisvesting
Amsterdam Summer University (ASU)	Summer Courses in Arts Management	220.000	Cultuur
The Hague Academy of International Law (HAIR)	Summer Courses Public Law and Private Law	96.805	Wetgeving/recht
Amsterdam University (UvA)	European Postgraduate Course in Environmental Management	250.000	Milieu
Amsterdam School of International Relations (ASIR)	Postgraduate Course in Law and International and European Relations	414.000	Wetgeving/recht
Wageningen Agricultural University / International Centre of Excellence (WICE)	Leisure and Community Development	75.000	Welzijn
Utrecht University / Julius Center for Patient-Oriented Research	Health Care Systems in Transformation; an International Perspective	125.908	Gezondheidszorg
The Trust Foundation	Stageprogramma Bevordering Onafhankelijke Rechtsgang	59.542	Politie
Totaal		2.818.745	

Bijlage 2. Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa: Passage

Inleiding

De Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa maakt onderdeel uit van het Nederlandse op Midden- en Oost-Europa gerichte hulpbeleid, dat beoogt bij te dragen aan het omschakelingsproces naar een pluriforme, democratische rechtsstaat en een marktgericht economisch bestel. De subsidieregeling beoogt Midden- en Oost Europeanen in staat te stellen in Nederland bij een onderneming, instelling of organisatie voor deze hervormingsprocessen relevante ervaring op te doen. Om deze reden wordt slechts subsidie verstrekt voor opleidingen en trainingen die gericht zijn op het bijbrengen van specifieke managementdeskundigheid. De cursist dient met deze nieuw verworven kennis en vaardigheden het hervormingsproces in zijn of haar werkkring te kunnen bevorderen. De regeling is zodanig opgezet, dat Nederlandse gastorganisaties die individuele Midden- of Oost Europeanen de gelegenheid willen bieden inzicht te verkrijgen in het praktische functioneren van hun organisatie of hen een opleiding willen bieden subsidie kunnen aanvragen voor de daaraan verbonden kosten.

De Staatssecretaris van Economische Zaken heeft de uitvoering van het programma uitbesteed aan de Nuffic. Het beschikbare budget voor 1998 bedraagt hfl. 2 miljoen.

Richtlijnen

De regeling geldt voor deelnemers uit de volgende landen:

Albanië	Kroatië	Federale Republiek
Armenië	Letland	Joegoslavië
Azerbeidzjan	Litouwen	Slovenië
Bosnië-Herzegovina	Macedonië	Slowakije
Bulgarije	Moldavië	Tadzjikistan
Estland	Oekraïne	Tsjechië
Georgië	Oezbekistan	Turkmenistan
Hongarije	Polen	Wit-Rusland
Kazachstan	Roemenië	
Kirgizië	Rusland	

Voor Passage zijn een aantal sectoren aangegeven waarin de cursist werkzaam moet zijn wil hij of zij aanspraak kunnen maken op de regeling. De sectoren zijn:

1. modernisering van het overheidsapparaat, van het onderwijssysteem, van het gezondheidssysteem of van de transportsector;
2. ontwikkeling van de gehandicapten- en jongerenzorg;
3. versterking van de infrastructuur van het bedrijfsleven, de detailhandel of de dienstensector;
4. privatiseringsbeleid, met name in de landbouwsector;
5. geïntegreerde regionale ontwikkeling;
6. verbetering van de milieu- en energiesituatie;
7. bescherming van de mensenrechten;
8. ondersteuning bij de opbouw van een pluriforme culturele infrastructuur.

Een Nederlandse organisatie heeft door deze regeling de mogelijkheid maximaal 25 deelnemers per jaar uit te nodigen voor het volgen van een management cursus. De cursus duurt minimaal 5 dagen en maximaal 6 weken. Het praktijkgedeelte van de cursus moet minimaal 20 procent van de totale cursusduur bestrijken en plaatsvinden in een werkkring verwant aan die van de cursist. De cursus mag ten hoogste eenmaal onderbroken worden.

De gastorganisatie kan zowel degene zijn die het opleidingsdeel geeft als degene die het praktijkdeel geeft, zodat een aanvraag door een van beide kan worden ingediend.

De subsidie wordt verstrekt aan de Nederlandse gastorganisatie is bedoeld als een bijdrage in de kosten van de cursus, de aanschafkosten van eventueel cursusmateriaal en de reiskosten in Nederland die de cursist in verband met de cursus moet maken.

Evaluatie Subsidieregeling Passage 1993-1996

Uit het evaluatierapport³ blijkt dat het feitelijk bereik van de regeling vele malen groter was dan aanvankelijk werd beoogd. In de beleidsplannen was rekening gehouden met circa 800 aanvragen per jaar en 370 feitelijke deelnemers per jaar. In totaal werden in de periode 1993-96 voor Passage aanvragen ingediend voor 7.377 cursisten, waarvan er 5.813 werden gehonoreerd.

De grote interesse voor de Passage-regeling kon binnen de beschikbare budgettaire gedeeltelijk worden opgevangen vanwege een voorkeur voor korte cursussen (gemiddeld 17 dagen) ten opzichte van de eerder verwachte gemiddelde verblijfsduur van circa drie maanden. Wel waren de middelen gewoonlijk al in het 1ste kwartaal van het kalenderjaar vergeven vanwege het feit dat een kleine groep aanvragende instellingen disproportioneel gebruik maakte van de regeling. Daarom werd de regeling ingevoerd dat instellingen per jaar maximaal 25 cursisten konden financieren via Passage.

Van Nederlandse kant namen 276 verschillende gastorganisaties de gelegenheid waar via Passage cursisten uit te nodigen. Ondanks de breedte in het programma volgde circa tweederde van de deelnemers cursussen met betrekking tot de primaire en secundaire sector. 15% Van de gastorganisaties ontving 75% van alle deelnemers en verbruikte 70% van het budget. Het betrof vooral uitwisselingsorganisaties, onderwijsinstellingen en trainingsbureaus naast enkele grote bedrijven.

De gemiddelde leeftijd van de deelnemers was 39,5 jaar, en 60% van hen was man. Met name vanuit Rusland en de Visegrad-landen (Polen, Slowakije, Tsjechië en Hongarije) bestond grote belangstelling. Van het totale aantal cursisten was bijna een kwart (24,6%) uit Rusland afkomstig. In de middenmoot zaten landen waarmee Nederland een samenwerkingsrelatie onderhoudt, zoals Roemenië, Bulgarije, Oekraïne, Letland, Litouwen en Estland.

Aantal Passage-instellingen en Passage deelnemers, verdeling per branche.

Sector	Aandeel in het aantal instellingen (n=145)	Aandeel in het aantal deelnemers (n=4237)
Landbouw/visserij	4,8%	1,0%
Industrie	9,0%	7,1%
Particulier onderwijs	15,9%	9,1%
Dienstverlening	13,8%	7,0%
Publiek onderwijs	12,4%	13,9%
Overheid	4,8%	0,6%
Handel en transport	9,7%	1,0%
Culturele instellingen	12,4%	4,2%
Gezondheidszorg	13,1%	1,9%
Uitwisselingsorganisaties	4,1%	53,9%

Van de deelnemers beoordeelde 88% de cursussen uitstekend tot goed en gaf 85% aan dat de opgedane kennis en ervaring heel goed tot uitstekend bruikbaar werd geacht in de eigen praktijksituatie. Bijna 90% van de ondervraagde cursisten zei dat hij/zij de opgedane kennis en ervaring ook had doorgegeven naar derden in het land van herkomst.

³ Van Dijk, J.W.A. et al., Eindrapport Evaluatie Subsidieregeling Passage; Van de Bunt, 1996.

De regeling blijkt een goed instrument om contacten te leggen en samenwerking tussen Nederlandse en Oost-Europese organisaties te bevorderen. In 1996 bleek 91% van de gastinstellingen nog contacten met de deelnemers te hebben, waarvan 66% regelmatig tot intensief. Wel was sprake van een grote diversiteit in de ontwikkelde netwerken. Vooral in de sectoren handel & transport, de landbouw en de gezondheidszorg werden meer structurele netwerken ontwikkeld. De behoefte aan voortzetting van de contacten bleek onder de deelnemers groot; zij gaven aan dat zij behoefte hebben aan ondersteuning bij de verdere ontplooiing van deze 'networking'.

Zowel de Nederlandse gastorganisaties als de deelnemers toonden zich zeer tevreden over de uitvoering van de Passage-regeling.

De evaluatie is geen voorstander van een beperking van landen en beleidsterreinen. Juist de breedte van de regeling wordt als positief ervaren. Wel wordt aanbevolen om via speciale (voorlichtings)acties en taakstellingen meer specifieke groepen in de marktsector te mobiliseren.

Bronnen:

- *Van Dijk, J.W.A. et al. Eindrapport Evaluatie Subsidieregeling Passage; Van de Bunt, 1996*
- *Nuffic*
- *Passage. Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa 1988. Ministerie van Economische Zaken*
- *Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa. Staatscourant 250, Donderdag 24 december 1992.*
- *Wijziging Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa. Staatscourant 248, Maandag 23 december 1996.*
- *Subsidieregeling managementcursussen Midden- en Oost-Europa 1988. Staatscourant 243, Woensdag 17 december 1997.*

Overzichttabellen PASSAGE 1996/97

Tabel 1. Deelnemers naar discipline en sexe.

Discipline	M	V	Totaal
Aardrijkskunde	9	6	15
Architectuur	16	17	33
Bedrijfskunde	217	105	322
Landbouwwetenschappen	165	51	216
Medische wetenschappen	36	47	83
Onderwijs	50	90	140
Rechtsgeleerdheid	0	1	1
Sociale wetenschappen	57	55	112
Totaal	550	372	922

Tabel 2. Deelnemers naar land van herkomst en sexe.

Land	M	V	Totaal
Slowakije	135	44	179
Polen	113	64	177
Rusland	61	66	127
Hongarije	59	46	105
Roemenie	41	49	90
Litouwen	43	24	67
Bulgarije	9	27	36
Tsjechie	14	11	25
Oezbekistan	19	1	20
Oekraïne	8	11	19
Moldavië	10	3	13
Estland	5	7	12
Georgie	9	3	12
Albanie	5	3	8
Armenie	6	2	8
Wit-Rusland	4	4	8
Kazachstan	3	4	7
Bosnie	4	0	4
Letland	0	2	2
Kroatie	0	1	1
Kyrgystan	1	0	1
Slovenie	1	0	1
Totaal	550	372	922

